

Waarde van cultuur

De staat van de culturele sector in Noord-Brabant

2022

Waarde van cultuur

COLOFON

Waarde van cultuur 2022: de staat van de culturele sector in Noord-Brabant is een initiatief van Kunstloc Brabant, Het PON & Telos, Pyrrhula Research Consultants en Boekmanstichting in opdracht van BrabantStad. BrabantStad is een samenwerkingsverband tussen de gemeenten Breda, Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Helmond en de provincie Noord-Brabant.

Projectcoördinatie, onderzoek, samenstelling en redactie
Bo Broers, Henk Vincken, Gosuin van Heeswijk

Onderzoek, samenstelling en redactie
Bianca Koomen, Britte van Dalen, Ellen Dingemans, Fenna Bijster,
Jonna Kroeze, Rogier Brom, Sophie de Jong

Communicatie
Arne Broekhoven, Eva Stultjens

Opdrachtgeversoverleg
Tanja Mlaker (Cultuur Eindhoven) en Diana Reesink (Provincie
Noord-Brabant) (vertegenwoordiging van BrabantStad)

Klankbordgroep
Koen van Eijck, Judith Ensel, Marleen Hartjes, Peter Jansen,
Walter Manshanden, Arno Neele

Eindredactie
Jenneke Harings

Met dank voor hun bijdragen aan het big data-onderzoek door Dialogic:
Roos Jansen, Nick Jelacic, Arthur Vankan

Met dank voor hun bijdragen aan de cijfers over amateurkunst:
Arno Neele (LKCA) en Hans Mariën (IVA Data)

Ontwerp
Edhv, Architects of Identity (www.edhv.nl)

Drukwerk
Drukkerij Tielen

Uitgave
Eerste druk, juni 2022, oplage 500

©Kunstloc Brabant (www.kunstlocbrabant.nl), Het PON & Telos
(www.hetpon-telos.nl), Pyrrhula Research Consultants (www.henkvincken.nl),
Boekmanstichting (www.boekman.nl)

Via de QR-code of via kunstloc.nl/wvc22
kunt u de online bijlagen raadplegen

pyrrhula
RESEARCH CONSULTANTS

HET **pon | telos**

Boekmanstichting
Kenniscentrum voor kunst,
cultuur en beleid

KUNSTLOC
BRABANT

Brabant
Stad®

VOORWOORD

De monitor *Waarde van cultuur 2022* geeft ons een goed beeld van de staat van cultuur in Brabant. Zo laat het onderzoek zien dat COVID-19 de afgelopen jaren een onuitwisbare impact heeft gehad op de cultuursector. De monitor geeft ook inzichten waarmee we weer kunnen werken aan herstel, want de afgelopen jaren hebben één ding heel duidelijk gemaakt: kunst en cultuur, in welke vorm dan ook, vormen een belangrijke basis voor onze samenleving.

De Brabantse cultuursector is in 2020 en het afgelopen jaar ontzettend hard geraakt door COVID-19. Het aantal cultuurbezoekers liep enorm terug en cultuur werd voor de Brabanders een steeds minder groot onderdeel van hun leven. Hierdoor zijn veel individuele makers en kunstenaars in grote financiële en persoonlijke problemen gekomen.

Ondanks dat de coronamaatregelen in de cultuursector eerder dit jaar zijn gestopt, is de impact nog steeds heel groot. Tegelijkertijd blijkt uit het onderzoek dat er een gezonde drive is om door te gaan: kunstenaars, makers en culturele instellingen zien de toekomst weer positiever in. De wil om de schouders eronder te zetten is er. En dat is ontzettend fijn en mooi, want cultuur is ontzettend belangrijk voor de Brabantse samenleving.

Voor een levendig en aantrekkelijk Brabant, waar het voor zoveel mogelijk mensen fijn en leuk is om te wonen, werken en te ontspannen, is een sterke en gezonde cultuursector belangrijk. Het is belangrijk dat er op alle niveaus en over de hele breedte, zowel kwalitatief als kwantitatief, voldoende aanbod en voorzieningen zijn van kunst en cultuur. Met de inzichten van *Waarde van cultuur 2022* moet het zeker mogelijk zijn om daar als cultuursector de komende periode gezamenlijk aan te werken.

Kijkend naar het herstel, met als doel te komen tot weer een bloeiende Brabantse cultuursector, vallen me in deze monitor een aantal positieve inzichten op. Bijvoorbeeld de constatering dat veel jonge Brabanders tussen 16 en 29 jaar oud veel waarde aan cultuur hechten. Dat geeft de burger moed. En dat deze provincie eruit springt als het gaat om bezoek aan de populaire kunstvormen, als popconcerten, cabaret, film en dans. Ook dat biedt kansen voor de Brabantse cultuursector.

Veel plezier en inspiratie bij het lezen van deze *Waarde van cultuur 2022!*

Stijn Smeulders

*Gedeputeerde Bestuur, Veiligheid, Cultuur, Erfgoed en Sport
Provincie Noord-Brabant*

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	4
Inhoudsopgave	6
Inleiding	8
De waarde van de Brabantse cultuur anno 2022	13

1 CULTUREEL KAPITAAL 19

Cultureel kapitaal in beeld	20
1.1 Culturele infrastructuur	24
1.2 Cultureel aanbod	30
1.3 Nabijheid voorzieningen	33
1.4 Talentontwikkeling	34
1.5 Internationalisering	35
Cultureel kapitaal: tabellen, geordend naar onderzoek	36

2 SOCIAAL KAPITAAL 53

Sociaal kapitaal in beeld	54
2.1 Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed	59
2.2 De Brabanders als cultuurbezoeker	63
2.3 De Brabander als cultuurbeoefenaar	70
2.4 De Brabander als ondersteuner van kunst & cultuur	73
2.5 Overlappende rollen van Brabanders	75
Sociaal kapitaal: tabellen, geordend naar onderzoek	78

3 ECONOMISCH KAPITAAL 103

Economisch kapitaal in beeld	104
3.1 Financiële stromen	108
3.2 Werkgelegenheid in de creatieve industrie	113
3.3 Bedrijvigheid in de creatieve industrie	122
Economisch kapitaal: tabellen, geordend naar onderzoek	128

4 VERDIEPING 149

4.1 Impact op het cultureel kapitaal	152
4.2 Impact op het sociaal kapitaal	155
4.3 Impact op het economisch kapitaal	156
Slotbeschouwing	162
Onderzoeksverantwoording	166
Indeling SBI codes	170
Figurenindex	172

INLEIDING

Dit is de derde editie van de monitor *Waarde van cultuur*, waarin de Brabantse cultuursector onder de loep wordt genomen en ontwikkelingen in de culturele sector en creatieve industrie in beeld worden gebracht. De eerste twee edities verschenen in 2018 en 2020. In 2021 verscheen daarnaast een extra editie die geheel in het teken stond van de gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. In deze derde editie schijnen we een licht op cultuur in Brabant in tijden van corona: we bekijken hoe de cultuursector er in 2020 en 2021 voor staat in vergelijking met eerdere jaren, hoe Brabanders cultuur beleven in het najaar van 2021 en we kijken naar de situatie van makers en instellingen in het voorjaar van 2022.

Aanleiding en onderzoeksvraag

Om cultuurbeleid op verschillende niveaus te kunnen blijven voeren en daarmee gefundeerde keuzes te kunnen maken voor beleid, is het belangrijk om de toestandsmonitor *Waarde van cultuur* in Brabant te herhalen. Wederom in opdracht van BrabantStad, maar ook voor de culturele sector zelf bevat deze monitor een schat aan informatie, waarop plannen van organisaties en instellingen verder gebouwd kunnen worden.

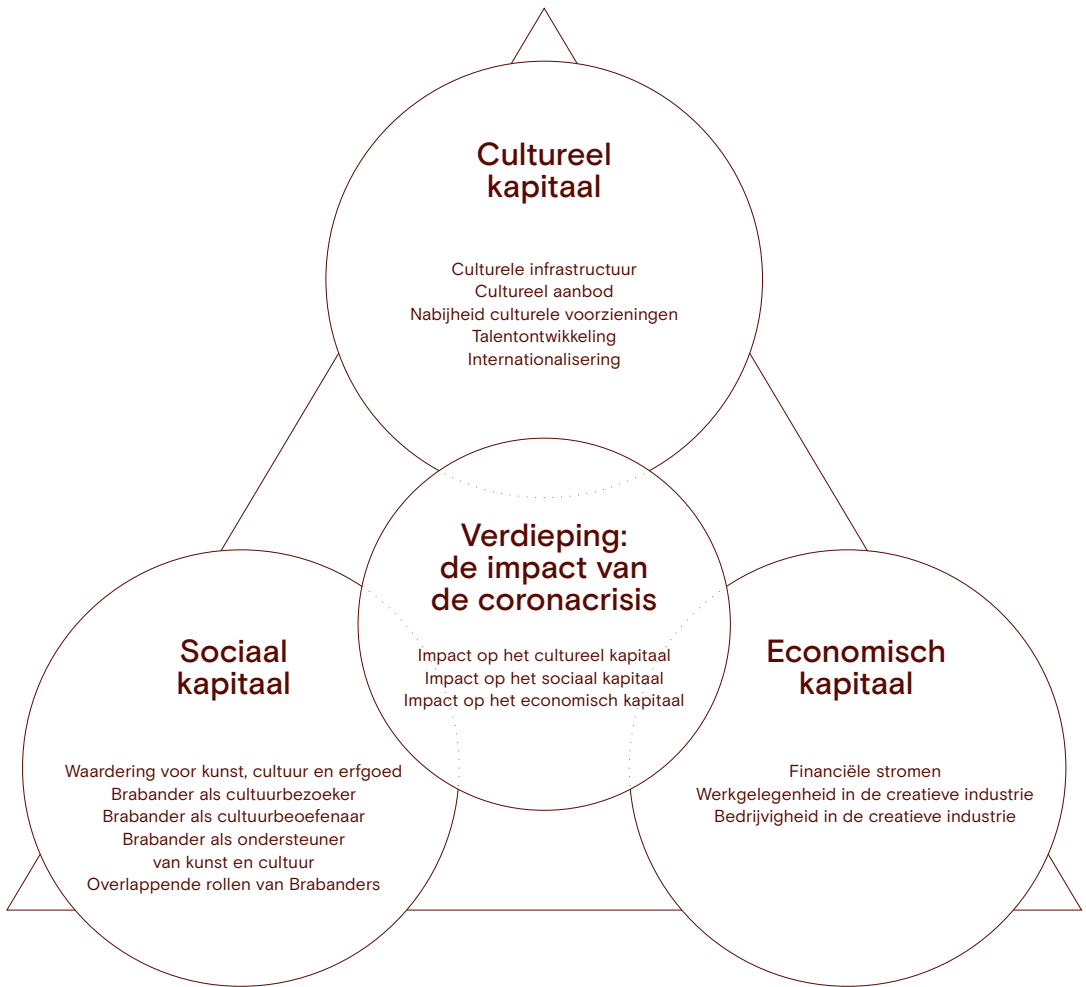
De vraag die we in deze monitor willen beantwoorden is net als de voorgaande keren: wat is de stand van zaken van de kunst en cultuur in Brabant? Hierbij besteden we specifiek aandacht aan de stand:

- op dit moment?
- in de tijd: ontwikkeling van verleden naar heden?
- in de ruimte: Brabant ten opzichte van andere provincies en Nederland?
- in relatie tot de sociaal-maatschappelijke en economisch-ruimtelijke domeinen?

Derde editie

We zien deze monitor niet alleen als een tweejaarlijkse herhaling van onderzoek, maar ook als een groeiproces. Waar de eerste editie een antwoord gaf op bovenstaande vragen door bestaande, eerder versnipperde, onderzoeken te bundelen, zagen we in de tweede editie een doorontwikkeling naar een meer samenhangend geheel. Met deze derde editie werken onderzoekspartners Kunstloc Brabant, Het PON & Telos, Pyrrhula Research Consultants en de Boekmanstichting inmiddels vier jaar samen en ontstaat ruimte voor doorontwikkeling van de onderzoeksinstrumenten. We zien daarbij steeds meer aandacht voor onze aanpak (onderzoeksmethodieken en drie kapitalen) elders in het land. Zo wordt op dit moment ook in Gelderland gewerkt aan een Gelderse cultuurmonitor langs de lijnen van *Waarde van cultuur* en heeft in Zeeland een eerste exercitie plaatsgevonden als opmaat naar een soortgelijke cultuurmonitor.

Figuur 1 – De Waarde van cultuur in drie kapitalen + verdieping corona

Basis: vijf deelonderzoeken

Tot en met 2016 werden de onderzoeken naar verschillende componenten van de *Waarde van cultuur* in Brabant los van elkaar uitgevoerd. In 2017 vond voor het eerst gezamenlijk onderzoek plaats, waarbij deze losse onderdelen werden samengevoegd. In 2019 vond de eerste herhaling van de onderzoeken plaats en in 2021 herhaalden we de onderzoeken opnieuw. De resultaten van vijf deelonderzoeken zijn gebundeld om inzicht te verkrijgen in het cultureel, sociaal en economisch kapitaal van de culturele sector in Brabant. De resultaten worden gepresenteerd in deze publicatie.

1. Brabant ten opzichte van andere provincies – *Benchmark*

Hoe staat het ervoor met de culturele voorzieningen, instellingen en organisaties in Noord-Brabant? Met openbaar beschikbare cijfers, bijvoorbeeld van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hebben we – soms na eigen bewerking – de cultuursector van de provincie Noord-Brabant langs die in de andere provincies gelegd. We kijken steeds naar de relatieve scores van Noord-Brabant, meestal gewogen naar het aantal inwoners. We concentreren ons op de periode 2017-2020 (voor sommige indicatoren hebben we ook cijfers over 2021). We gebruiken deze cijfers voor het cultureel, sociaal en economisch kapitaal.

2. Inzoomen op Brabant – *Microdata CBS*

In dit deelonderzoek analyseren we databestanden van het (CBS) met betrekking tot werkgelegenheid en bedrijvigheid. We brengen de stand van zaken van de totale creatieve industrie in beeld en kijken hierbinnen specifiek naar de deelsector kunsten en cultureel erfgoed. Deze databestanden geven ons de mogelijkheid om in te zoomen op persoons- en bedrijfsniveau (microdata), waardoor we uitspraken kunnen doen op provinciaal en gemeentelijk niveau. We gebruiken deze cijfers voor het economisch kapitaal.

3. Cultuurlocaties online – *Big data*

Dit onderzoek betreft een analyse van de online registraties op sociale media (Facebook, Instagram en Twitter) van in totaal 707 gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde cultuurlocaties in de vijf grote (B5) en zeven middelgrote steden (M7) van Noord-Brabant. Van deze 707 geïdentificeerde locaties zijn er 206 gesubsidieerd en 501 niet-gesubsidieerd. De cijfers over de locaties zijn eind 2021 verzameld en gaan vooral over de periode 2010-2021. We kijken onder andere naar het aantal accounts, volgers, check-ins, likes, posts en tweets. We gebruiken deze cijfers voor het cultureel en sociaal kapitaal.

4. Registraties van professionele instellingen – *Culturele Atlas*

Voor de jaren 2019 en 2020 hebben we via de gemeenten van de B5 cijfers over subsidies, inkomsten en lasten, activiteiten en bezoeken van de culturele instellingen in hun stad ontvangen. Veelal ging dat om instellingen waarmee de gemeenten een (structurele dan wel meerjarige) subsidierelatie hebben. Deze nieuwe cijfers hebben we gekoppeld aan het al bestaande bestand met cijfers over de periode 2013–2018. We concentreren ons hier weer op de periode 2017–2020. We hebben 148 instellingen waarover voor de jaren van 2017–2020 cijfers zijn aangeleverd. Dat blijft een selectie – al is het aantal instellingen veel hoger dan in voorgaande edities van *Waarde van cultuur*. Dit betekent dat we hier geen uitspraken doen over activiteiten van alle culturele instellingen in de B5. We gebruiken deze cijfers voor het economisch kapitaal.

5. Perspectief van Brabanders – *Cultuurpeiling*

De cultuurpeiling is een tweejaarlijkse online vragenlijst onder Brabanders, die wordt ingevuld door een diverse groep Brabanders die voor allerlei (publieke en commerciële) organisaties meedoen aan online vragenlijstonderzoeken. Sinds de zomer van 2021 werkt Het PON & Telos voor deze Brabantpanel-onderzoeken samen met PanelClix. In de cultuurpeiling bevragen we 1.312 Brabanders over hun waardering van het aanbod, bezoek, beoefening en ondersteuning aan cultuur. In deze editie vergelijken we de resultaten van 2021 met eerdere jaren (2015, 2017 en 2019). We gebruiken deze cijfers voor het sociaal kapitaal.

6. Verdiepend onderzoek – *herhaling coronametingen onder Brabantse makers en instellingen*

Begin 2021 verscheen een tusseneditie van *Waarde van cultuur* die geheel in het teken stond van de gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector.¹ Gezien de grote impact die de crisis heeft op de cultuursector, is in deze derde editie van de monitor gekozen om één groot verdiepend hoofdstuk te wijden aan de gevolgen van de coronacrisis, langs de drie kapitalen. Hierin herhalen we (deels) de metingen die gedaan zijn middels online vragenlijstonderzoek onder Brabantse makers en instellingen ten behoeve van de tusseneditie in 2021. Deze herhaalmeting vond plaats in februari 2022, onder 97 Brabantse kunstenaars, makers en cultureel ondernemers en 58 instellingen. De eerste meting vond plaats in december 2020, toen onder 136 Brabantse kunstenaars, makers en cultureel ondernemers en 76 instellingen. We vroegen hen naar de invloed van de coronacrisis op hun werkpraktijk, het aanbod, samenwerkingen en financiën. Ook vroegen we hen naar hun zorgen, behoeften, genomen maatregelen, gezochte en ontvangen steun en hun toekomstperspectief.

1 Vinken, Van Dalen en Broers, 2021. Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. www.kunstlocbrabant.nl/kennis-advies/gevolgen-van-de-coronacrisis-voor-de-brabantse-cultuursector-15358.

Leeswijzer

Net zoals in de andere edities starten we deze publicatie met een overzichtshoofdstuk, waarin we met een overstijgende blik op de drie kapitalen inzicht geven in de huidige waarde van Brabantse cultuur. We beschrijven inzichten en bredere ontwikkelingen die we op basis van de feiten en cijfers in het cultureel, sociaal en economisch kapitaal op dit moment zien en beantwoorden de vraag: wat is de waarde van de Brabantse cultuur?

Vervolgens komen de drie kapitalen afzonderlijk aan bod. We starten ieder kapitaal met een samenvattend beeldoverzicht, daarna beschrijven we bevindingen uit de specifieke deelonderzoeken die voor dat kapitaal zijn uitgevoerd. Elk kapitaal eindigt met een naslagwerk van cijfers, figuren en tabellen.

Na de drie kapitalen volgt het verdiepende hoofdstuk dat in het teken staat van de gevolgen van de coronacrisis op de Brabantse cultuursector, langs de drie kapitalen van *Waarde van cultuur*.

Onderzoeksverantwoording

In de bijlage vindt u de onderzoeksverantwoording. Hierin lichten we de achtergrond en gebruikte methoden van de verschillende deelonderzoeken toe.

DE WAARDE VAN CULTUUR IN BRABANT ANNO 2022

— SAMENVATTING

In deze publicatie brengen we langs de drie kapitalen aan de hand van feiten en cijfers de stand van zaken in de Brabantse cultuursector in beeld. Maar wat zien we als we de bevindingen in deze drie kapitalen met een overstijgende blik bekijken? In dit eerste hoofdstuk beschrijven we de trends en ontwikkelingen die we zien op basis van de veelheid aan informatie in de drie kapitalen.

Nog steeds een bescheiden, maar wel stabiele culturele infrastructuur en cultuuraanbod

In 2020 constateerden we al dat Brabant een lage middenmootpositie inneemt ten opzichte van andere provincies als het gaat om het aantal culturele voorzieningen per inwoner. Dit is opvallend, aangezien Brabant qua omvang en inwoneraantal de derde provincie van het land is. Op bijna alle terreinen blijft de infrastructuur bescheiden en blijft Noord-Brabant in de lage middenmoot vergeleken met andere provincies. In coronatijd blijft de positie van Brabant stabiel: het aanbod en de activiteiten van instellingen nemen drastisch af in 2020, maar deze afname is niet sterker dan elders in het land.

Film in Breda, beeldende kunst in Eindhoven, musea in 's-Hertogenbosch en muziek in Tilburg

We zien dat een groeiend aantal Brabantse cultuurlocaties ook online te vinden is. We tellen er eind 2021 precies 707, 140 meer dan in *Waarde van cultuur 2019*. Het zijn er veel in Eindhoven als het om de B5 gaat en veel in Meierijstad en Oss als we naar de M7 kijken; ze zijn veelal ongesubsidieerd. Verdeeld naar stad en cultuurdomein valt Breda op met veel filmlocaties, Eindhoven met veel beeldende-kunstlocaties, 's-Hertogenbosch met musea en Tilburg met muzieklocaties

Muziek en theater op Facebook, breed aanbod op Instagram en theater en musea op Twitter

De verschillende sociale media bedienen verschillende cultuurdomeinen. Er is (net als vorige keer) veel te vinden over muziek en theater op Facebook. Op Instagram is nu ook veel beeldende kunst, muziek en theater te vinden. Op Twitter gaat het veel over aanbod in het theater en de musea. In de sociale media gaat het vooral over aanbod uit Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg.

Talentontwikkeling: meer praktisch gericht en hbo-masters in opkomst

Het aantal cultuurstudenten op hbo en wo-niveau in Brabant daalt de afgelopen jaren. Opvallend is dat het aantal cultuurstudenten op het mbo in Brabant juist stijgt. Het aantal opleidingen laat een stabiel beeld zien in Brabant de afgelopen jaren, waarin Brabant voor wat betreft het

aantal theoretische opleidingen (hbo en wo) per hoofd van de bevolking een plek in de middenmoot inneemt. Brabant stijgt de afgelopen jaren in het aantal culturele hbo-masters. Kijken we naar de cultuuropleidingen in de steden, dan zien we veel praktische cultuuropleidingen in Eindhoven (mbo). Theoretische opleidingen vooral in Tilburg (hbo en wo).

Kunst en cultuur vormen een belangrijke basis voor de samenleving, al komt dit tijdens de coronacrisis minder tot uiting

Brabanders vinden kunst en cultuur, ook in tijden van corona, belangrijk voor de samenleving. We zien hierin geen verschillen met voorgaande jaren. Wat wel opvalt is dat men in tijden van de coronacrisis iets gematigder is over de bijdrage van kunst en cultuur aan verschillende sociaal-maatschappelijke aspecten, zoals ontmoeting tussen mensen, welzijn en de rol van kunst en cultuur in een wijk of buurt. Alhoewel nog steeds een grote meerderheid van de Brabanders tevreden is over de aanwezigheid van voorzieningen voor kunstzinnige of creatieve activiteiten in de omgeving, zien we dat deze tevredenheid afneemt. We zien een stijging in het aantal Brabanders dat vindt dat er te weinig voorzieningen zijn: zij geven zowel een gemis aan locaties en voorzieningen als aan aanbod (voorstellingen en activiteiten) aan. Dit gemis onderstreept het belang dat veel mensen hechten aan de mogelijkheid om kunst en cultuur te bezoeken, beleven en beoefenen. Daarbij zien we dat de helft van de Brabanders zich zorgen maakt over de cultuursector door de coronacrisis. Dat kunst en cultuur in Brabant belangrijk gevonden wordt voor de samenleving zien we ook terug bij de Brabantse amateurkunstverenigingen uit onderzoek van LKCA: de verenigingen in Brabant scoren ten opzichte van andere provincies hoog op maatschappelijke oriëntatie. Dit betekent dat de verenigingen zich samen met partners inzetten voor de lokale samenleving (scholen, buurten, wijken, enzovoort) en ook speciale doelgroepen pogen te bereiken.

Dalende betrokkenheid van Brabanders als het gaat om lidmaatschap en steun

Het belang dat men aan cultuur hecht, zien we niet terug in het lidmaatschap van Brabanders: minder Brabanders geven in 2021 aan lid te zijn van een culturele vereniging en bibliotheek dan in 2019. Ook de steun van Brabanders aan culturele organisaties is afgenomen, met name door het doen van minder vrijwilligerswerk. We zien dat minder Brabanders zowel de rol van bezoeker, als van beoefenaar en ondersteuner hebben. De dalende betrokkenheid hangt mogelijk samen met de gevolgen van de coronacrisis. Of die daling blijvend is, moeten we in de volgende edities zien.

Flinke daling in cultuurbezoek door corona

We zien een flinke daling in het cultuurbezoek in 2020. Dit is geen verrassing, aangezien veel culturele instellingen (tijdelijk) gesloten waren door de geldende coronamaatregelen en activiteiten niet of in beperkte mate door konden gaan. Brabant volgt hierin de landelijke trend op de voet. Men geeft minder vaak dan voorheen aan dat cultuurbezoek een belangrijk onderdeel van hun leven vormt. Mogelijk is dit ook te verklaren doordat dit niet of beperkt mogelijk was. Online cultuurbezoek neemt tijdens de coronacrisis wel toe. Men lijkt voor sommige vormen hier ook iets vaker voor te hebben betaald ten opzichte van een jaar eerder, al bezoekt men vooral gratis. De daling van het cultuurbezoek zien we ook terug in ruim gehalveerde eigen inkomsten van de culturele instellingen. Vooral poppodia, podia en festivals vangen hierin de hardste klappen: zij verliezen met name veel publieksinkomsten.

Populaire kunstvormen in trek

Brabant springt eruit als het gaat om bezoek aan de populaire kunstvormen: popconcerten, cabaret, film en dans. In vergelijking met de andere provincies heeft Brabant een hoger bezoekerspercentage dan het landelijk gemiddelde. Dit zien we niet terug als het gaat om het aantal voorstellingen per inwoner: steevast neemt Brabant daarin een middenmootpositie in als het gaat om podiumkunsten, met uitzondering van cabaret en kleinkunst. In deze laatstgenoemde discipline doet Brabant het beter dan gemiddeld waar het om het aantal voorstellingen gaat. Daarnaast lijkt erop dat men voor voorstellingen van cabaret steeds meer bereid is om verder te reizen: het aandeel bezoeken buiten Brabant neemt toe ten opzichte van twee jaar geleden. Bezoek aan de bibliotheek is, ten opzichte van andere culturele activiteiten, in 2021 populairder dan twee jaar geleden.

Minder bezoek van erfgoed en daling interesse

Net als bij bezoek aan culturele instellingen en activiteiten, zien we ook een daling in het bezoek aan erfgoedcomplexen. Opvallend is dat ook de interesse in erfgoed is gedaald. Erfgoed wordt minder van belang gevonden voor de Brabantse identiteit. Net als voorgaande jaren zien Brabanders meer een rol weggelegd voor kunst en cultuur voor diverse sociaalmaatschappelijke aspecten dan voor erfgoed. Wat wel opvalt is dat Brabanders iets positiever zijn over de bijdrage van erfgoed aan actieve en betrokken burgers, welzijn en bevorderen van het bedrijfsleven ten opzichte van twee jaar geleden. Ouderen vinden over het algemeen erfgoed belangrijker voor de samenleving.

Online waardering vooral voor Eindhoven en Tilburg in de B5 en Uden, Waalwijk en Oss in de M7

Of het nu gaat om likes, volgers of check-ins, op sociale media domineren steeds de locaties uit Eindhoven en Tilburg, vooral de muzieklocaties. In Uden en Waalwijk zien we veel waardering voor theater,

film en locaties die op meerdere cultuurdomeinen actief zijn. We zien ook veel volgers op Instagram voor beeldende kunstlocaties (vooral Eindhovense). Wat ook opvalt is dat het aantal *mentions* van Brabantse cultuurlocaties op Twitter bijna is vertwaalfvoudigd in de laatste twee jaar. Opnieuw gaat het dan vooral om locaties in 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Tilburg.

Stijgende ontwikkelingsbehoefte: meer cultuurbeoefenaars volgen cursus

In vergelijking met andere provincies is de Brabander weinig actief als cultuurbeoefenaar. De positie van Brabant en opzichte van andere provincies is het afgelopen jaar bovendien gedaald. We zien een dalende trend vanaf 2015 tot nu. Wel zien we onder de mensen die wél beoefenen een stijgende ontwikkelingsbehoefte: er worden meer lessen en cursussen gevolgd. Cultuurbeoefening wordt (nog) weinig online gedaan.

Jongere Brabanders hechten veel waarde aan cultuur

Onder de Brabanders die cultuur beoefenen, bevinden zich vaker jongere Brabanders (van 16 tot 30 jaar) dan andere leeftijdsgroepen. Ook zien we dat jongere Brabanders het belangrijker vinden dat lessen in creatieve activiteiten voor iedere Brabander toegankelijk zijn. De bestedingsbereidheid voor cultuurbezoek is groter onder jongeren dan onder de andere leeftijdsgroepen. Zij bezoeken cultuur ook vaker online. Deze bevindingen tonen aan dat jongeren bewust bezig zijn met kunst en cultuur en dat zij dit belangrijk vinden. Belangrijk hierbij is de bevinding dat de waardering van het huidige Brabantse culturaanbod lager is onder jongeren dan onder de andere leeftijdsgroepen. Dit lijkt erop te duiden dat het huidige aanbod niet aansluit bij de wensen, behoeften en beleving van de jongere Brabander.

Flinke stijging in subsidies door corona

We zien in 2020 de subsidie-inkomsten van instellingen hard stijgen. Dat is niet verrassend, gezien normale bedrijfsvoering vaak niet mogelijk was door de geldende coronamaatregelen en daardoor publieksinkomsten sterk achterbleven. Het aandeel eigen inkomsten op subsidie daalt dan ook drastisch: van 1,10 euro naar 39 eurocent eigen inkomsten op elke euro subsidie die de instellingen ontvangen. Poppodia verdienen nog steeds meer zelf dan dat zij subsidie ontvangen.

Cultuuruitgaven Brabantse overheden stijgen minder hard dan elders

We zien de cultuuruitgaven van de provincie Noord-Brabant in 2019 stijgen, maar het aandeel van de provincie Noord-Brabant in de uitgaven van alle provincies samen daalt. We zien hierin relatief veel uitgaven aan cultureel erfgoed, musea, bibliotheken en podiumkunsten in Noord-Brabant. De gemeente is de grootste publieke financier van

cultuur, zij is steeds sterk vertegenwoordigd onder de subsidiegevers. Maar we zien ook dat de vijf grote gemeenten in Brabant (B5) in 2019 relatief gezien minder uitgeven aan cultuur dan twee jaar eerder. Dit terwijl landelijk de gemeentelijke uitgaven stijgen. De cultuuruitgaven per inwoner dalen dan ook licht in de B5: van 161 naar 159 euro per inwoner. Dit zien we ook als we de financieringsmix van de instellingen onder de loep nemen in 2020: een minder groot aandeel van de subsidies komt van de gemeente (nu er meer geld vanuit coronabronnen komt) en los van corona zien we bij de instellingen een gestaag dalend aandeel subsidies vanuit de provincie.

2 Zie ook: CBS, 2021, Bedrijven in de culturele sector naar regio, www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2021/44/bedrijven-in-culturele-sector-naar-regio.

Na jaren van stijging, neemt de werkgelegenheid in de creatieve industrie af

In 2020, in tijden van corona, zien we dat de werkgelegenheid in de creatieve industrie landelijk daalt. Brabant is een van de hardst getroffen provincies als het gaat om de daling in het aantal banen: in de subsector kunst en cultureel erfgoed is het aantal banen met een vijfde afgenomen ten opzichte van 2020. Vooral de banen van jongeren zijn hard geraakt: we zien een afname in het aandeel banen waarop jonge werknemers (tot 25 jaar) werkzaam waren in de sector. Ook is het aantal voltijdbanen in Brabant hard getroffen: het aantal is landelijk minder hard gedaald dan in Brabant. Wat ook opvalt is het type banen in Brabant: er zijn in deze provincie relatief veel deeltijdbanen in de creatieve industrie, met name in de subsector kunsten en cultureel erfgoed. Ook wordt er in Brabant relatief veel gebruik gemaakt van oproepkrachten. In de gehele creatieve industrie van Nederland zien we dat er veel zzp'ers actief zijn. Brabant wijkt hierin niet veel af van andere provincies.

... Maar de bedrijvigheid neemt toe

Het aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie is groeiende geweest in de afgelopen jaren en groeit door in het eerste coronajaar. De invloed van de coronacrisis is mogelijk nog onvoldoende terug te zien in cijfers van december 2020 vanwege coronasteunmaatregelen, het leunen op bedrijfsreserves en het los moeten laten van tijdelijk personeel dat als eerste uitvloeit in crisistijd. Toch lijken eerste cijfers van 2021 te wijzen op een doorzetting van de groei.² Deze groei is mogelijk veroorzaakt door werknemers (bijvoorbeeld met een flex- of oproepcontract) die in crisistijd hun baan zijn verloren en als zzp'er zijn doorgestart. Bij inschrijving in de KVK worden zij meegeteld als bedrijfsvestiging. Vervolgonderzoek op een later moment zal moeten uitwijzen hoe de bedrijvigheid zich verder ontwikkelt. We zien dat bedrijven in de periode 2017-2020 weinig verhuizen. Bedrijven die wel verhuizen, blijven vooral binnen Brabant.

De effecten van de coronacrisis zijn nog zichtbaar, bij de makers sterker dan bij de instellingen

Twee jaar na de coronacrisis is de impact voor culturele instellingen en makers in Brabant nog groot. Toch lijkt het met de culturele instellingen, ten opzichte van een jaar eerder, weer wat beter te gaan. De effecten van de coronacrisis zijn bij makers nog sterker aanwezig. De instellingen zien vaker kansen ten opzichte van een jaar eerder en de verwachtingen over de jaarmzet zijn positiever. Toch hebben de culturele instellingen nog steeds te maken met het wegblijven van publiek, maatregelen van de overheid en derving van omzet. Daarnaast hebben ze nu ook vaker personele problemen. Makers hebben nog vaker te maken met het wegvallen van vraag en opdrachten ten opzichte van een jaar eerder. Ook zijn meer makers buiten de eigen discipline of sector gaan werken. Regulier aanbod wordt weer vaker hervat, al dan niet in combinatie met eerder ontwikkeld alternatief aanbod. Er wordt vaker hybride gewerkt, op andere plekken dan voorheen, flexibeler en kleinschaliger. Het publiek bezoekt en beleeft cultuur weer vaker buiten de eigen woonkamer. En aan de toename van online cultuurbezoek te zien, lijkt ook de hybride variant toe te nemen in populariteit.

1 CULTUREEL KAPITAAL

Dit hoofdstuk is gewijd aan ontwikkelingen in de culturele infrastructuur en het culturele aanbod in Noord-Brabant. Door te kijken naar wat er aan feitelijke gegevens openbaar beschikbaar zijn, geven we invulling aan de eigenstandige waarde en dynamiek van de culturele sector in Noord-Brabant, ofwel van het cultureel kapitaal van de provincie. Hier gaat het vooral over de meer ‘tastbare kant’ van het cultureel kapitaal: de culturele infrastructuur (organisaties en instellingen) en het aanbod (voorstellingen, tentoonstellingen, enzovoort). Dat betekent dat een bepaald deel van de infrastructuur en het aanbod waarop we de waarde van cultuur baseren niet in beeld komt, hoe graag we daar ook meer over zouden willen weten. We denken dan aan netwerken van makers, instellingen en organisaties (binnen en buiten de provincie) en hun onderlinge verhouding (plaats in de waardeketen). Maar we denken ook aan de mate waarin er binnen en over domeinen heen samengewerkt wordt.

Culturele infrastructuur

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2020*

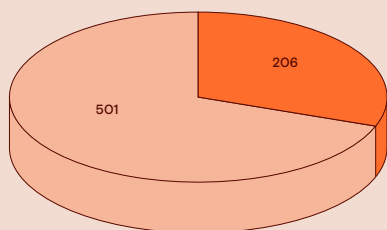
Culturele infrastructuur in aantallen

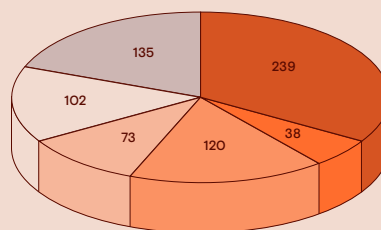
Cultuurlocaties online - 2021

707

Geïdentificeerde cultuurlocaties online

Geïdentificeerde cultuurlocaties online - uitgesplitst naar discipline

■ Gesubsidieerd: 206

■ Niet gesubsidieerd: 501

■ Beeldende kunst: 239

■ Film: 38

■ Musea: 120

■ Muziek: 73

■ Theaterkunsten: 102

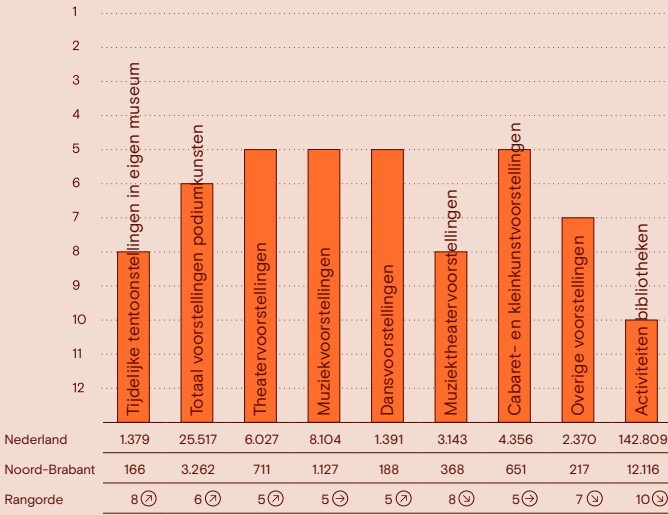
■ Meerdere domeinen: 135

* de cijfers over kunsttuitelcentra, kunstgalerieën en expositieruimtes en boekwinkels zijn van 2021

Cultureel aanbod

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2020

Cultuuraanbod in aantallen

Cultuurlocaties online

Activiteit online periode

277.290

Tweets
(2010-2021)

113.214

Instagram posts
(2010-2021)

Talentontwikkeling

Registraties van professionele instellingen - 2020

148

Professionele
instellingen

20.455

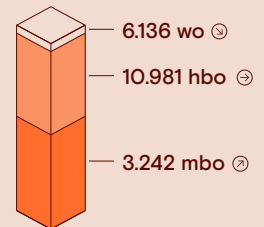
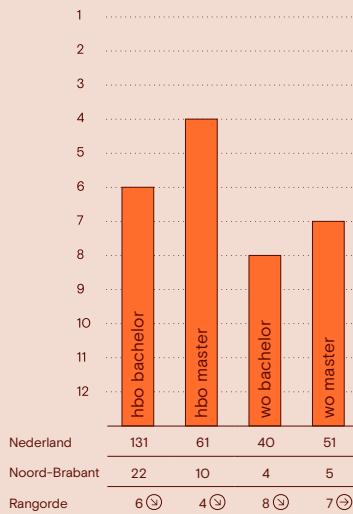
Activiteiten professionele
kunsten

1.480

Activiteiten centra voor de
kunsten en bibliotheken

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2020

Aantal culturele opleidingen

Aantal studenten in
Brabantse culturele
opleidingen

De culturele
infrastructuur en het
culturele aanbod blijft
bescheiden in

Noord-Brabant. Wel zijn er
relatief veel bioscopen en is het
kleinkunstaanbod groot. Steeds
meer culturele instellingen
zijn online te vinden, waarbij
gesubsidieerde instellingen een
sterker social-medianetwerk
hebben dan ongesubsidieerde
instellingen.

In het *Regioprofiel BrabantStad 2021-2024: Brabant maakt het*, zien we het belang van deze eigenstandige waarde van cultuur terug in de wens voor beleid, waarbij de inzet is om de samenhang in het culturele aanbod binnen de provincie te versterken: 'Kunst heeft een eigenstandige intrinsieke kwaliteit, waarvan de opbrengst zich niet direct laat vatten maar die we onmisbaar achten in onze samenleving. In een inclusief cultuurbestel moet het aanbod recht doen aan de diversiteit van makers, bewoners en bezoekers van de provincie', zo wordt beschreven in het Regioprofiel.³

Dit is ook terug te zien in het nieuwe provinciale beleidskader 2021-2022, waarin een sterke culturele infrastructuur met een rijk cultureel aanbod genoemd wordt als bepalend voor de kwaliteit en identiteit van de provincie.⁴ Ook tijdens de coronacrisis was de waarde die verschillende overheden (Rijk, provincie, gemeenten) hechten aan het cultureel kapitaal terug te zien. De cultuursector is hard geraakt door de coronacrisis en de schade is groot, maar de continuïteit van een groot aantal cultuurinstellingen kon mede dankzij de overheidssteun worden veiliggesteld, zo stelt de Raad voor Cultuur in *Sterker uit corona. Een agenda voor herstel en transitie*.⁵ Wat vertellen de Brabantse cijfers?

- 3 Taskforce Cultuurvisie BrabantStad. 2018. *Regioprofiel BrabantStad 2021-2024: Brabant maakt het*.
- 4 Provincie Noord-Brabant. 2021. *Beleidskader Vrije Tijd, Sport en Cultuur 2021-2022*.
- 5 Raad voor Cultuur. 2021. *Sterker uit corona. Een agenda voor herstel en transitie*.
- 6 We kijken steeds naar de relatieve score van een provincie gewogen, dat wil zeggen, in aantallen per hoofd van de bevolking. Tenminste, als het gaat om aantallen voorzieningen, instellingen, voorstellingen, enzovoort. We wegen niet naar capita als we met percentages of met afstanden (nabijheid in kilometers) werken.

1.1 CULTURELE INFRASTRUCTUUR

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

In *Waarde van cultuur 2020* zagen we dat de Brabantse culturele infrastructuur op de meeste terreinen in sterkte afnam. Om uitspraken te kunnen doen over de sterkte van de infrastructuur kijken we naar het aantal culturele voorzieningen, instellingen en organisaties in de provincie. De nieuwe cijfers laten een weinig rooskleurig beeld zien: afgezien van de capaciteit in bioscopen zien we een stabiele positie van Brabant in de lage middenmoot ten opzichte van andere provincies.⁶

Vooral veel bioscoopcapaciteit, toenemend aantal bioscopen

We zien een stijging in het aantal bioscopen in de provincie: in 2017-2018 stond Noord-Brabant nog op een negende plaats (38 bioscopen in beide jaren), in 2019-2020 vinden we de provincie terug op plaats zeven (39-40 bioscopen). Kijken we naar de capaciteit van die bioscopen (bioscoopdoeken en -stoelen), dan doet Brabant het iets beter: stabiel met gemiddeld een vierde à vijfde plaats tussen de twaalf provincies.

Weinig musea en weinig gebouwd erfgoed

In 2020 zijn er in Noord-Brabant 65 musea. In 2020 tellen we 5.821 rijksmonumenten en 472 beschermde stads- en dorpsgezichten. Dit zijn er relatief weinig, waarmee Brabant stabiel gemiddeld op een elfde plek staat van de twaalf provincies.

Lage middenmoot qua kunstuitlenen en laag qua expositieplekken

We weten voor de jaren 2017-2021 hoeveel kunstuitleencentra en kunstgalerieën en/of expositieruimten er zijn. In 2017-2020 waren er 125 kunstuitleencentra en dat aantal daalt in 2021 naar 105. De daling is sterker in andere provincies dan Noord-Brabant, waardoor de relatieve positie van Noord-Brabant toeneemt: van plaats zeven naar plaats vijf wat het aantal kunstuitleencentra betreft. Het aantal expositieplekken stijgt in 2021 van gemiddeld 83 expositieplekken in 2017-2020 naar 90 in 2021. Desondanks is het aantal expositieplekken relatief laag ten opzichte van andere provincies (gemiddeld plaats tien).

Ook een laag aantal podiumkunstbedrijven en theaterzalen

Gemiddeld zijn er in 2017-2020 zo'n 45 podiumkunstbedrijven (zoals theaters). In 2020, het eerste coronajaar, zijn dat er 42, een zeer kleine afname dus. Ook het aantal theaterzalen neemt iets af (gemiddeld 75 over de hele periode en 72 in 2020). Brabant staat voor beiden op een negende plek in 2020. Toch komt Noord-Brabant met deze aantallen wat betreft theatercapaciteit in de lage middenmoot terecht: plaats zeven en meestal acht.

Lage middenmoot ook qua poppodia en popfestivals

Plaats negen voor Noord-Brabant als het gaat om het aantal poppodia in 2017-2020 en zelfs plaats elf wat betreft popfestivals. Deze positie van Brabant is in de afgelopen jaren stabiel. Het gaat hier om podia en festivals die ook lid zijn van de Vereniging Nederlandse Poppodia en Festivals, waarschijnlijk een selecte groep die relatief sterker geprofessionaliseerd zijn. Kijken we naar festivaldata waarin ook kleinere (muziek-, film- en kunst)festivals worden meegenomen, dan staat Noord-Brabant op de vierde plaats in 2016 en 2018.⁷

Weinig boekwinkels, weinig bibliotheken

De lettereninfrastructuur in Noord-Brabant is ook relatief zwak: er zijn weinig boekwinkels (75 gemiddeld in 2017-2020 en nog maar 65 in 2021; gemiddeld een elfde plaats) en weinig bibliotheken (plaats acht gemiddeld met ongeveer 100 bibliotheekvestigingen in 2017-2020). De positie van Brabant is hierin de laatste jaren onveranderd.

Ook nu hebben we met big data inzage gekregen in het aantal gesubsidieerde en niet-gesubsidieerde cultuurlocaties in Noord-Brabant dat online zichtbaar is. We keken daarbij niet alleen naar locaties in de vijf grotere steden (B5) maar ook naar locaties in de zeven middelgrote, zogenaamde M7-steden van Noord-Brabant.⁸ Van deze 707 geïdentificeerde locaties in deze analyse zijn er 206 gesubsidieerd en 501 niet-gesubsidieerd. De cijfers over de locaties zijn eind 2021 verzameld en gaan vooral over de periode 2010–2021.

Een groeiend aantal cultuurlocaties

Ook in deze editie van *Waarde van cultuur* hebben we gekeken naar de online aanwezigheid van cultuurlocaties in de B5-steden en in de M7-steden in Noord-Brabant. Onder andere op Google Maps zijn eind 2021 zo'n 707 cultuurlocaties in deze gemeenten ontdekt (en gecheckt door de gemeenten zelf). In de vorige editie vonden we er 567. Er zijn daarmee in twee jaar tijd 140 cultuurlocaties met een online aanwezigheid bijgekomen. Dit heeft er grotendeels mee te maken dat de data van Breda in de vorige editie ontbraken, waar Breda in deze editie met 87 cultuurlocaties is vertegenwoordigd. Met 501 ongesubsidieerde instellingen, 71% van het totaal, is het merendeel van de cultuurlocaties niet gesubsidieerd, dit was in de vorige editie 69%.

Relatief veel cultuurlocaties in Eindhoven in de B5 en Meierijstad en Oss in de M7

Het grootste aantal locaties ligt in de B5. Het gaat daarbij om 492 locaties (of 70%). Dit was in de vorige editie 67% maar zoals gezegd ontbraken toen cijfers over Breda dus het aandeel van de B5 zal toen eigenlijk hoger geweest zijn. Er liggen daarmee 215 locaties in de M7 (30%; was 33%). In de B5 heeft vooral Eindhoven veel cultuurlocaties (149) en bij de M7 zijn dat Meierijstad (49) en Oss (42). In de vorige editie sprong Roosendaal er ook uit met 37 cultuurlocaties, nu zijn dat er 33.

Meer beeldende-kunstlocaties, musea en locaties actief op meerdere domeinen

We tellen nu 239 cultuurlocaties met beeldende kunstactiviteiten (zoals galeries, kunsttuitlenen, ateliers, locaties van kunstenaarsinitiatieven, enzovoort).⁹ Het merendeel is ongesubsidieerd (88%; was 86%). Een omvangrijk deel van de 140 locaties die er in de afgelopen twee jaar zijn bijgekomen, is te vinden binnen deze discipline. Het aantal steeg tussen de vorige editie (195) en deze met 44 beeldende kunstlocaties, waarvan er 18 in Breda te vinden zijn. Ook het aantal musea is flink toegenomen: van 86 in totaal in de vorige editie naar 120 nu, met slechts 8 in Breda. Bij de musea is eveneens het merendeel ongesubsidieerd: 77 van de 120 (64%) tegen 53 van 86 de vorige keer (62%). Hiernaast

⁸ De B5-steden zijn Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg. De M7-steden zijn Bergen op Zoom, Meierijstad, Oosterhout, Oss, Roosendaal, Uden en Waalwijk.

⁹ Er zijn alleen locaties opgenomen die zijn bedoeld om kunst te bezichtigen, met een bezoekadres en openingstijden. Kunsttuitlenen vallen hier grotendeels niet onder en ateliers alleen indien ze voldoen aan de bovenstaande voorwaarde.

zijn er 33 locaties bijgekomen die actief zijn op meerdere domeinen: van 102 in de vorige editie (46% ongesubsidieerd) naar 135 nu (48% ongesubsidieerd).

Film in Breda, beeldende kunst in Eindhoven, musea in 's-Hertogenbosch, muziek in Tilburg

Kijken we naar de verdeling van de type locaties dan springt Breda er vooral uit met filmlocaties (vooral ongesubsidieerd). Ook qua ongesubsidieerde musea scoort Breda hoog. Eindhoven heeft veel (ongesubsidieerde) beeldende-kunstlocaties en ook relatief veel muzieklocaties, vooral ongesubsidieerd. 's-Hertogenbosch heeft de meeste musea, ongeveer evenveel gesubsidieerd als niet-gesubsidieerd. Tilburg springt eruit wat muzieklocaties betreft, ongeveer een derde gesubsidieerd en twee derde ongesubsidieerd.

Musea en locaties actief op meerdere domeinen in Meierijstad en Oss

Zowel Meierijstad als Oss hebben van de M7-steden relatief veel musea, vooral gesubsidieerd en veel gesubsidieerde locaties actief op meerdere cultuurdomeinen. Wat dit laatste type locaties betreft heeft alleen Eindhoven er meer.

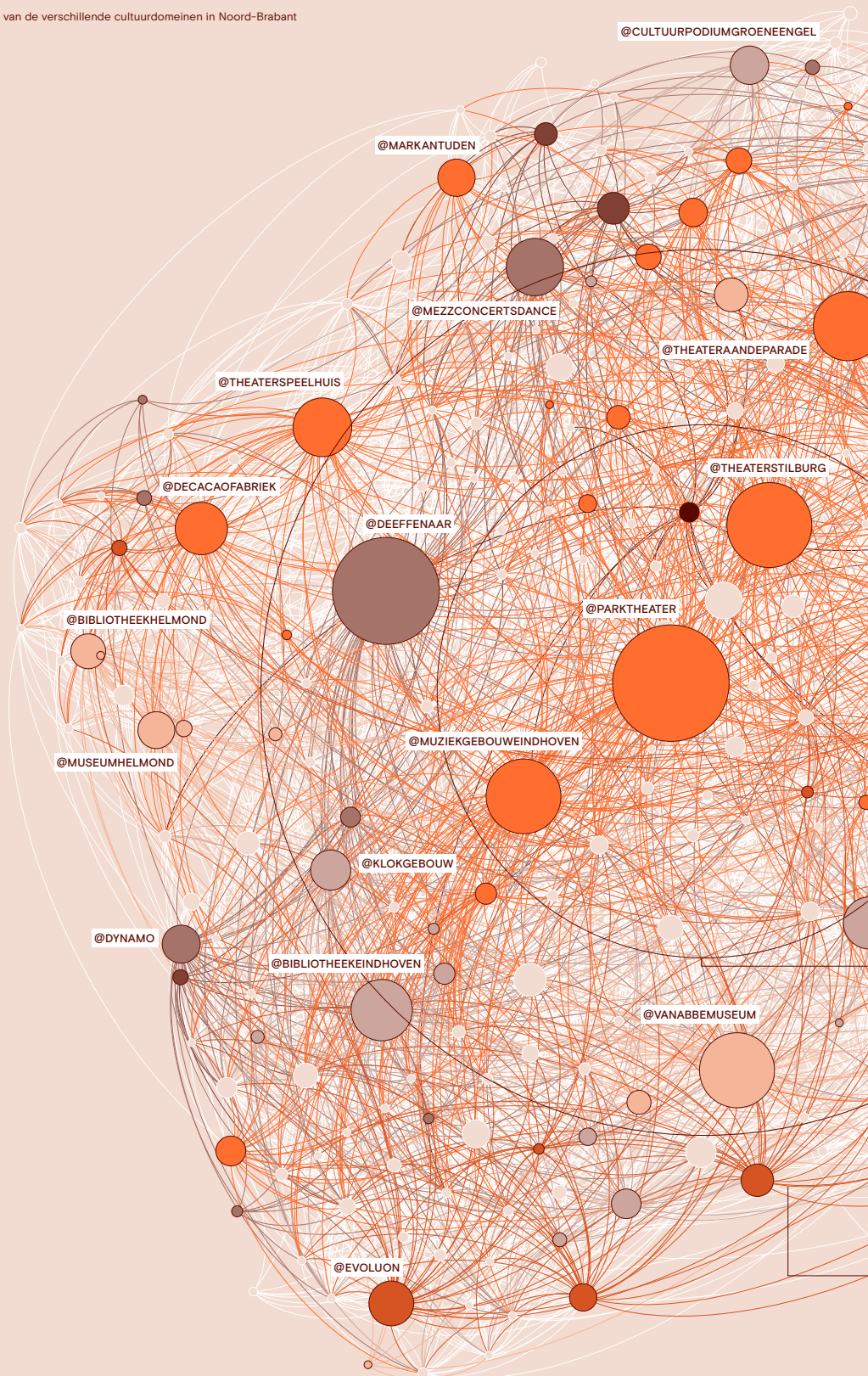
Minder Facebook, meer op Instagram en Twitter

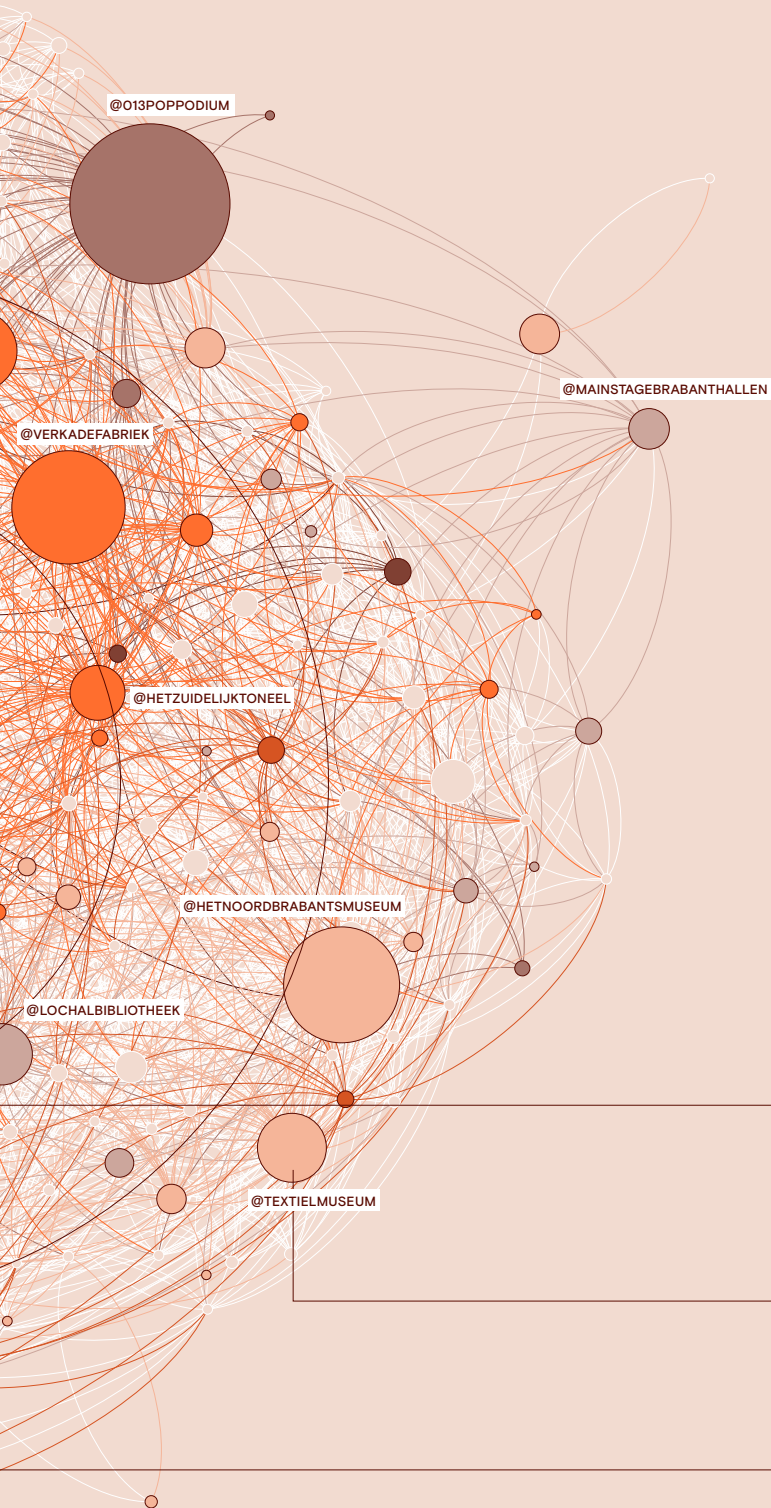
De 707 locaties hebben niet allemaal een Facebook-account: 526 van hen hebben dat wel (74%; dat was 82% ofwel 466 cultuurlocaties). Instagram is populairder geworden. Nu zitten er 309 locaties op Instagram (44%), tegen 212 de vorige keer (37%). Ook het aantal cultuurlocaties met een Twitter-account is gestegen naar 37% (264 accounts; was 162/29%).

Ongesubsidieerde locaties relatief meer op Instagram en op Twitter gegaan

Zo'n 155 van de 206 gesubsidieerde locaties zitten op Facebook (75%; was 88%) tegen 371 van de 501 ongesubsidieerde locaties (74%; was 80%). Op Instagram zitten 112 van de gesubsidieerde (54%; was 52%) en 197 van de ongesubsidieerde locaties (39%; was 33%). Op Twitter zitten 107 van de gesubsidieerde (52%; was 59%) tegen 157 van de ongesubsidieerde locaties (31%; was 26%).

Figuur 2 – Online Twitternetwerk van de verschillende cultuurdomeinen in Noord-Brabant

- Beeldende kunst
- Theaterkunsten
- Musea
- Meerdere domeinen
- Muziek
- Film
- Bibliotheek

Centraliteit

Cultuurinstellingen met een hoge centraliteit hebben een centrale positie binnen het netwerk van accounts die betrokken zijn bij Brabantse cultuurinstellingen.

Grootte

De grootte van de bolletjes wordt bepaald door het totaal aantal keer dat een account een ander 'mention' en 'gementioned' wordt.

Verbindingen

Als een twitteraccount een ander twitteraccount 'mention', zijn ze met een lijn aan elkaar verbonden. De kleur wordt bepaald door de locatie die genoemd wordt in de tweet.

1.2 CULTUREEL AANBOD

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Wat is er te zien en te beleven in de musea, op de podia, in de bibliotheken? Opnieuw maken we hier een vergelijking tussen provincies vanuit het perspectief van Noord-Brabant.

Weinig museumexposities

In de periode 2017-2019 zijn er jaarlijks zo'n 213 tijdelijke exposities in de musea in Noord-Brabant. Dat is bescheiden, want hiermee staat de provincie gemiddeld op plaats tien. Dit betekent dat er maar twee andere provincies zijn waar musea minder exposities hebben georganiseerd. In het coronajaar 2020 daalt het aantal tijdelijke exposities naar 166 (plaats acht op de provinciale ranglijst).

Voorstellingen podiumkunst in de middenmoot, met uitzondering van cabaret en kleinkunst

Over de jaren 2017-2020 kennen we het aantal podiumkunstvoorstellingen in totaal en we kunnen dit totaal uitsplitsen naar genres (theater, muziek, dans, muziektheater, cabaret en kleinkunst en overige). Noord-Brabant valt niet op als het gaat om het aantal voorstellingen: er worden niet uitzonderlijk veel of uitzonderlijk weinig voorstellingen opgevoerd. De provincie staat steevast in de middenmoot, op de zesde plaats. Uitzondering is het genre cabaret en kleinkunst: met het aantal voorstellingen in Noord-Brabant neemt de provincie een vierde plaats in. In het coronajaar zien we zowel landelijk als in Noord-Brabant dat het aantal voorstellingen ruim gehalveerd is. Er verandert zo goed als niets in de rangordening in het coronajaar: er zijn in Noord-Brabant door corona niet veel meer of minder voorstellingen opgevoerd dan elders in het land.

Brabantse bibliotheken steeds actiever, tot corona

Het aantal activiteiten van bibliotheken neemt jaar op jaar toe, juist ook van de Noord-Brabantse bibliotheken. Hierin zien we een flinke stijging van een elfde plaats in 2017 naar een zesde plaats in 2019. In het coronajaar 2020 nam het aantal activiteiten bij bibliotheken, zonder twijfel als gevolg van de beperkende maatregelen, sterk af. In 2020 zakte Brabant tot een tiende plek. Dit betekent dat het aantal activiteiten bij bibliotheken in Brabant sterker afnam dan elders in het land. Noord-Brabant is de zesde provincie als het gaat om het totaal aantal boeken aanwezig bij de bibliotheken, de omvang van de collectie. Deze zesde plek is de gemiddelde positie in de periode 2017-2020.

In dit hoofdstuk kijken we naar de activiteiten van de professionele (veelal gesubsidieerde) instellingen uit de B5. De subsidies, inkomsten en lasten en de bezoeken komen in de andere kapitalen aan bod.

Veel minder activiteiten in coronajaar 2020

In 2017–2020 fluctueert het aantal activiteiten sterk, van bijna 16.500 in 2017, 17.500 in 2018 en bijna 32.000 in 2019 tot 20.500 in 2020. In 2019 neemt het aantal activiteiten toe omdat een groot aantal nieuwe instellingen in de verschillende B5–steden wordt gesubsidieerd. Mede door corona daalt het aantal in 2020 weer naar 20.500 (65% van 2019). Dit is exclusief de activiteiten van Centra voor de Kunsten en bibliotheken. Ook zijn de cijfers van instellingen uit 's-Hertogenbosch niet meegenomen omdat deze voor 2020 gebaseerd zijn op (heel optimistische) prognoses die hoger zijn dan de realisatiecijfers in 2019.

Er zijn duidelijke verschillen tussen de sectoren. Bij de producenten podiumkunsten (de gezelschappen) halveert het aantal activiteiten in 2020 ten opzichte van 2019. Bij de visuele kunsten daalt het aantal activiteiten tot 80% van 2019. Ook bij de podia zien we een forse daling: in 2020 zien we 75% van de activiteiten van 2019.

Cultuurlocaties online – Big data

Vooraf muziek- en theatervoorstellingen op Facebook

Er is dit keer een beperkt beeld van de activiteiten van de cultuurlocaties op Facebook. Dat hangt samen met recente technische restricties om deze activiteiten geautomatiseerd in beeld te brengen. In de vorige editie van *Waarde van cultuur* waren die restricties er nog niet (zo sterk). Toen gingen de cijfers over de periode 2010–2019 en waren er voor de 466 cultuurlocaties met een Facebook-account zo'n 45.257 activiteiten, vooral muziek- en theatervoorstellingen (bijna 75% van alle events). Het huidige beeld is niet volledig (niet alle locaties met een account hebben we in beeld kunnen brengen), maar de verhoudingen zijn binnen de cijfers die wel beschikbaar zijn, zijn zeer vergelijkbaar met de vorige keer. Opnieuw waren er in vooral muziek en theater evenementen (72%) en ook waren deze vooral weer van gesubsidieerde locaties. De cijfers slaan op de jaren 2010–2021 (zij het dat er ook al enkele toekomstige events in 2022 en 2023 tussen staan).

Veel meer posts op Instagram, opnieuw vooral beeldende kunsten; nu ook muziek en theater

De 309 cultuurlocaties met een Instagram-account plaatsten in totaal 113.810 berichten op Instagram. De vorige keer plaatsten 212 cultuurlocaties 52.146 berichten. Niet alleen zijn er dus meer locaties op Instagram, ze zijn er ook veel actiever. Wel valt op dat net als de vorige

keer het aantal posts vanuit de ongesubsidieerde beeldende kunsten in Eindhoven en 's-Hertogenbosch hoog is (samen ruim 18.000). In Eindhoven (met ruim 70% van de muziekposts) houden de gesubsidieerde en ongesubsidieerde muzieklocaties elkaar in evenwicht; ze posten beide evenveel. In Tilburg wordt er juist meer vanuit de gesubsidieerde muziek gepost. Ook dit keer veel posts vanuit theater: bijna 23.500, vooral vanuit Eindhoven en Tilburg en vooral van de gesubsidieerde theatersector. Ook Oss en Uden scoren relatief hoog met veel theaterposts.

Tweets over locaties in Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg; vooral theater en musea

Op Twitter is het ook druk geworden. Er zijn bijna 280.000 Tweets gestuurd door de 263 cultuurlocaties met een Twitter-account, vooral die in Eindhoven, 's-Hertogenbosch en Tilburg. Daarbinnen is er vooral veel activiteit bij theater (30% van de tweets) en musea (24%). Muziektweets nemen de derde plaats (15%) nauw gevolgd door beeldende kunst (14%). Waar bij theater en muziek de gesubsidieerde instellingen het meest actief zijn, zijn de gesubsidieerde musea ongeveer even actief als niet-gesubsidieerde musea en zijn binnen de beeldende kunst vooral de niet-gesubsidieerden actief. In de beeldende kunst valt de positie van Oosterhout op: 23% van alle tweets over dit domein komen van ongesubsidieerde locaties in Oosterhout.

Wie *mentient* wie? Gesubsidieerde locaties hebben het sterkste Twitternetwerk

Net als in de vorige editie van *Waarde van cultuur* hebben we een analyse gemaakt van uitgaande en inkomende tweets van de cultuurlocaties. Daarbij is enerzijds gekeken naar relaties tussen de verschillende domeinen, anderzijds naar de verschillende gemeenten binnen de B5 en M7. De steden binnen de B5 kennen de meeste locaties met een Twitteraccount en zijn in het netwerk dan ook relatief sterk vertegenwoordigd. We zien daarbij enkele opvallende verschillen tussen de verschillende domeinen en gemeenten.

Bij (pop)muziek en theater is een sterke onderlinge band te zien wat de Twitteractiviteiten betreft. De poppodia staan binnen het netwerk veel dichter bij elkaar dan bij andere cultuurlocaties uit hun eigen gemeentes. Zo is O13 in Tilburg een locatie met veel Twitteractiviteit die omgeven wordt door andere muzieklocaties, met ook relatief veel verbinding met Nederlandse Twitteraccounts van buiten Brabant. Het podium staat echter op afstand van andere Tilburgse cultuurlocaties. Die afstand is ook te zien tussen bijvoorbeeld poppodium Willem Twee en andere locaties uit Den Bosch. Bij poppodium Dynamo is een iets ander beeld te zien. Hier is de band met zowel de andere muzieklocaties, als met andere cultuurlocaties uit Eindhoven relatief sterk. Ook bij de theaters is een onderling sterke band in het netwerk te herkennen, waarbij de gemeentegrenzen een minder grote rol lijken te spelen.

De musea en locaties voor beeldende kunst zijn juist sterker ingebed in het gemeentelijke netwerk en lijken minder aandacht aan elkaar te besteden dan bij de theater- en muzieklocaties het geval is.

Dat poppodium Dynamo zich enigszins onderscheidt door de sterkere band met andere cultuurlocaties uit Eindhoven, sluit aan bij het beeld dat ontstaat wanneer het Twitternetwerk vanuit de gemeentes wordt bekeken. Eindhoven heeft daarbinnen een sterk onderling verbonden plek binnen het geheel. Ook in Den Bosch, Breda en Helmond is dit het geval, hoewel Theater Speelhuis als de op Twitter meest actieve cultuurlocatie in de laatstgenoemde gemeente zich sterker tot de overige theaterlocaties verhoudt, dan tot de andere locaties in Helmond.

Kijkend naar de gesubsidieerde en ongesubsidieerde locaties valt op dat over het geheel genomen de gesubsidieerde locaties op Twitter niet alleen vaker tweeten, maar op Twitter ook vaker door anderen worden genoemd.

1.3 NABIJHEID VOORZIENINGEN

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Wat betreft de nabijheid van culturele voorzieningen (gemeten in aantal kilometers) staat Noord-Brabant er redelijk goed voor, met uitzondering van musea.

Musea relatief ver weg

Voor musea moeten Brabanders in de jaren 2017-2019 gemiddeld vier kilometer afleggen. Daarmee staat Noord-Brabant op de achtste plaats. Er zijn dus zeven provincies waar inwoners dicht bij een museum wonen.

Bibliotheken zijn in alle provincies dichtbij

Ook op de achtste plaats komt Noord-Brabant wat betreft de afstand tot bibliotheken, terwijl dat maar twee kilometer gemiddeld is in de provincie. De verschillen tussen de provincie waar de bibliotheek in de periode 2017-2020 het dichtst bij is (1,9 kilometer in Overijssel) en het verst weg is (gemiddeld 3,3 kilometer in Zeeland) zijn dan ook niet groot.

Bioscopen, podia en poppodia relatief dichtbij

In Noord-Brabant staan bioscopen op gemiddeld 4,5 kilometer, podiumkunstvoorzieningen (podia, exclusief festivals) op gemiddeld 5 kilometer afstand en poppodia op 10 kilometer. Daarmee staat Noord-Brabant steeds gemiddeld op positie vijf voor al deze voorzieningen.

1.4 TALENTONTWIKKELING

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Om de Brabantse culturele wereld levendig te houden, zijn culturele opleidingen van groot belang – zij leveren immers de makers van de toekomst. Voor meer informatie over de selectie van cultuuropleidingen in deze analyse verwijzen we naar de onderzoeksverantwoording.

Daling mbo-opleidingen door gefuseerde opleidingen

Wat betreft het aantal opleidingen kunnen we voor mbo-opleidingen geen vergelijking maken met andere provincies. Wel is er een dalende trend te zien in het aantal Brabantse mbo-opleidingen. Dit betreft in veruit de meeste gevallen een administratieve wijziging waarbij op het mbo regelmatig subspecialisaties samengevoegd zijn tot één studie. Slechts zelden zijn studies echt gestopt.

Culturele hbo-masters in opkomst

Voor hbo en wo kan deze vergelijking wel gemaakt worden; over de tijd heen is te zien dat Noord-Brabant, vergeleken met andere provincies, op plek vijf à zes staat waar het gaat om hbo-bachelors en op plek zeven à acht staat waar het gaat om het aantal wo-bachelors. Wat wo-masters betreft staat Noord-Brabant consequent op plek zeven. Met name rondom hbo-masters zien we grote fluctuaties: op plek vijf in 2016, vervolgens op plek twee in 2018 en tot slot op plek vier in 2020. Te zien is dat landelijk het aantal culturele hbo-masteropleidingen met tien is gestegen in de tussengelegen periode, wat voor een relatief statische indicator als deze aanzienlijk is en wat tevens zorgt voor een grotere wisseling in posities. Inhoudelijk is dit te verklaren door een landelijke trend richting (deeltijd) *joint degrees*, sectoroverstijgende studies, en meer opleidingen op het gebied van cultuureducatie.

Veel praktische cultuuropleiding in Eindhoven.

Theoretische opleidingen vooral in Tilburg

Wanneer we kijken naar de verdeling van de opleidingen over de B5 zien we dat Eindhoven met name veel mbo-opleidingen aanbiedt, waar Tilburg juist meer vertegenwoordigd is in de culturele hbo- en wo-opleidingen.

Aantal theoretische cultuurstudenten daalt en aantal praktische cultuurstudenten stijgt

Tussen 2016, 2018 en 2020 zien we op het wo een sterkere en op het hbo een lichtere terugloop van studentenaantallen in Noord-Brabant, waar dit op het mbo juist is toegenomen tussen 2016 en 2020.

1.5 INTERNATIONALISERING

We hebben ervoor gekozen om voor deze editie van *Waarde van cultuur* geen nieuwe cijfers te presenteren op het thema internationalisering. Stonden vanwege corona de activiteiten van culturele makers en instellingen in Nederland zelf al sterk onder druk, die in het buitenland konden vaak alleen al door de reisbeperkingen niet doorgaan. In voorgaande edities maakten we gebruik van data van *Dutch Culture* om te zien hoeveel internationale activiteiten Brabantse kunstenaars en culturele instellingen hadden ontplooid, gezien op het totaal aantal makers en instellingen.¹⁰ In de vorige editie lieten we data van 2015 en 2018 zien en daaruit bleek bij muziek een dalend aandeel Brabanders op het totaal aantal makers met internationale activiteiten; bij fotografie, film en design steeg het aandeel juist. In de beeldende kunst en in dans waren de aandelen stabiel en bij podiumkunsten fluctueerden die sterk. Het is interessant om te volgen hoe de situatie zich na de coronacrisis ontwikkelt.

¹⁰ Dutch Culture is een Nederlandse stichting die zich bezighoudt met promotie van de Nederlandse cultuursector in het buitenland.

TABELLEN, GEORDEND NAAR ONDERZOEK – BRABANT TEN OPZICHTE VAN ANDERE PROVINCIES

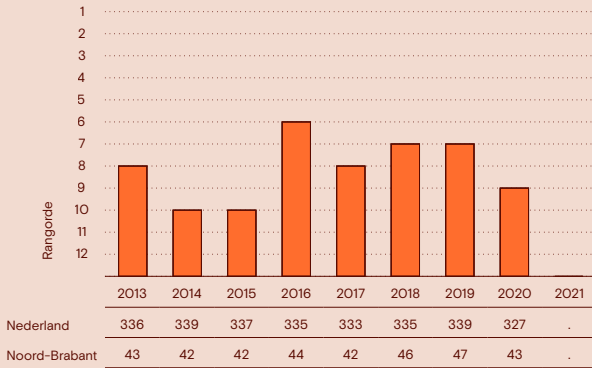
Culturele infrastructuur

Figuur 3 – Aantal culturele voorzieningen in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant, 2013-2021¹¹

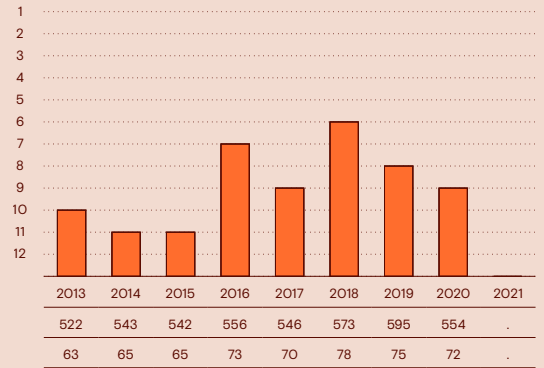

11 CBS, EM-cultuur, WSOB.

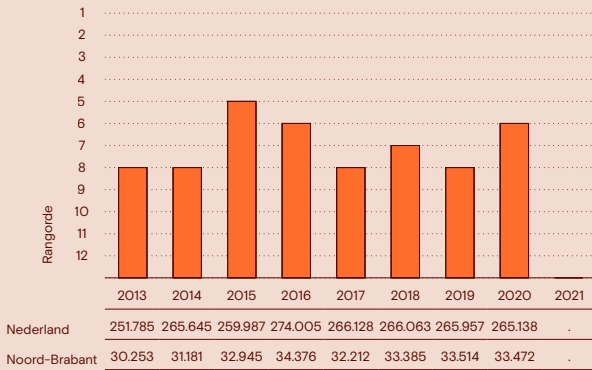
Podiumkunstbedrijven, -organisaties

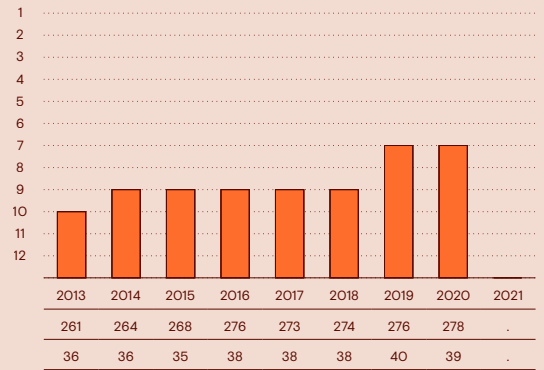
Theaterzalen

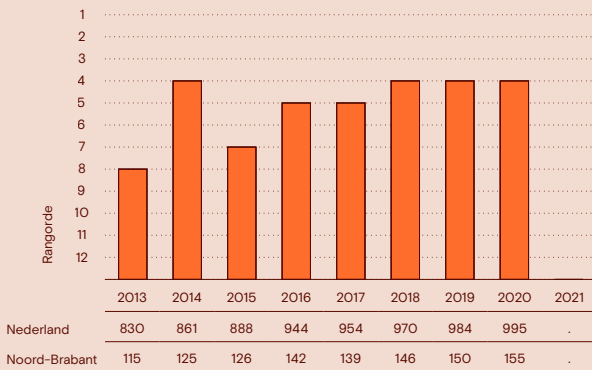
Publiekscapaciteit theaterzalen

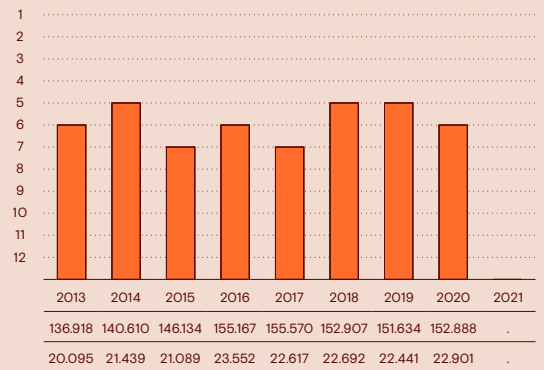
Bioscopen

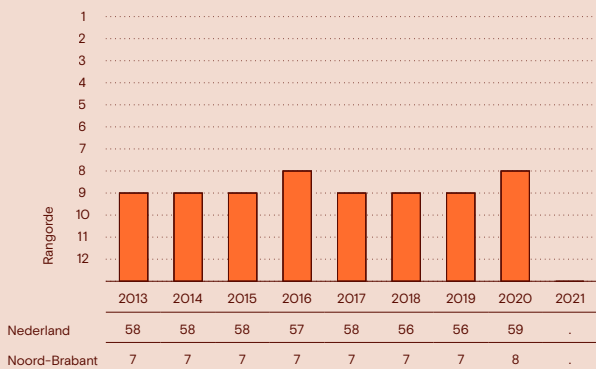
Bioscoopdoeken

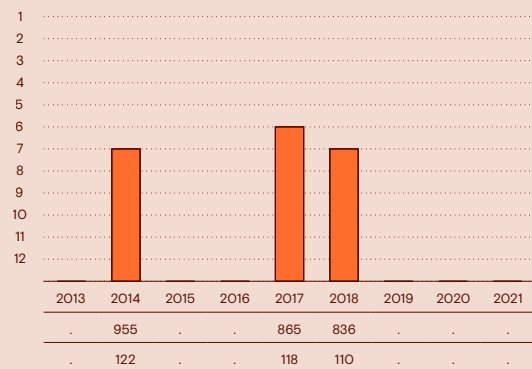
Bioscoopstoelen

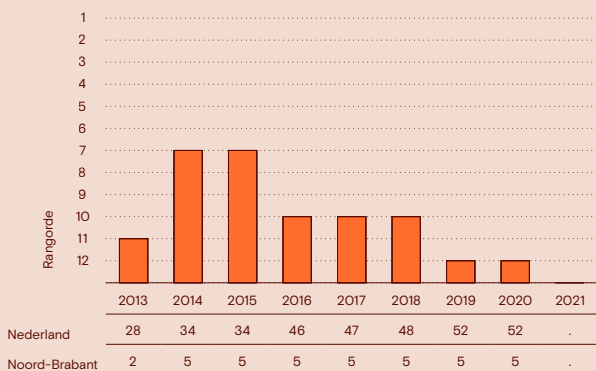
Poppodia (lid VNPF)

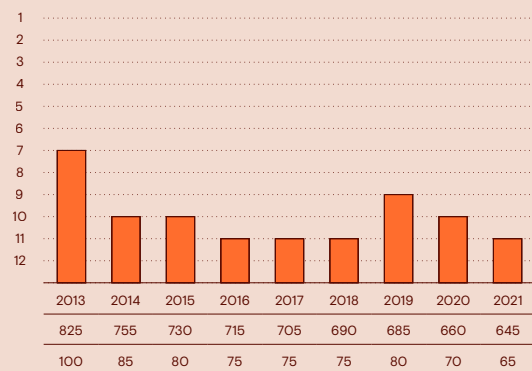
Festivals

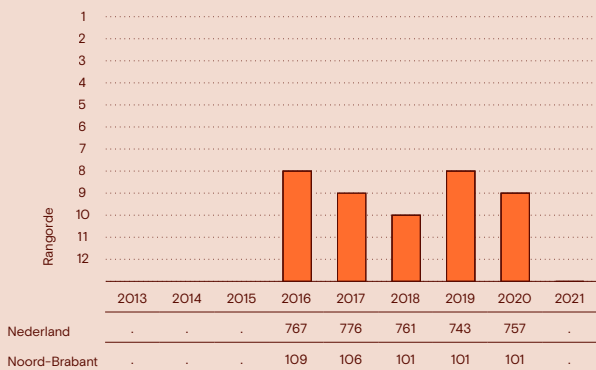
Popfestivals (lid VNPF)

Boekwinkels

Bibliotheken (vestigingen)

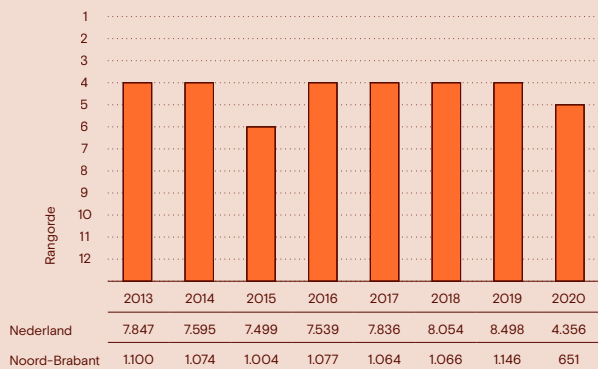

Cultureel aanbod

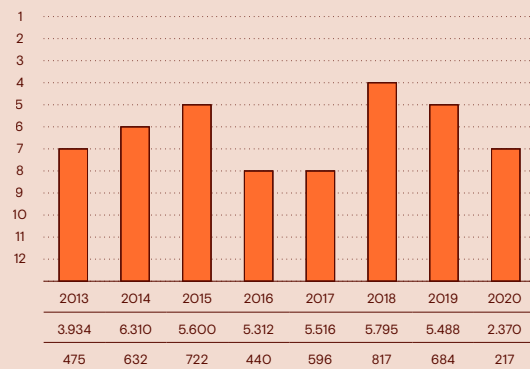
Figuur 4 – Aantal tentoonstellingen, voorstellingen en activiteiten in Nederland en in Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant 2013-2020²

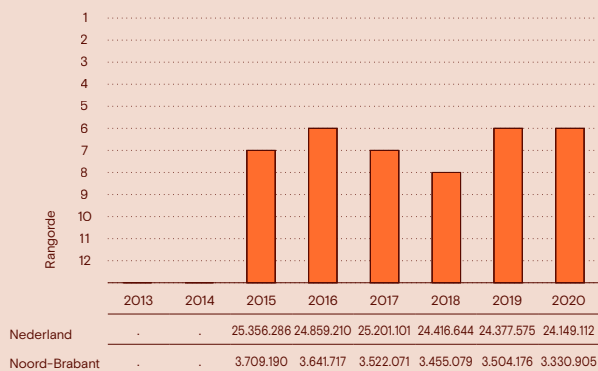
Cabaret- en kleinkunstvoorstellingen

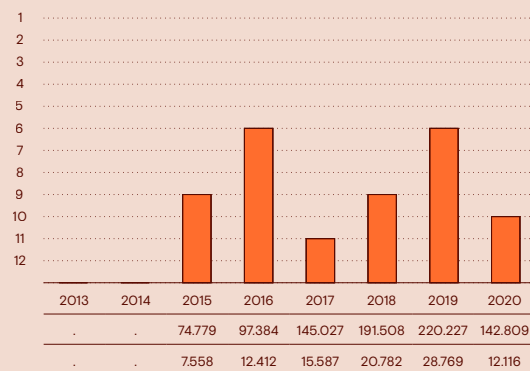
Overige voorstellingen

Omvang collectie bibliotheken

Activiteiten bibliotheken

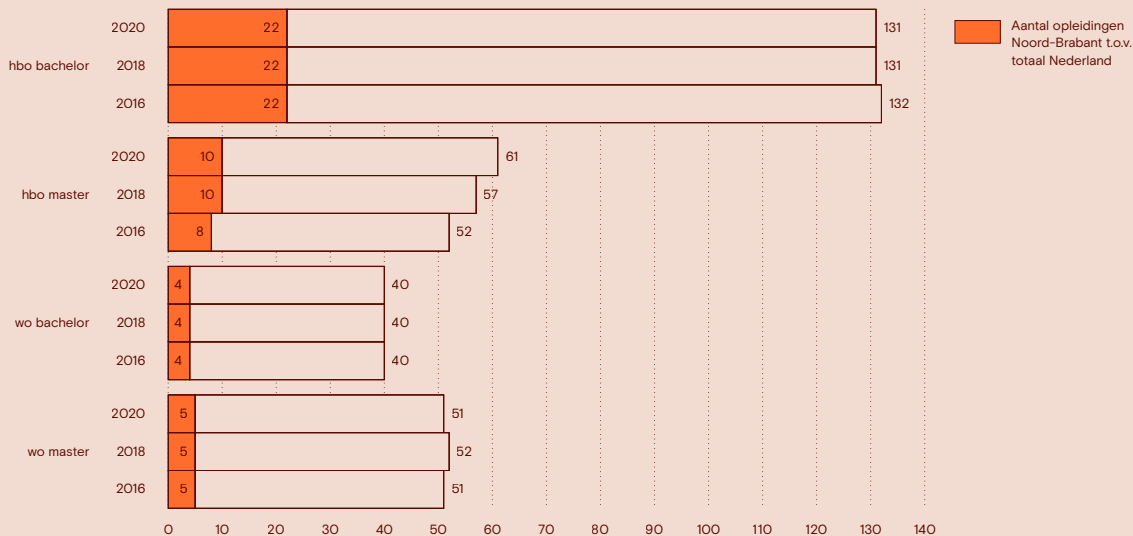
Nabijheid culturele voorzieningen

Figuur 5 – Nabijheid culturele voorzieningen in kilometers in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020¹³

Talentontwikkeling

Figuur 6 – Aantal culturele opleidingen hbo en wo in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant, 2016, 2018 en 2020^{14 15 16}

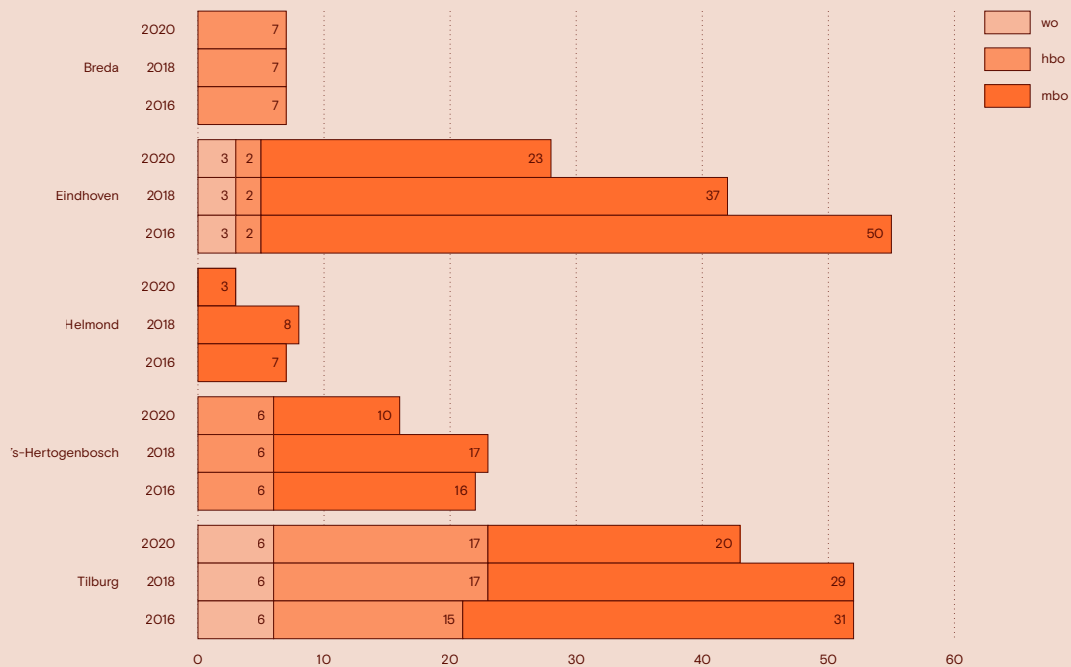
	Rangorde 2020	Rangorde 2018	Rangorde 2016
hbo bachelor	6	5	5
hbo master	4	2	5
wo bachelor	8	7	7
wo master	7	7	7

¹⁴ DUO.

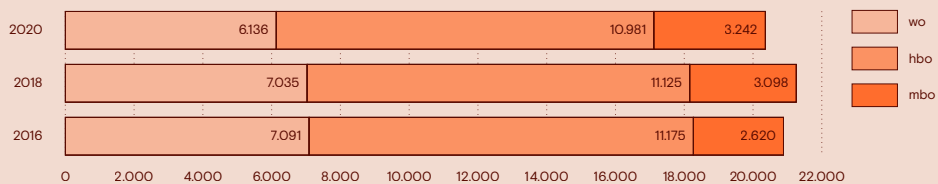
¹⁵ Eigen bewerking op basis van Aart, K van. (2016) Boekman EXTRA 6 – Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland.

¹⁶ Eigen bewerking op basis van Aart, K van. (2018) Excel bestand – Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland.

Figuur 7 – Aantal culturele opleidingen in de B5, 2020¹⁷ 18 19

Figuur 8 – Aantal studenten in Brabantse culturele opleidingen (voltijd en deeltijd), 2016 t/m 2020²⁰

17 DUO onderwijsdata.

18 Eigen bewerking op basis van Aart, K van. (2016) Boekman EXTRA 6 – Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland.

19 Eigen bewerking op basis van Aart, K van. (2018) Excel bestand – Kunst- en Cultuuropleidingen in Nederland.

20 DUO onderwijsdata.

Culturele infrastructuur

Figuur 9 – Aantal cultuurlocaties per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	2	30	32	2	8	10	1	17	18
Eindhoven	8	51	59	0	6	6	2	13	15
Helmond	1	15	16	0	1	1	5	3	8
's-Hertogenbosch	1	45	46	1	6	7	9	10	19
Tilburg	9	22	31	3	3	6	5	12	17
Bergen op Zoom	1	10	11	0	1	1	3	0	3
Meierijstad	2	7	9	0	1	1	5	9	14
Oosterhout	1	4	5	0	0	0	2	1	3
Oss	1	3	4	0	0	0	8	2	10
Roosendaal	0	13	13	1	3	4	1	5	6
Uden	1	4	5	0	1	1	1	4	5
Waalwijk	1	7	8	1	0	1	1	1	2
Alle	28	211	239	8	30	38	43	77	120

Figuur 10 – Aantal Facebook-accounts per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	2	22	24	2	7	9	1	9	10
Eindhoven	5	38	43	0	5	5	2	9	11
Helmond	1	10	11	0	0	0	3	2	5
's-Hertogenbosch	1	33	34	1	5	6	8	3	11
Tilburg	4	15	19	3	3	6	5	9	14
Bergen op Zoom	1	4	5	0	1	1	1	0	1
Meierijstad	2	5	7	0	1	1	2	6	8
Oosterhout	1	3	4	0	0	0	2	1	3
Oss	1	3	4	0	0	0	1	1	2
Roosendaal	0	11	11	1	3	4	1	3	4
Uden	1	3	4	0	1	1	1	1	2
Waalwijk	1	6	7	1	0	1	1	0	1
Alle	20	153	173	8	26	34	28	44	72

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	8	8	2	13	15	1	3	4	8	79	87
4	18	22	5	7	12	9	25	34	28	120	148
1	6	7	3	6	9	1	0	1	11	31	42
2	7	9	6	11	17	3	13	16	22	92	114
7	14	21	6	8	14	8	4	12	38	63	101
0	0	0	4	9	13	3	6	9	11	26	37
0	0	0	2	0	2	17	5	22	26	22	48
0	0	0	3	1	4	1	3	4	7	9	16
1	1	2	3	0	3	21	2	23	34	8	42
0	1	1	4	2	6	0	3	3	6	27	33
0	2	2	3	1	4	3	0	3	8	12	20
0	1	1	1	2	3	3	1	4	7	12	19
15	58	73	42	60	102	70	65	135	206	501	707

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	8	8	2	12	14	1	3	4	8	61	69
4	16	20	5	7	12	7	14	21	23	89	112
1	6	7	3	6	9	1	0	1	9	24	33
2	7	9	6	6	12	1	7	8	19	61	80
6	13	19	5	7	12	7	4	11	30	51	81
0	0	0	3	8	11	1	5	6	6	18	24
0	0	0	1	0	1	13	3	16	18	15	33
0	0	0	3	1	4	1	1	2	7	6	13
0	1	1	3	0	3	10	2	12	15	7	22
0	1	1	4	2	6	0	2	2	6	22	28
0	1	1	2	1	3	3	0	3	7	7	14
0	1	1	1	2	3	3	1	4	7	10	17
13	54	67	38	52	90	48	42	90	155	371	526

Figuur 11 – Aantal Instagram-accounts per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	2	12	14	1	4	5	1	3	4
Eindhoven	8	27	35	0	5	5	3	11	14
Helmond	2	3	5	0	2	2	4	1	5
's-Hertogenbosch	1	18	19	0	1	1	6	0	6
Tilburg	3	11	14	2	2	4	4	4	8
Bergen op Zoom	0	3	3	0	1	1	1	0	1
Meerijstad	0	4	4	0	1	1	1	1	2
Oosterhout	0	3	3	0	0	0	1	0	1
Oss	1	2	3	0	0	0	2	0	2
Roosendaal	0	4	4	0	0	0	1	0	1
Uden	0	2	2	0	1	1	1	0	1
Waalwijk	1	5	6	1	0	1	1	0	1
Alle	18	94	112	4	17	21	26	20	46

Figuur 12 – Aantal posts op Instagram per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	0	0	0	0	176	176	0	0	0
Eindhoven	1.634	8.636	10.270	0	1.374	1.374	684	48	732
Helmond	274	530	804	0	2	2	1.250	0	1.250
's-Hertogenbosch	232	9.628	9.860	0	466	466	1.612	0	1.612
Tilburg	1.105	2.954	4.059	825	1.049	1.874	2.130	4.481	6.611
Bergen op Zoom	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Meerijstad	0	1.094	1.094	0	318	318	6	3	9
Oosterhout	0	808	808	0	0	0	50	0	50
Oss	164	2	166	0	0	0	695	0	695
Roosendaal	0	1.470	1.470	0	0	0	187	0	187
Uden	0	68	68	0	1.166	1.166	138	0	138
Waalwijk	46	730	776	670	0	670	63	0	63
Alle	3.455	25.920	29.375	1.495	4.551	6.046	6.815	4.532	11.347

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	6	6	2	7	9	0	1	1	6	33	39
8	24	32	8	4	12	10	14	24	37	85	122
0	5	5	2	3	5	0	0	0	8	14	22
2	6	8	4	5	9	1	7	8	14	37	51
5	4	9	4	5	9	6	3	9	24	29	53
0	0	0	1	2	3	1	0	1	3	6	9
0	0	0	1	0	1	2	1	3	4	7	11
0	0	0	3	1	4	1	1	2	5	5	10
0	1	1	2	0	2	7	2	9	12	5	17
0	0	0	3	1	4	1	0	1	5	5	10
0	0	0	2	1	3	2	0	2	5	4	9
0	0	0	1	1	2	3	1	4	7	7	14
15	46	61	33	30	63	34	30	64	130	237	367

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	0	0	0	715	715	0	0	0	0	891	891
10.810	10.372	21.182	6.162	476	6.638	3.212	1.752	4.964	22.502	22.658	45.160
0	584	584	0	2.284	2.284	0	0	0	1.524	3.400	4.924
958	1.626	2.584	1.625	1.776	3.401	57	978	1.035	4.484	14.474	18.958
4.326	1.044	5.370	4.158	465	4.722	2.421	1.010	3.431	14.965	11.003	25.968
0	0	0	534	0	534	0	0	0	534	0	534
0	0	0	524	0	524	240	33	273	770	1.448	2.218
0	0	0	762	86	848	208	104	312	1.020	998	2.018
0	103	103	1.718	0	1.718	1.115	116	1.231	3.692	221	3.913
0	0	0	173	46	219	0	1.061	1.061	360	2.577	2.937
0	0	0	1.294	288	1.582	455	0	455	1.887	1.522	3.409
0	0	0	69	98	167	605	3	608	1.453	831	2.284
16.094	13.729	29.823	17.019	6.234	23.352	8.313	5.057	13.370	53.191	60.023	113.214

Figuur 13 – Aantal Twitter-accounts per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	0	8	8	2	2	4	1	3	4
Eindhoven	5	16	21	0	2	2	2	3	5
Helmond	1	4	5	0	0	0	4	3	7
's-Hertogenbosch	0	13	13	0	1	1	6	1	7
Tilburg	1	5	6	1	2	3	4	5	9
Bergen op Zoom	0	2	2	0	1	1	1	0	1
Meerijstad	1	3	4	0	0	0	4	0	4
Oosterhout	0	2	2	0	0	0	0	0	0
Oss	1	1	2	0	0	0	3	0	3
Roosendaal	0	2	2	1	2	3	1	0	1
Uden	0	2	2	0	1	1	1	0	1
Waalwijk	0	2	2	1	0	1	0	0	0
Alle	9	60	69	5	11	16	27	15	42

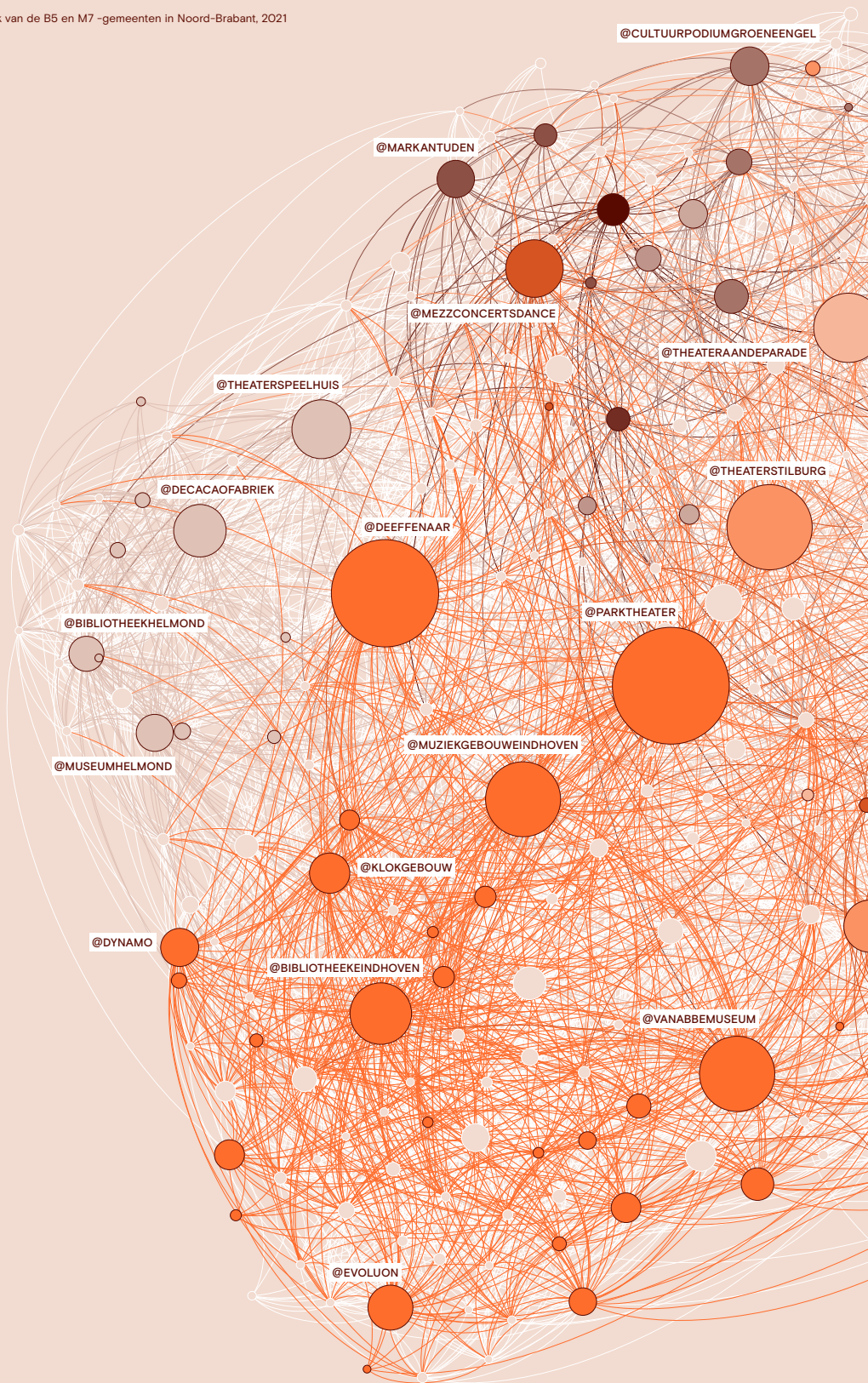
Figuur 14 – Aantal Tweets per discipline naar stad uitgesplitst, naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021

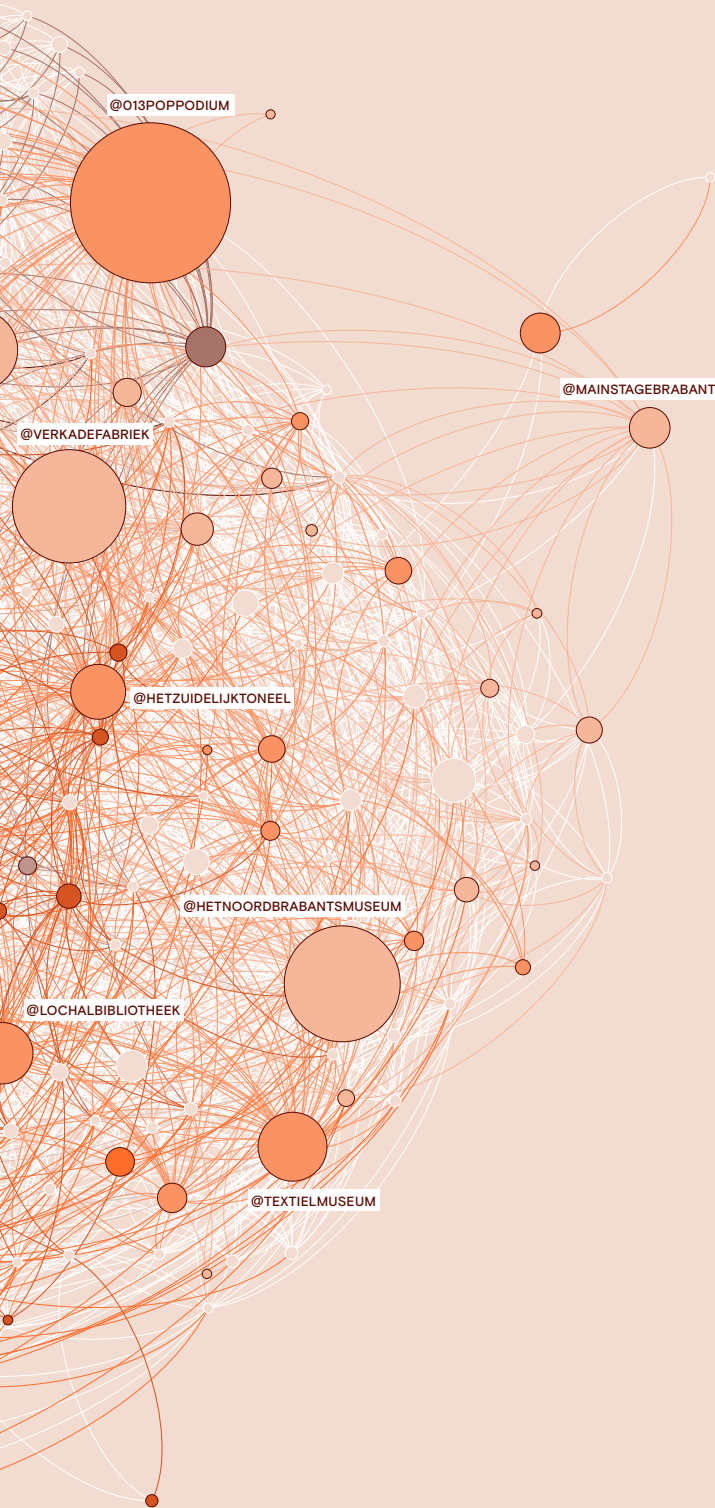
	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	0	490	490	1.988	153	2.141	2.084	1.661	3.745
Eindhoven	2.333	16.450	18.783	0	2.624	2.624	6.308	10.753	17.061
Helmond	309	630	939	0	0	0	5.662	2.335	7.997
's-Hertogenbosch	0	3.372	3.372	0	1.172	1.172	7.562	432	7.994
Tilburg	1.387	2.092	3.479	114	1.140	1.254	3.684	20.377	24.061
Bergen op Zoom	0	194	194	0	0	0	767	0	767
Meerijstad	65	1.181	1.246	0	0	0	225	0	225
Oosterhout	0	8.994	8.994	0	0	0	0	0	0
Oss	236	448	684	0	0	0	5.288	0	5.288
Roosendaal	0	164	164	140	518	658	185	0	185
Uden	0	139	139	0	1.086	1.086	91	0	91
Waalwijk	0	1.450	1.450	1.411	0	1.411	0	0	0
Alle	4.330	35.604	39.934	3.653	6.693	10.346	31.856	35.558	67.414

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	5	5	2	5	7	0	0	0	5	23	28
3	5	8	3	3	6	6	10	16	19	39	58
1	2	3	2	5	7	0	0	0	8	14	22
2	4	6	5	4	9	1	5	6	14	28	42
3	5	8	4	5	9	4	0	4	17	22	39
0	0	0	3	3	6	1	0	1	5	6	11
0	0	0	1	0	1	3	1	4	9	4	13
0	0	0	2	0	2	1	1	2	3	3	6
0	0	0	2	0	2	7	2	9	13	3	16
0	0	0	2	1	3	0	1	1	4	6	10
0	0	0	2	1	3	2	0	2	5	4	9
0	1	1	1	1	2	2	0	2	4	4	8
9	22	31	29	28	57	27	20	47	106	156	262

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	5.403	5.403	990	1.056	2.046	0	0	0	5.062	8.763	13.825
13.901	1.710	15.611	14.539	3.477	18.016	11.443	7.852	19.295	48.524	42.866	91.390
29	2.197	2.226	5.402	5.257	10.659	0	0	0	11.402	10.419	21.821
1.654	562	2.216	13.050	6.428	19.478	1.753	5.953	7.706	24.019	17.919	41.938
13.579	2.050	15.629	6.068	11.317	17.385	5.217	0	5.217	30.049	36.976	67.025
0	0	0	2.915	1.379	4.294	20	0	20	3.702	1.573	5.275
0	0	0	872	0	872	601	20	621	1.763	1.201	2.964
0	0	0	2.294	0	2.294	132	21	153	2.426	9.015	11.441
0	0	0	3.806	0	3.806	2.385	132	2.517	11.515	580	12.095
0	0	0	745	264	1.009	0	50	50	1.070	996	2.066
0	0	0	2.439	242	2.681	370	0	370	2.900	1.467	4.367
0	0	0	69	126	195	27	0	27	1.507	1.576	3.083
29.163	11.922	41.085	52.989	29.546	82.535	21.948	14.028	35.976	143.939	133.351	277.290

Figuur 15 – Online Twitternetwerk van de B5 en M7 -gemeenten in Noord-Brabant, 2021

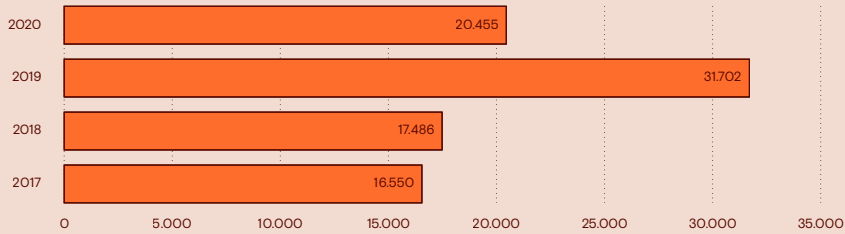

- Breda
- Eindhoven
- Tilburg
- 's-Hertogenbosch
- Helmond
- Meierijstad
- Bergen op Zoom
- Oss
- Uden
- Oosterhout
- Waalwijk

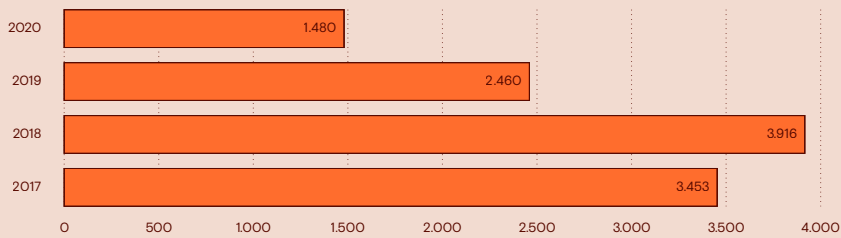
REGISTRATIES VAN PROFESSIONELE INSTELLINGEN

Cultureel aanbod

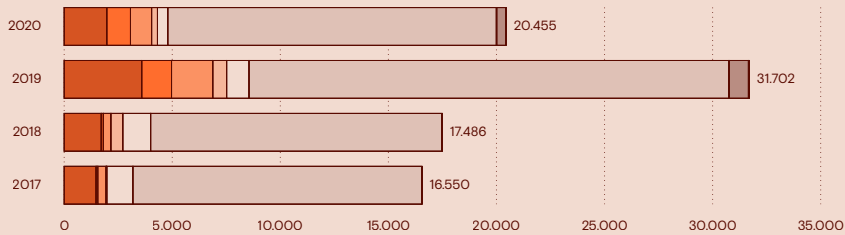
Figuur 16 – Activiteiten (uitvoeringen/tentoonstellingen) in de professionele kunsten in Noord-Brabant, 2017-2020

Figuur 17 – Activiteiten in centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant, 2017-2020

Figuur 18 – Activiteiten in de professionele kunsten in Noord-Brabant, naar sector, 2017-2020

	Produ- centen PK	Visuele kunsten	Festivals	Musea	Poppodia	Podia	Letteren	Overig	AV. Film en media
2020	1.973	1.094	978	271	480	15.201	16	425	17
2019	3.589	3.589	1.911	640	1.039	22.192	24	887	43
2018	1.718	96	349	551	1.287	13.485	0	0	0
2017	1.480	75	386	26	1.215	13.368	0	0	0

2 SOCIAAL KAPITAAL

In dit hoofdstuk geven we inzicht in wat Brabanders vinden van het huidige aanbod en wat hun betrokkenheid is bij kunst, cultuur en erfgoed in termen van bezoek, beoefening en ondersteuning.

Beleidsmakers willen dat het cultuuraanbod voor alle inwoners van Nederland aansprekend is. In cultuurbeleid zien we daarom steeds vaker de wens om de verschillende groepen in de samenleving, die verschillende culturele wensen en voorkeuren hebben, terug te zien in het cultuuraanbod. In haar nota voor het cultuurbeleid 2021-2024 die in 2019 verscheen schreef toenmalig minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Ingrid van Engelshoven hierover: ‘Het aanbod dat het Rijk ondersteunt, zou een goede afspiegeling moeten zijn van verschillende voorkeuren in de samenleving én van het culturele veld.’²¹ Ook in Brabant zien we deze wens terug in het provinciale beleidskader 2021-2022, waarin de nadruk ligt op leefbaarheid: ‘We willen dat er genoeg te doen en te beleven is in Brabant, waar iedereen aan mee kan doen en van kan genieten.’²² Professor Arts & Culture studies aan de Erasmus Universiteit Koen van Eijck spreekt hierin over *cultural democracy*: ‘Hierin moet met name gewerkt worden aan diversificering van het keuzemenu voor het culturele publiek, zodat iedereen ergens iets van zijn/haar gading vindt’, aldus Van Eijck.²³ Om deze beleidswensen te staven, wordt ook steeds vaker gevraagd om informatie over het publiek en de diversiteit van dat publiek.

21 Engelshoven, I.K. van. 2019. *Uitgangspunten cultuurbeleid 2021-2024*. 's-Gravenhage: Tweede Kamer.

22 Provincie Noord-Brabant. 2021. *Beleidskader Vrije Tijd, Sport en Cultuur 2021-2022*.

23 Eijck, K., van. 2021. *Ander publiek vereist vooral ander aanbod*. Boekman 129, 4.

Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

Perspectief van Brabanders - 2021

Vindt kunst en cultuur van belang voor de samenleving	79%	↔
Vindt dat cultuur bijdraagt aan ontmoeting en verbinding tussen mensen	71%	↔
Kunst en cultuur levert een bijdrage aan het welzijn van mensen	64%	↔
Cultuurbezoek is een belangrijk onderdeel van het leven	40%	↔
Vindt erfgoed belangrijk voor de samenleving	79%	↔
Vindt dat erfgoed bijdraagt aan de identiteit van Brabant	66%	↔

88%

Vindt dat er (ruim) voldoende voorzieningen aanwezig zijn

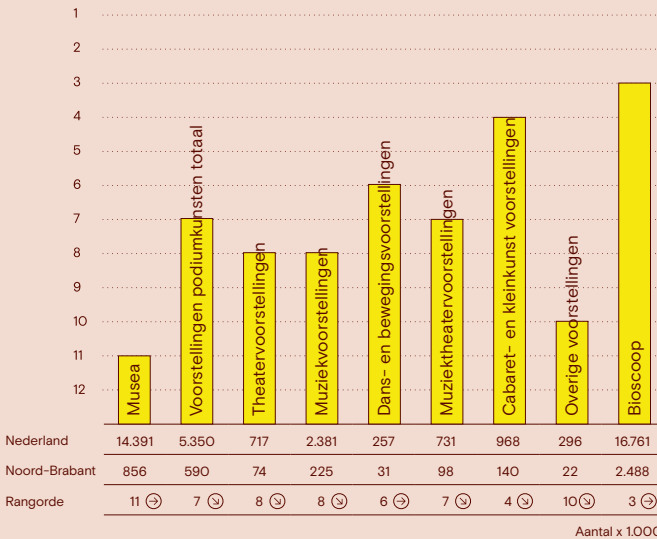
12%

Vindt dat er te weinig voorzieningen aanwezig zijn

Cultuurbezoek

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies- 2020

Cultuurbezoek aantallen

Cultuurlocaties online

176.770
Mentions
(2010-2021)

2.540.185

Check-ins
(2010-2021)

1.391.394

Online fans van
Brabantse cultuur
(2010-2021)

1.106.408

Followers
(2010-2021)

Perspectief van Brabanders - 2021

72%

Geeft aan één of meerdere culturele activiteiten te bezoeken

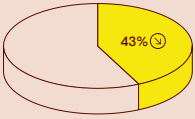
64%

Geeft aan één of meerdere erfgoedcomplexen te bezoeken

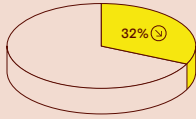

Perspectief van Brabanders - 2021

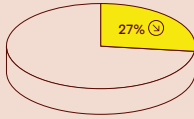
Bezoek aan cultuur

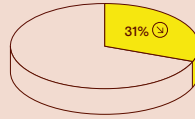
Tentoonstelling in museum, galerie of andere expositie

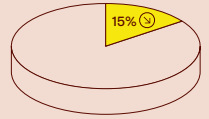
Podiumkunsten (een of meerdere genres)

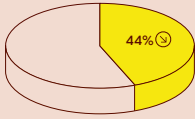
Festival

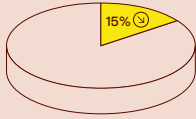
Bibliotheek

Kunst- en cultuurroutes

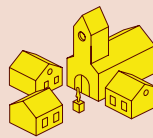

Bioscoop of filmhuis

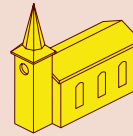

Musical

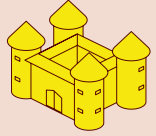
Bezoek aan erfgoed

40%
Historisch dorp of stadsdeel

27%
Kerk

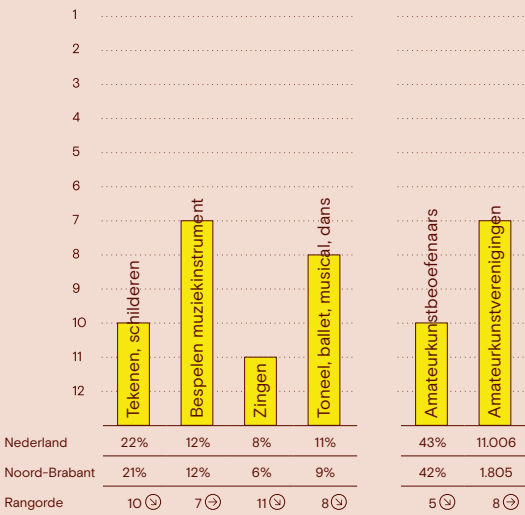

25%
Kasteel

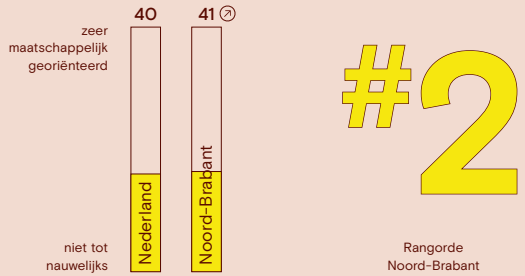
Cultuurbeoefening

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2020

Cultuurbeoefening in percentages

Maatschappelijke oriëntatie van verenigingen - 2021

Perspectief van Brabanders - 2021

49%

Geeft aan een vorm van cultuur te beoefenen

34%

Mate waarin lessen en cursussen gevolgd worden

Lidmaatschap en steun

Perspectief van Brabanders - 2021

Ondersteuning culturele organisatie, evenement of vereniging

18%

door het geven van geld

10%

door het doen van vrijwilligerswerk

9%

Is lid van een culturele vereniging

25%

Is lid van een bibliotheek

Jongeren hechten veel waarde aan cultuur: zij zijn vaker actieve cultuurbeoefenaars en -bezoekers. Ook online en gedurende de coronatijd. Ondanks dat Brabanders door de coronamaatregelen weinig cultuur konden bezoeken, blijven zij kunst en cultuur belangrijk vinden voor de samenleving. Zo zien we dat de Brabantse amateurkunstverenigingen zich sterk inzetten voor de lokale gemeenschap.

In de private sector wordt al langer en in de publieke sector steeds vaker gebruikgemaakt van doelgroepsegmentatie: een instrument om de bevolking of het publiek in te delen in doelgroepen met specifieke kenmerken en gedragingen. In Brabant hebben we hiertoe in 2020 de doelgroepsegmentatie *Culturele Smaak* ontwikkeld, waarin we Brabanders indelen in acht cultuurtypen.²⁴ Deze doelgroepsegmentatie is onder andere gebaseerd op de indicatoren uit dit kapitaal, waarin we de publieke en maatschappelijke betekenis van kunst, cultuur en erfgoed in beeld brengen.

- 24 Koomen, B. & Broers, B. 2020. *Culturele Smaak van Brabanders: een doelgroepsegmentatie*. Het PON & Telos.
- 25 Boekmanstichting. 2022. Gevolgen coronavirus voor culturele sector. Een overzicht van dag tot dag. www.boekman.nl/actualiteit/gevolgen-coronavirus-voor-culturele-sector.

Publieke betrokkenheid in tijden van corona

Ten tijde van de uitvoering van dit onderzoek (de Cultuurpeiling, september 2021) hadden we nog altijd te maken met beperkingen door de coronacrisis. Na een paar maanden waarin meer mogelijk was, werden vanaf 10 juli 2021 de maatregelen weer aangescherpt. Op het moment van uitvoering van de cultuurpeiling had de culturele sector zowel binnen als buiten een placheringsplicht om de anderhalve meter afstand tussen bezoekers te kunnen garanderen. Meerdaagse evenementen mochten niet doorgaan en entertainment in de horeca, zoals live muziek, was niet toegestaan. Vanaf 25 september werd de anderhalve-meterregel losgelaten en kon de sector weer grotendeels open. Alleen voor evenementen die binnen georganiseerd werden en waarbij men niet zat, is een maximum van 75% van de totale bezoekerscapaciteit bepaald. Culturele instellingen dienden bezoekers wel te controleren op het coronatoegangsbewijs, met uitzondering van doorstroomlocaties zoals musea, bibliotheken en monumenten. Eind september had de cultuursector nog steeds te maken met een sluitingstijd van 00.00 uur.²⁵ Deze maatregelen hebben invloed op de publieke betrokkenheid bij kunst, cultuur en erfgoed. Hiermee dient rekening gehouden te worden bij het interpreteren van de resultaten in dit hoofdstuk.

Verschillende Brabantse regio's

Net als voorgaande jaren kijken we naar verschillen tussen Brabanders naar leeftijd, opleiding en woongebied (stedelijk of niet-stedelijk). Nieuw dit jaar is een uitsplitsing naar COROP-regio, een gangbare indeling naar regio's die qua grootte tussen gemeenten en provincies in ligt. In dit rapport zijn de belangrijkste uitkomsten uitgelicht.

2.1 WAARDERING VOOR KUNST, CULTUUR EN ERFGOED

2.1.1 Waardering van Brabanders in het algemeen

Perspectief van Brabanders – *Cultuurpeiling*

Kunst en cultuur belangrijk; Brabanders merken minder van de maatschappelijke bijdrage tijdens corona

Kunst en cultuur zijn van belang voor de samenleving in het algemeen, volgens acht op de tien Brabanders. Dit aandeel is vergelijkbaar met voorgaande jaren. We zien dat Brabanders voornamelijk vinden dat kunst en cultuur een bijdrage leveren aan de ontmoeting en verbinding tussen mensen (71%), al is dit aandeel ten opzichte van eerdere jaren wel afgenomen (voorheen 81%). In vergelijking met voorgaande jaren zien we dat Brabanders gematigder zijn geworden over de bijdrage van kunst en cultuur aan verschillende sociaalmaatschappelijke aspecten. Zo geven relatief meer Brabanders aan dat kunst en cultuur een *gemiddelde* bijdrage leveren aan sociaalmaatschappelijke aspecten dan voorgaande jaren, waar dit in eerdere jaren vaker geen of veel bijdrage was. Alhoewel de meerderheid van de Brabanders van mening is dat kunst en cultuur veel bijdrage leveren aan ontmoeting, welzijn en sociale cohesie, lijkt men hier dit jaar iets minder uitgesproken over te zijn ten opzichte van voorgaande jaren. 53% is van mening dat kunst en cultuur een bijdrage leveren aan de leefbaarheid in een buurt. Eerder was dit 63%. Over de bijdrage van kunst en cultuur aan het bevorderen van creativiteit is men wat meer verdeeld, alhoewel de groep die vindt dat kunst en cultuur hier helemaal geen bijdrage aan leveren wel kleiner is geworden: nu 14%, in 2019 nog 25%.

Het is de vraag of de ervaren maatschappelijke bijdrage van kunst en cultuur in Brabant na de coronacrisis weer toeneemt. Kunst en cultuur is in tijden van de coronacrisis, zeker voor wat betreft het maatschappelijke aspect, minder zichtbaar geweest. De verminderde mogelijkheden tot deelname aan culturele activiteiten betekenen ook een beperking van sociale contacten en daarmee sociale cohesie. Ook het SCP schetst dat de maatschappelijke betekenis van cultuur onder druk staat tijdens de coronacrisis.²⁶

Erfgoed minder van belang voor de Brabantse identiteit

Net als kunst en cultuur is ook erfgoed voor acht op de tien Brabanders van belang voor de samenleving in het algemeen. Dit belang is in vergelijking met voorgaande jaren licht gedaald. Ook valt in relatie tot voorgaande jaren op dat men erfgoed in het algemeen – en tradities en monumenten in het bijzonder – minder van belang vindt voor de Brabantse identiteit. Erfgoed draagt volgens Brabanders minder bij aan sociaalmaatschappelijke aspecten dan andere vormen van kunst en cultuur. Dat was de voorgaande jaren ook zo. Wel zijn Brabanders

26 Broek, A. van der. 2020. *Corona en de betekenis van het culturele leven*. Den Haag: SCP.

positiever geworden over de bijdrage van erfgoed. Waar we bij kunst en cultuur zien dat de groep die van mening is dat cultuur veel bijdraagt gelijk is gebleven of kleiner is geworden, is deze groep bij erfgoed gelijk gebleven of juist groter geworden. Zo vinden in 2021 ten opzichte van 2019 meer Brabanders dat erfgoed een grote bijdrage levert aan actieve en betrokken burgers, het welzijn van mensen en het bevorderen van creativiteit in het bedrijfsleven. De bijdrage van erfgoed aan de Brabantse identiteit vormt een uitzondering: in 2019 gaf 71% aan dat erfgoed hier veel aan bijdraagt, in 2021 is dit gezakt naar 66%.

● 'Cultuur is wie we zijn, waar we vandaan komen en waar we naar toe gaan. Kunst maakt het mooier.'

● 'Ik denk dat het erfgoed van belang is om de identiteit van een dorp, stad of provincie te behouden. Het vertelt de verhalen.'

● 'Erfgoed bepaalt voor een deel wie wij zijn, het maakt ook deel uit van onze verbondenheid.'

● 'Erfgoed draagt bij aan gedeelde geschiedenis, waarden, normen, verbondenheid en dus de identiteit van een samenleving.'

● 'Kunst en cultuur kan jou als mens vormen en heeft een bijdrage aan ons doen en laten.'

● 'Kunst en cultuur brengt mensen samen en kan ze over dingen laten nadenken en inspireren.'

● 'Zonder kunst en cultuur heb je geen overlevering van geschiedenis en staat ontwikkeling stil.'

● 'Geeft mensen een ontspannen gevoel en sfeer in dit, tegenwoordig, stressvolle leven.'

Cultuurbezoek minder belangrijk onderdeel in het leven van Brabanders

De afgelopen jaren zagen we een lichte stijging in het aandeel Brabanders waarvoor cultuurbezoek een belangrijk onderdeel van hun leven is. In 2021 zien we juist een daling. Waar cultuurbezoek in 2019 nog voor de helft van de Brabanders een belangrijk onderdeel van het leven vormde, was dit in 2021 voor 41% van de Brabanders het geval.

Brabanders konden dan ook door de beperkende maatregelen van de coronacrisis in mindere mate cultuur bezoeken ten opzichte van de vorige meting. Als we kijken naar het belang van cultuurbeoefening, dan geeft circa een derde van de Brabanders aan dat dit een belangrijk onderdeel van hun leven is. Dit is tussen 2015 en 2021 stabiel gebleven.

27 Vinken, H., Van Dalen, B. en Broers, B. 2021. Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. www.kunstlocbrabant.nl/kennis-advies/gevolgen-van-de-coronacrisis-voor-de-brabantsecultuursector-15358.

Brabanders minder tevreden over het aantal voorzieningen in de omgeving

Het totale Brabantse cultuuraanbod wordt gewaardeerd met een 7,2. Sinds 2015 worden de prijs en de bereikbaarheid van kunst en cultuur in Brabant iets hoger gewaardeerd. Alhoewel nog steeds een grote meerderheid van de Brabanders tevreden is over de aanwezigheid van voorzieningen in de omgeving voor kunstzinnige of creatieve vrijetijdsactiviteiten, zien we dat de tevredenheid afneemt. Minder Brabanders vinden dat er *ruim voldoende* voorzieningen aanwezig zijn in de omgeving (van 34% in 2017 naar 21% in 2021). Het aandeel Brabanders dat vindt dat er te weinig voorzieningen in de omgeving zijn stijgt van 7% in 2017 naar 12% in 2021. Zij noemen zowel een gemis aan locaties/voorzieningen als aan aanbod (voorstellingen/activiteiten). Twee jaar geleden zagen we al een daling in de tevredenheid, die nu, mogelijk mede vanwege de gevolgen van de coronacrisis, verder afneemt.

Bestedingsbereidheid aan cultuurbezoek neemt af

Brabanders zijn gemiddeld genomen bereid om €35 per maand te besteden aan cultuurbezoek. Dit is iets minder ten opzichte van eerdere jaren. In 2019 was dit gemiddeld €39. Aan cultuurbeoefening zijn zij bereid om gemiddeld €22 per maand uit te geven, dit is vergelijkbaar met de afgelopen jaren.

De helft van de Brabanders maakt zich zorgen over de cultuursector door de coronacrisis

COVID-19 heeft een grote impact op de cultuursector, zo erkennen ook de inwoners van Brabant. De helft van de Brabanders geeft aan niet te kunnen wachten tot ze weer (fysieke) culturele activiteiten kunnen ondernemen. In vergelijking met een eerdere meting tijdens de coronacrisis in het najaar van 2020 maken Brabanders zich op het moment van deze meting iets minder zorgen over de cultuursector (49% in 2021 tegenover 58% in 2020).²⁷ In 2020 had 58% van de Brabanders de verwachting dat de cultuursector niet gemakkelijk zou herstellen van de COVID-19 crisis, in 2021 is dat gedaald naar de helft van de Brabanders.

2.1.2 Verschillen tussen Brabanders in waardering

Lageropgeleiden en ouderen vinden kunst en cultuur minder belangrijk, voor hogeropgeleiden geldt het tegenovergestelde

Brabanders die lager zijn opgeleid vinden minder vaak dat kunst en cultuur van belang zijn voor de samenleving. En ook het beoefenen en bezoeken van cultuur vormt minder vaak een belangrijk onderdeel van hun leven. Voor hogeropgeleiden geldt het tegenovergestelde. 65-plussers geven minder vaak aan dat het zelf beoefenen van cultuur een belangrijk onderdeel in hun leven vormt.

Bestedingsbereidheid cultuurbezoek groter onder hogeropgeleiden en jongeren

Hogeropgeleiden kennen een hogere bestedingsbereidheid voor zowel cultuurbezoek als cultuurbeoefening. Een geijkte verklaring hiervoor is dat hogeropgeleiden vaak ook meer te besteden hebben. Jongere Brabanders (tot 40 jaar) zijn gemiddeld bereid om het meest te betalen voor cultuurbezoek. Ook geven zij vaker dan de andere leeftijdsgroepen aan het bezoeken van cultuur belangrijk te vinden in hun leven.

Waardering cultuuraanbod lager onder jongeren en lageropgeleiden

Jongeren geven voor bijna alle facetten van het cultuuraanbod (totaal cultuuraanbod, zichtbaarheid, kwaliteit en diversiteit van het aanbod) in Brabant gemiddeld lagere rapportcijfers dan de overige leeftijdsgroepen. Brabanders van 50 jaar en ouder zijn het meest te spreken over het totale cultuuraanbod en de zichtbaarheid van het cultuuraanbod in Brabant. Lageropgeleiden geven lagere rapportcijfers voor de kwaliteit en de diversiteit van het Brabantse cultuuraanbod.

30- tot 40-jarigen en hogeropgeleiden maken zich het meest zorgen om de cultuursector in coronatijd

30- tot 40-jarigen geven het vaakst aan dat zij niet kunnen wachten tot ze weer (fysieke) culturele activiteiten kunnen ondernemen, wat strookt met de bevinding dat deze leeftijdsgroep cultuurbezoek het vaakst een belangrijk onderdeel van hun leven vindt. Zij maken zich ook vaker zorgen over de cultuursector in coronatijd. Ook hogeropgeleiden maken zich vaker zorgen om de cultuursector, willen vaker graag weer culturele activiteiten ondernemen en verwachten vaker dat de cultuursector niet makkelijk zal herstellen van de coronaperiode. Opvallend is dat zij juist minder vaak aangeven het erg te vinden als er door de coronacrisis initiatieven en gezelschappen failliet gaan. Ook de jongste leeftijdsgroep (16-30 jaar) lijkt hier wat minder moeite mee te hebben. 65-plussers geven daarentegen juist vaker aan dat zij dit erg vinden.

Veel likes voor locaties in Eindhoven en Tilburg

We hebben op Facebook 1.391.394 likes van de cultuurlocaties geteld. De vorige keer in 2019 waren het er 1,2 miljoen. Opnieuw vooral likes van de locaties in Eindhoven (468.000; was 460.000) en Tilburg (bijna 360.000; was 320.000). Voor muziek (376.500), theater (269.000) en musea (292.000) en dan vooral de gesubsidieerde deelsectoren, zijn de meeste likes. We zien opnieuw het typische patroon dat ook in de vorige editie werd gezien: in Tilburg hebben de ongesubsidieerde musea (zoals museum de Pont) en de gesubsidieerde muzieklocaties (zoals O13) veel likes (respectievelijk 92.300 en 141.000). In Eindhoven zijn er vooral likes voor de ongesubsidieerde beeldende kunstlocaties (totaal 62.000) en voor zowel de gesubsidieerde als de ongesubsidieerde muzieklocaties (75.000 in beide gevallen).

Relatief veel likes voor Udens theater, Waalwijkse film, locaties actief op meer domeinen in Oss

Uden scoort relatief goed als het gaat om likes voor de gesubsidieerde theaterlocaties (24.000), in Waalwijk zijn dit de gesubsidieerde filmlocaties (bijna 8.000 likes) en in Oss de locaties actief op meerdere cultuurdomeinen (13.500 likes).

2.2 DE BRABANDER ALS CULTUURBEZOEKER

2.2.1 De Brabander als cultuurbezoeker in het algemeen

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Bezoek aan populair kunstaanbod in trek in Brabant

In 2020 zien we zowel landelijk als in Brabant een flinke afname in bezoekers door de coronacrisis. Brabant volgt hierin de landelijke trend op de voet, met een afname van ongeveer 75% als het gaat om bezoek aan podiumkunsten ten opzichte van 2019, 58% bij de museumbezoeken en 56% van zowel bioscoop- als bibliotheekbezoeken. Van museumbezoeken beschikken we nog niet over bezoekerscijfers van 2020.

Als we Noord-Brabant vergelijken met de andere provincies, dan zien we dat het museumbezoek relatief laag is (gemiddeld plaats tien van de twaalf provincies in de periode van 2015-2020). Het bezoek aan podiumkunstvoorstellingen is daarentegen relatief hoog, maar neemt wel af. Noord-Brabant staat hier in de periode 2015-2019 steevast op plaats vijf. In 2020 zien we dat Brabant zakt naar een zevende plaats.

Kijken we naar de verschillende soorten podiumkunsten, dan zagen we in de vorige editie van de monitor al dat bezoek aan cabaret- en kleinkunstvoorstellingen in Brabant populair is. Dat is nog steeds zo, al is Brabant gezakt van plaats twee in 2018 naar plaats vier in

2020. Ook bij de andere genres zien we dat Brabant in 2020 zakt in de rangorde ten opzichte van de andere provincies. Alleen met dansvoorstellingen blijft Brabant stabiel op een zesde plaats staan. Ook bioscoopbezoeken scoren goed en stabiel met gemiddeld een plaats drie voor Noord-Brabant in de afgelopen jaren.

We hebben onderscheid gemaakt tussen bezoek aan canonic kunstaanbod (klassiek concert, opera, ballet, theater) en bezoek aan populair kunstaanbod (popconcert, cabaret, film, dans). In 2020 zien we zowel landelijk als in Noord-Brabant een afname ten opzichte van voorgaande jaren als het gaat om het bezoeken van canonieke kunsten (van 34% naar 21% van de bevolking) en van populaire kunsten (van 69% in 2019 naar 58% in 2020). Het bezoeken van canonieke kunsten is afgenomen in populariteit in Brabant, de provincie staat op de elfde plaats in 2020, terwijl Brabant in de periode 2013-2019 gemiddeld op een zesde plek stond. Populaire kunsten zijn meer in trek, daar staat Brabant op de vierde plek in vergelijking met de andere provincies en heeft Brabant een iets hoger bezoekerspercentage dan het landelijk gemiddelde.

Cultuurlocaties online – Big data

Facebook: Vooral volgers van locaties in Eindhoven en Tilburg; extra volgers voor Tilburgse musea

Er zijn op Facebook ruim 1,45 miljoen volgers van de Brabantse cultuurlocaties op Facebook (was 1,22 miljoen) en het leeuwendeel volgt locaties in Eindhoven (491.000; was 467.000) en Tilburg (374.000; was 328.000). Muzieklocaties, musea en theaters hebben verhoudingsgewijs de meeste volgers: 393.000 (was 357.000), 306.000 (was 165.000) en 282.000 (was 282.000). De musea hebben extra volgers gekregen, voor de theaters is het aantal volgers gelijk gebleven. De stijging bij musea lijkt vooral bij de ongesubsidieerde musea in Tilburg te zitten: die hadden 33.000 volgers volgens de vorige editie van *Waarde van cultuur*, nu zijn dat er bijna 96.000.

Facebook: Volgers bij theaters in Uden en Bergen op Zoom, locaties actief op meerdere domeinen in Oss

Er zijn op Facebook ook relatief veel volgers van theaters in Uden (25.000; zie ook de eerder vermelde vele likes van de theaters in Uden) en Bergen op Zoom (27.000) en er zijn veel volgers van de locaties in Oss die op meerdere cultuurdomeinen actief zijn (18.000).

Facebook: Veel Eindhovense en Tilburgse check-ins op Facebook; wel sterke daling door corona

Het patroon van likes en volgers herhaalt zich bij de check-ins: de daadwerkelijke bezoeken aan de cultuurlocaties. Samengenomen zijn er 2,54 miljoen check-ins geregistreerd (was 2,56 miljoen de vorige keer). Omdat er twee coronajaren bij zitten, zijn er in de periode 2010-2021

jaarlijks gemiddeld minder check-ins vastgesteld dan in de periode 2010–2019. Dat zien we zeker terug bij de twee hoogstscorende steden: Eindhoven en Tilburg. Zij scoren weer bovenmatig sterk, maar duidelijk minder goed dan de vorige keer (vóór corona): respectievelijk 867.000 (was 1 miljoen) en 573.000 (was 760.000). Wat opvalt is de dominantie van de check-ins in de gesubsidieerde muzieklocaties in Tilburg (260.000 op dus 573.000 check-ins).

Instagram: Veel volgers en *following* in de beeldende kunst

Er zijn 1,1 miljoen volgers van de cultuurlocaties op Instagram. Zij volgen zelf zo'n 239.000 anderen (*following*). Vooral Eindhovense locaties hebben veel volgers (410.000) en zij volgen ook de meeste anderen (83.000). Het verschil met de tweede en derde gesitueerde stad (Tilburg en Waalwijk) zegt veel: Tilburgse locaties worden door 243.000 mensen gevolgd en zij volgen er 37.000. Waalwijkse locaties (men name een design galerie in Waalwijk) hebben 150.000 volgers en volgen er 8.100. De meeste volgers zitten ook bij de beeldende-kunstlocaties (zoals de Waalwijkse galerie en vooral locaties in Eindhoven): 417.000. Dat is bijna 38% van het totaal aan volgers. Waarschijnlijk komt dat doordat Instagram een visueel medium bij uitstek is. Dat blijkt ook uit het aantal anderen dat gevolgd wordt: ook hier weer een fors aandeel voor de beeldende-kunstlocaties: zij volgen 100.500 anderen, ofwel 42% van alle anderen die gevolgd worden (*following*).

Twitter-mentions vertwaalfvoudigd

We hebben ruim 176.500 *mentions* van de Brabantse cultuurlocaties gemeten op Twitter. Dat waren er in de vorige editie slechts 18.000. Dit is dus bijna een vertienvoudiging van het aantal Tweets over cultuurlocaties in de Noord-Brabantse steden. Dit keer is Eindhoven de bestscorende (57.400), gevolgd door Tilburg (43.300) en 's-Hertogenbosch (28.700), samen goed voor 72% van alle *mentions*. In Eindhoven zijn de *mentions* redelijk evenredig gespreid over de verschillende type locaties. In Tilburg springen de gesubsidieerde muziek- en ongesubsidieerde museumlocaties er uit (met respectievelijk ruim 13.000 en bijna 10.000 *mentions*). In 's-Hertogenbosch valt het aantal *mentions* van gesubsidieerde theaterlocaties op. Er zijn binnen de M7 relatief veel *mentions* over Oosterhout (10.000), bijna volledig over de ongesubsidieerde beeldende-kunstlocaties (9.000 op de totaal 29.000 *mentions* over alle M7-locaties).

Perspectief van Brabanders — *Cultuurpeiling*

Flinke daling in cultuurbezoek door corona

In lijn met wat de benchmarkcijfers uit 2020 laten zien, zien we dat ook in 2021 minder Brabanders cultuur bezoeken dan in de voorgaande jaren. Dit geldt voor alle soorten culturele activiteiten. Dat is niet gek, aangezien het in de bevroegde periode (september 2020 – september 2021)

voor een groot deel van de tijd niet mogelijk was cultuur te bezoeken. Zo waren alle publiektoegankelijke locaties, zoals musea, theaters en bioscopen, (grotendeels) gesloten tussen 4 november 2020 en 5 juni 2021, met uitzondering van de periode 19 november tot 15 december 2020. Hierna waren culturele instellingen onder bepaalde voorwaarden weer toegankelijk voor publiek en konden festivals en evenementen, eveneens onder voorwaarden, vanaf eind juni weer georganiseerd worden. Halverwege juli werden de maatregelen weer aangescherpt en ging de ‘placeringsplicht’ van kracht: bezoekers kregen een vaste zitplaats en moesten anderhalve meter afstand kunnen houden.²⁸

Het percentage Brabanders dat het afgelopen jaar één of meerdere culturele activiteiten heeft bezocht daalde van 94% in 2019 naar 72% in 2021. We zien wel dat disciplines die in 2019 populair waren om te bezoeken in 2021 relatief gezien nog steeds populair zijn, zoals het bezoek aan een bioscoop of filmhuis (44%), een tentoonstelling (43%) en evenementen met een historisch karakter (28%).

Ten opzichte van een eerdere meting tijdens de coronacrisis, in het najaar van 2020, zien we wel weer een toename in cultuurbezoek voor alle verschillende soorten culturele activiteiten. Toen ging het om de periode vanaf het begin van de coronacrisis tot november 2020.²⁹

Bezoek aan bibliotheek en kunst- en cultuurroutes relatief populairder

Opvallend is dat het bezoek aan de bibliotheek (door 31% van de Brabanders) ten opzichte van andere culturele activiteiten in populariteit is gestegen ten opzichte van 2019. Reden hiervoor is waarschijnlijk dat de bibliotheek in de coronacrisis ook het meest open en toegankelijk is geweest: deze werd onder de doorstroomlocaties geschaard. Het aandeel bezoekers is, net als het aantal bezoeken dat we in de benchmarkcijfers 2020 zien, gedaald ten opzichte van 2019.

Eerder zagen we een toename van bezoek aan de bibliotheek vanwege een sociaal-culturele reden, zoals ontmoeting of deelname aan een activiteit. Door de beperkende maatregelen van de coronacrisis kunnen we niet zien of deze trend doorzet. We zien namelijk dat men in 2021 juist minder vaak een bezoek brengt aan de bibliotheek om mensen te ontmoeten of om aan een activiteit deel te nemen ten opzichte van twee jaar geleden. Dit is waarschijnlijk te verklaren door de beperkende maatregelen van de coronacrisis, waardoor (fysieke) sociale activiteiten minder of niet konden worden georganiseerd in de bibliotheek.

Naast bezoek aan de bibliotheek, zijn in 2021 ook bezoeken aan kunst- en cultuurroutes of museumnachten/-weekenden (15%) populairder geworden ten opzichte van bezoek aan andere culturele activiteiten. Ze scoren ook beter dan in 2019. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat een deel van deze evenementen lokaal werden georganiseerd of buiten hebben plaatsgevonden en (daardoor) wel door mochten gaan.

- 28 Zie hier een overzicht van alle ontwikkelingen omtrent de coronamaatregelen: Boekmanstichting. 2022. Gevolgen coronavirus voor culturele sector. Een overzicht van dag tot dag. www.boekman.nl/actualiteit/gevolgen-coronavirus-voor-culturele-sector.
- 29 Vinken, H., Van Dalen, B. en Broers, B. 2021. Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. www.kunstlocbrabant.nl/kennis-advies/gevolgen-van-de-coronacrisis-voor-de-brabantse-cultuursector-15358.

Reisbereidheid voor toneel en cabaret lijkt toe te nemen

Kijken we naar locatie van cultuurbezoek, dan zien we dat de bibliotheek net als voorgaande jaren het vaakst binnen de eigen gemeente wordt bezocht. Men vindt dan ook dat de bibliotheek dichtbij (in de eigen wijk of het dorp) aanwezig moet zijn. Opvallend hierbij is wel dat iets meer Brabanders in 2021 aangeven dat de bibliotheek helemaal niet (fysiek) aanwezig hoeft te zijn (7% tegenover 4% in 2019). Ook bezoek aan een concert van fanfare, harmonie of koor worden net als voorgaande jaren het vaakst binnen de eigen gemeente bezocht. Het lijkt erop dat men voor voorstellingen van toneel of cabaret steeds meer bereid is om verder te reizen: het aandeel bezoeken buiten Brabant neemt toe ten opzichte van twee jaar geleden: van 18% naar 25%. Evenementen met een historisch karakter bezoeken Brabanders vooral in de eigen provincie. Dit geldt ook voor bezoek aan de bioscoop of filmhuis. Net als in 2019 bezoekt men buiten Brabant met name musicals, tentoonstellingen in musea, galleries of andere exposities, en concerten van pop-, rock- en wereldmuziek. De voornaamste redenen om cultuur buiten Brabant te bezoeken zijn dat de activiteit niet in Brabant plaatsvindt of dat het bezoek onderdeel was van een dagje weg, uitstapje of vakantie

Afname in interesse in en bezoek aan erfgoed

Gemiddeld zien we een sterke daling in de interesse van Brabanders in erfgoed. Waar de interesse tot 2019 stabiel was, zien we deze in 2021 afnemen van 31% naar 22% (heel) erg geïnteresseerden. Kijken we naar de verschillende soorten erfgoed, dan zien we dat Brabanders het meest geïnteresseerd zijn in 'bestuurlijk erfgoed', zoals landgoederen, kastelen en stadspaleizen. Dit was in 2019 ook zo. We zien ook een sterke afname in het bezoek aan erfgoedcomplexen. In 2019 geeft 86% van de Brabanders aan een erfgoedcomplex te hebben bezocht. In 2021 daalt dit aandeel naar 64%. Deze afname van bezoek is mogelijk deels te verklaren door de beperkende maatregelen in het kader van de coronacrisis. Ook de landelijke cultuurmonitor laat een daling zien in erfgoedbezoek tussen 2018 en 2020.³⁰ Brabanders brengen in 2021 het vaakst een bezoek aan historische dorpen of -stadsdelen, kerken en kastelen. Ook in 2019 waren dit de meest populaire erfgoedcomplexen om te bezoeken. Vragen we Brabanders naar erfgoedcomplexen die zij beeldbepalend vinden voor Brabant, dan worden vaak genoemd: het Evoluon in Eindhoven, Kamp Vught, de Grote Kerk in Breda, de Sint-Janskathedraal in 's-Hertogenbosch, de Spoorzone in Tilburg en Bouvigne in Breda. Daaropvolgend gaven de meeste mensen aan dat kerken, molens, monumenten, kastelen, kathedralen en kloosters over het algemeen in de steden beeldbepalend zijn. Met name 's-Hertogenbosch, Breda en Heusden worden genoemd als steden met veel complexen of gebouwen die beeldbepalend zijn voor Brabant.

Online cultuurbezoek tijdens de coronacrisis neemt toe, nog steeds vooral gratis

In het afgelopen jaar heeft 45% van de Brabanders een vorm van online cultuur bezocht, ten opzichte van 33% bij een eerdere meting tijdens de coronacrisis in november 2020.³¹ Rekenen we het beluisteren van een podcast hierin mee, dan heeft 56% van de Brabanders een vorm van online cultuur bezocht ten opzichte van 41% in de meting van november 2020. Het luisteren van een podcast is het vaakst gedaan (33%), gevolgd door online bezoek aan een (niet-klassiek) concert of festival (24%) en een virtuele rondleiding van een museum, galerie of expositieruimte (19%). 17% heeft een online bezoek gebracht aan een cabaretvoorstelling en 14% aan een theatervoorstelling. In vergelijking met de eerdere meting in het najaar van 2020 zien we bij alle vormen van online cultuurbezoek een hoger aandeel bezoekers. Het lijkt er dus op dat online cultuurbezoek gedurende de coronacrisis is toegenomen. De online activiteiten die Brabanders bezoeken zijn vooral gratis. Voor online theatervoorstellingen, cabaret en niet-klassieke concerten heeft men iets vaker wel betaald (respectievelijk in 8%, 7% en 7% van de bezoeken), ook in relatie tot de eerdere meting in het najaar van 2020.

31 Vinken, H., Van Dalen, B. en Broers, B. 2021. Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. www.kunstto brabant.nl/kennis-advies/gevolgen-van-de-coronacrisis-voor-de-brabantse-cultuursector-15358.

2.2.2 Cultuurbezoek: verschillen tussen Brabanders

Minder (divers) bezoek door lageropgeleiden, niet-stedelingen en ouderen

Jongere Brabanders (16- tot 40 jaar) bezoeken vaker culturele activiteiten en lijken ook een grotere reisbereidheid te hebben voor cultuurbezoek: zij bezoeken het vaakst buiten Brabant en het minst lokaal. Dit geldt ook voor hogeropgeleiden. Lageropgeleiden bezoeken minder vaak en ook minder diverse vormen van cultuur. Ze blijven juist vaker binnen hun eigen gemeente. Dit geldt ook voor Brabanders van 65 jaar en ouder.

Bij het diverse bezoek van stedelingen kan een hoger voorzieningenniveau binnen steden een rol spelen. Zo zien we dat stedelingen vaker in de eigen gemeente een tentoonstelling in een museum, galerie of andere expositieruimte, een festival en bioscoop of filmhuis bezoeken. Niet-stedelingen gaan hiervoor vaker naar een andere gemeente in Brabant. Voor musicals gaan stedelingen vaker naar een andere gemeente in Brabant en reizen niet-stedelingen vaker naar buiten Brabant.

Kijken we naar de COROP-regio's, dan zien we dat Zuidoost-Brabanders iets vaker (ook) cultuur bezoeken binnen een andere Brabantse gemeente dan de andere regio's. West-Brabanders bezoeken het vaakst cultuur binnen de eigen gemeente. De bibliotheek wordt door Zuidoost-Brabanders het vaakst binnen de eigen gemeente bezocht. Midden-Brabanders bezoeken ten opzichte van andere regio's vaker de bibliotheek (ook) binnen een andere gemeente in Brabant. En dat terwijl de gemiddelde afstand tot een bibliotheek in Midden-Brabant

juist het kleinst is ten opzichte van de andere regio's.³² Mogelijk hebben Brabanders in deze regio een bezoek aan de LocHal in Tilburg gebracht: een multifunctioneel gebouw waarin ook de bibliotheek gevestigd is. Tot slot bezoeken Noordoost-Brabanders vaker toneel of cabaret binnen de eigen gemeente ten opzichte van de andere regio's.

32 CBS Statline, 2020. Nabijheid voorzieningen <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80305ned/table?dl=1AAA2>.

Online cultuurbezoek vaker door jongeren en hogeropgeleiden

Over het algemeen geldt: hoe jonger de leeftijdsgroep, des te meer online cultuurbezoek zij hebben gedaan. Ook voor hogeropgeleiden geldt dat zij vaker online cultuur hebben bezocht dan Brabanders met andere opleidingsniveaus.

Bezoek aan en activiteiten in de bibliotheek:

grote verschillen tussen groepen

30- tot 40-jarigen hebben vaker een bezoek aan de bibliotheek gebracht, 50- tot 65-jarigen minder vaak. Hogeropgeleide Brabanders gaan vaker naar de bibliotheek, lageropgeleide Brabanders minder vaak. Deze laatste groep is ook vaker van mening dat een bibliotheek niet voor iedereen aanwezig hoeft te zijn.

De activiteiten die door de bibliotheek georganiseerd worden, bereiken vooral 40- tot 50-jarige bibliotheekbezoekers en hogeropgeleiden. Deze laatste groep bezoekt de bibliotheek ook vaker voor zelfontwikkeling dan middelhoog en lageropgeleide Brabanders. Middelhoog opgeleide Brabanders bezoeken de bibliotheek minder vaak om rustig te zitten of voor deelname aan een activiteit dan mensen met de andere opleidingsniveaus. 65-plussers komen hier vaker om mensen te ontmoeten, jongeren (16 tot 30 jaar) bezoeken de bibliotheek vooral om rustig te zitten. 65-plussers vinden het ten opzichte van de andere leeftijdsgroepen belangrijker dat een bibliotheek dichtbij, in de eigen wijk of dorp, aanwezig is. Noordoost-Brabanders komen het meest voor de (traditionele) uitleenfunctie in de bibliotheek en het minst om hun kennis te vergroten of zichzelf te ontwikkelen. Midden-Brabanders bezoeken, vergeleken met de andere regio's, het vaakst de bibliotheek voor deelname aan een activiteit.

Ouderen vinden erfgoed belangrijker voor de samenleving

Oudere Brabanders vinden erfgoed vaker belangrijk voor de samenleving dan de jongere Brabanders. Lageropgeleiden vinden erfgoed minder belangrijk dan de andere opleidingsniveaus en zien ook minder een rol voor erfgoed weggelegd in hun eigen leven.

Brabanders in de leeftijdscategorie van 16 tot 30 jaar geven vaker aan dat het bezoeken van erfgoed geen belangrijk onderdeel van hun leven is en hechten minder waarde aan de bijdrage van erfgoed aan de Brabantse identiteit. Interessant is dat jongeren en inwoners van stedelijke gebieden vaker aangeven niet geïnteresseerd te zijn in Brabants immaterieel erfgoed, zoals volkscultuur, maar wel het vaakst carnaval vieren. 65-plussers en inwoners van niet-stedelijke gebieden zijn

het meest geïnteresseerd in immaterieel erfgoed. Andersom geldt dat jongeren vaker geïnteresseerd zijn in militair erfgoed, en 65-plussers minder vaak. Kijken we naar verschillen tussen de COROP-regio's, dan zien we dat West-Brabanders minder geïnteresseerd zijn in Brabants immaterieel en industrieel erfgoed dan inwoners van de andere regio's. Zuidoost-Brabanders zijn minder geïnteresseerd in militair erfgoed.

- 33 Actieve cultuurdeelname: regelmatig tijd besteden aan tekenen, schilderen, enzovoort – bespelen muziekinstrument – zingen – toneel, musical, ballet, dans (16 jaar en ouder).
- 34 Amateurkunstenaars: beoefening van kunstzinnige en creatieve activiteiten: beeldend, muziek: instrumenten, muziek (zang), dans, theater, schrijven, fotografie/film (6 jaar en ouder).
- 35 Neele, A. en Zernitz, Z. 2021. Kunstzinnig en creatief in de vrije tijd. Monitor Amateurkunst 2021. LKCA. www.lkca.nl/wp-content/uploads/2021/11/Monitor-Amateurkunst_2021_DEF_DT.pdf.

Jongeren bezoeken het vaakst industrieel erfgoed

Jongeren bezoeken over het algemeen minder vaak erfgoed, met uitzondering van industrieel erfgoed: dat wordt door deze groep juist vaker ten opzichte van de andere leeftijdsgroepen bezocht. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat dit soort complexen populaire locaties zijn voor (dance)festivals of nieuwe horecagelegenheden. 50-65-jarigen hebben het vaakst géén erfgoedcomplexen bezocht. Hogeropgeleiden zijn het meest geïnteresseerd in alle genoemde vormen van erfgoed en hebben aanzienlijk meer (verschillende) erfgoedcomplexen bezocht.

Kijken we naar verschillen tussen de COROP-regio's, dan zien we dat West-Brabanders minder erfgoedcomplexen bezochten dan hun provinciegenoten. Ook zien we dat inwoners van Midden-Brabant erfgoed minder van belang vinden voor de samenleving en de Brabantse geschiedenis, en monumenten minder belangrijk vinden voor de Brabantse identiteit. Zuidoost-Brabanders vinden juist vaker dat de Brabantse geschiedenis belangrijk is voor de Brabantse identiteit.

2.3 DE BRABANDER ALS CULTUURBEOEFENAAR

2.3.1 De Brabander als cultuurbeoefenaar in het algemeen

Brabanders ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Weinig cultuurbeoefening in Brabant

Waar we in bezoekcijfers in 2020 een flinke daling zien, laten de cijfers van actieve cultuurdeelname onder mensen van 16 jaar en ouder een lichte stijging zien: landelijk van gemiddeld 10% in 2019 naar 13% in 2020. In Brabant van 10% naar 12%.³³ De landelijke cijfers uit de Monitor Amateurkunst van het LKCA geven ook een lichte stijging aan in het aandeel amateurkunstbeoefenaars, van 40% in 2017 naar 43% in 2021.³⁴ In Brabant is het aandeel stabiel gebleven met 42%. Hierbij dient te worden opgemerkt dit aandeel betrekking heeft op Nederlanders en Brabanders van 6 jaar en ouder. De lichte stijging is echter terug te zien onder alle leeftijdsgroepen, met uitzondering van kinderen in de basisschoolleeftijd.³⁵

In vergelijking met andere provincies is de Brabander een weinig actieve cultuurbeoefenaar (het regelmatig beoefenen van beeldende kunst, muziek, zang, theater en dans): provincie Noord-Brabant zakt in de rangorde en komt gemiddeld op plaats negen in 2020 als het gaat om

actieve cultuurdeelname. In 2019 stond Brabant nog op een zesde plaats. De provinciale cijfers met betrekking tot amateurkunstbeoefening (LKCA) laten een ander beeld zien: hierin volgt Brabant de landelijke trend van gemiddeld 41% amateurkunstbeoefenaars in 2020, waarmee Brabant op de vijfde plaats staat. Brabantse amateurkunstbeoefenaars volgen in mindere mate les: de provincie staat hierin op plaats negen in 2021.

Brabantse amateurkunstverenigingen hoge maatschappelijke oriëntatie

Het aantal amateurkunstverenigingen is landelijk en in Brabant gestegen. Brabant staat hiermee stabiel op de achtste plaats in vergelijking met andere provincies. Positief opvallend is de relatief hoge positie van Brabant (vierde plaats) in het aantal muziekverenigingen (instrumentaal). Met het aantal toneelverenigingen staat Brabant daarentegen op de laatste plaats. Brabant scoort in vergelijking met andere provincies hoog op maatschappelijke oriëntatie van de amateurkunstverenigingen (plaats twee). Dit betekent dat de verenigingen zich samen met partners inzetten voor de lokale samenleving (scholen, buurten, wijken, enzovoort) en ook speciale doelgroepen pogen te bereiken. Brabant stijgt hierin van een derde plek in 2018 naar een tweede plek in 2019. Voor wat betreft de organisatiekracht (goed in staat zijn (bestuurs)leden, vrijwilligers en artistieke begeleiders te werven) is Brabant ook gestegen in rangorde: van een lage negende plek in 2018 naar de middenmoot: plaats vijf in 2021. Voor wat betreft het artistieke aanbod van de verenigingen, is Brabant de afgelopen jaren sterk gedaald in rangorde: van een eerste plaats ten opzichte van de andere provincies in 2018 naar een vijfde plek in 2021.

Perspectief van Brabanders — Cultuurpeiling

Dalende trend in cultuurbeoefening zet door

Waar de cijfers van actieve cultuurdeelname en het aantal cultuurbeoefenaars van LKCA in de benchmark een lichte stijging laten zien, zien we in onze cultuurpeiling een daling.³⁶ In 2019 zagen we al een licht dalende trend, die in 2021 sterk doorzet. Ook in de landelijke Cultuurmonitor van de Boekmanstichting zien we juist een daling in het aandeel cultuurbeoefenaars sinds 2018 (cijfers uit de VTO).³⁷ Het landelijke aandeel cultuurbeoefenaars van 12 jaar en ouder daalt van 64% in 2018 naar 61% in 2020, het aandeel kunstbeoefenaars van 54% in 2018 naar 50% in 2020.

Kijken we naar cultuur in strikte zin dan doet ruim een derde van de Brabanders (36%) aan cultuurbeoefening.³⁸ Dit is een daling ten opzichte van eerdere jaren: in 2019 ging dit om 45% en in de jaren ervoor om 48%. Kijken we naar cultuur in brede zin, dan doet ongeveer de helft van de Brabanders aan cultuurbeoefening (49%). In 2015 was dit nog 63%. 17% van de Brabanders beoefent een of meerdere vormen van cultuur op structurele basis. In 2019 was dit nog 23%, in 2017 29%.

- 36 De verschillen lijken te komen door verschillende meetmethoden, zoals leeftijden van de onderzoeksgroep: 16 jaar (LISS), 12 jaar (VTO) 6 jaar (LKCA) en ouder. En door wat verstaan wordt onder kunst/cultuur.
- 37 Boekmanstichting, 2021. Cultuurmonitor – dashboard. www.cultuurmonitor.nl/dashboard.
- 38 Cultuur in strikte zin: beeldende activiteiten, muziek (inclusief zang), dans, theater, creatief schrijven. Cultuur in brede zin: inclusief foto's en video's bewerken en websites ontwerpen.

Kijken we naar de specifieke disciplines, dan zien we voor alle vormen een licht dalende trend bij incidentele beoefening. Kijken we naar structurele beoefening dan zien we vanaf 2017 een dalende trend bij beoefening van muziek, theater en creatief schrijven. Nog steeds beoefent men vaker incidenteel dan structureel, behalve waar het muziek betreft: dat wordt vooral structureel gedaan. Populaire kunstvormen als kunstzinnige fotografie, film en video, en het ontwerpen van websites, worden in beperkte mate structureel gedaan, al zien we hierin wel een licht stijgende lijn ten opzichte van voorgaande jaren. Wanneer het gaat over incidentele cultuurbeoefening, dan staat het bewerken van foto's of filmpjes op de computer met stip op één: 22% doet dit incidenteel. Op de tweede plek staat het beoefenen van beeldende activiteiten (12%).

39 Vinken, H., Van Dalen, B. en Broers, B. 2021. Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. www.kunstlocbrabant.nl/kennis-advies/gevolgen-van-de-coronacrisis-voor-de-brabantse-cultuursector-15358.

Brabanders volgen vaker les en cursus

Alhoewel er steeds minder beoefend wordt, geeft het aandeel Brabanders dat wél beoefent vaker aan les te volgen. In 2021 geeft een derde van de Brabanders die beoefent aan les te volgen, tegenover 29% in 2019. We zien met name een stijging in het volgen van lessen en cursussen in theater, creatief schrijven, websites ontwerpen en foto's en video's bewerken.

Reisbereidheid voor cultuurbeoefening stabiel

Verenigingen en gezelschappen om cultuur te beoefenen moeten volgens de Brabanders vooral dichtbij aanwezig zijn: 83% geeft aan dat deze voorzieningen in de eigen gemeente aanwezig moeten zijn. Over de jaren heen is dit aandeel stabiel. Voor lessen, workshops of begeleiding in creatieve activiteiten geldt dit voor driekwart van de Brabanders. In 2019 was dit ook het geval.

Cultuurbeoefening wordt weinig online gedaan

Een kwart van de Brabanders heeft in het afgelopen jaar een vorm van online cultuur beoefend. We zien hierin nauwelijks verschil met de eerdere meting tijdens de coronacrisis: toen gaf 27% aan online cultuur te beoefenen.³⁹ Van de Brabanders die aan online cultuurbeoefening deden, geeft 15% aan een opname van een les, webinar, cursus of workshop online te hebben bekeken. Dit is iets lager dan toen we dit tijdens de eerdere meting uitvroegen (19%). 18% van hen heeft een les, webinar, cursus of workshop via een livestream gevolgd. Slechts een klein deel van de Brabanders die aan online cultuurbeoefening doet, geeft aan dit samen met anderen te hebben gedaan (6%).

2.3.2 Cultuurbeoefening: verschillen tussen Brabanders

Jongeren beoefenen het vaakst cultuur, hogeropgeleiden met name op incidentele basis

Jongeren in de leeftijd van 16 tot 30 jaar beoefenen het vaakst cultuur, zowel structureel als incidenteel. Hogeropgeleiden doen meer diverse culturele en kunstzinnige activiteiten (met name op incidentele basis) dan de andere opleidingsniveaus. Lageropgeleiden en ouderen beoefenen het minst vaak cultuur. Kijken we naar het volgen van een les onder de Brabanders die cultuur beoefenden, dan zien we dat hogeropgeleiden vaker les volgen in de canonieke kunsten dan lageropgeleiden. In de digitale culturele activiteiten (websites ontwerpen of maken en foto's of filmpjes bewerken op de computer) volgen lageropgeleiden vaker les dan hogeropgeleiden. Inwoners uit stedelijke gebieden hebben vaker les in culturele activiteiten dan inwoners uit niet-stedelijke gebieden. Ook zijn zij vaker van mening dat het zelf beoefenen van cultuur een belangrijk onderdeel van hun leven vormt.

Jongere Brabanders vinden het belangrijker dat lessen in creatieve activiteiten voor iedere Brabander toegankelijk zijn

Jongere Brabanders, van 16 tot 40 jaar, vinden het vaker dan de oudere Brabanders van belang dat lessen in creatieve activiteiten toegankelijk zijn voor iedere Brabander. Lageropgeleiden zijn verdeeld: enerzijds geven ze vaker aan dat lessen in creatieve activiteiten en verenigingen en gezelschappen om cultuur te beoefen dichtbij, in de eigen wijk of dorp, aanwezig zouden moeten zijn. Anderzijds geven zij ook vaker aan dat deze voorzieningen niet voor iedereen aanwezig hoeven te zijn. Hogeropgeleiden zijn juist vaker van mening dat deze voorzieningen voor iedere Brabander aanwezig moeten zijn en vinden ook vaker dat deze voorzieningen iets verder weg mogen zijn.

Niet-stedelijke Brabanders beoefenen vaker online cultuur

Brabanders in de leeftijd van 30 tot 40 jaar en hogeropgeleiden hebben het vaakst online cultuur beoefend. Ouderen beoefenden het minst vaak online cultuur. Brabanders uit niet-stedelijke gebieden bekeken vaker online een opname van een les, webinar, cursus of workshop dan inwoners uit stedelijke gebieden.

2.4 DE BRABANDER ALS ONDERSTEUNER VAN KUNST & CULTUUR

2.4.1 De Brabander als ondersteuner in het algemeen

Het ondersteunen van kunst, cultuur en erfgoed kan in diverse vormen. We nemen lidmaatschappen, het geven van geld (donatie) en vrijwilligerswerk als maatstaf voor steun.

Lidmaatschap bij culturele verenigingen daalt

Waar we in de voorgaande jaren een lichte daling zagen in het aandeel Brabanders dat lid was van één of meerdere culturele verenigingen of organisaties, zien we in 2021 een sterkere daling.⁴⁰ Vier op de tien Brabanders (39%) zijn lid van één of meerdere verenigingen of organisaties op het gebied van kunst en cultuur. Bij de vorige meting was 49% lid.

We zien deze afname bij alle type culturele verenigingen terug, met uitzondering van de carnavalsvereniging. In 2021 is 10% lid van een belangenorganisatie in de culturele sector, zoals 'Vrienden van'. In 2019 was dit nog 17%. In 2021 is 9% lid van een culturele vereniging, in 2017 was dit 15%. En 6% is in 2021 lid van een heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging, dat was 14% in 2019. Het is aannemelijk dat we in deze cijfers voor een deel de maatregelen van de coronacrisis terugzien. Ook in de landelijke verenigingsmonitor van het LKCA is te zien dat het aantal leden van verenigingen is gedaald. Na het uitbreken van de coronacrisis daalde bij 36% van de verenigingen het aantal leden, bij slechts 2% was er sprake van een groeiend ledenaantal. In de voorgaande twee jaar was de verhouding 32% daling en 20% groei.⁴¹

Minder Brabanders zijn lid van de bibliotheek

Ondanks dat de bibliotheek ten opzichte van andere culturele instellingen nog relatief vaak werd bezocht, zien we ook een afname in lidmaatschap van de bibliotheek. In 2021 is een kwart van de Brabanders lid, voorgaande jaren was dit (ruim) 30%. Dit is in lijn met de benchmark, waar we ook een daling in het aantal bibliotheeklidmaatschappen zagen. Landelijk zien we ook een daling. Volgens het CBS daalde in 2020 het aantal leden sterker dan voorgaande jaren. Sinds 2014 zagen we jaarlijks een lichte afname in het aandeel leden van 1% à 2%. In 2020 was dit een afname van 4%. Het aantal fysieke uitleningen daalde sterk, met 29%. Het aantal gebruikers van de online bibliotheek is daarentegen juist gestegen, het aantal uitgeleende e-books groeide sterk met 45%.⁴²

Steun aan culturele organisaties is afgenomen, met name door het doen van minder vrijwilligerswerk

Een derde van de Brabanders steunt in 2021 een cultureel evenement, culturele organisatie of vereniging. Dit zijn minder Brabanders dan in 2019 (49%). Net als twee jaar geleden, steunen de meeste Brabanders door het geven van geld (18%). We zien bij alle vormen van steun een daling in vergelijking met twee jaar geleden. De grootste daling zien we in het aandeel dat vrijwilligerswerk binnen de culturele sector heeft gedaan: van 23% in 2019 naar 10% in 2021. Daarnaast zien we een relatief sterke daling in het lidmaatschap bij vriendenverenigingen (van 14% naar 7%). Het is aannemelijk dat deze daling mede te verklaren is door de getroffen maatregelen in de coronacrisis. Culturele evenementen en het verenigingsleven konden in beperkte mate doorgaan. De Brabantse cijfers laten dit jaar een vergelijkbaar beeld zien met de landelijke cijfers.

40 Lid van een van de volgende culturele organisaties: belangenorganisatie in de culturele sector, culturele vereniging, heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging, carnavalsvereniging en bibliotheek.

41 Neele, A. en Zernitz, Z. 2021. Verenigingen voor kunstbeoefening in cijfers. Verenigingsmonitor 2021. LKCA. www.lkca.nl/wp-content/uploads/2021/09/210916-VERENIGINGSMONITOR2021-DT.pdf.

42 CBS. 2021. Minder boeken uitgeleend, toename gebruik online bibliotheek in 2020. www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/27/minder-boeken-uitgeleend-toename-gebruik-online-bibliotheek-in-2020.

Ook in de landelijke Cultuurmonitor van de Boekmanstichting zien we een dalende trend in steun aan cultuur over de periode 2012-2020.⁴³

43 Goedhart, M. Michael, J. en Verhagen, M. 2022. Themapagina Cultuur en participatie. Boekmanstichting. www.cultuurmonitor.nl/thema/cultuur-en-participatie.

44 Broek, A. van de. 2021. *Wat hebben mensen met cultuur?* Culturele betrokkenheid in de jaren tien. SCP.

2.4.2 Ondersteuning: verschillen tussen Brabanders

Lidmaatschap en ondersteuning van kunst en cultuur vaker door ouderen

Ouderen zijn vaker lid van een heemkundekring, schuttersgilde of historische vereniging, evenals van een belangenorganisatie in de culturele sector (zoals een vriendenvereniging). Lageropgeleiden zijn minder vaak lid van belangenorganisaties in de culturele sector. Ook zijn zij minder vaak lid van een bibliotheek. Hogeropgeleiden en 30- tot 40-jarigen zijn daarentegen vaker lid van een bibliotheek. Lageropgeleiden zijn vaker lid van carnavalsverenigingen. Kijken we naar verschillen tussen de COROP-regio's, dan zien we dat West-Brabanders minder vaak lid zijn van een bibliotheek en dat Midden-Brabanders minder vaak lid van zijn van een carnavalsvereniging dan hun provinciegenoten.

Jongeren en lageropgeleiden geven vaker aan geen steun te hebben verleend aan een culturele organisatie of initiatief. 30- tot 40-jarigen en hogeropgeleiden doen vaker vrijwilligerswerk op het gebied van cultuur, lageropgeleiden juist minder vaak. 65-plussers zijn vaker lid van een vriendenvereniging en/of doneren vaker geld. Ook hogeropgeleiden doen vaker een donatie.

2.5 OVERLAPPENDE ROLLEN VAN BRABANDERS

Eerder in dit hoofdstuk beschreven we de ontwikkelingen van de Brabander als cultuurbezoeker, beoefenaar en ondersteuner van cultuur. Net als in voorgaande edities kijken we in deze paragraaf in hoeverre deze drie rollen van de Brabander als cultuurgebruiker met elkaar overlappen. Dit geeft inzicht in de betrokkenheid van Brabanders bij cultuur, de mate waarin cultuur een rol speelt in het individuele leven van mensen. Zijn beoefenaars ook bezoekers? En zijn ondersteuners van cultuur ook beoefenaar? Of heeft men vaak slechts een van die drie rollen? SCP erkent naast deze drie rollen ook nog de rol van geïnteresseerde in cultuur en die van mediagebruiker. Deze twee rollen laten we in onze Brabantse analyse buiten beschouwing.⁴⁴

Begrippenkader

We maken onderscheid tussen structureel en incidenteel bezoek en beoefening. Onder structureel valt: structurele cultuurbeoefening en cultuurbezoek van minimaal één keer per maand in het afgelopen jaar. Onder incidenteel valt: cultuurbeoefening (zowel structureel als incidenteel) en cultuurbezoek minder dan eens per maand en minimaal één keer in het afgelopen jaar. De rol van ondersteuner wordt enerzijds ingevuld door het geven van geld door donatie of als lidmaatschap van

een belangenorganisatie of vriendenvereniging. Anderzijds kan men de cultuursector ondersteunen met tijd door vrijwilligerswerk te doen. Er zijn verschillende combinaties te maken in de mate van betrokkenheid bij cultuur. We concentreren ons op Brabanders die veel aan cultuur doen en Brabanders die af en toe aan cultuur doen. Erfgoed wordt in deze analyse buiten beschouwing gelaten.

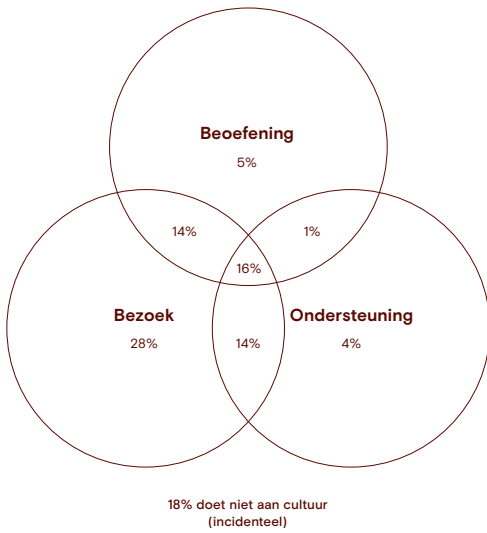
Minder Brabanders betrokken bij cultuur: vooral minder als bezoeker, beoefenaar én ondersteuner

16% van de Brabanders vervult alle drie de rollen op incidentele basis. Dit betekent dat zij betrokkenheid hebben getoond in cultuur als bezoeker, beoefenaar én ondersteuner. Bijna een vijfde (18%) doet helemaal niet aan cultuur. Dit betekent dat zij geen cultuur hebben bezocht, niets hebben beoefend en ondersteund in het afgelopen jaar. 2021 laat een ander beeld zien dan twee jaar geleden. In 2019 vervulde 29% nog alle drie de rollen en deed slechts 4% helemaal niet aan cultuur. Dit komt overeen met de afname die we in 2021 zowel in cultuurbezoek, cultuurbeoefening als steun zien. Waarbij het aannemelijk is dat de coronacrisis een grote rol heeft gespeeld. De afname is relatief het grootst bij het aandeel dat alle drie de rollen vervult. Als Brabanders betrokkenheid hebben getoond, lijken ze vaker één of twee rollen te hebben vervuld ten opzichte van twee jaar geleden.

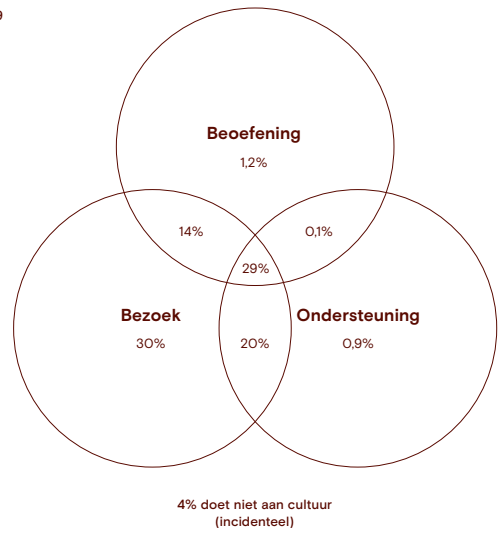
Kijken we naar het bezoeken en beoefenen van cultuur op structurele basis, dan zien we logischerwijs ook een afname. 4% van de Brabanders vervult alle drie de rollen op structurele basis. In 2019 was dit 8%. Het aandeel dat niet aan cultuur op structurele basis doet neemt toe van 32% in 2019 naar 49% in 2021. Dit betekent dat zij geen cultuur op structurele basis hebben beoefend, minder dan één keer per maand cultuur hebben bezocht en niet hebben gesteund in het afgelopen jaar. Ook hier zien we dat de afname relatief het grootst is onder Brabanders die zowel bezoeker, beoefenaar als ondersteuner zijn én onder Brabanders die de rol van zowel bezoeker als ondersteuner vervullen.

Figuur 19 – Overlappende rollen – bij incidenteel bezoek en beoefening

2021

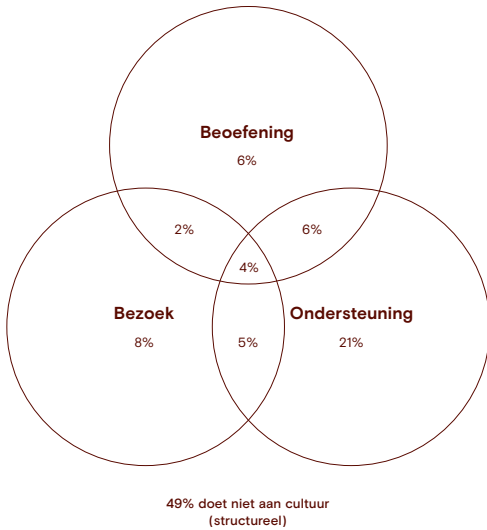

2019

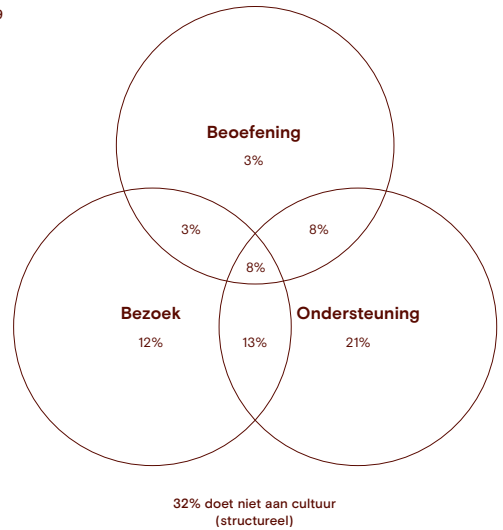

Figuur 20 – Overlappende rollen – bij structureel bezoek en structurele beoefening

2021

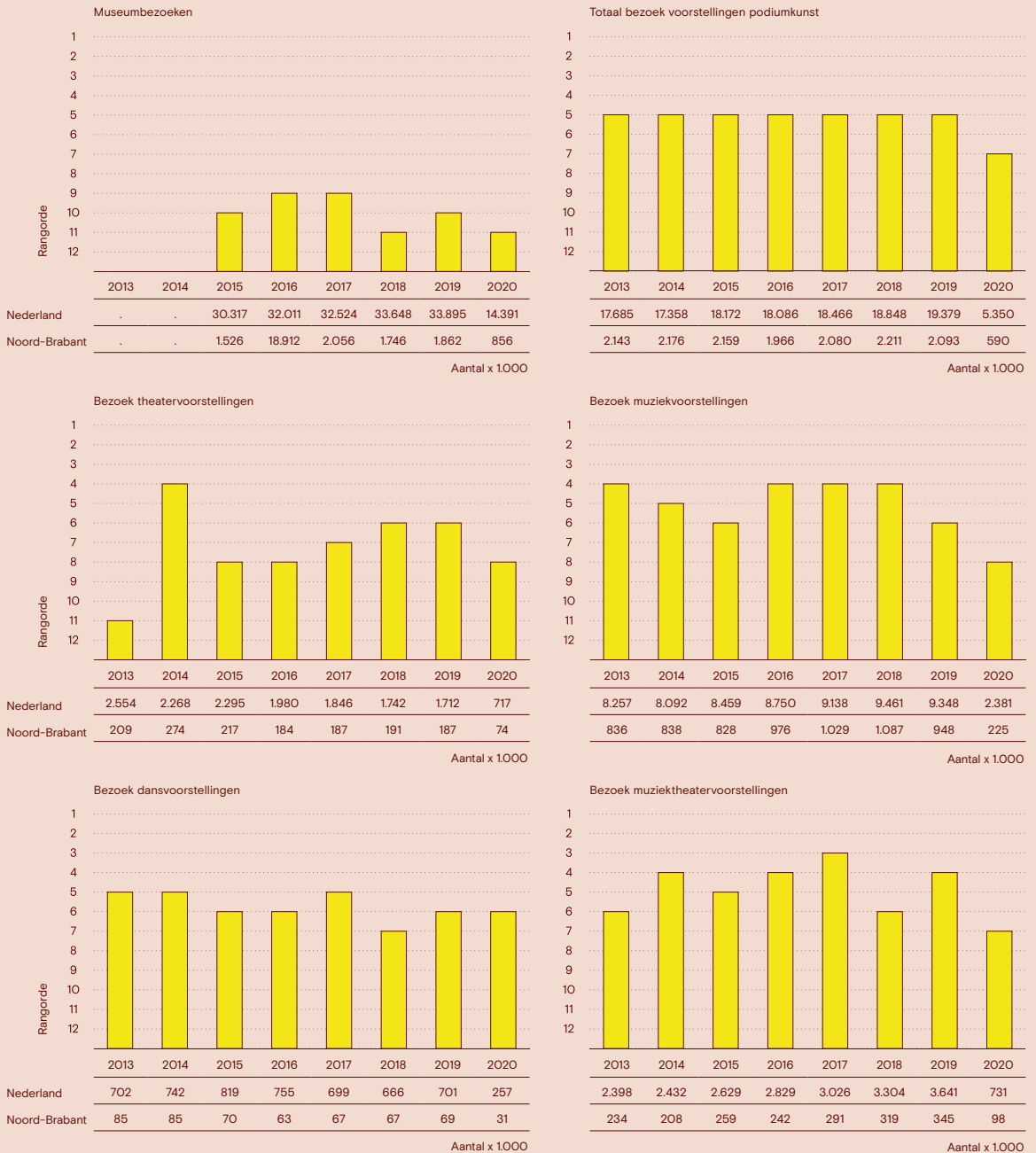
2019

TABELLEN, GEORDEND NAAR ONDERZOEK – BRABANT TEN OPZICHTE VAN ANDERE PROVINCIES

Cultuurbezoek

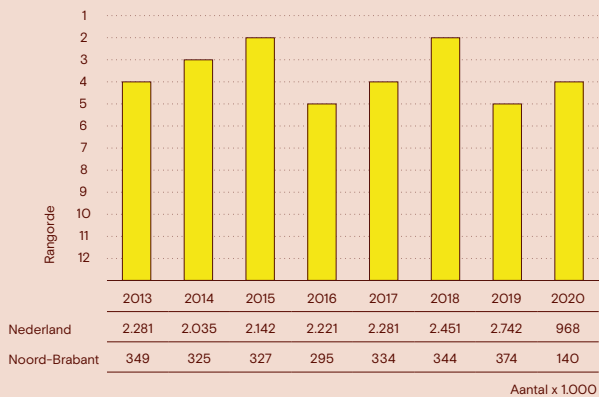
Figuur 21 – Aantal bezoeken in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2020⁴⁵

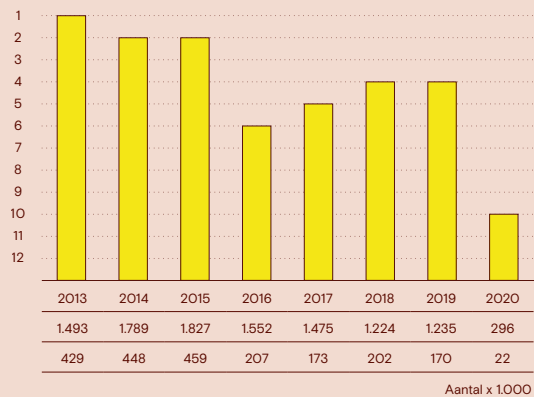
⁴⁵ Bezoek podiumkunsten en musea (CBS), bezoek bioscoop (NVBF).

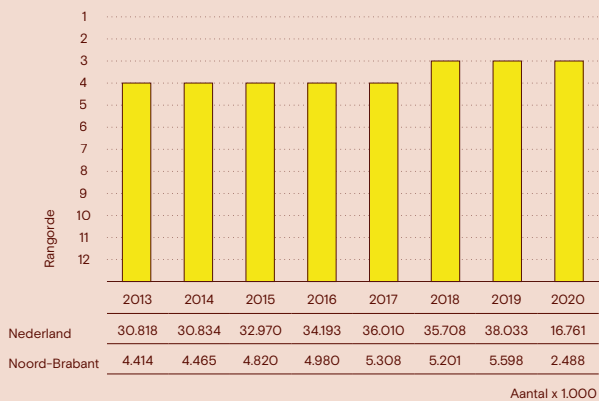
Bezoek cabaret- en kleinkunstvoorstellingen

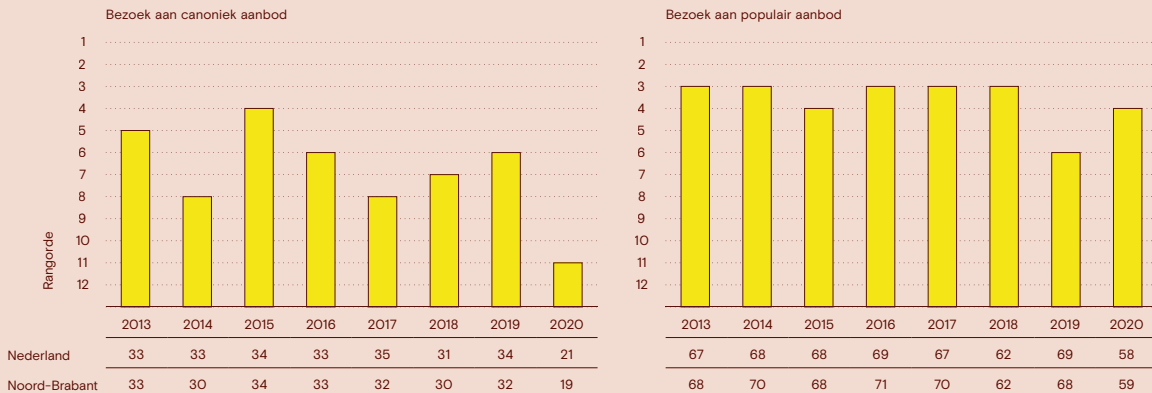
Bezoek overige voorstellingen

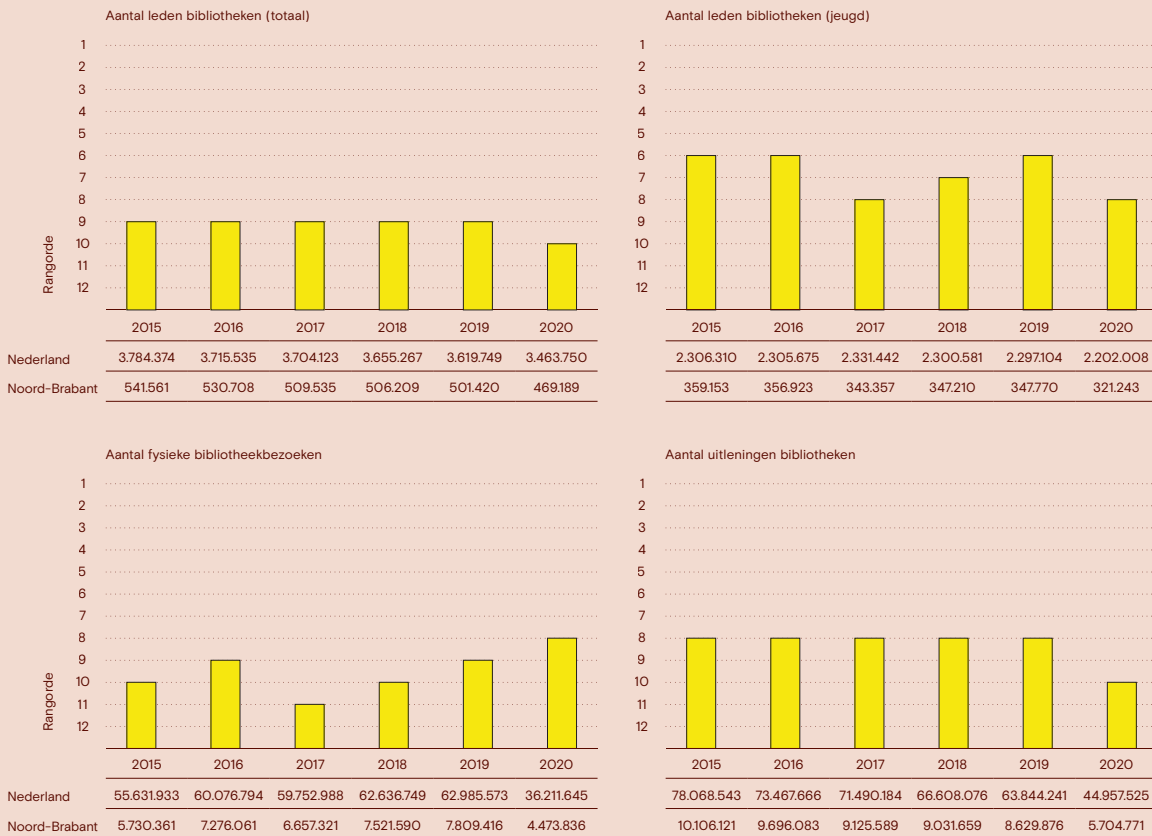
Bioscoopbezoeken

Figuur 22 – Aantal bezoeken uitgesplitst naar canoniek en populair aanbod in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2020 (%)⁴⁶

Figuur 23 – Aantal leden, bezoeken en uitleningen bibliotheek in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2020⁴⁷

46 Bezoek podiumkunsten en musea (CBS), bezoek bioscoop (NVBF).

47 WSOB.

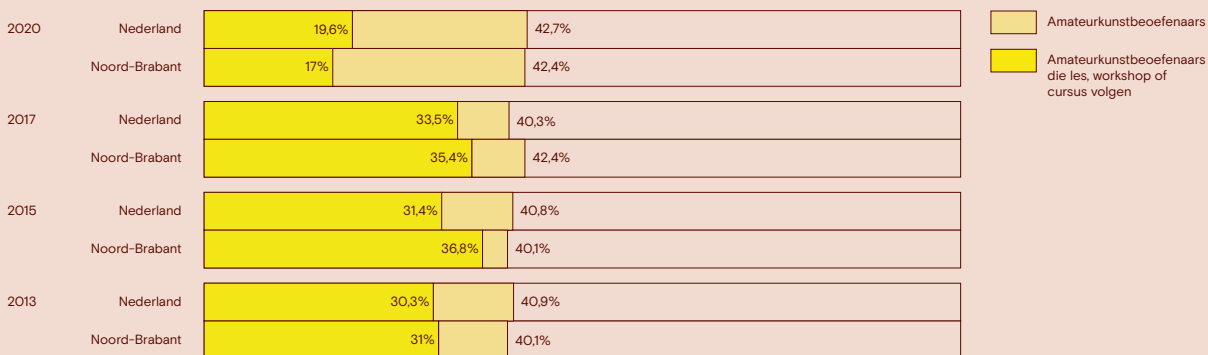
Cultuurbeoefening

Figuur 24 – Actieve cultuurdeelname in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2020 (%)⁴⁸

48 Lisspanel, Centerdata.

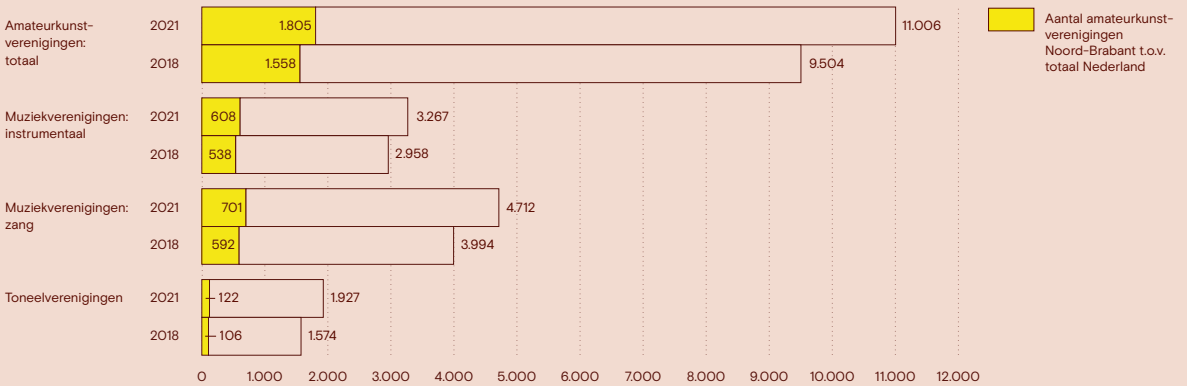
Figuur 25 – Amateurnstbeoefening in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2020 (%)⁴⁹

	Rangorde 2013	Rangorde 2015	Rangorde 2017	Rangorde 2020
Amateurkunstbeoefenaars	8	7	2	5
Amateurkunstbeoefenaars die les, workshop of cursus volgen	6	1	4	9

49 LKCA.

Figuur 26 – Amateurkunstverenigingen in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2018-2021⁵⁰

	Rangorde 2018	Rangorde 2021
Amateurkunstverenigingen: totaal	8	8
Muziekverenigingen: instrumentaal	6	4
Muziekverenigingen: zang	8	8
Toneelverenigingen	11	12

Organisatiekracht van amateurkunstverenigingen

Artistiek aanbod van amateurkunstverenigingen

Maatschappelijke oriëntatie van amateurkunstverenigingen

	Rangorde 2018	Rangorde 2021
Organisatiekracht van amateurkunstverenigingen	9	6
Artistiek aanbod van amateurkunstverenigingen	1	5
Maatschappelijke oriëntatie van amateurkunstverenigingen	3	2

50 LKCA.

Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

Figuur 27 – Aantal likes op Facebook per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	11.682	11.486	23.168	4.582	31.229	35.811	11.783	8.570	20.353
Eindhoven	19.910	62.019	81.929	0	15.791	15.791	56.815	16.145	72.960
Helmond	1.121	3.009	4.130	0	0	0	5.633	7.938	13.571
's-Hertogenbosch	263	29.392	29.655	0	5.415	5.415	38.264	689	38.953
Tilburg	8.256	14.014	22.270	3.005	9.575	12.580	41.130	92.319	133.449
Bergen op Zoom	205	5.204	5.409	0	0	0	0	0	0
Meerijstad	77	2.077	2.154	0	6.142	6.142	437	1.781	2.218
Oosterhout	156	1.529	1.685	0	0	0	1.284	80	1.364
Oss	711	3.444	4.155	0	0	0	4.565	660	5.225
Roosendaal	0	4.703	4.703	0	4.252	4.252	1.254	153	1.407
Uden	183	967	1.150	0	10.119	10.119	2.152	132	2.284
Waalwijk	659	1.107	1.766	7.863	0	7.863	0	0	0
Alle	43.223	138.951	182.174	15.450	82.523	97.973	163.317	128.467	291.784

Figuur 28 – Aantal volgers op Facebook per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	12.222	12.074	24.296	4.809	31.755	36.564	12.846	8.863	21.709
Eindhoven	21.074	66.093	87.167	0	16.382	16.382	60.132	16.777	76.909
Helmond	1.227	3.166	4.393	0	0	0	6.208	8.172	14.380
's-Hertogenbosch	266	30.529	30.795	0	5.565	5.565	41.012	740	41.752
Tilburg	8.659	14.625	23.284	3.143	9.837	12.980	42.479	95.941	138.420
Bergen op Zoom	220	5.252	5.472	0	0	0	0	0	0
Meerijstad	84	2.224	2.308	0	6.162	6.162	463	1.816	2.279
Oosterhout	203	1.604	1.807	0	0	0	1.346	80	1.426
Oss	758	3.417	4.175	0	0	0	4.937	700	5.637
Roosendaal	0	4.719	4.719	0	4.337	4.337	1.312	166	1.478
Uden	182	1.004	1.186	0	11.089	11.089	2.233	128	2.361
Waalwijk	683	1.183	1.866	8.024	0	8.024	0	0	0
Alle	45.578	145.890	191.468	15.976	85.127	101.103	172.968	133.383	306.351

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	31.810	31.810	4.579	22.096	26.675	769	599	1.368	28.813	90.352	119.165
74.695	75.067	149.762	40.617	21.603	62.220	36.719	48.848	85.567	228.756	239.473	468.229
98	10.446	10.544	23.202	13.596	36.798	0	0	0	30.054	34.989	65.043
13.539	26.622	40.161	23.053	2.053	25.106	1.973	21.813	23.786	77.092	85.984	163.076
109.037	31.539	140.576	18.602	11.696	30.298	11.703	8.458	20.161	191.733	167.601	359.334
0	0	0	18.170	7.720	25.890	1.240	1.734	2.974	19.615	14.658	34.273
0	0	0	4.490	0	4.490	3.539	8.690	12.229	8.543	18.690	27.233
0	0	0	5.009	1.543	6.552	635	531	1.166	7.084	3.683	10.767
0	1.138	1.138	8.927	0	8.927	13.542	3.334	16.876	27.745	8.576	36.321
0	456	456	13.066	28	13.094	0	3.025	3.025	14.320	12.617	26.937
0	467	467	24.314	0	24.314	2.966	0	2.966	29.615	11.685	41.300
0	1.568	1.568	3.406	1.309	4.715	3.772	12	3.784	15.700	3.996	19.696
197.369	179.113	376.482	187.435	81.644	269.079	76.858	97.044	173.902	683.652	707.742	1.391.394

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	34.114	34.114	5.066	22.788	27.854	874	620	1.494	35.817	110.214	146.031
77.975	77.764	155.739	43.304	22.305	65.609	38.552	50.506	89.058	241.037	249.827	490.864
112	10.839	10.951	23.899	14.064	37.963	0	0	0	31.446	36.241	67.687
14.803	27.680	42.483	24.833	2.096	26.929	2.156	23.097	25.253	83.070	89.707	172.777
112.965	32.935	145.900	19.837	12.197	32.034	12.533	8.954	21.487	199.616	174.489	374.105
0	0	0	19.118	8.098	27.216	1.250	1.781	3.031	20.588	15.131	35.719
0	0	0	4.739	0	4.739	3.718	9.054	12.772	9.004	19.256	28.260
0	0	0	5.411	1.685	7.096	669	561	1.230	7.629	3.930	11.559
0	1.221	1.221	9.312	0	9.312	14.452	3.357	17.809	29.459	8.695	38.154
0	478	478	13.864	29	13.893	0	3.175	3.175	15.176	12.904	28.080
0	474	474	24.742	0	24.742	3.129	0	3.129	30.286	12.695	42.981
0	1.672	1.672	3.563	1.360	4.923	4.019	13	4.032	16.289	4.228	20.517
205.855	187.177	393.032	197.688	84.622	282.310	81.352	101.118	182.470	719.417	737.317	1.456.734

Figuur 29 – Aantal check-ins (bezoekers) op Facebook per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	782	1.524	2.306	2.111	227.307	229.418	7.090	5.100	12.190
Eindhoven	6.297	25.052	31.349	0	53.230	53.230	27.908	13.008	40.916
Helmond	88	244	332	0	0	0	1.413	1.885	3.298
's-Hertogenbosch	363	4.665	5.028	0	36.616	36.616	38.016	91	38.107
Tilburg	1.248	13.002	14.250	0	127.004	127.004	14.830	93.333	108.163
Bergen op Zoom	0	316	316	0	0	0	0	0	0
Meerijstad	12	358	370	0	25.378	25.378	47	84	131
Oosterhout	53	729	782	0	0	0	636	168	804
Oss	232	206	438	0	0	0	2.372	67	2.439
Roosendaal	0	297	297	0	93	93	252	60	312
Uden	0	138	138	0	14.251	14.251	446	7	453
Waalwijk	0	65	65	23.467	0	23.467	0	0	0
Alle	9.075	46.596	55.671	25.578	483.879	509.457	93.010	113.803	206.813

Figuur 30 – Aantal volgers op Instagram per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	9.014	9.253	18.267	1.536	1.230	2.766	4.121	1.564	5.685
Eindhoven	26.661	106.638	133.299	0	18.471	18.471	31.465	3.517	34.982
Helmond	1.522	3.022	4.544	0	90	90	59.486	1.814	61.300
's-Hertogenbosch	501	37.207	37.708	0	1.143	1.143	18.926	0	18.926
Tilburg	6.341	49.500	55.841	1.580	2.799	4.379	51.891	58.084	109.975
Bergen op Zoom	0	3.406	3.406	0	672	672	1.282	0	1.282
Meerijstad	0	9.515	9.515	0	1.366	1.366	22	7	29
Oosterhout	0	5.508	5.508	0	0	0	368	0	368
Oss	474	152	626	0	0	0	3.181	0	3.181
Roosendaal	0	3.431	3.431	0	0	0	607	0	607
Uden	0	334	334	0	3.383	3.383	644	0	644
Waalwijk	314	144.280	144.594	1.970	0	1.970	697	0	697
Alle	44.827	372.246	417.073	5.086	29.154	34.240	172.890	64.986	237.676

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	60.543	60.543	4.814	14.375	19.189	432	160	592	15.229	309.009	324.238
113.151	86.746	199.897	122.152	251.670	373.822	17.515	149.938	167.453	287.023	579.644	866.667
0	7.963	7.963	22.890	11.963	34.853	0	0	0	24.391	22.055	46.446
19.396	23.938	43.885	44.578	246	44.824	6.652	204.368	211.020	109.005	269.924	378.929
258.958	39.160	298.118	8.926	10.203	19.129	5.704	648	6.352	289.666	283.350	573.016
0	0	0	51.708	18.415	70.123	795	780	1.575	52.503	19.511	72.014
0	0	0	12.261	0	12.261	2.645	14.270	16.915	14.965	40.090	55.055
0	0	0	13.462	994	14.456	0	0	0	14.151	1.891	16.042
0	857	857	29.696	0	29.696	24.136	4.652	28.788	56.436	5.782	62.218
0	338	338	36.732	23	36.755	0	3.467	3.467	36.984	4.278	41.262
0	0	0	56.376	0	56.376	2.023	0	2.023	58.845	14.396	73.241
0	3.015	3.015	998	0	998	3.512	0	3.512	27.977	3.080	31.057
391.505	222.560	614.616	404.593	307.889	712.482	63.414	378.283	441.697	987.175	1.553.010	2.540.185

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	7.944	7.944	2.272	10.276	12.548	1.360	0	1.360	18.303	30.267	48.570
32.840	40.990	73.830	30.012	6.010	36.022	73.584	39.947	113.531	194.562	215.573	410.135
0	3.997	3.997	4.001	3.953	7.954	0	0	0	65.009	12.876	77.885
3.593	19.269	22.862	12.845	5.877	18.722	909	13.379	14.288	36.774	76.875	113.649
31.091	4.899	35.990	8.070	1.626	9.696	20.559	6.565	27.124	119.532	123.473	243.005
0	0	0	1.274	315	1.589	362	0	362	2.918	4.393	7.311
0	0	0	1.216	0	1.216	1.248	530	1.778	2.486	11.418	13.904
0	0	0	2.493	591	3.084	488	1.060	1.548	3.349	7.159	10.508
0	411	411	4.284	0	4.284	4.150	1.352	5.502	12.089	1.915	14.004
0	0	0	2.328	272	2.600	0	2.107	2.107	2.935	5.810	8.745
0	0	0	3.332	220	3.552	634	0	634	4.610	3.937	8.547
0	0	0	213	379	592	2.218	74	2.292	5.412	144.733	150.145
67.524	77.510	145.034	72.340	29.519	101.859	105.512	65.014	170.526	467.979	638.429	1.106.408

Figuur 31 – Aantal *following* op Instagram per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	1.390	6.051	7.441	1.132	506	1.638	812	638	1.450
Eindhoven	6.700	23.175	29.875	0	7.059	7.059	2.391	1.068	3.459
Helmond	288	1.484	1.772	0	36	36	806	801	1.607
's-Hertogenbosch	451	16.305	16.756	0	596	596	1.479	0	1.479
Tilburg	3.821	10.725	14.546	2.081	523	2.604	2.355	3.004	5.359
Bergen op Zoom	0	3.915	3.915	0	134	134	73	0	73
Meerijstad	0	10.883	10.883	0	266	266	20	7	27
Oosterhout	0	6.894	6.894	0	0	0	172	0	172
Oss	751	374	1.125	0	0	0	986	0	986
Roosendaal	0	1.959	1.959	0	0	0	63	0	63
Uden	0	201	201	0	1.247	1.247	186	0	186
Waalwijk	384	4.718	5.102	356	0	356	305	0	305
Alle	13.785	86.684	100.469	3.569	10.367	13.936	9.648	5.518	15.166

Figuur 32 – Aantal mentions op Twitter per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), periode 2010-2021

	Beeldende kunst			Film			Musea		
	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
Breda	0	344	344	510	153	663	651	825	1.476
Eindhoven	1.290	4.342	5.632	0	1.291	1.291	4.455	7.293	11.748
Helmond	309	176	485	0	0	0	3.239	1.384	4.623
's-Hertogenbosch	0	1.365	1.365	0	340	340	5.907	77	5.984
Tilburg	91	953	1.044	48	870	918	3.166	9.780	12.946
Bergen op Zoom	0	195	195	0	1	1	546	0	546
Meerijstad	24	591	615	0	0	0	180	0	180
Oosterhout	0	8.963	8.963	0	0	0	0	0	0
Oss	236	72	308	0	0	0	4.204	0	4.204
Roosendaal	0	93	93	34	403	437	81	0	81
Uden	0	4	4	0	680	680	79	0	79
Waalwijk	0	931	931	948	0	948	0	0	0
Alle	1.950	18.029	19.979	1.540	3.738	5.278	22.508	19.359	41.867

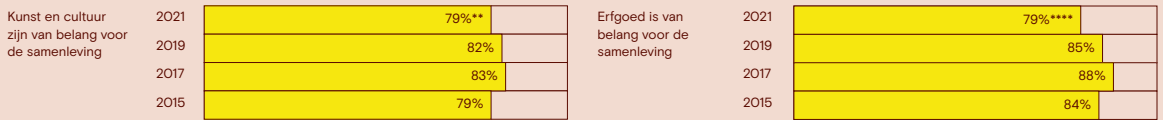
Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	3.734	3.734	212	8.457	8.669	347	0	347	3.893	19.386	23.279
4.068	14.982	19.050	6.338	1.090	7.428	7.886	8.656	16.542	27.383	56.030	83.413
0	1.777	1.777	975	1.093	2.068	0	0	0	2.069	5.191	7.260
862	6.420	7.282	1.836	1.624	3.460	184	2.810	2.994	4.812	27.755	32.567
2.396	82	2.478	2.549	716	3.265	6.941	2.209	9.150	20.143	17.259	37.402
0	0	0	514	271	785	8	0	8	595	4.320	4.915
0	0	0	493	0	493	807	422	1.229	1.320	11.578	12.898
0	0	0	2.534	120	2.654	691	2.008	2.699	3.397	9.022	12.419
0	36	36	2.820	0	2.820	2.090	1.950	4.040	6.647	2.360	9.007
0	0	0	821	6	827	0	1.568	1.568	884	3.533	4.417
0	0	0	835	47	882	501	0	501	1.522	1.495	3.017
0	0	0	382	165	547	1.437	268	1.705	2.864	5.151	8.015
7.326	27.031	34.357	20.309	13.589	33.898	20.892	19.891	40.783	75.529	163.080	238.609

Muziek			Theaterkunsten			Meerdere domeinen			Totaal		
Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal	Ja	Nee	Totaal
0	3.170	3.170	739	263	1.002	0	0	0	1.900	4.755	6.655
9.335	622	9.957	12.475	2.779	15.254	6.092	7.406	13.498	33.647	23.733	57.380
14	1.177	1.191	2.698	3.306	6.004	0	0	0	6.260	6.043	12.303
771	505	1.276	9.835	3.936	13.771	766	5.168	5.934	17.279	11.391	28.670
13.228	755	13.983	5.008	6.495	11.503	2.818	0	2.818	24.359	18.853	43.212
0	0	0	1.988	57	2.045	7	0	7	2.541	253	2.794
0	0	0	828	0	828	417	20	437	1.449	611	2.060
0	0	0	769	0	769	132	10	142	901	8.973	9.874
0	0	0	1.574	0	1.574	2.206	132	2.338	8.220	204	8.424
0	0	0	152	85	237	0	30	30	267	611	878
0	0	0	1.444	52	1.496	276	0	276	1.799	736	2.535
0	1	1	69	9	78	27	0	27	1.044	941	1.985
23.348	6.230	29.578	37.579	16.982	54.561	12.741	12.766	25.507	99.866	77.104	176.770

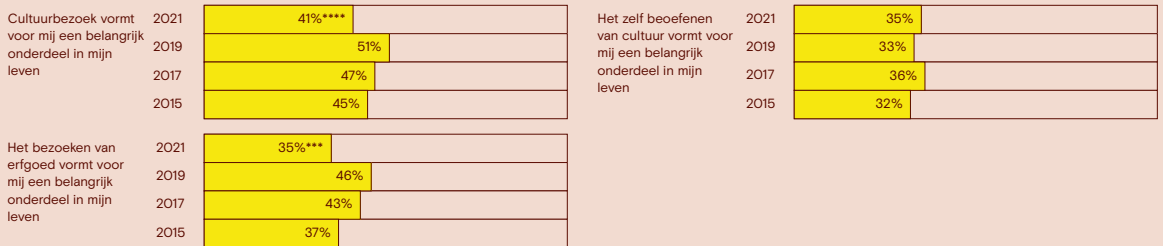
PERSPECTIEF VAN BRABANDERS

Waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

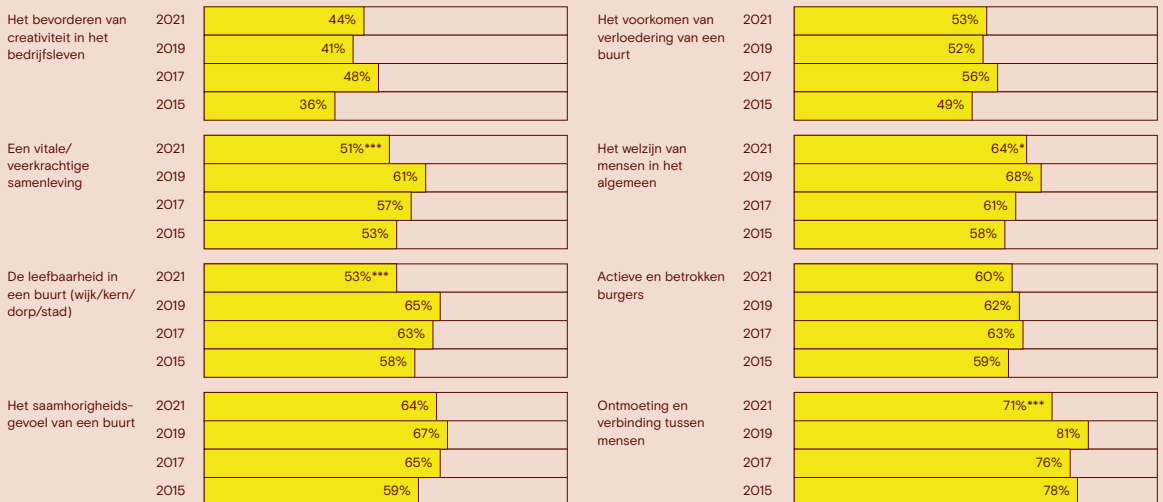
Figuur 33 – Belang van kunst, cultuur en erfgoed voor de samenleving, 2015-2021 (%)

Figuur 34 – Belang van cultuur en erfgoed voor Brabanders, 2015-2021 (%)

Figuur 35 – Bijdrage van cultuur aan maatschappelijke thema's 2015-2021 (%) - inwoners van mening dat cultuur veel bijdrage levert aan deze thema's

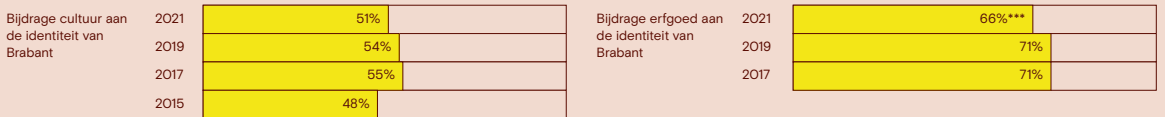

* significant verschil tussen 2021-2015
 ** significant verschil tussen 2021-2017
 *** significant verschil tussen 2021-2019
 **** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

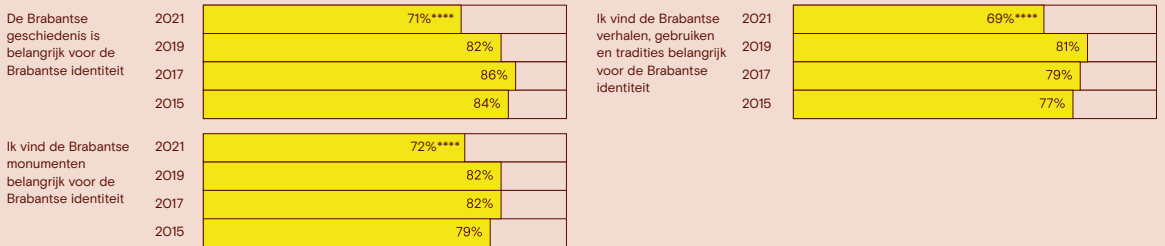
Figuur 36 – Bijdrage van erfgoed aan maatschappelijke thema's 2017-2021 (%) - inwoners van mening dat erfgoed veel bijdrage levert aan deze thema's

Figuur 37 – Bijdrage van cultuur en erfgoed aan de Brabantse identiteit, 2015-2021 (%) - inwoners van mening dat cultuur en erfgoed veel hieraan bijdragen

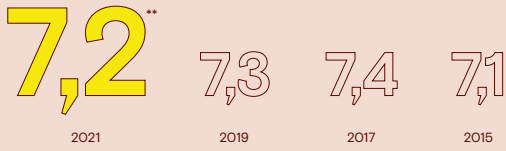

Figuur 38 – Belang van erfgoed en cultuur voor de Brabantse identiteit 2015-2021 (%)

Figuur 39 – Beoordeling cultuuraanbod, 2015-2021 (gemiddelden 1-10)

Totaal cultuuraanbod in Brabant

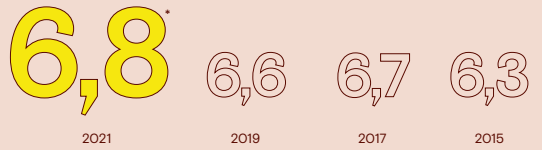
Zichtbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod

Kwaliteit van het Brabantse cultuuraanbod

Prijs van het Brabantse cultuuraanbod

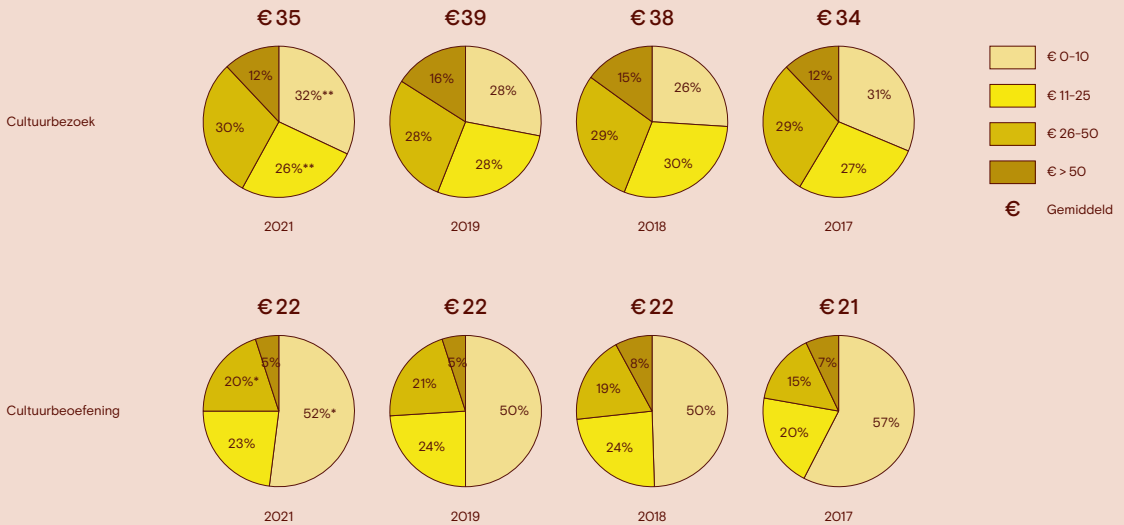
Diversiteit in het Brabantse cultuuraanbod

Bereikbaarheid van het Brabantse cultuuraanbod

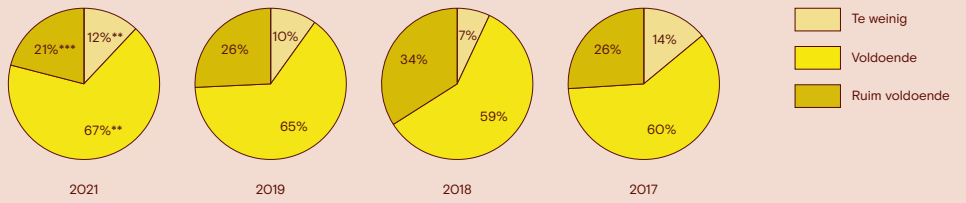

Figuur 40 – Bereidheid om te besteden per maand 2015-2021 (%)

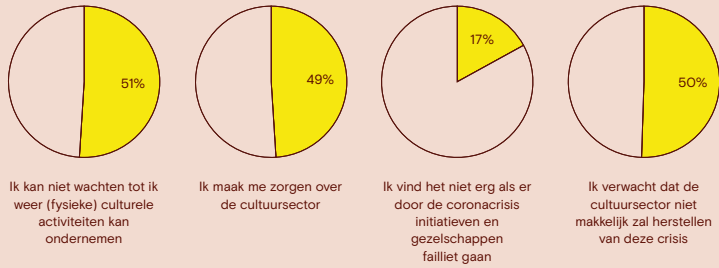

* significant verschil tussen 2021-2015
 ** significant verschil tussen 2021-2017
 *** significant verschil tussen 2021-2019
 **** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

Figuur 41 – Voorzieningen voor kunstzinnige en creatieve vrijetijdsactiviteiten in de omgeving, 2015-2021 (%)

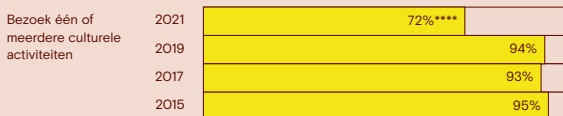

Figuur 42 – Stellingen m.b.t. de coronacrisis, 2021 (%) (helemaal) eens

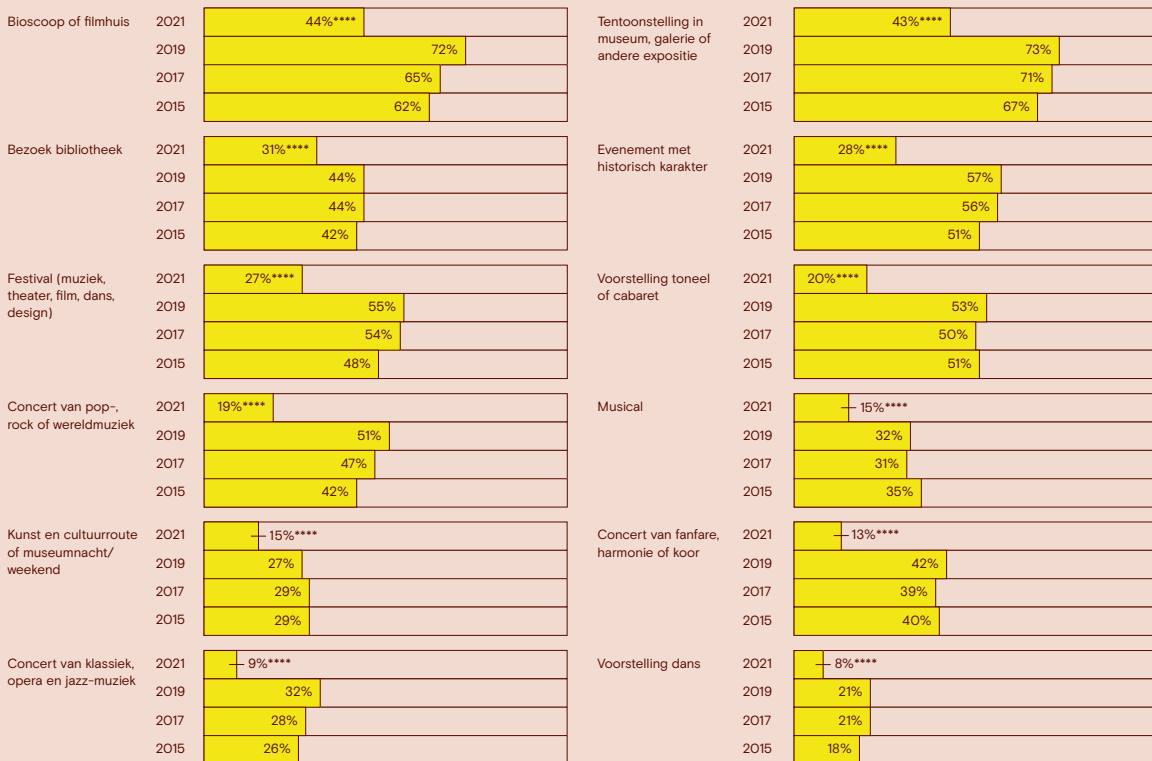

Cultuurbezoek

Figuur 43 – Bezoek één of meerdere culturele activiteiten binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (%)

Figuur 44 – Bezoek culturele activiteiten binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (%)

* significant verschil tussen 2021-2015

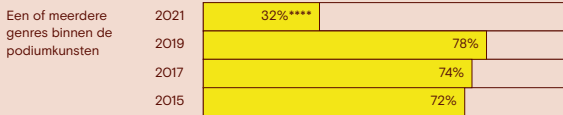
** significant verschil tussen 2021-2017

*** significant verschil tussen 2021-2019

**** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

Figuur 45 – Bezoek podiumkunsten totaal in Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (%)

Figuur 46 – Frequentie van bezoek culturele activiteiten, 2021 (%)

Figuur 47 – Plaats van bezoek culturele activiteiten, 2021 (%)

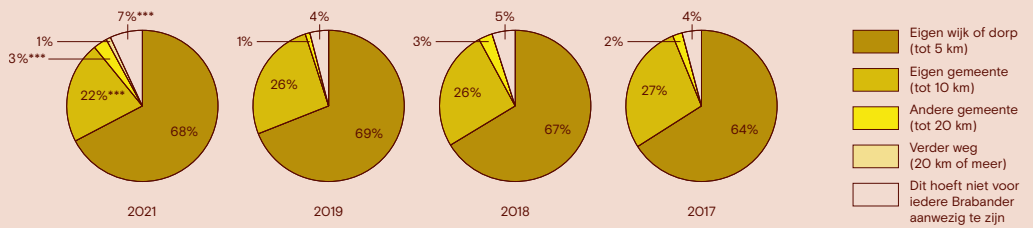

Figuur 48 – Redenen van bezoek aan de bibliotheek, 2015-2021 (%)

* significant verschil tussen 2021-2015
 ** significant verschil tussen 2021-2017
 *** significant verschil tussen 2021-2019
 **** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

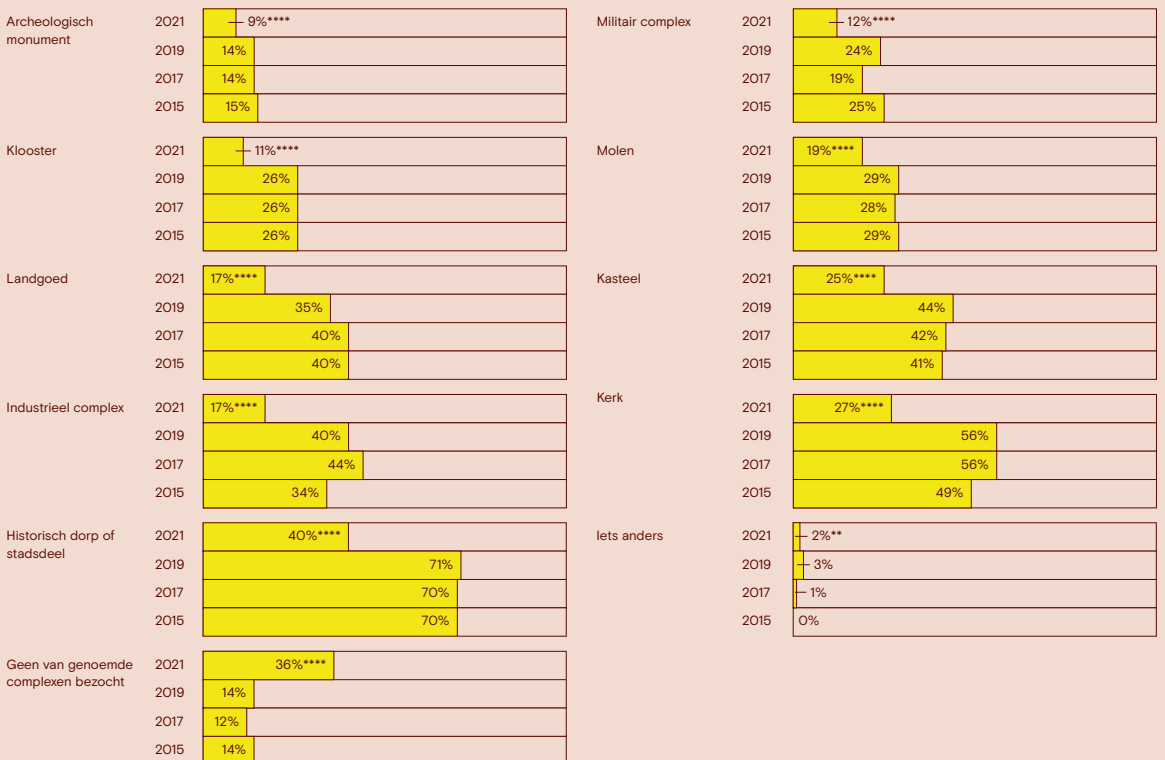
Figuur 49 – Gewenste afstand tot de bibliotheek, 2015-2021 (%)

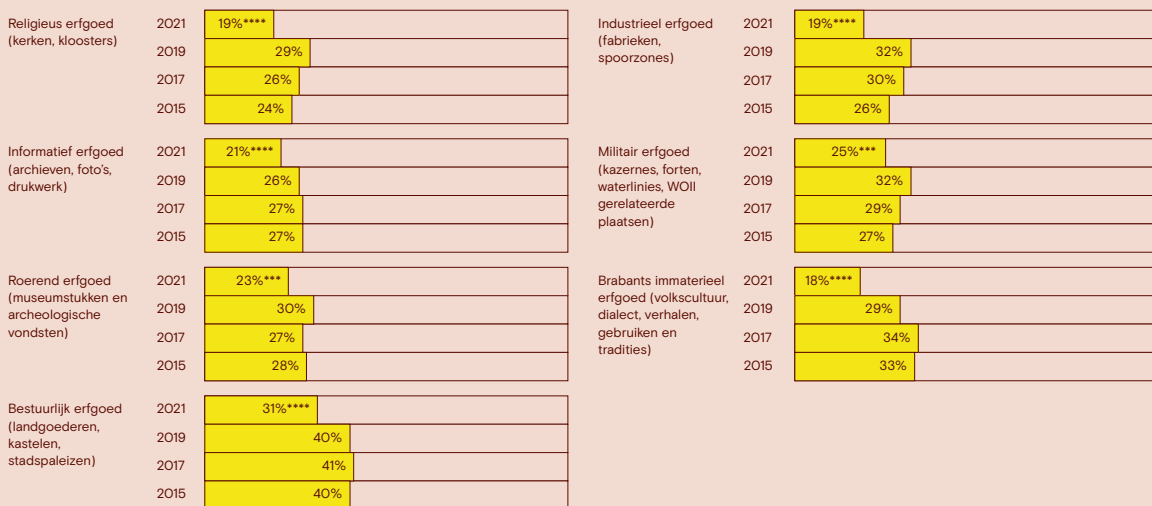
Figuur 50 – Voorstellingen gezien op een festival de afgelopen 12 maanden, 2021-2019

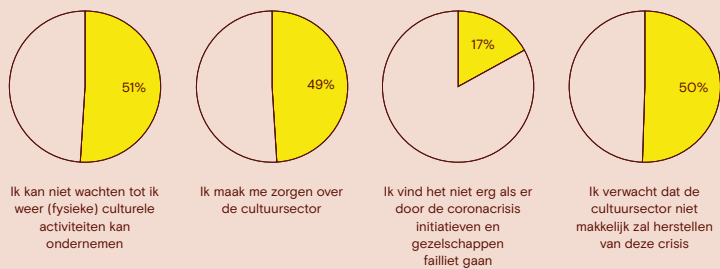
Figuur 51 – Bezoek aan erfgoedcomplexen binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (%)

Figuur 52 – Interesse in erfgoed, 2015-2021 (% (heel erg) geïnteresseerd)

Figuur 53 – Stellingen met betrekking tot de coronacrisis 2021, (% (helemaal) eens)

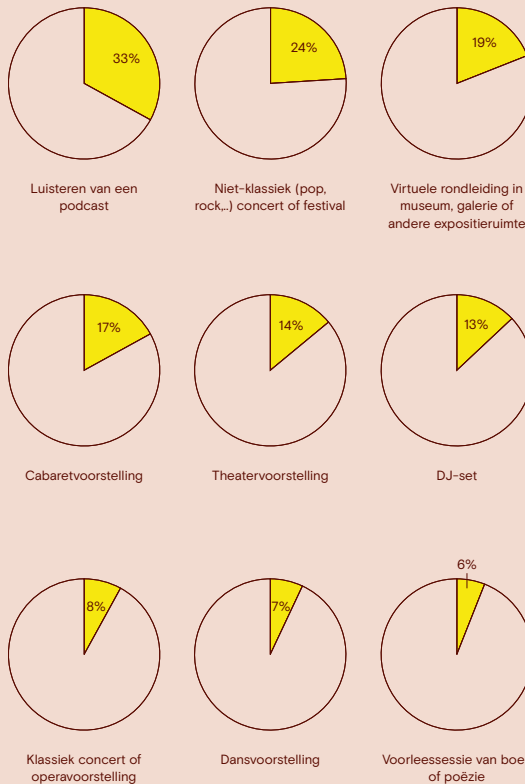
* significant verschil tussen 2021-2015
 ** significant verschil tussen 2021-2017
 *** significant verschil tussen 2021-2019
 **** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

Figuur 54 – Beeldbepalende erfgoedcomplexen volgens Brabanders, 2021 (aantal keer genoemd)

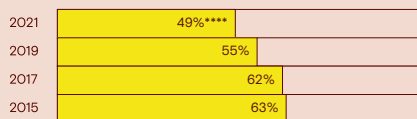
- 1 Sint-Janskathedraal 's-Hertogenbosch (231)
- 2 Evluon Eindhoven (76)
- 3 Grote Kerk Breda (52)
- 4 Strijp-S Eindhoven (52)
- 5 Spoorzone Tilburg (38)
- 6 Binnenstad 's-Hertogenbosch (38)
- 7 Vestingswerken en binnenstad Heusden (38)
- 8 Philips-gebouwen Eindhoven (28)
- 9 Markiezenhof Bergen op Zoom (27)
- 10 Basiliek van de Heilige Agatha en Barbara Oudenbosch (26)
- 11 Koninklijke Militaire Academie (KMA) Breda (25)
- 12 Kasteel Heeswijk Heeswijk Dinther (25)
- 13 Koepelgevangenis Breda (20)
- 14 Binnenstad Breda (18)
- 15 Provinciehuis 's-Hertogenbosch (18)
- 16 Kamp Vught (17)
- 17 Bibliotheek/LocHal Tilburg (16)
- 18 Kasteel Bouvigne Breda (14)
- 19 Zuidwaterlinie (14)
- 20 Verkadefabriek 's-Hertogenbosch (12)
- 21 Slot Loevestein Poederroijen (11)
- 22 Nationaal Park de Biesbosch (10)
- 23 Kasteel Helmond (9)
- 24 Binnendieze 's-Hertogenbosch (9)
- 25 Efteling Kaatsheuvel (9)

Figuur 55 – Online cultuurbezoek in de afgelopen 12 maanden, 2021 (%)

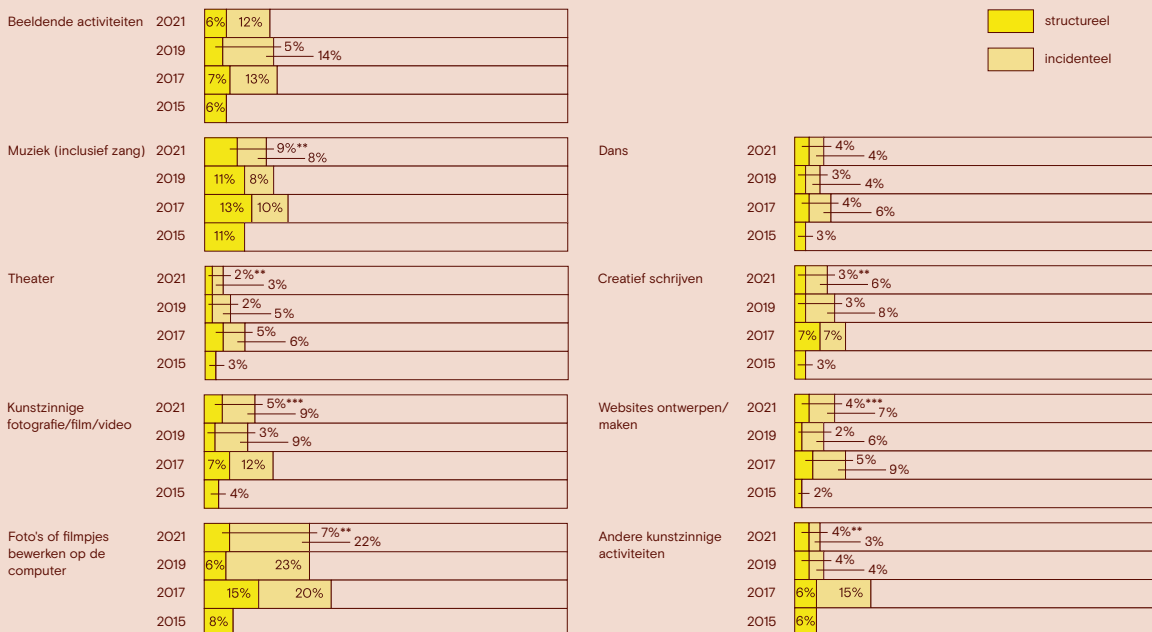

Cultuurbeoefening

Figuur 56 – Beoefening van één of meerdere kunstzinnige of creatieve activiteiten in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (%)

Figuur 57 – Beoefening kunstzinnige of creatieve activiteiten structureel en incidenteel in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (%)

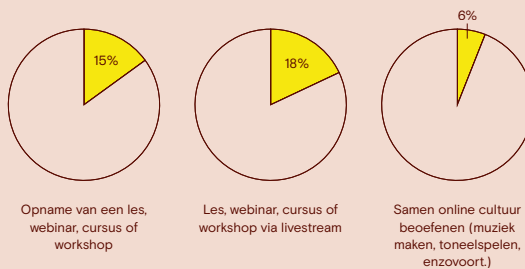

* significant verschil tussen 2021-2015
 ** significant verschil tussen 2021-2017
 *** significant verschil tussen 2021-2019
 **** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

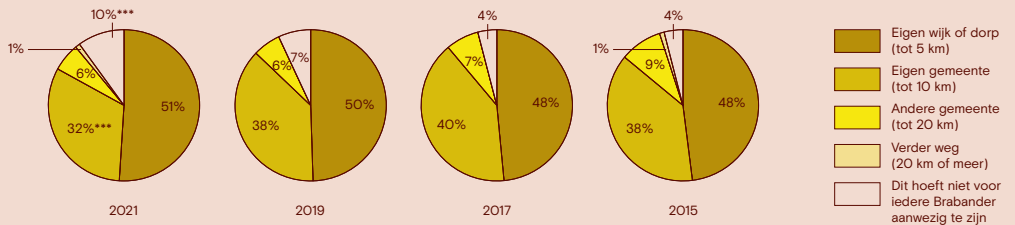
Figuur 58 – Het volgen van les door de Brabanders die aangeven onderstaande disciplines te beoefenen, 2019-2021 (%)

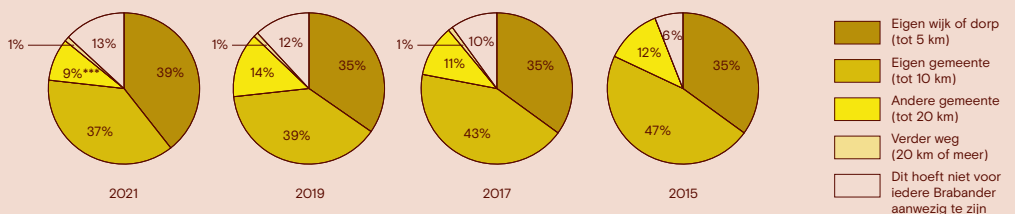
Figuur 59 – Online cultuurbeoefening in de afgelopen 12 maanden, 2021 (%)

Figuur 60 – Gewenste afstand tot verenigingen en gezelschappen om cultuur te beoefenen, 2015-2021 (%)

Figuur 61 – Gewenste afstand tot lessen, workshops of begeleiding in creatieve activiteiten, 2015-2021 (%)

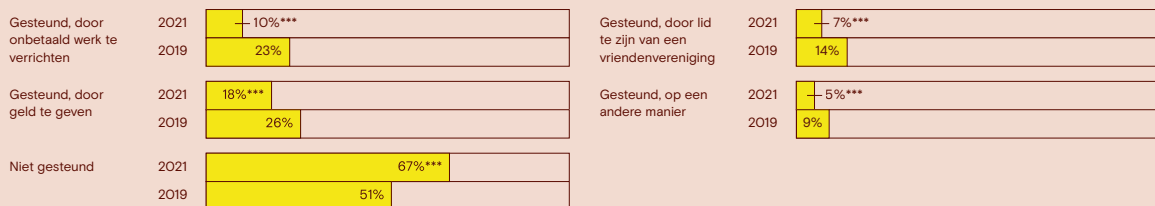

Lidmaatschap en steun

Figuur 62 — Lidmaatschap van een culturele vereniging, 2015-2021 (%)

Figuur 63 — Aandeel Brabanders dat een cultureel evenement, een culturele organisatie of vereniging in de afgelopen 12 maanden heeft gesteund, 2019-2021 (%)

* significant verschil tussen 2021-2015

** significant verschil tussen 2021-2017

*** significant verschil tussen 2021-2019

**** significant verschil tussen 2021-2019 en 2021-2017 en 2021-2015

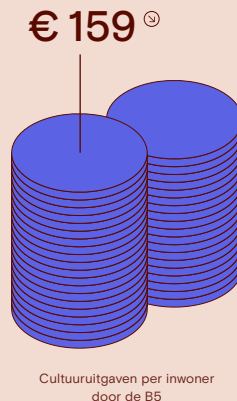
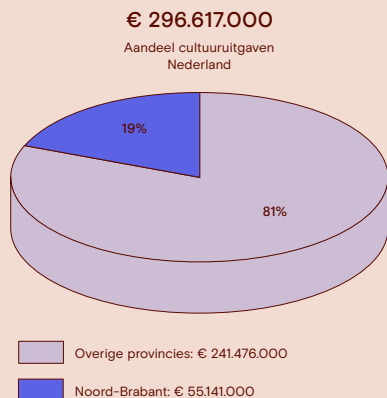

3 ECONOMISCH KAPITAAL

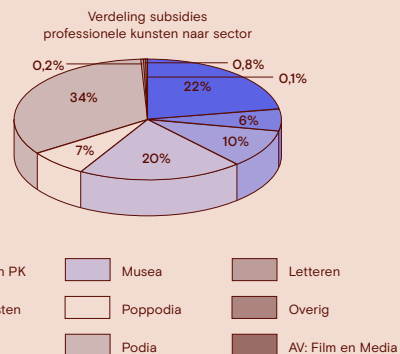
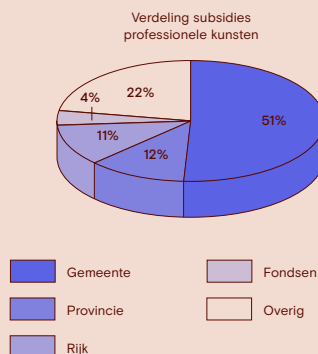
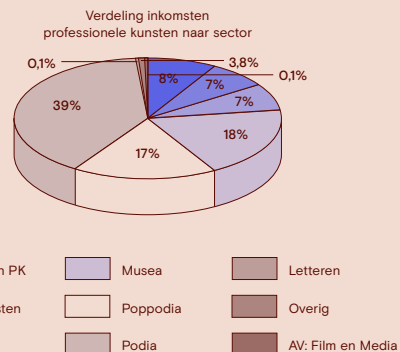
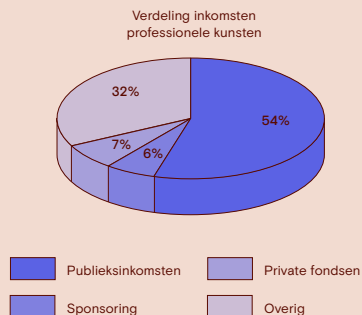
Zoals we in eerdere edities van *Waarde van cultuur* al concludeerden spelen kunst, cultuur en creatieve industrie een belangrijke rol in het tot stand brengen en in stand houden van een aantrekkelijk en concurrerend vestigingsklimaat; in de stad, de provincie en in het hele land. Cultuur heeft een belangrijke economische spin-off en is een belangrijke factor voor bedrijven en hun werknemers om zich in een stad of regio te vestigen. Daarnaast vinden simpelweg veel mensen werk in de culturele sector, als maker, dienstverlener, ondersteuner en organisator. Veel van deze werkgelegenheid is vanaf het jaar 2020 onder druk komen te staan. De maatregelen die vanaf dat jaar ingezet werden om de coronapandemie te bestrijden troffen de cultuursector hard. Niet alleen moesten instellingen hun deuren zeer lange tijd sluiten en kon er dus geen geld verdiend worden, ook werden vele makers en de vele andere werkenden in de sector hard in hun portemonnee getroffen, zeker diegenen die als zelfstandige werkzaam zijn in de culturele sector.

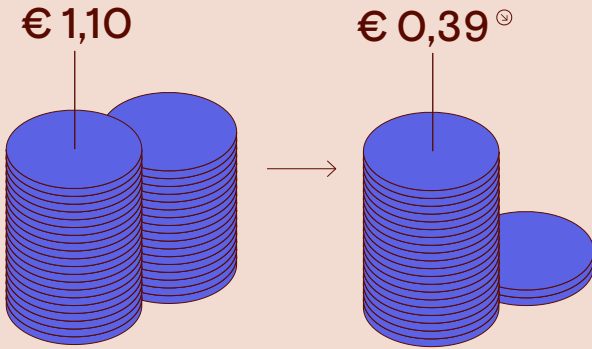
Financiële stromen

Ranking Brabant ten opzichte van andere provincies - 2019

Registraties van professionele instellingen - 2020

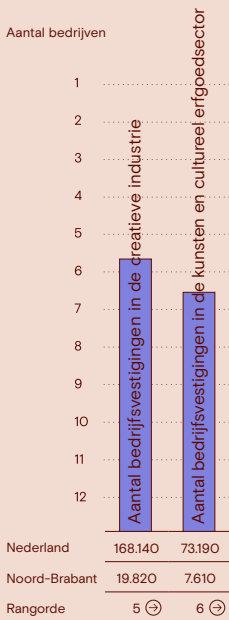

Aandeel eigen inkomsten op iedere euro subsidie

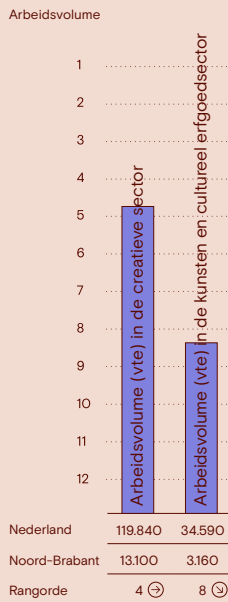
Bedrijven in de creatieve industrie

Inzoomen op Brabant - 2020

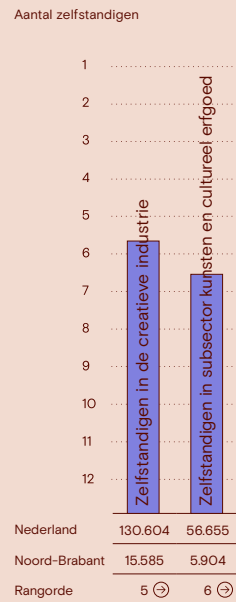
Werkgelegenheid in de creatieve industrie

Inzoomen op Brabant - 2020

Zelfstandigen in de creatieve industrie

Inzoomen op Brabant - 2020

De gemeente blijft de grootste publieke financier van cultuur.

De uitgaven stijgen tussen 2017 en 2019. Ook in de B5 en in de provincie, maar minder hard dan landelijk. Per hoofd van de bevolking dalen de cultuuruitgaven licht. De Brabantse cultuursector is hard getroffen door de coronacrisis: het aantal banen daalt, en dan vooral bij jongeren en voltijdwerkers.

In dit hoofdstuk gaan we na hoe het economisch kapitaal van de cultuursector, en vooral de subsector kunsten en erfgoed daarbinnen, zich in de provincie Noord-Brabant (ook ten opzichte van andere provincies) heeft ontwikkeld.⁵¹ We hebben data over 2020, het eerste jaar van de coronacrisis, en vergelijken die met de cijfers over de jaren 2017–2019 eraan voorafgaand. Het jaar 2020 is het meest recente jaar waarover er nu gegevens beschikbaar zijn. We zoomen in op drie aspecten. Eerst schetsen we de stand van zaken rondom de uitgaven aan cultuur van provincies en gemeenten, landelijk en in Noord-Brabant. Dit geeft context aan hoe groot de economische rol is van provincies en gemeenten in de culturele sector. We hebben maatwerkdata van het CBS over de jaren 2017 en 2019, het laatste ‘normale’ jaar.⁵² Dan gaan we nader in op de cijfers die we bij bijna 150 culturele instellingen in Noord-Brabant hebben verzameld. Speciaal gaan we in op inkomsten en (gemeentelijke, provinciale en rijks)subsidies en de verhouding hiertussen. We splitsen die ook uit naar de B5-steden. Ten derde brengen we door het analyseren van microdata van het CBS de werkgelegenheid en bedrijvigheid in de sector (hierna samengevat met de gangbare verzamelnaam ‘creatieve industrie’) als geheel in beeld, en die in de subsector kunsten en erfgoed in het bijzonder.⁵³ We hebben hiervoor samengewerkt met het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving dat tegelijkertijd een analyse van deze data uitvoerde voor de provincie Zeeland.⁵⁴ We hebben ook dankbaar gebruikgemaakt van de publicaties over zelfstandigen en cultuur van de Universiteit van Amsterdam.⁵⁵

- 51 We volgen hierin de indeling van de *Monitor Creatieve Industrie*, waarin de totale creatieve industrie is ingedeeld in drie sectoren: kunsten en cultureel erfgoed, media en entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening.
- 52 CBS. 2020. Detaillering cultuurlasten gemeenten en provincies 2019. www.cbs.nl/nl-nl-2020/44/detaillering-cultuurlasten-gemeenten-en-provincies-2019.
- 53 Veranderingen in de beschikbare data zorgen soms voor trendbreuken in de statistieken ten opzichte van eerdere publicaties binnen de monitor *Waarde van cultuur*. Meer informatie over de meting van de indicatoren is beschikbaar in de onderzoeksverantwoording. Alle genoemde aantallen in dit hoofdstuk zijn afgerond op tientallen.
- 54 Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. www.kczs.nl.
- 55 Zie diverse publicaties van de Kort & Bondig-reeks: <https://aias-hsi.uva.nl/publicaties/kort--bondig-reeks/kort-bondig-reeks.html>.

3.1 FINANCIËLE STROMEN

3.1.1 Culturele lasten

Culturele lasten 2017 en 2019 – CBS-maatwerk

In opdracht van het Ministerie van OCW heeft het CBS op basis van jaarrekeningen een uitgebreide serie maatwerktabellen gemaakt met een nadere detaillering van de cultuurlasten 2017 en 2019 verdeeld naar gemeenten en provincies. De lagere overheden zijn door het CBS gevraagd om de lasten over een aantal vaste rubrieken (cultuurtaakvelden) te verdelen.

Absoluut meer, relatief minder cultuuruitgaven van de provincie Noord-Brabant

In 2017 geven alle provincies ruim 200 miljoen euro uit aan cultuur (inclusief bibliotheken en media). In de provincie Noord-Brabant is dat 42 miljoen (21%). In 2019 geven alle provincies samen bijna 350 miljoen euro uit en de provincie Noord-Brabant 60 miljoen (17%). In absolute zin stijgen de cultuuruitgaven. In relatieve zin, als aandeel in de uitgaven van alle provincies samen, dalen de cultuuruitgaven.

Relatief veel provinciale uitgaven aan cultureel erfgoed in Noord-Brabant

Binnen de totale cultuuruitgaven zijn de uitgaven voor cultureel erfgoed, musea, bibliotheken en ook podiumkunsten relatief hoog. De provincie Noord-Brabant geeft in 2017 12,2 miljoen euro uit aan cultureel erfgoed. Dat stijgt naar 26,7 miljoen euro (19%). Ook de uitgaven aan podiumkunsten stijgen sterk, zowel absoluut als relatief: van 6 miljoen euro naar 17 miljoen euro. De uitgaven voor beeldende kunst stijgen tussen 2017 en 2019 maar dat komt omdat nu alle uitgaven aan musea voor beeldende kunst onder deze noemer worden meegenomen.

Landelijk stijgende gemeentelijke uitgaven; de B5 geven in 2019 minder uit

De cijfers zijn ook uitgesplitst naar gemeenten. We presenteren de uitgaven van alle gemeenten, de G4-steden (Den Haag, Utrecht, Rotterdam en Amsterdam) en de B5-steden aan cultuur, musea, cultureel erfgoed, bibliotheken en lokale media. In de tabellen zijn deze posten in detail te zien, hier concentreren we ons op de totale uitgaven.

De gemeenten zijn de grootste publieke financiers van cultuur met een totaalbedrag van 1,8 miljard euro in 2017 en 1,9 miljard euro in 2019. De G4-steden geven in 2017 hiervan 525 miljoen euro uit (28%). Bij de B5 is dat 143 miljoen euro (8%). In 2019 geven de G4-steden 545 miljoen euro uit en is het aandeel in het totaal stabiel (opnieuw 28%). De B5 geven 142 miljoen euro uit, een miljoen euro minder dan in 2017, en zakt het aandeel naar 7,4%.

Cultuuruitgaven per inwoner dalen licht in de B5: van 161 naar 159 euro per inwoner

De G4-steden geven in 2017 samen gemiddeld 222 euro per inwoner uit aan cultuur in brede zin, Rotterdam voorop met 251 euro per inwoner. De B5-steden geven in 2017 samen gemiddeld 161 euro per inwoner uit, met Eindhoven als koploper (185 euro per inwoner) en Tilburg dat duidelijk achterblijft (147 euro per inwoner). In 2019 zakten de uitgaven van de B5 per inwoner naar 159 euro gemiddeld: Eindhoven zakt naar 171 euro, Tilburg stijgt naar 156 euro en trekt dus wat bij. Ter vergelijking: de G4-steden geven samen gemiddeld 225 euro per inwoner uit aan cultuur in de brede zin. De uitgaven per inwoner voor de deeldomeinen in de cultuursector zijn uit de tabel af te lezen. Nadere analyse leert dat een stijging of daling van de cultuuruitgaven per inwoner niet samenhangt met een stijging of daling van de bevolkingsaantallen tussen 2017 en 2019.

Registraties van professionele instellingen — Culturele Atlas

Van in totaal 148 instellingen uit de B5-steden hebben we voor de periode 2017–2020 gegevens over inkomsten en subsidies. Daarnaast hebben we nog data van centra voor de kunsten en bibliotheken. Hier presenteren we deze cijfers. We laten ook zien hoeveel eigen inkomsten instellingen hebben in verhouding tot de totaal ontvangen subsidies. Voor het eerst hebben we de cijfers ook uitgesplitst naar de B5-steden.

Eigen inkomsten ruim gehalveerd

De gestaag stijgende lijn van eigen inkomsten van de 148 instellingen wordt in het eerste coronajaar hard onderbroken. Van bijna 76 miljoen euro in 2017, 84 miljoen euro in 2018 en 98 miljoen euro in 2019 is nog maar 41 miljoen euro over in 2020.

Poppodia, podia en festivals vangen de klappen op

Poppodia hadden in 2020 geen 15 miljoen euro zoals in 2019 maar slechts 7 miljoen euro eigen inkomsten. Bij de podia daalt het van 39 miljoen naar 16 miljoen. Bij de festivals is het inkomstenverlies groot: van 17 miljoen in 2019 naar nog maar 3 miljoen in 2020. Relatief gezien hebben de poppodia van alle instellingen een groot aandeel in de totale eigen inkomsten van alle instellingen weten te behouden, sterker nog deze weten uit te breiden. Hun aandeel was 15% in de eigen inkomsten van 2019. In 2020 is dat gestegen naar 17%. Bij de musea zien we dit patroon ook: het aandeel stijgt van 11% in 2019 naar 18% in 2020. De festivals zijn opnieuw de relatief grootste verliezers: hun aandeel in de totale eigen inkomsten daalt van 17% in 2019 naar 7% in 2020.

Poppodia en festivals verliezen vooral veel publieksinkomsten

Het voorgaande gaat over alle eigen inkomsten. Hoe zit dat als we alleen naar de publieksinkomsten kijken en de inkomsten uit sponsoring, private fondsen, enzovoort buiten beschouwing laten? De totale publieksinkomsten lopen van 52 miljoen euro in 2018, 59 miljoen euro in 2018, 69 miljoen euro in 2019 naar 22 miljoen euro in 2020. Het aandeel publieksinkomsten in de totale eigen inkomsten was steeds rond de 70% en dat daalt naar 55% in 2020. Vooral bij de festivals daalt het aandeel publieksinkomsten op de totale eigen inkomsten scherp: van 62% in 2019 naar 13% in 2020. Bij de poppodia is de daling ook sterk: van 86% in 2019 naar 48% in 2020.

B5: in 2020 nog maar 40% van de eigen inkomsten uit 2019

In de afzonderlijke B5-steden komt corona hard aan in de cultuursector. De 5,5 miljoen euro eigen inkomsten in Breda in 2020 is nog maar 41% van wat er in 2019 werd verdiend. De 12,4 miljoen in Eindhoven is nog maar 38% van het bedrag van 2019. Helmond is redelijk ontzien: met 2,5

miljoen eigen inkomsten werd 83% van het bedrag uit 2019 verdiend. De instellingen in 's-Hertogenbosch hebben met 9,1 miljoen euro in 2020 46% van 2019 omgezet als we naar alle eigen inkomsten kijken. De Tilburgse instellingen hebben 11,3 miljoen euro aan eigen inkomsten omgezet en dat is 39% van de omzet in 2019.

Centra voor de kunsten en bibliotheken

Bij de centra voor de kunsten en bibliotheken dalen de eigen inkomsten ook, maar niet zo sterk: van 15 miljoen euro in 2017, 13 miljoen euro in 2018 en 17 miljoen euro in 2019 naar weer 15 miljoen euro in 2020 (87% van 2019).

3.1.3 Subsidies

Registraties van professionele instellingen – *Culturele Atlas*

Subsidies gestegen met corona

In 2020 worden aan de 148 instellingen meer subsidies verstrekt, voor zo'n 105 miljoen euro, tegen 89 miljoen euro in 2019 en rond de 75 miljoen euro in 2017 en in 2018. Het gaat hier om alle subsidies: van het Rijk (BIS), provincie, gemeente, fondsen en 'overige subsidiënten'. De stijging zit in 2020 vooral bij 'overige subsidiënten', waarmee de subsidiebronnen bedoeld worden die speciaal voor corona ontstonden.

Rol gemeenten neemt af met corona

De gemeente is steeds sterk vertegenwoordigd onder de subsidiegevers. Rond de 60% van de subsidies in de jaren 2017-2019 komt van de (B5-)gemeenten. In 2020 is dat 51%. Een gestaag dalend aandeel subsidies, los van corona, komt van de provincie. Was dat aandeel nog 16% in 2017, in 2018 en in 2019 zakt het naar de 15% en in 2020 is het nog maar 12%. In 2020 komt 20% van de subsidies, vooral coronasteun, van 'overige subsidiënten'. Dat was 5% in de jaren 2017-2019.

Vooraf podia, musea en producenten podiumkunsten ontvangen subsidies

De subsidies komen vooral terecht bij de podia voor podiumkunsten, de musea en de producenten podiumkunsten (gezelschappen). Dat verandert nauwelijks met corona. Alleen podia hebben een hoger aandeel van de subsidies gekregen. Was dat nog gemiddeld 32% in 2017-2019. In 2020 is dat gestegen naar 34%.

B5: subsidies stijgen 5% in Helmond, 13% in Tilburg en 20% in de andere steden

De subsidies die bij Bredase instellingen terecht komen stijgen van gemiddeld 12,7 miljoen euro per jaar in 2017-2019 naar 17,3 miljoen euro in 2020. In Eindhoven gaan in 2017-2019 gemiddeld 28,7 miljoen euro subsidies per jaar om en dat bedrag stijgt naar 38,1 miljoen. In Helmond

is dat jaarlijks gemiddeld 2,9 miljoen euro in 2017-2019 en 4,5 miljoen euro in 2020. Helmond laat een stijgende lijn zien over alle jaren van 2017-2020. Bij de andere B5-steden fluctueren de subsidiebedragen. In 's-Hertogenbosch gaan de subsidies van gemiddeld 17,8 miljoen euro per jaar in 2017-2019 naar 22 miljoen euro in 2020. In Tilburg is de stijging relatief gering: van 17 miljoen euro gemiddeld in 2017-2019 naar 23 miljoen euro in 2020. Dat is een stijging van bijna 14%. In de andere drie grotere B5-steden ligt de stijging in de ontvangen subsidies rond de 20%.

Centra voor de kunsten en bibliotheken

Rond de 94% van de subsidies aan de CvK's en de bibliotheken in de B5-steden komt van de gemeenten. Het gaat in de periode 2017-2020 om in totaal 43,7 miljoen euro subsidie per jaar. Alleen in Eindhoven halen de CvK's en bibliotheken ook subsidies op bij 'overige subsidiënten'. In Eindhoven ligt het aandeel gemeentelijke subsidies rond de 82%. In de andere steden ligt dat rond de 97%.

3.1.4 Rato eigen inkomsten op subsidies

Registraties van professionele instellingen – Culturele Atlas

Van bijna 1,10 euro naar 39 eurocent eigen inkomsten op elke euro subsidie

De verhouding eigen inkomsten op subsidies is drastisch verstoord in 2020, het eerste coronajaar. In 2017 werd voor elke euro subsidie 1,02 euro eigen inkomsten verdiend, in 2018 1,05 euro en in 2019 al bijna 1,10 euro. Dat daalt naar bijna 39 eurocent in 2020. Het is vooralsnog onduidelijk of we te maken hebben met een trendbreuk. Wellicht dat de rato eigen inkomsten na de coronacrisis weer stijgt, c.q. terugkomt op het oude niveau. In het tweede coronajaar, 2021, zal dat nog niet het geval zijn.

Poppodia verdienen nog steeds meer zelf

Poppodia verdienen steevast meer zelf dan dat zij subsidies ontvangen. In 2017 en 2018 was dat bijna vijf tot zes keer zoveel. In 2019 was het nog steeds 3,3 keer zoveel en zelfs in het coronajaar 2020 nog 1,03 keer zoveel.

Festivals en reguliere podia zakken sterk weg

Festivals en de reguliere podiumkunstopodia zakken sterk weg in 2020 ten opzichte van de voorgaande jaren in termen van de verhouding eigen verdiensten op ontvangen subsidies. In 2019 werd door de festivals 1,85 keer zoveel zelf verdiend dan er subsidies ontvangen werden. In 2020 is dat nog maar 0,27 keer zo veel, ofwel stond tegenover elke euro subsidies 0,27 eurocent eigen verdiensten. Ook bij de podia zijn er harde klappen gevallen: in 2019 verdienden zij 1,4 keer zoveel zelf

ten opzichte van de ontvangen subsidies. In 2020 daalt dat naar 0,44 keer zoveel, ofwel tegen elke euro subsidies staat 44 eurocent eigen verdiensten.

Centra voor de kunsten en bibliotheken

Er verandert niet zoveel in de verhouding eigen inkomsten en subsidies bij de centra voor de kunsten en bibliotheken. Het schommelt in de periode 2017–2020 tussen de 36 eurocent en 42 eurocent eigen inkomsten tegenover elke euro subsidie.

3.2 WERKGELEGENHEID IN DE CREATIEVE INDUSTRIE

3.2.1 Banen in de creatieve industrie

Inzoomen op Brabant – Microdata CBS

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Allereerst brengen we de werkgelegenheid in de creatieve industrie in beeld. We kijken daarbij zowel naar de werkgelegenheid van werknemers als van zelfstandigen.⁵⁶ Om het aantal banen in beeld te krijgen hebben we gebruik gemaakt van data uit de Polisadministratie van CBS.⁵⁷ In deze administratie zijn alle inkomstenverhoudingen tussen werkgever en werknemers opgenomen.⁵⁸ Naast het aantal banen (uitgedrukt in aantallen en in voltijdequivalenten (vte's)) hebben we ook inzicht in een beperkt aantal baankenmerken en werknemerskenmerken.⁵⁹ Gegevens over zelfstandigen in de creatieve industrie komen uit de inkomensadministratie van het CBS, die voor een belangrijk deel zijn gebaseerd op jaargegevens van de Belastingdienst.⁶⁰

Na jaren van stijging, neemt de werkgelegenheid in de creatieve industrie af

Er zijn in Nederland 152.970 banen in de creatieve industrie in 2020. Dat is 2% van het totaal aantal banen in alle sectoren in Nederland. Dat aantal is echter lager dan in eerdere jaren. Ten opzichte van 2017 is het aantal banen in 2019 gestegen met 4% tot 168.840. Tussen 2019 en 2020 zien we een afname in de werkgelegenheid van 15.870 banen, wat neerkomt op een daling van 9%. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we een vergelijkbare trend. Het aantal banen nam toe van 52.510 in 2017 naar 55.000 in 2019 en is in 2020 gedaald naar 47.880 (-13%). Hier lijken de effecten van de maatregelen om de coronapandemie te bestrijden al pijnlijk zichtbaar te worden.

Werkgelegenheid in Brabant hard getroffen

In Brabant zien we eenzelfde trend als op landelijk niveau. In 2020 zijn er in Brabant 18.200 banen in de creatieve industrie (zie figuur 64). Dat zijn 2.740 banen minder dan in 2019 (-13%). In de periode 2017–2020

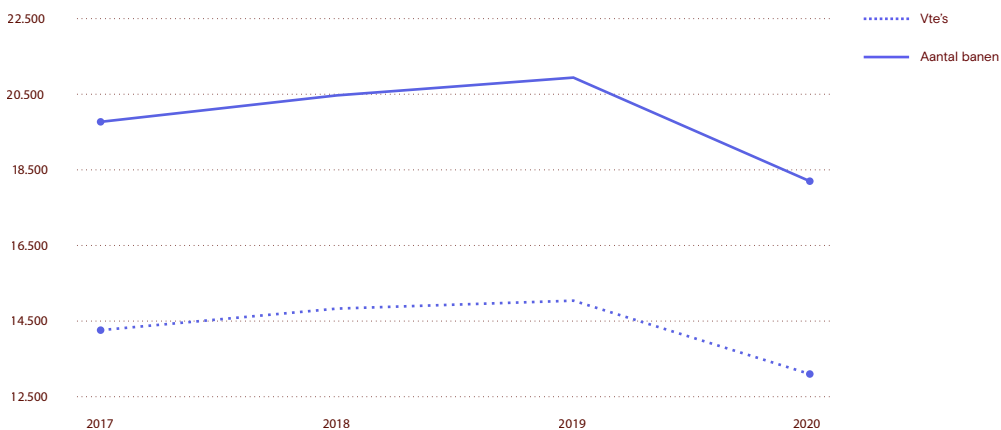
- 56 De databronnen onder de indicatoren voor werkgelegenheid zijn gewijzigd ten opzichte van eerdere edities van *Waarde van cultuur*. Zie onderzoeksverantwoording voor een toelichting.
- 57 CBS. 2021. Spolisbus: Banen en lonen volgens Polisadministratie. www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/maatwerk-en-microdata/microdata-zelf-onderzoek-doen/microdatabestanden/spolisbus-banen-en-lonen-volgens-polisadministratie.
- 58 We geven de omvang van het aantal banen weer in december van het peiljaar.
- 59 Een voltijdequivalent (vte) of fulltime-equivalent (fte) is een maat waarmee de omvang van één voltijd baan wordt aangegeven en kan bestaan uit meerdere deeltijd banen.
- 60 CBS. 2020. Inpatab: Inkomen van personen. www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/maatwerk-en-microdata/microdata-zelf-onderzoek-doen/microdatabestanden/inpatab-inkomen-van-personen.

staat Brabant in de ranking consequent op plaats vier ten opzichte van andere provincies. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed is het aantal banen in Brabant verhoudingsgewijs sterker afgenomen dan in de sector als geheel: van 5.730 banen in 2019 naar 4.650 banen in 2020. Dat komt neer op een daling van 19%. Brabant is daarmee een van de hardst getroffen provincies als het gaat om de afname in het aantal banen tijdens het eerste jaar van de coronapandemie. In de ranking van provincies zakt Brabant van plek vijf en zes in eerdere jaren naar plek negen in 2020. Per 100.000 inwoners gaat het dan om 183 banen, terwijl dit landelijk 277 is.

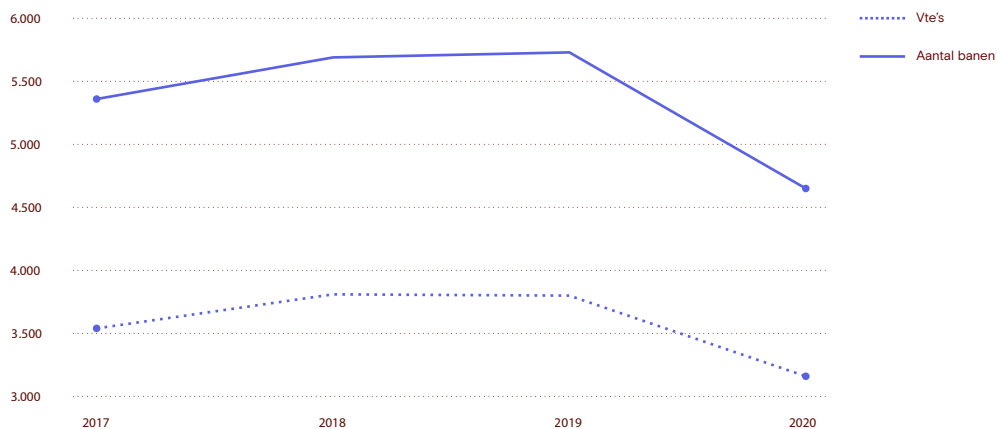
61 CBS Microdata, peilmoment: december van het desbetreffende jaar.

62 CBS Microdata, peilmoment: december van het desbetreffende jaar.

Figuur 64 – Arbeidsvolume in de creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020⁶¹

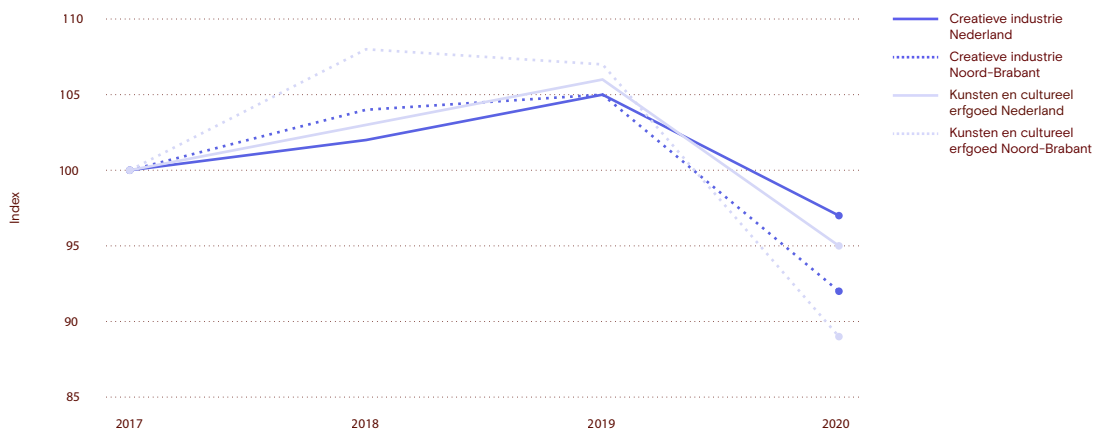
Figuur 65 – Arbeidsvolume in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020⁶²

Dat de Brabantse werkgelegenheid in de creatieve industrie in totaal en in de subsector kunsten en cultureel erfgoed hard geraakt is in 2020, blijkt ook uit de cijfers voor het totale arbeidsvolume (vte's).⁶³ Figuur 66 laat de relatieve ontwikkeling zien ten opzichte van 2017. Vooral in de subsector kunsten en cultureel erfgoed is het aantal vte's relatief sterk gestegen tussen 2017 en 2019. De toename concentreert zich met name tussen 2017 en 2018, waarbij het aantal vte's in Brabant toenam met 8% tegenover een toename van 3% landelijk. Tussen 2019 en 2020 is het aantal vte's zowel landelijk als in Brabant sterk afgenomen. Vooral in Brabant zien we een sterke afname van het aantal vte's met 18%. Landelijk is de afname in deze periode 12%. Voor de totale creatieve industrie neemt het aantal vte's tussen 2017 en 2019 geleidelijk toe met ongeveer 4 à 5%, zowel landelijk als in Brabant. De afname die vervolgens optreedt tussen 2019 en 2020 is met 14% in Brabant sterker dan landelijk (8%).⁶⁴

- 63 Ook in de subsectoren media en entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening is een afname in het aantal vte's zichtbaar, maar de afname is minder sterk in de creatieve zakelijke dienstverlening.
- 64 Mogelijk is dit het gevolg van extra baanverlies bij grote werkverlener, zoals de pretparken, of is deze ontwikkeling juist in belangrijke mate te vinden bij de kleine (precaire) banen in de sector. Dit vergt extra analyses die we op dit moment met de huidige data nog niet goed kunnen maken.
- 65 CBS Microdata, peilmoment: december van het desbetreffende jaar.

Figuur 66 – Relatieve ontwikkeling in werkgelegenheid (vte's) in de creatieve industrie en subsector KCE, Nederland en Noord-Brabant, 2017-2020 (2017 = 100)⁶⁵

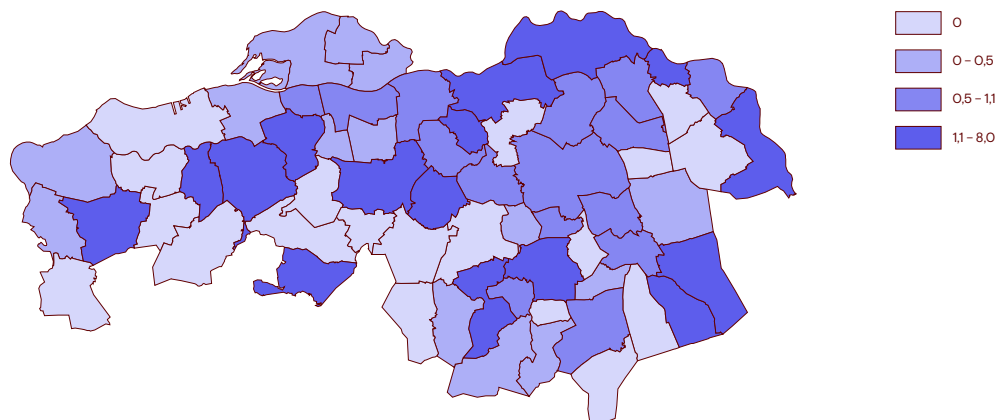

Beeld binnen Brabant: banen in kunsten en cultureel erfgoed vooral in grote steden

Het arbeidsvolume (in aantal banen en vte's) in de Brabantse creatieve industrie concentreert zich in de grote steden. Naast de grote gemeenten, zoals Eindhoven, Tilburg en 's-Hertogenbosch, zien we ook een groot aantal banen per 1.000 inwoners in Loon op Zand en Hilvarenbeek. Andere opvallende gemeenten met een groot aantal banen in de creatieve sector per 1.000 inwoners in Brabant zijn Grave, Best en Son en Breugel. In West-Brabant is het aantal banen in de creatieve sector relatief laag. Wanneer we inzoomen op de subsector kunsten en cultureel erfgoed, zien we Loon op Zand en Hilvarenbeek niet langer terug als gemeenten met een relatief groot aantal banen.

Daar gevestigde pretparken zorgen voor een groot aantal banen dat tot de subsector media en entertainment worden gerekend. Banen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we vooral terug in de grote gemeenten een aantal aangrenzende gemeenten. Helmond blijft als enige B5-gemeente hierin achter. In de gemeente Grave is ook het aantal banen in deze subsector hoog.

Figuur 67 – Arbeidsvolume in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners, 2020 (weergegeven in kwartielen)⁶⁶

3.2.2 Verdieping: kenmerken van banen in de Brabantse creatieve industrie

Inzoomen op Brabant – Microdata CBS

In deze editie van *Waarde van cultuur* schetsen we, in samenwerking met Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, een eerste beeld van het type banen en kenmerken van werknemers in de creatieve industrie in Brabant en in Nederland als geheel.

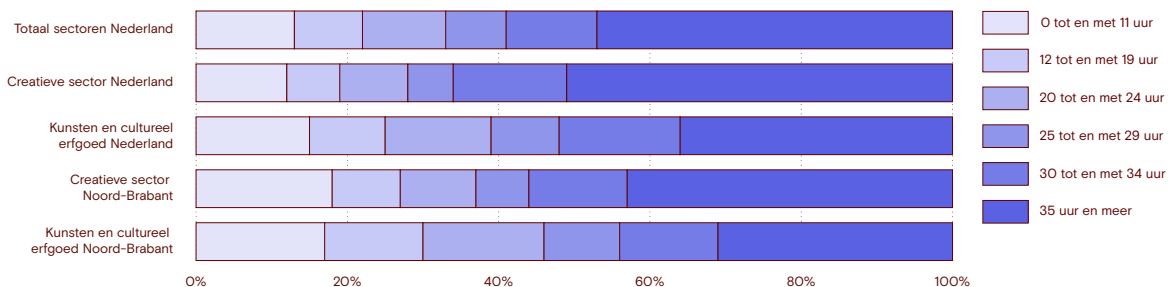
Relatief veel deeltijdbanen in de kunsten en cultureel erfgoed

Door naar de verhouding tussen het aantal banen en de vte's te kijken, krijgen we inzicht in de verdeling van de totale werkgelegenheid over meerdere (kleine) banen in de creatieve sector. In Nederland zijn er bijvoorbeeld in 2020 in totaal 119.840 vte's in de creatieve industrie verdeeld over 152.970 banen. In Brabant gaat het om 13.100 vte's verdeeld over 18.200 banen. Landelijk staat 1 vte dus voor 1,28 banen en in Brabant staat 1 vte voor 1,39 banen. Dit houdt in dat de werkgelegenheid daarmee sterker is verdeeld over meerdere (kleinere) banen dan in Nederland. Vooral de subsector kunsten en cultureel erfgoed kent relatief meer kleinschalige banen dan de creatieve industrie als geheel (1 vte staat voor 1,38 banen landelijk en 1,47 banen in Brabant).

In de subsector culturele zakelijke dienstverlening is de werkgelegenheid juist sterker geconcentreerd in voltijdbanen.

In figuur 68 hebben we de omvang van banen uitgesplitst naar het aantal contracturen (arbeidsduur) per week voor meetjaar 2020. Net als in het totaal van alle sectoren in Nederland, is er in de creatieve industrie een groot aandeel banen van 35 uur of meer, zowel landelijk (absoluut aantal: 77.580) als in Brabant (absoluut aantal: 7.920). In Brabant zien we in verhouding tot landelijk echter een kleiner aandeel banen van 35 uur of meer (43% ten opzichte van 51% landelijk) en een groter aandeel kleine banen tot 12 uur (18% ten opzichte van 12% landelijk). Zoals de verhouding tussen vte's en het aantal banen al liet zien, wordt vooral de subsector kunsten en cultureel erfgoed gekenmerkt door relatief veel kleinere banen.

Figuur 67 – Aantallen banen naar arbeidsduur voor de creatieve industrie in Nederland en Noord-Brabant, 2020 (%)⁶⁷

Verder inzoomend op de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Brabant zien we een daling in het aantal banen tussen 2019 en 2020. Deze vindt vooral plaats in de kleinere contracten. Het aantal banen met contracten van minder dan 12 uur is gedaald met 30% en het aantal banen met een contract tussen de 12 en de 20 uur is met 22% gedaald. Het aantal banen met een contract tussen de 20 en 25 uur is het minst hard gedaald tussen 2019 en 2020, namelijk met 9%. Dat beeld is overigens niet anders dan landelijk, waar ook de kleine contracten het hardst getroffen zijn: het aantal banen met minder dan 12 uur is met 24% gedaald en de banen met contracten tussen de 12 en 20 uur daalt met 21%. Het aantal voltijdbanen is landelijk minder hard gedaald dan in Brabant (12% versus 18% respectievelijk).

Veel oproepkrachten in Brabant

Wat verder opvalt in de creatieve industrie in Brabant is dat er relatief veel gebruik wordt gemaakt van oproepkrachten. In de periode 2017-2020 is 15 à 16% van het totaal aantal banen in de creatieve industrie op oproepbasis. Landelijk is dit 9 à 10%. Ondanks dat het aandeel

oproepkrachten redelijk stabiel is over de tijd, zien we ook hier een afname in het absolute aantal banen van dit type tussen 2019 en 2020 (arbeidsvolume). In Brabant is die afname zelf 19% tegenover 9% landelijk. Eenzelfde beweging zien we wanneer we inzoomen op de subsector kunst en cultureel erfgoed. Tot en met 2019 is het aantal banen voor oproepkrachten in de subsector stabiel. Het aantal oproepkrachten daalt vervolgens in Brabant met 18% tussen 2019 en 2020, voor heel Nederland is dit 11%.

Wie werken er in de creatieve industrie?

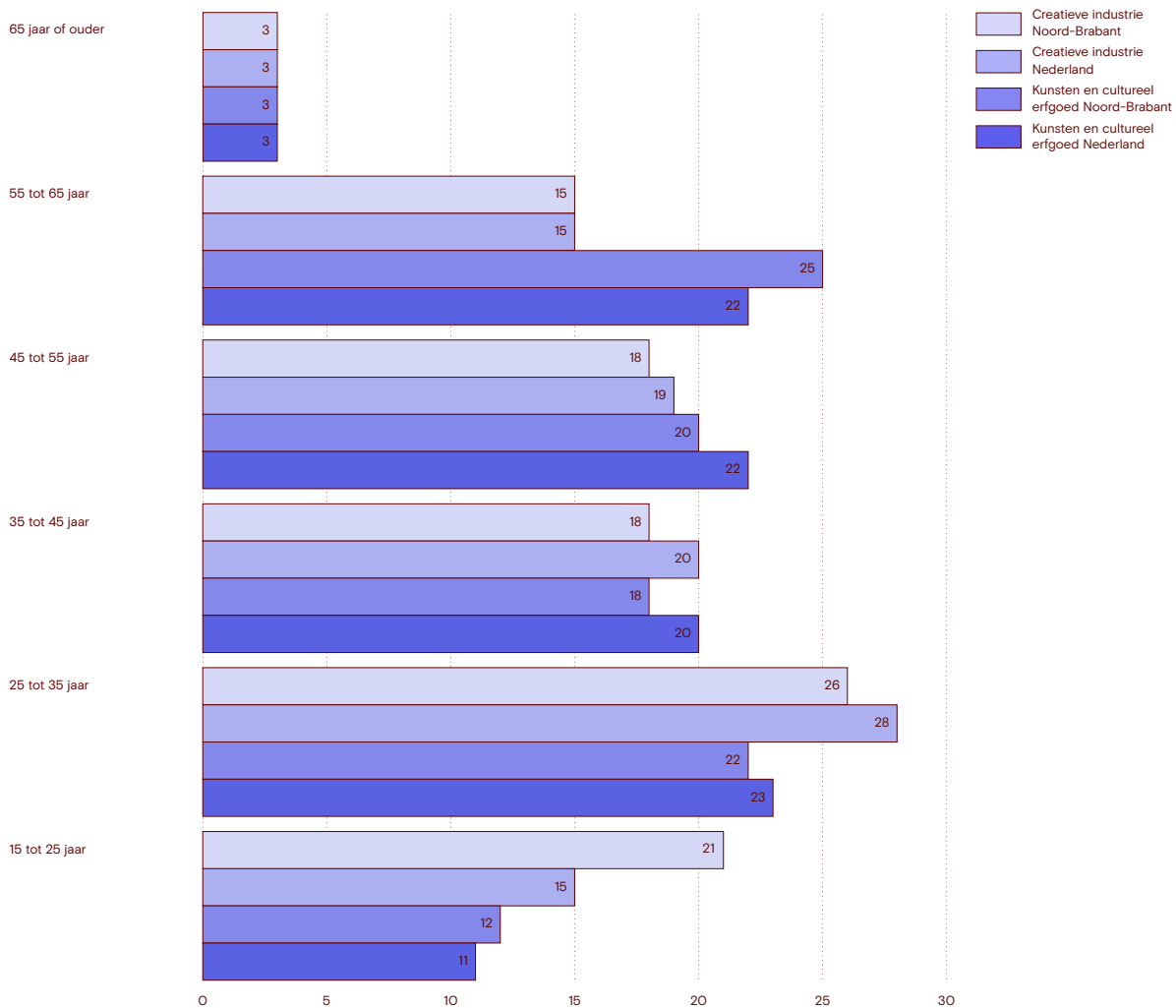
Uitsplitsingen naar leeftijd en geslacht

In de creatieve industrie zijn vooral jongere mensen werkzaam. Een kwart van de banen in Brabant in 2020 wordt door werknemers tussen de 25 en 35 jaar ingevuld (26%) en één op de vijf door werknemers jonger dan 25 jaar (21%). Dit zien we ook landelijk, waar 28% van de banen kan worden toebedeeld aan de leeftijdsgroep 25- tot 35-jarigen en 15% aan de 15- tot 25-jarigen. Tussen 2019 en 2020 zien we vooral een afname van het aantal banen van 15- tot 25-jarigen (-29%) en 65-plussers (-15%) in de creatieve industrie.

In de subsector kunsten en cultureel erfgoed is de leeftijdsverhouding anders. Ruim een kwart van de banen in Brabant wordt vervuld door 55-plussers (28% tegenover 18% in de totale creatieve industrie). Landelijk is dat 25%. Net als in de creatieve industrie in totaal, zien we tussen 2019 en 2020 vooral een afname in werknemers uit de jongste leeftijdsgroep; in Brabant is er zelfs een daling van 47% (38% landelijk).

Figuur 69 — Leeftijd van werknemers in de creatieve industrie en subsector kunsten en cultureel erfgoed in Nederland en Noord-Brabant, 2020 (%)⁶⁸

68 CBS Microdata, peilmoment: december 2020.

De helft van de banen in de creatieve industrie in Brabant wordt ingevuld door een man. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed ligt het aandeel mannen met 41% wat lager. In 2020 zijn er in Brabant in deze subsector 1.910 banen waarin mannen werkzaam zijn, tegenover 2.740 banen die door vrouwen worden ingevuld. Tussen 2019 en 2020 is het aantal banen ingevuld door mannen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed sterker afgenomen (-25%) dan het aantal banen waarin vrouwen werken (-14%). Landelijk zien we dat tussen 2019 en 2020 het aantal banen in de KCE-subsector voor mannen met 16% is gedaald en voor vrouwen met 11%.

3.2.3 Zelfstandigen in de creatieve industrie

Vooral zelfstandigen zonder personeel in de creatieve industrie

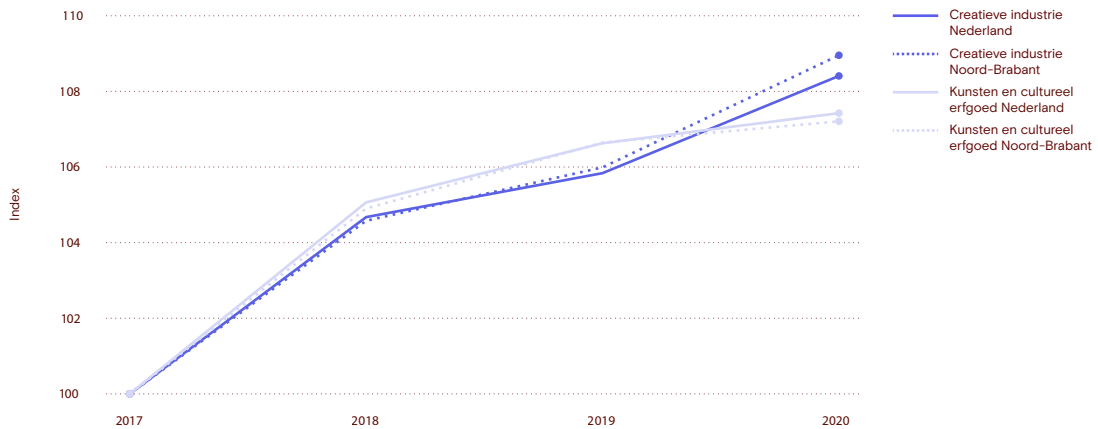
In 2020 werken er in de creatieve industrie in Nederland 136.760 zelfstandigen.⁶⁹ Dat is 11% van het totaal aantal zelfstandigen in alle sectoren in Nederland. Bijna alle zelfstandig ondernemers in de creatieve industrie zijn zelfstandigen zonder personeel (zzp'er; 96%). Gemiddeld voor alle sectoren in Nederland is dat 80%. Ook in de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we dat vrijwel geen van de 58.000 zelfstandigen personeel heeft (98%). Daarom focussen we ons hier specifiek op deze groep van zzp'ers.

We zien in Nederland een stijgende trend in het aantal zzp'ers in de creatieve industrie (van 120.470 in 2017 naar 130.600 in 2020). In de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we een stijging in het aantal zzp'ers tussen 2017 en 2019 (van 52.740 naar 56.670 in 2020), maar deze trend lijkt tussen 2019 en 2020 wel te zijn afgevlakt. De gevolgen van de maatregelen om de coronapandemie te bestrijden zijn uit deze cijfers nog niet op te maken, omdat het gaat om jaarcijfers. Zelfstandigen die voor de uitbraak van de pandemie in maart 2020 actief waren, zijn dus in deze cijfers meegeteld. Uit de nieuwe cijfers van 2021, die nog niet beschikbaar zijn, zal moeten blijken of en hoeveel zelfstandigen na de uitbraak van de pandemie met hun werkzaamheden zijn gestopt.

Stabilisatie van het aantal zzp'ers in kunsten en cultureel erfgoed

Ook in Brabant zien we een stijging van het aantal zzp'ers vanaf 2017. In de totale creatieve industrie gaat het om een stijging van 14.300 zzp'ers in 2017 naar 15.590 zzp'ers in 2020. In totaal zijn er per 100.000 inwoners 608 mensen als zzp'er werkzaam in de creatieve industrie. Daarmee staat Brabant op de vijfde plek in de ranking vergeleken met andere provincies. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we een stijging van bijna 400 zzp'ers tussen 2017 en 2020. Net als landelijk, zien we ook hier een afname in de groei van in het aantal zzp'ers over tijd. In 2020 zijn er 5.900 zzp'ers en dat betekent dat er per 100.000 inwoners 230 zzp'ers in de kunsten en cultureel erfgoed actief zijn. Brabant staat daarmee op de zesde plaats ten opzichte van andere provincies.

Figuur 70 – Zzp'ers in de creatieve industrie en subsector KCE in Noord-Brabant, 2017-2021 (2017 = 100)⁷⁰

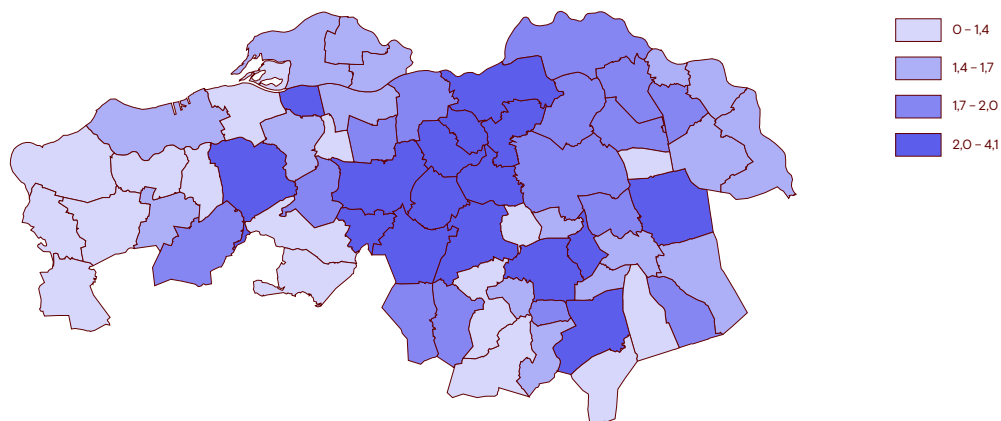

Beeld binnen Brabant: relatief weinig zzp'ers in de creatieve industrie in West-Brabant

Het aantal zzp'ers per 1.000 inwoners in de creatieve sector is het hoogst in de grote gemeenten Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Tilburg en Breda. Helmond blijft ten opzichte van de andere B5-gemeente wat achter. Ook in de gemeenten tussen de grote steden zien we relatief veel zzp'ers per 1.000 inwoners. Het aantal zzp'ers is lager aan de randen van de provincie. Met name in West-Brabant zien we minder zzp'ers in de creatieve sector ten opzichte van de rest van de provincie. Bergen op Zoom en Zundert zijn daarop een uitzondering. Wanneer we inzoomen op de subsector kunsten en cultureel erfgoed, zien we een vergelijkbaar beeld. Ook hier zien we het hoogste aantal zzp'ers per 1.000 inwoners in de grote gemeenten en in de gemeenten in het midden van Brabant. Net als in de gehele creatieve industrie, blijft ook in de subsector kunsten en cultureel erfgoed het aantal zzp'ers achter in het westen van Brabant; zowel het absolute aantal zzp'ers in de subsector als het aantal per 1.000 inwoners is lager dan in de rest van Brabant. Breda en Geertruidenberg zijn hier uitzonderingen op.

⁷⁰ CBS Microdata, peilmoment: december van het desbetreffende jaar.

Figuur 71 – Aantal zzp'ers in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners (weergegeven in kwartielen)⁷¹

3.3 BEDRIJVGHEID IN DE CREATIEVE INDUSTRIE

Bedrijven kunnen bestaan uit meerdere vestigingen, die niet per se gevestigd zijn in dezelfde gemeente of provincie. Denk aan bioscoopketens, die in meerdere steden vestigingen hebben. Om een idee te krijgen van de bedrijvigheid in Brabant, kijken we daarom niet op het niveau van bedrijven, maar op het niveau van bedrijfsvestigingen in de Brabantse gemeenten en de provincie in totaal. We gebruiken daarvoor gegevens uit het Algemeen Bedrijvenregister van het CBS, dat is gebaseerd op het Nieuw Handelsregister van de Kamers van Koophandel en gegevens van de Belastingdienst.⁷²

3.3.1 Bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie

Inzoomen op Brabant – Microdata CBS

Brabant ten opzichte van andere provincies – Benchmark

Stijging in het aantal bedrijfsvestigingen zet door

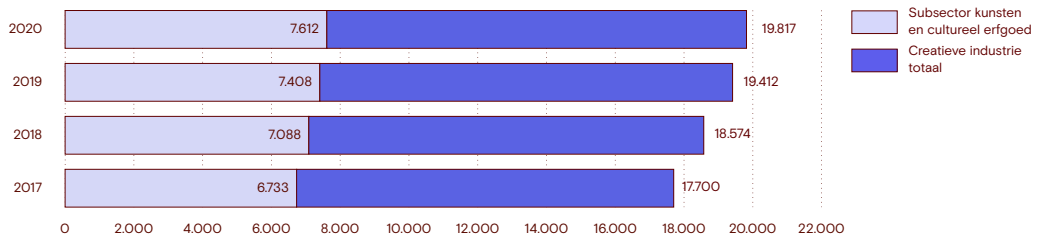
In totaal zijn er in de Nederlandse creatieve industrie 168.140 bedrijfsvestigingen in 2020.⁷³ Dat is 10% van het totale aantal bedrijfsvestigingen in Nederland. We zien een stijgende lijn in het aantal bedrijfsvestigingen; in 2017 waren er in totaal 149.980 bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie in Nederland. Ook in de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we een stijgende lijn. Het aantal bedrijfsvestigingen is toegenomen van 64.590 in 2017 naar 73.190 in 2020.

71 CBS Microdata, peilmoment: december 2020.

72 <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/maatwerk-en-microdata/microdata-zelf-onderzoek-doen/microdatabestanden/abr-algemeen-bedrijven-register>.

73 We gaan hier uit van bedrijfsvestigingen in december van het peiljaar.

Figuur 72 – Bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie en subsector KCE in Noord-Brabant⁷⁴

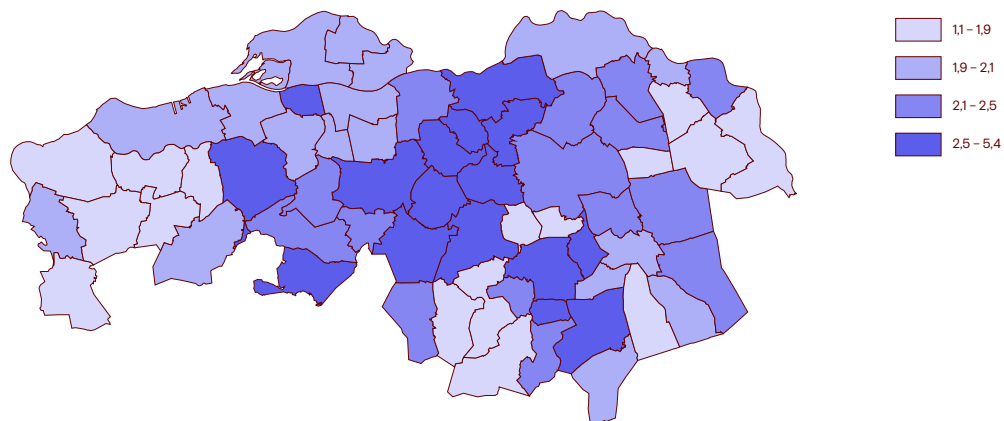
In Brabant zien we een met de landelijke cijfers vergelijkbaar beeld: een stijgende trend in het aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie die zich ook in 2020 voortzet. Het aantal vestigingen is gestegen van 17.700 in 2017 naar 19.820 in 2020 in de creatieve industrie als geheel. In 2020 zijn er daarmee 773 culturele bedrijfsvestigingen per 100.000 inwoners en staat Brabant op plaats vijf in de ranking van provincies. In 2020 zijn 7.610 van die bedrijfsvestigingen actief in de subsector kunsten en cultureel erfgoed. Dat zijn 297 vestigingen per 100.000 inwoners en daarmee is Brabant zesde in de ranking van provincies.

⁷⁴ CBS Microdata, peilmoment: december van het desbetreffende jaar.

Beeld binnen Brabant: bedrijvigheid geconcentreerd in het midden van Brabant

Het aantal bedrijfsvestigingen per 1.000 inwoners in de creatieve sector is het hoogst in het midden van Noord-Brabant. Ook de grote gemeenten Eindhoven en Breda hebben een hoog aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve sector per 1.000 inwoners. De gemeenten Vught, Bergen op Zoom en Alphen-Chaam hebben ook een hoog aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve sector. Dit lijkt niet zozeer specifiek te zijn voor de culturele industrie; wanneer we kijken naar het totaal aantal bedrijfsvestigingen in alle sectoren per 1.000 inwoners, dan zien we dat Vught en Alphen-Chaam ook hoog scoren. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed is het aantal bedrijfsvestigingen het hoogst in de gemeenten 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Tilburg. In het midden van Noord-Brabant is het aantal bedrijfsvestigingen in de subsector ook hoog. Opvallende gemeenten zijn Geertruidenberg, Heeze-Leende en Nuenen, Gerwen en Nederwetten met ook een hoog aantal bedrijfsvestigingen per 1.000 inwoners.

Figuur 73 – Aantal bedrijfsvestigingen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners, 2020 (weergegeven in kwartielen)⁷⁵

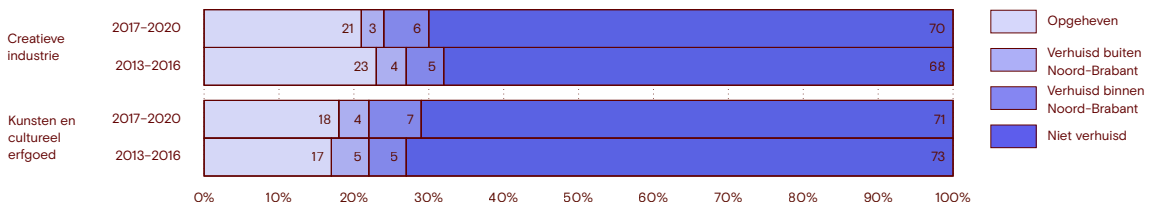
3.3.2 Bedrijvendynamiek in de creatieve industrie in Brabant

Hoe zit het met de dynamiek in de Brabantse bedrijvigheid? Verhuizen culturele bedrijven in Brabant en waar gaan ze dan heen? Om de bedrijvendynamiek in beeld te brengen gebruiken we opnieuw data van het Algemene Bedrijvenregister van CBS, waarin gegevens van de Kamer van Koophandel en de Belastingdienst zijn opgenomen. We bekijken of Brabantse bedrijven die in 2017 actief waren wel of niet zijn verhuisd naar een andere gemeente in 2020. De periode 2017-2020 wordt bovendien vergeleken met de periode 2013-2016. We volgen daarbij alleen de bedrijven met één vestiging, omdat die geografisch gevolgd kunnen worden over tijd. In de creatieve industrie gaat het dan om bijna de gehele sector; 98% van de bedrijven in de sector in Brabant bestaat namelijk uit één vestiging.⁷⁶ Ongeveer de helft van deze bedrijven is gevestigd in de B5 en de rest in overig Brabant.

⁷⁵ Aantal bedrijfsvestigingen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners.

⁷⁶ Bedrijven die in 2017 één vestiging hadden en in 2020 zijn gegroeid naar meerdere zijn niet meegenomen in deze analyse.

Figuur 74 – Verhuigedrag van Brabantse bedrijven met één vestiging in de creatieve industrie en in de subsector kunsten en cultureel erfgoed, 2013-2020 (%)⁷⁷

Slechts klein deel van bedrijven verhuisd

We zien dat in de periode 2017-2020 ongeveer een tiende van de bedrijven met één vestiging in de totale creatieve industrie is verhuisd (zie figuur 74). Van deze bedrijven is 65% naar een andere gemeente binnen Brabant verhuisd. De overige 35% is vertrokken naar een gemeente buiten Brabant. Ruim 20% van de bedrijven die in 2017 in Brabant in de creatieve industrie actief waren, bestaat in 2020 niet meer onder dezelfde naam. Dit wil zeggen dat een bedrijf is opgeheven, of dat door administratieve wisselingen het bedrijf niet onder dezelfde noemer is doorgeshaan. Dit kan komen door bijvoorbeeld een fusie. De overige 70% van de bedrijven is op dezelfde plek gebleven. De patronen die zijn gevonden in de periode 2017-2020 zijn vergelijkbaar met die van 2013-2016.

Gekeken naar de subsector kunsten en cultureel erfgoed in figuur 74, zien we een vergelijkbaar beeld met de totale creatieve industrie. Het percentage bedrijven dat verhuisd is, is in verhouding nét wat hoger. Het percentage bedrijven dat is opgeheven of door administratieve wisselingen niet meer onder dezelfde noemer doorging in 2020, is iets lager dan in de totale creatieve industrie.

Iets meer verhuisbewegingen vanuit B5 dan vanuit rest van Brabant

Als we dieper ingaan op verhuizingen van bedrijven van de B5 naar de rest van Brabant en andersom, dan zien we dat zo'n 360 van de 8.650 bedrijven in 2017 vanuit de B5 naar een gemeente elders in Brabant zijn verhuisd. Nog eens 100 bedrijven uit de B5 zijn in deze periode verhuisd, maar zijn naar een andere B5-gemeente gegaan. Van de 8.450 Brabantse bedrijven die in 2017 buiten de B5 waren gehuisvest, zijn er 290 verhuisd naar een B5-gemeente. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed zijn er 160 van de 3.510 bedrijven in 2017 vanuit de B5 naar een andere Brabantse gemeente verhuisd en daar bovenop zijn er 50 verhuisd naar een andere B5-gemeente. 110 van de 3.070 bedrijven van elders in Brabant zijn naar de B5 verhuisd.

77 CBS Microdata, peilmoment: december van het desbetreffende jaar.

Verhuisbewegingen van en naar Brabant ongeveer gelijk

Als we de actieve bedrijven in 2017 vergelijken met 2020 zien we dat 550 bedrijven in de creatieve industrie van buiten Brabant naar een gemeente in Brabant zijn verhuisd. Ongeveer de helft hiervan vestigde zich in de B5. Tegelijkertijd zien we dat er ook bedrijven uit Brabant vertrokken zijn: 560 bedrijven die in 2017 in Brabant waren gevestigd, waren in 2020 te vinden op andere plekken in Nederland. 60% van die vertrekkende bedrijven was afkomstig uit de B5. In de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we een vergelijkbaar beeld als in de totale creatieve industrie.

Het aantal vestigingen van bedrijven met meerdere vestigingen blijft redelijk gelijk

Slechts 2% van de bedrijven in de culturele sector in Brabant heeft meerdere vestigingen in 2017. Dat komt neer op 290 bedrijven. Voor 56% van deze bedrijven blijft het aantal vestigingen dat zij hebben gelijk in 2020. Slechts een klein aantal bedrijven heeft een verandering in het aantal vestigingen doorgemaakt tussen 2017 en 2020. 10% van de bedrijven is gekrompen in het aantal vestigingen (in de periode 2013-2016 was dit 18%) en 3% heeft er juist meer vestigingen bij gekregen (in de periode 2013-2016 was dit 2%). 31% van de bedrijven met meerdere vestigingen is opgeheven of is door administratieve wisselingen onder een andere noemer doorgegaan. Verder zien we dat een klein deel van de bedrijven met één vestiging meer vestigingen heeft gekregen in de periode 2017-2020, dit gaat om 70 bedrijven.

Gekeken naar de subsector kunsten en cultureel erfgoed zien we dat het percentage bedrijven dat gelijk is gebleven in het aantal vestigingen en het aantal bedrijven dat is opgeheven of door administratieve wisselingen onder een andere noemer is doorgegaan vergelijkbaar is met de gehele creatieve industrie. Over het aantal bedrijven dat gegroeid of gekrompen is in het aantal vestigingen kunnen we geen uitspraken doen, omdat de aantallen hiervoor te laag zijn.

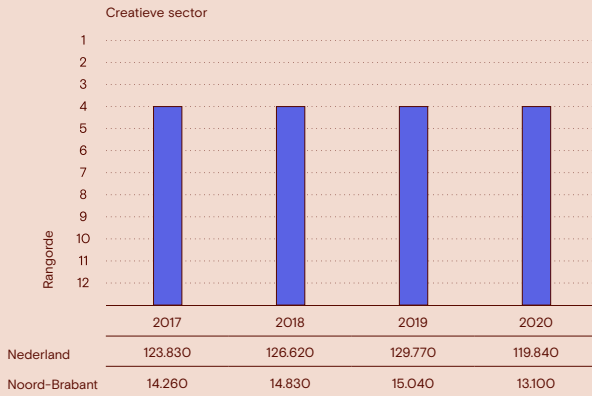

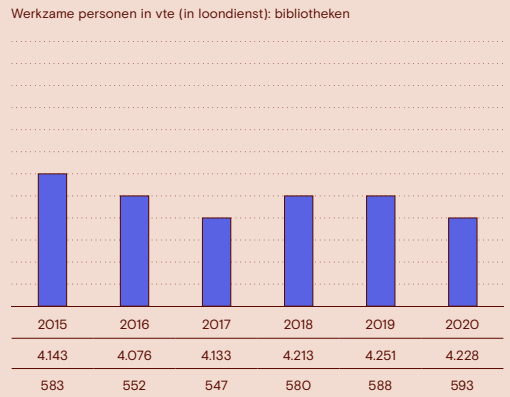
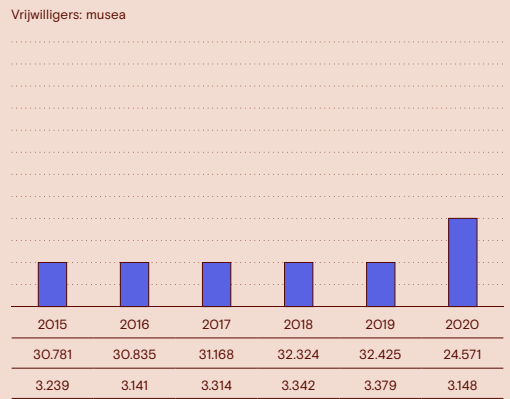
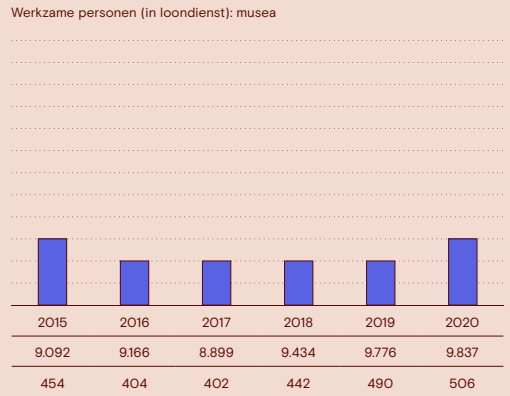
TABELLEN, GEORDEND NAAR ONDERZOEK – BRABANT TEN OPZICHTE VAN ANDERE PROVINCIES

Werkgelegenheid

Figuur 75 – Werkgelegenheid in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2017-2020. Arbeidsvolume in vte's⁷⁸

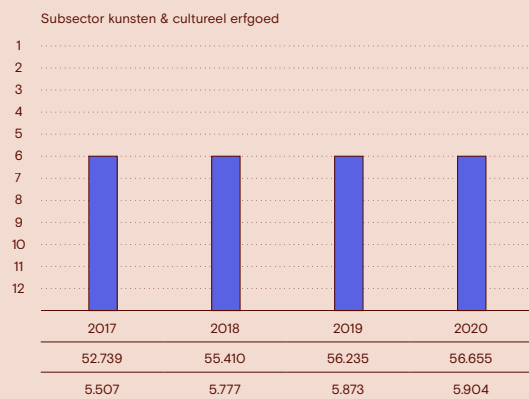
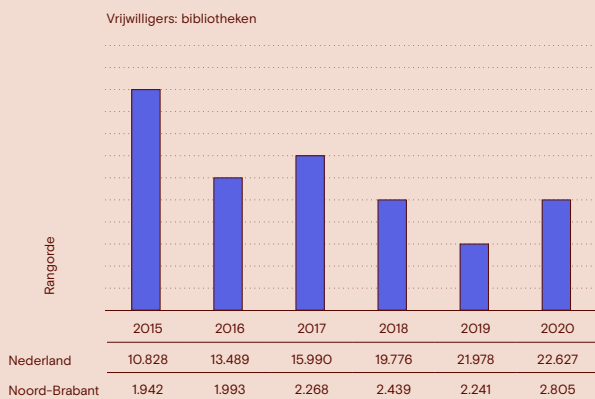
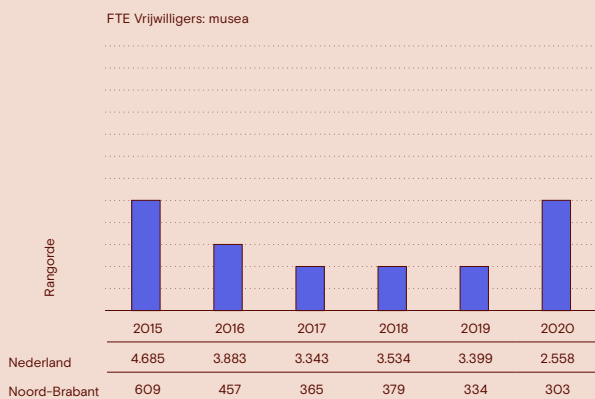
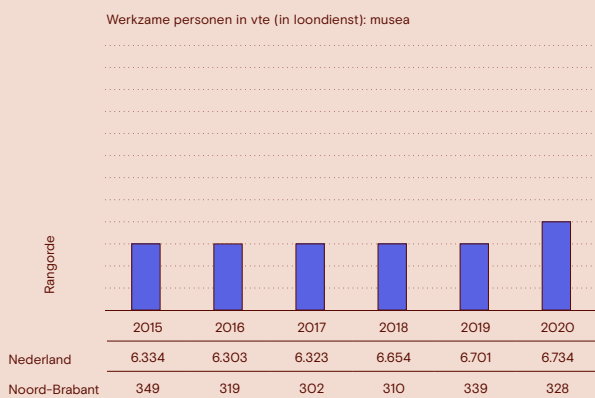

Figuur 76 – Werkenden bij musea en bibliotheken in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2015-2020⁷⁹

78 CBS.
79 CBS.

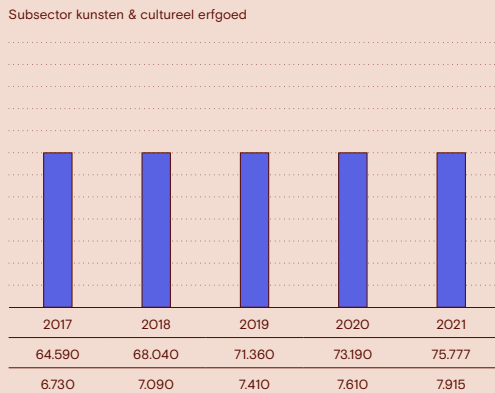
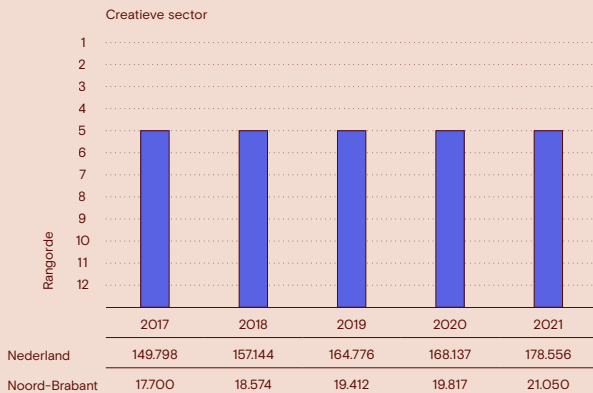
Figuur 77 – Aantal zelfstandigen in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2017-2020⁸⁰

80 CBS.

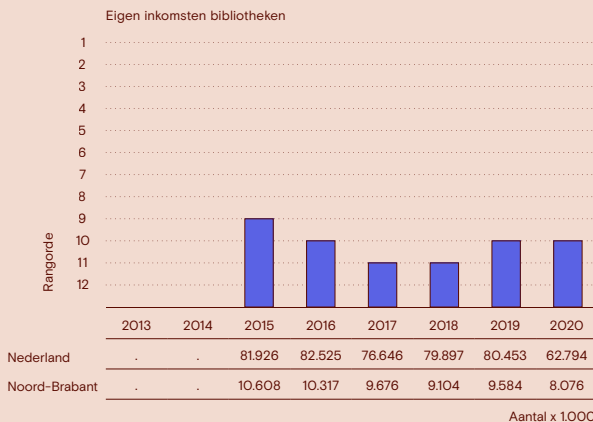
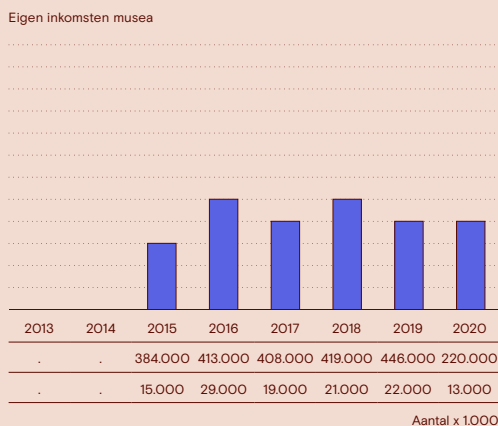
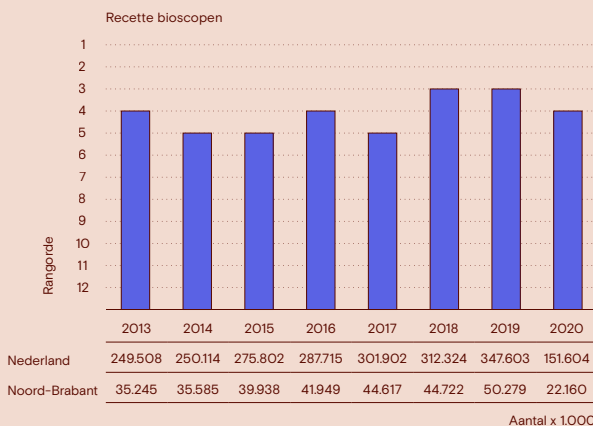
Bedrijvigheid in de creatieve industrie

Figuur 78 – Aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2017-2021¹⁾

Financiële stromen

Figuur 79 – Publiekinkomsten en directe opbrengsten van bioscopen en musea in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2013-2020

Figuur 80 — Uitgaven BIS, zes cultuurfondsen, provincies en gemeenten in Nederland en in Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2017-2021*

BIS (selectie gemaakt door OCW over 2017-2020)						Cultuurfondsen (Filmfonds, Fonds Cultuurparticipatie, Fonds Podiumkunsten, Mondriaanfonds, Letterenfonds, Stimuleringsfonds Creatieve Industrie)					
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021	
Nederland	164.063.288	170.033.513	208.755.100	215.234.004	212.897.336	49.922.038	50.995.563	54.069.508	67.569.861	70.122.008	
Noord-Brabant	10.151.708	10.488.152	10.765.839	11.081.167	16.206.696	2.791.458	3.005.055	2.771.233	3.103.879	5.403.809	
	Aantal x 1.000					Aantal x 1.000					
Provincies						Gemeenten					
	2017	2018	2019	2020	2021	2017	2018	2019	2020	2021	
Nederland	201.502	.	348.261	.	.	1.844.593	.	1.921.112	.	.	
Noord-Brabant	42.193	.	60.055	.	.	254.115	.	256.789	.	.	
B5	.	.	.	.	.	143.000	.	141.600	.	.	
	Aantal x 1.000					Aantal x 1.000					

* (nog) geen benchmark beschikbaar, c.q. data andere provincies nog niet in beeld

Cultuurlasten provincie en gemeenten

Figuur 81 – Detaillering cultuurlasten uit de jaarrekeningen 2017 en 2019 - Provincies (x €1.000)⁸²

	Totaal	Cultuur totaal	Wv Podium-kunsten	Wv Beeldende kunsten	Wv Kunst-en cultuur educatie	Wv Musea	Wv Cultureel erfgoed	Maat-schappij*	Wv Bibliotheken	Wv Lokale media
2017		7.1	7.1.1	7.1.2	7.1.3	7.1.5	7.1.7	7.2	7.2.1	7.2.2
Alle gemeenten in Nederland	201.502	246.056	26.360	4.854	17.108	46.795	102.402	46.028	44.025	2.003
Noord-Brabant	42.193	37.826	6.032	0	6.201	6.685	12.292	4.367	4.367	0

Figuur 82 – Detaillering cultuurlasten uit de jaarrekeningen 2017 en 2019 - Gemeenten (x €1.000)⁸³

	Totaal	Cultuur totaal	Wv Podium-kunsten	Wv Beeldende kunsten	Wv Kunst-en cultuur educatie	Musea	Cultureel erfgoed	Media totaal	Wv Bibliotheken	Wv Lokale media
2017		5.3	5.3.1	5.3.2	5.3.3	5.4.1	5.5	5.6	5.6.1	5.6.3
Alle gemeenten in Nederland	1.844.593	1.000.295	516.517	56.425	204.079	250.889	109.830	427.523	400.141	18.559
Amsterdam	186.664	115.045	43.266	0	9.455	29.487	2.713	30.166	26.441	3.725
Rotterdam	159.343	83.960	43.701	4.059	13.932	49.788	5.708	19.859	18.880	892
's-Gravenhage	103.977	55.963	28.482	3.119	16.510	20.004	1.089	23.867	22.328	1.252
Utrecht	74.678	44.825	30.729	3.071	3.371	8.386	4.607	13.923	13.225	698
Eindhoven	42.044	32.301	11.180	2.531	4.810	7.430	776	1.025	628	397
Tilburg	31.350	16.927	9.272	1.292	4.527	5.822	925	6.190	6.064	126
Breda	31.163	26.612	6.434	651	16.121	2.243	1.515	793	793	0
's-Hertogenbosch	27.017	15.778	7.157	3.382	2.868	1.774	1.978	3.697	3.548	117
Helmond	11.426	5.492	2.805	1.710	198	2.334	92	3.300	2.648	71

Figuur 83 – Detaillering cultuurlasten uit de jaarrekeningen 2017 en 2019 - Gemeentelijke cultuurlasten per capita (x €1.000)⁸⁴

	Totaal	Cultuur totaal	Wv Podium-kunsten	Wv Beeldende kunsten	Wv Kunst-en cultuur educatie	Musea	Cultureel erfgoed	Media totaal	Wv Bibliotheken	Wv Lokale media
2017		5.3	5.3.1	5.3.2	5.3.3	5.4.1	5.5	5.6	5.6.1	5.6.3
Alle gemeenten in Nederland	108	59	30	3	12	15	6	25	23	1
Amsterdam	221	136	51		11	35	3	36	31	4
Rotterdam	251	132	69	6	22	78	9	31	30	1
's-Gravenhage	198	107	54	6	31	38	2	45	43	1
Utrecht	218	131	90	9	10	24	13	41	39	2
Eindhoven	185	142	49	11	21	33	3	5	3	2
Tilburg**	147	79	43	6	21	27	4	29	28	1
Breda	171	146	35	4	88	12	8	4	4	0
's-Hertogenbosch	177	104	47	22	19	12	13	24	23	1
Helmond	126	61	31	19	2	26	1	36	29	1

82 CBS Maatwerk, 2020.

83 CBS Maatwerk, 2020.

84 CBS Maatwerk, 2020.

	Totaal	Cultuur totaal	Wv Podium- kunsten	Wv Beeldende kunsten	Wv Kunst- en cultuur educatie	Wv Musea	Wv Cultureel erfgoed	Maat- schappij*	Wv Bibliotheken	Wv Lokale media
2019		7.1	7.1.1	7.1.2	7.1.3	7.1.5	7.1.7	7.2	7.2.1	7.2.2
Alle gemeenten in Nederland	348.261	296.617	38.089	6.462	14.738	46.842	141.267	46.898	44.746	2.152
Noord-Brabant	60.055	55.141	17.184	1.492	1.668	5.088	26.734	4.856	4.781	75

	Totaal	Cultuur totaal	Wv Podium- kunsten	Wv Beeldende kunsten	Wv Kunst- en cultuur educatie	Musea	Cultureel erfgoed	Media totaal	Wv Bibliotheken	Wv Lokale media
2019		5.3	5.3.1	5.3.2	5.3.3	5.4.1	5.5	5.6	5.6.1	5.6.3
Alle gemeenten in Nederland	1.921.112	1.057.841	525.664	81.251	202.797	237.743	101.929	449.203	422.078	19.869
Amsterdam	202.581	124.621	52.426	3.705	13.333	33.745	4.442	30.776	26.805	3.971
Rotterdam	158.181	96.849	39.767	4.732	12.280	38.533	1.791	21.008	20.282	594
's-Gravenhage	107.578	57.706	29.370	3.216	17.024	21.238	2.245	24.215	22.504	1.711
Utrecht	76.902	44.191	26.472	4.274	3.914	8.680	2.544	18.435	17.687	748
Eindhoven	39.509	31.665	11.141	2.402	4.742	6.652	783	409	0	409
Tilburg**	33.858	18.657	8.353	2.333	4.290	5.152	411	6.876	6.394	362
Breda	28.130	21.304	6.766	936	11.526	4.323	1.528	828	715	113
's-Hertogenbosch	27.970	15.937	7.208	3.309	2.265	2.100	767	3.654	3.454	170
Helmond	12.133	8.697	3.488	3.807	327	0	301	3.025	2.708	148

	Totaal	Cultuur totaal	Wv Podium- kunsten	Wv Beeldende kunsten	Wv Kunst- en cultuur educatie	Musea	Cultureel erfgoed	Media totaal	Wv Bibliotheken	Wv Lokale media
2019		5.3	5.3.1	5.3.2	5.3.3	5.4.1	5.5	5.6	5.6.1	5.6.3
Alle gemeenten in Nederland	111	61	30	5	12	14	6	26	24	1
Amsterdam	235	144	61	4	15	39	5	36	31	5
Rotterdam	245	150	62	7	19	60	3	33	31	1
's-Gravenhage	200	107	55	6	32	39	4	45	42	3
Utrecht	218	125	75	12	11	25	7	52	50	2
Eindhoven	171	137	48	10	20	29	3	2	0	2
Tilburg**	156	86	38	11	20	24	2	32	29	2
Breda	153	116	37	5	63	24	8	5	4	1
's-Hertogenbosch	181	103	47	21	15	14	5	24	22	1
Helmond	133	95	38	42	4	0	3	33	30	2

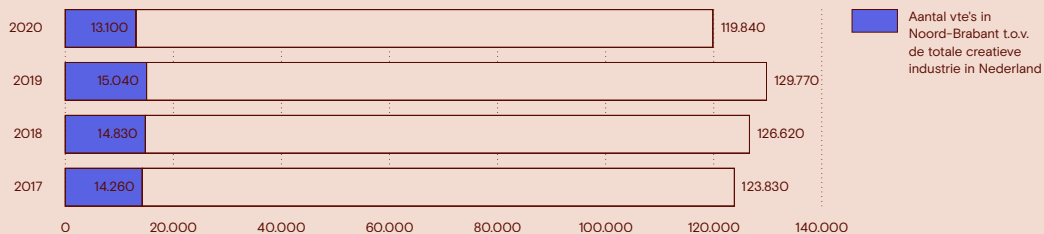
* voor zover bibliotheken en lokale pers en omroep

** 2019 op basis van bijraming als gevolg van non-respons gemeente Tilburg

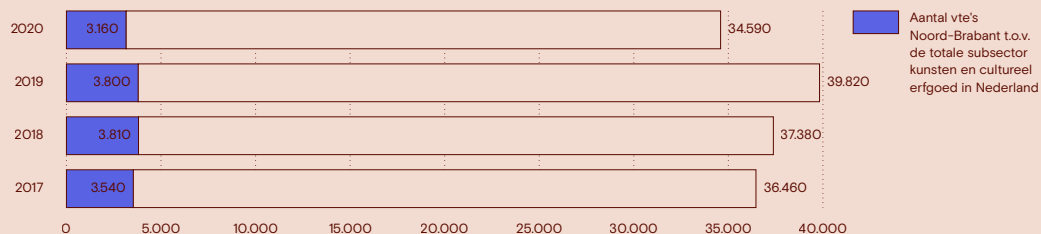
INZOOMEN OP BRABANT

Werkgelegenheid

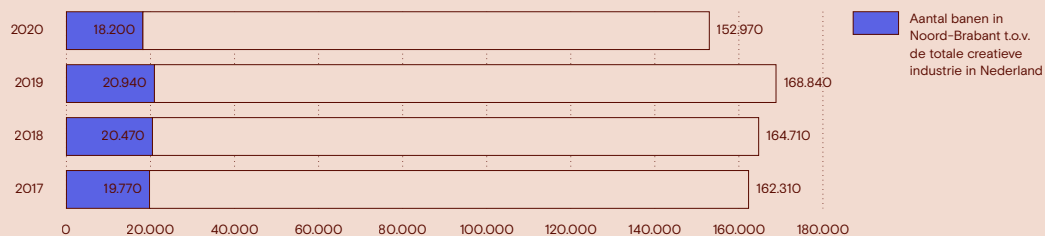
Figuur 84 – Arbeidsvolume, uitgedrukt in het aantal vte's in de totale creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020

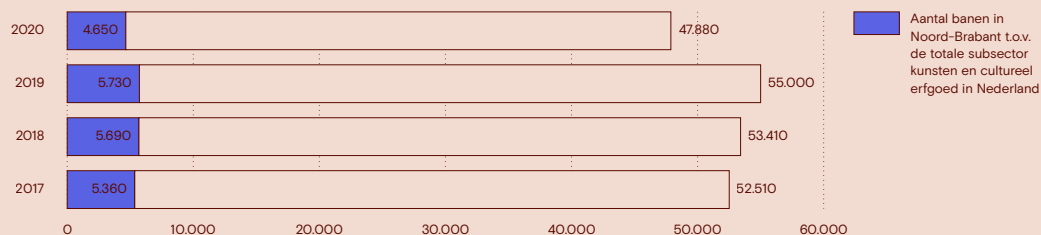
Figuur 85 – Arbeidsvolume, uitgedrukt in in het aantal vte's in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020

Figuur 86 – Aantal banen in de totale creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020

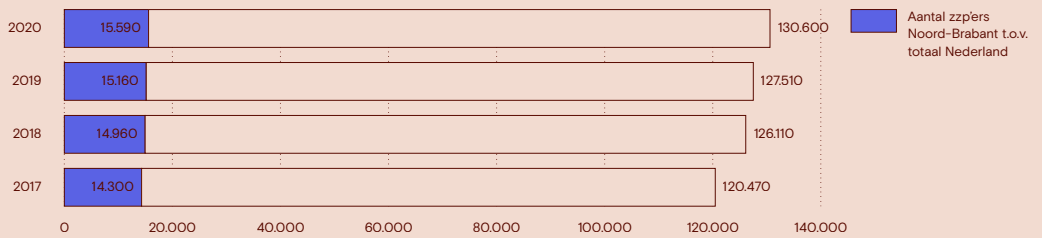

Figuur 87 – Aantal banen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020

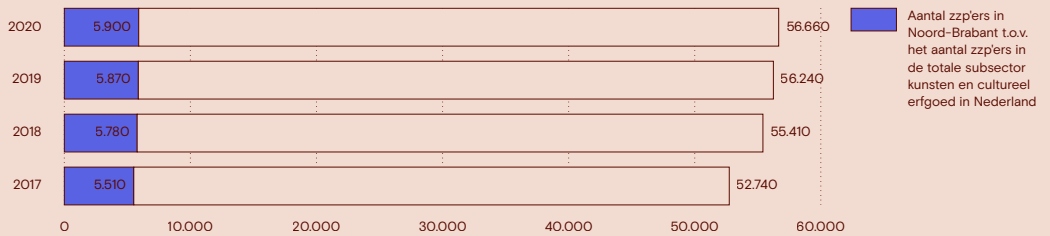

Figuur 88 – Aantal zzp'ers in de totale creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020

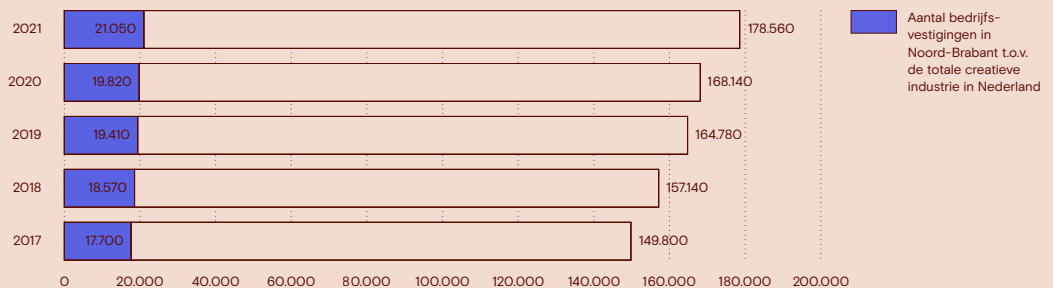

Figuur 89 – Aantal zzp'ers in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020

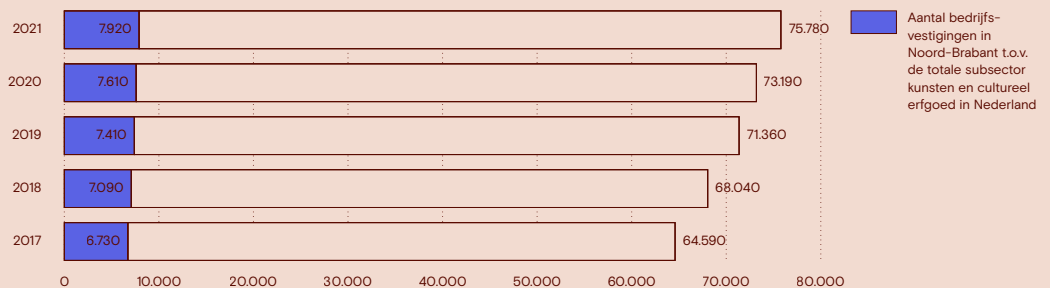

Bedrijvigheid

Figuur 90 – Aantal bedrijfsvestigingen in de totale creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2021

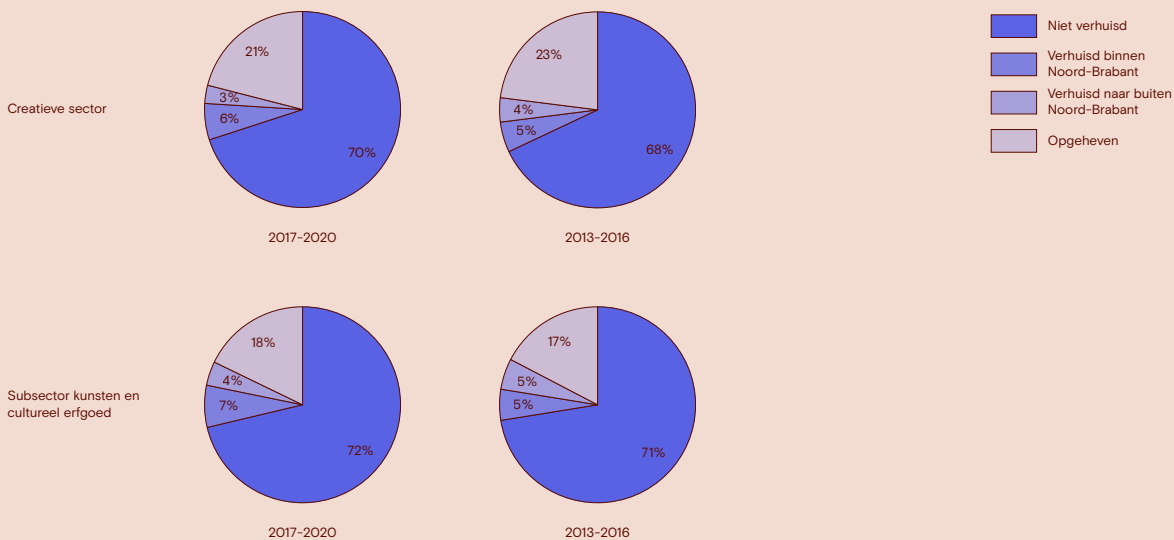

Figuur 91 – Aantal bedrijfsvestigingen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2021

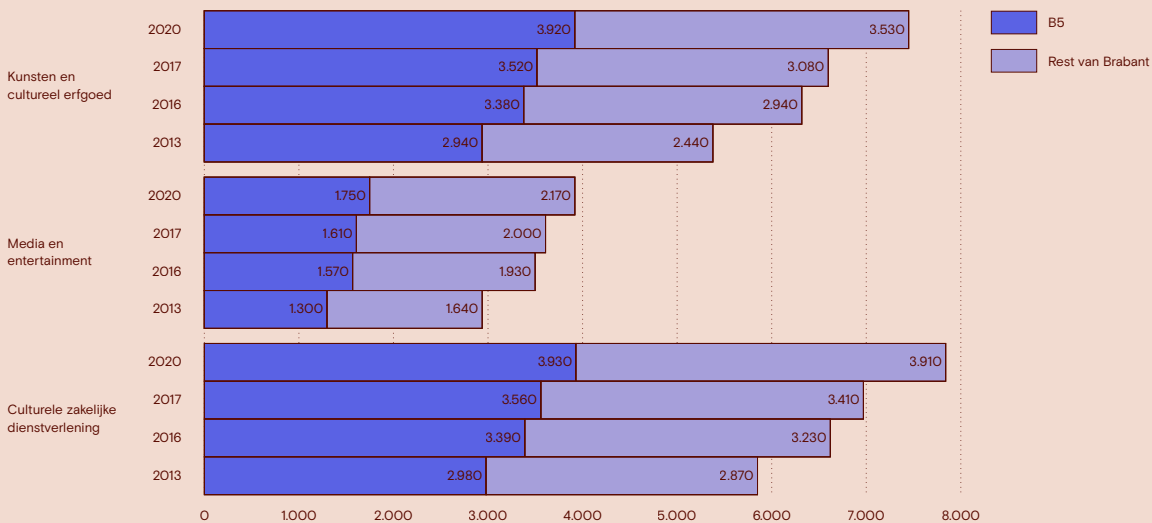

Bedrijvendynamiek

Figuur 92 – Bedrijvendynamiek in de creatieve sector in Noord-Brabant, 2013-2016 en 2017-2020 (%)

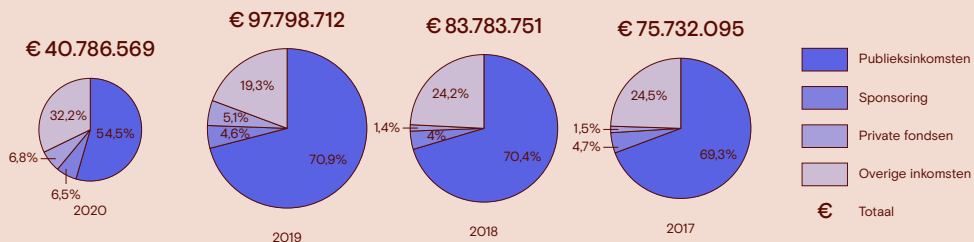
Figuur 93 – Bedrijven per subsector in de creatieve industrie in de B5 en de rest van Noord-Brabant, 2013-2020 (aantal bedrijven met 1 vestiging)

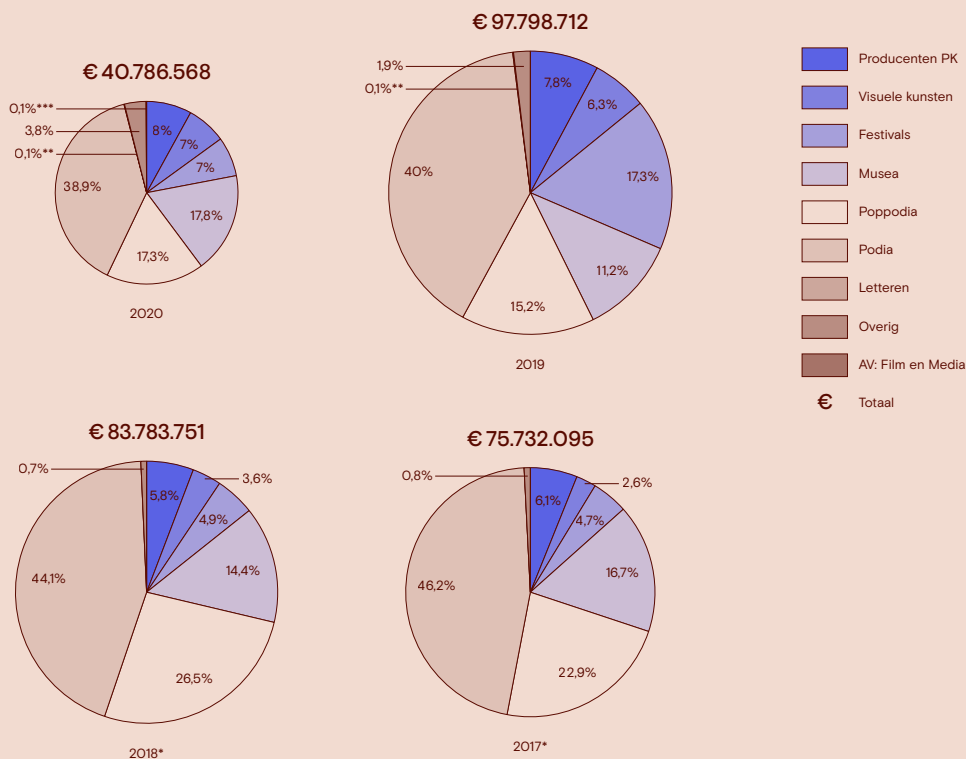
REGISTRATIES VAN PROFESSIONELE INSTELLINGEN

Financiële stromen: inkomsten in de professionele kunsten in Noord-Brabant

Figuur 94 – Verdeling inkomsten in de professionele kunsten naar soort inkomsten, 2017-2020 (%)

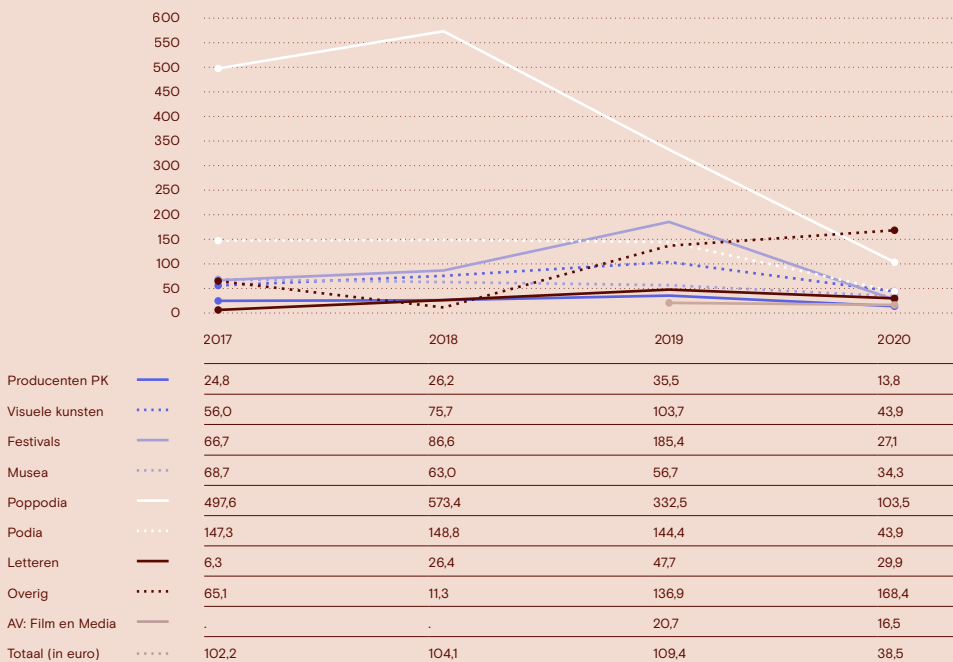

Figuur 95 – Verdeling inkomsten in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (%)

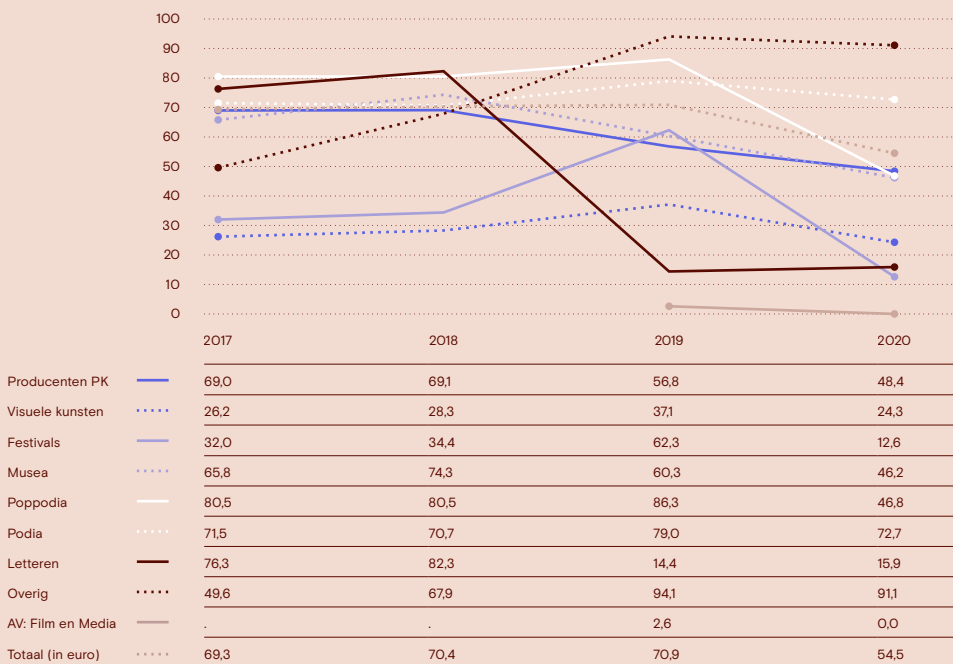

* van deze jaren is geen data beschikbaar voor de sector AV: Film en Media
 ** het betreft hier de sector letteren
 *** het betreft hier de sector AV: Film en Media

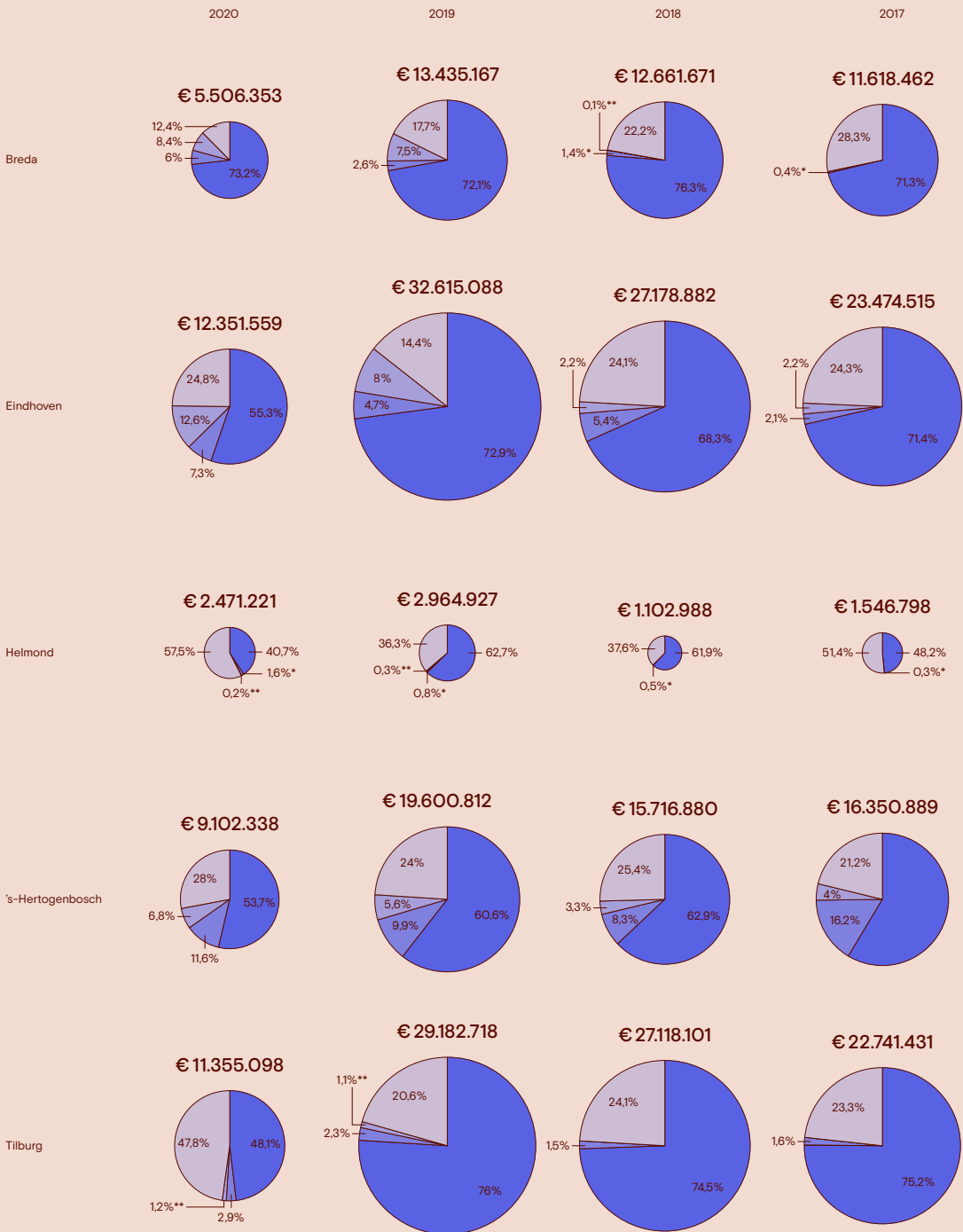
Figuur 96 – Percentage eigen inkomsten in de professionele kunsten van het totaal ontvangen subsidies, 2017-2020 (%)

Figuur 97 – Verdeling publieksinkomsten in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (%)

Figuur 98 – Verdeling inkomsten in de professionele kunsten naar soort inkomsten in de B5-steden, 2017-2020 (%)

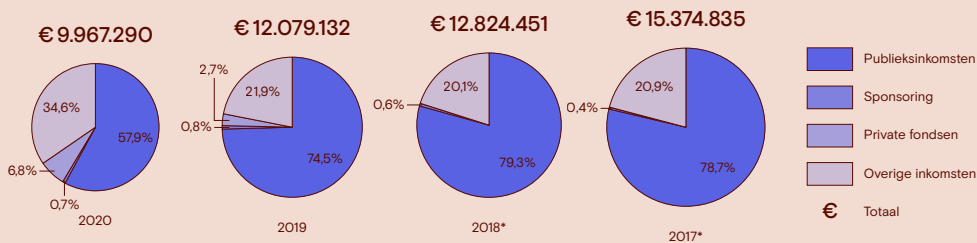

■ Publieksinkomsten   ■ Private fondsen   € Totaal
■ Sponsorship   ■ Overige inkomsten

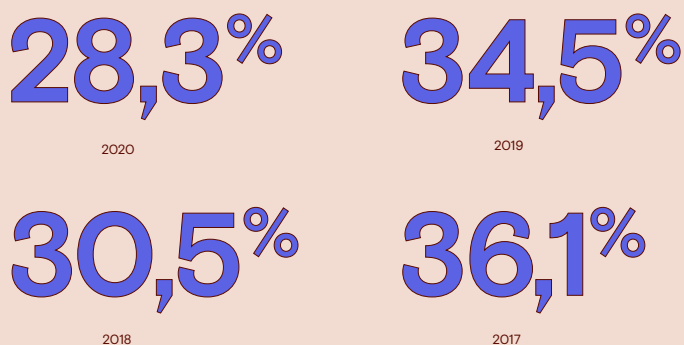
* het betreft hier sponsoring
 ** het betreft hier private fondsen

Financiële stromen: inkomsten in de centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant

Figuur 99 – Verdeling inkomsten van centra voor de kunsten en bibliotheken naar soort inkomsten, 2017-2020 (%)

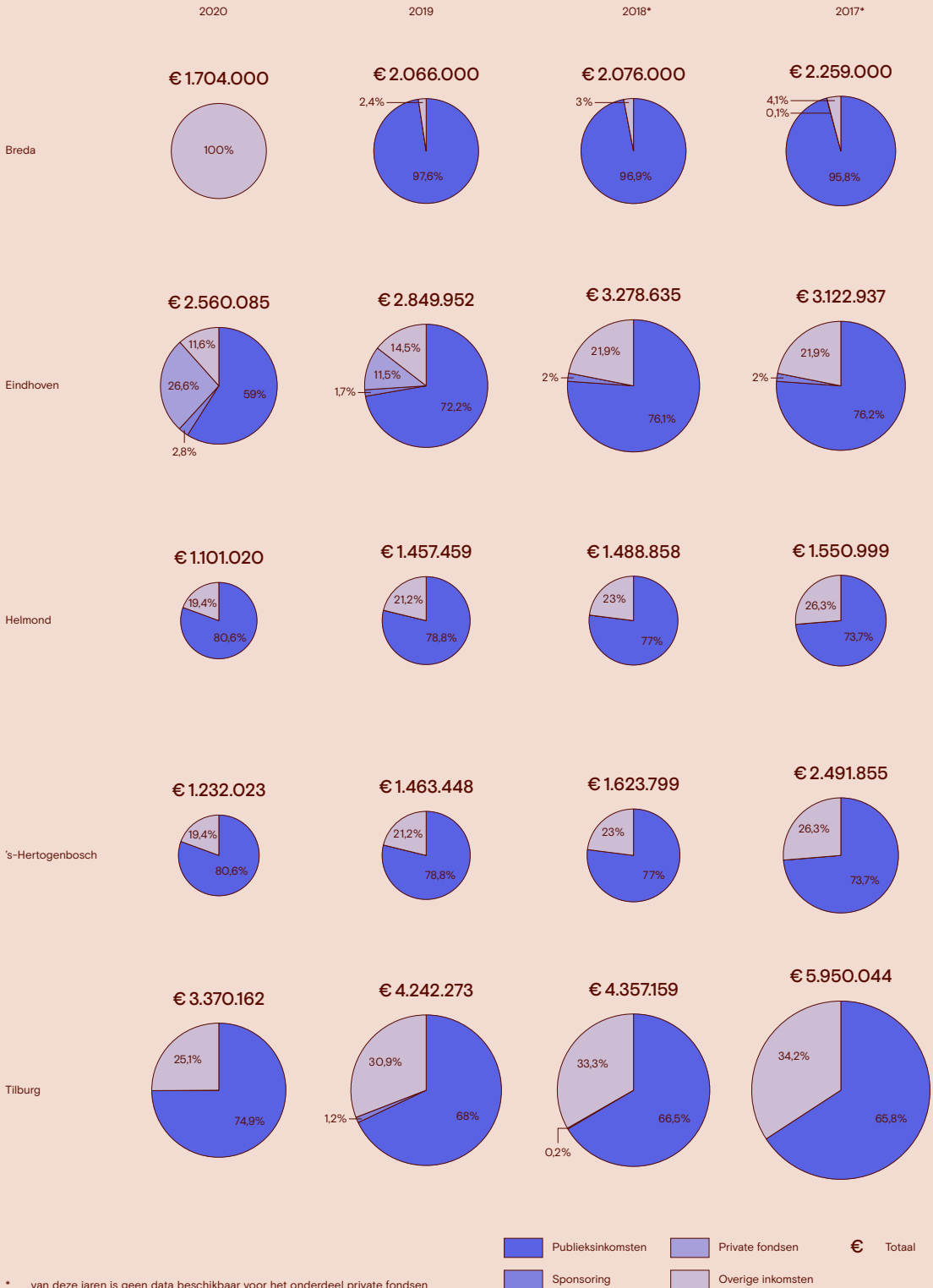

Figuur 100 – Percentage eigen inkomsten van centra voor de kunsten en bibliotheken op totaal ontvangen subsidies, 2017-2020

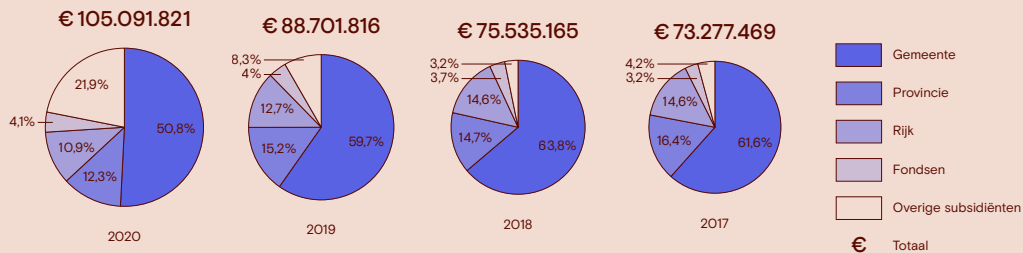
* van deze jaren is geen data beschikbaar voor het onderdeel private fondsen

Figuur 101 – Verdeling inkomsten van centra voor de kunsten en bibliotheken naar soort inkomsten in de B5-steden, 2017-2020

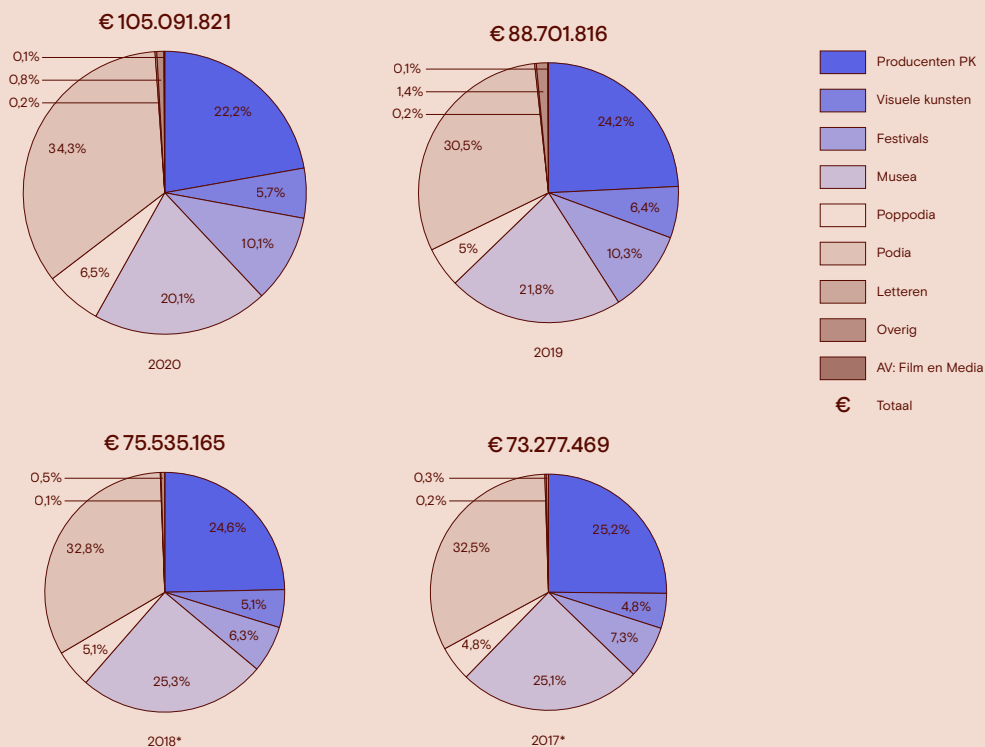

Financiële stromen: subsidies in de professionele kunsten in Noord-Brabant

Figuur 102 – Verdeling subsidies in de professionele kunsten naar subsidiënt, 2017-2020 (%)

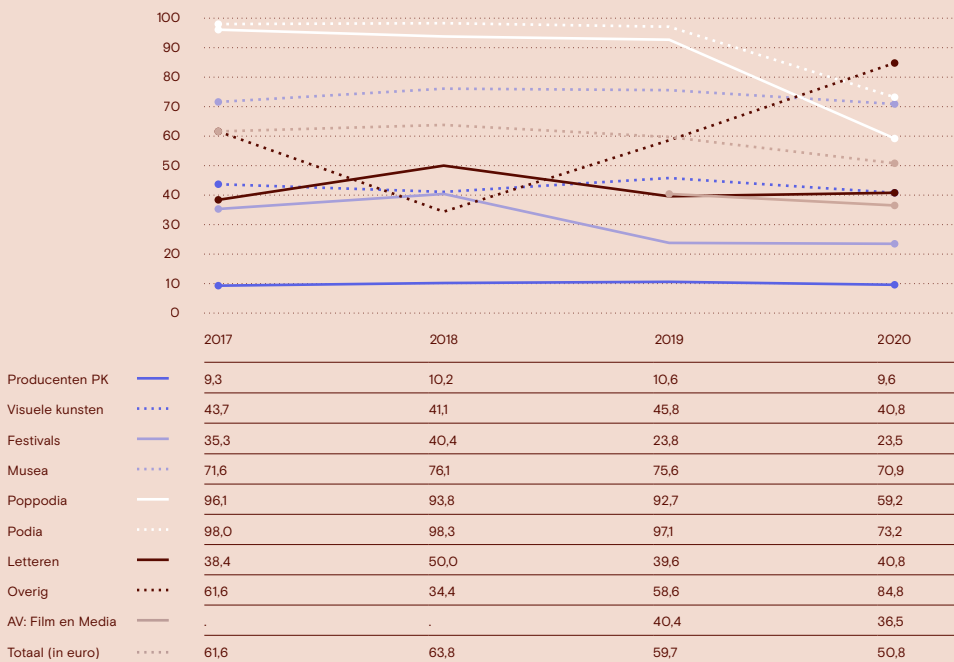
Figuur 103 – Verdeling subsidies in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (%)

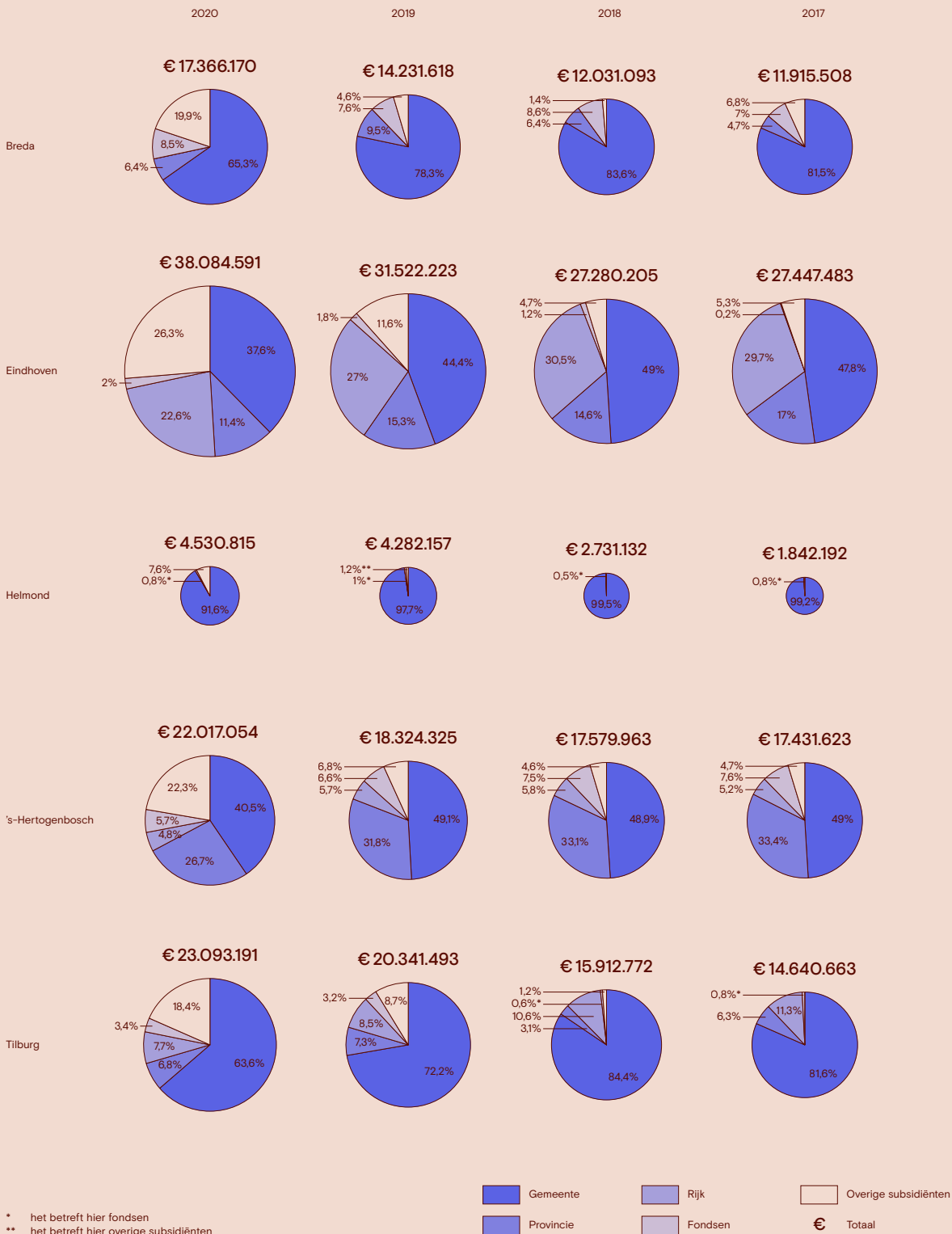
* van deze jaren is geen data beschikbaar voor de sector AV: Film en Media

Figuur 104 – Aandelen gemeentelijke subsidies in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (%)

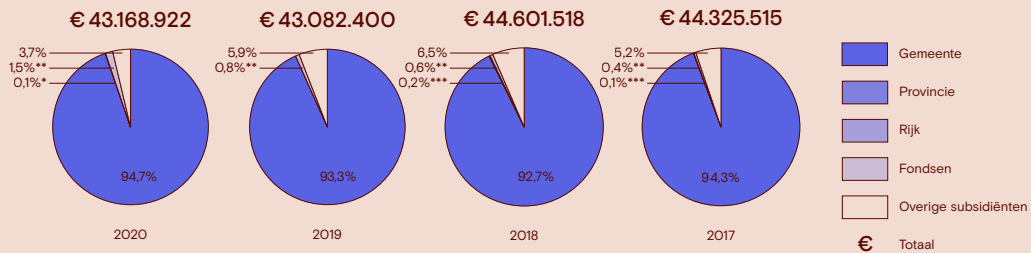
Figuur 105 – Verdeling subsidies in de professionele kunsten naar subsidiënt in de B5-steden, 2017-2020 (%)

* het betreft hier fondsen
 ** het betreft hier overige subsidiënten

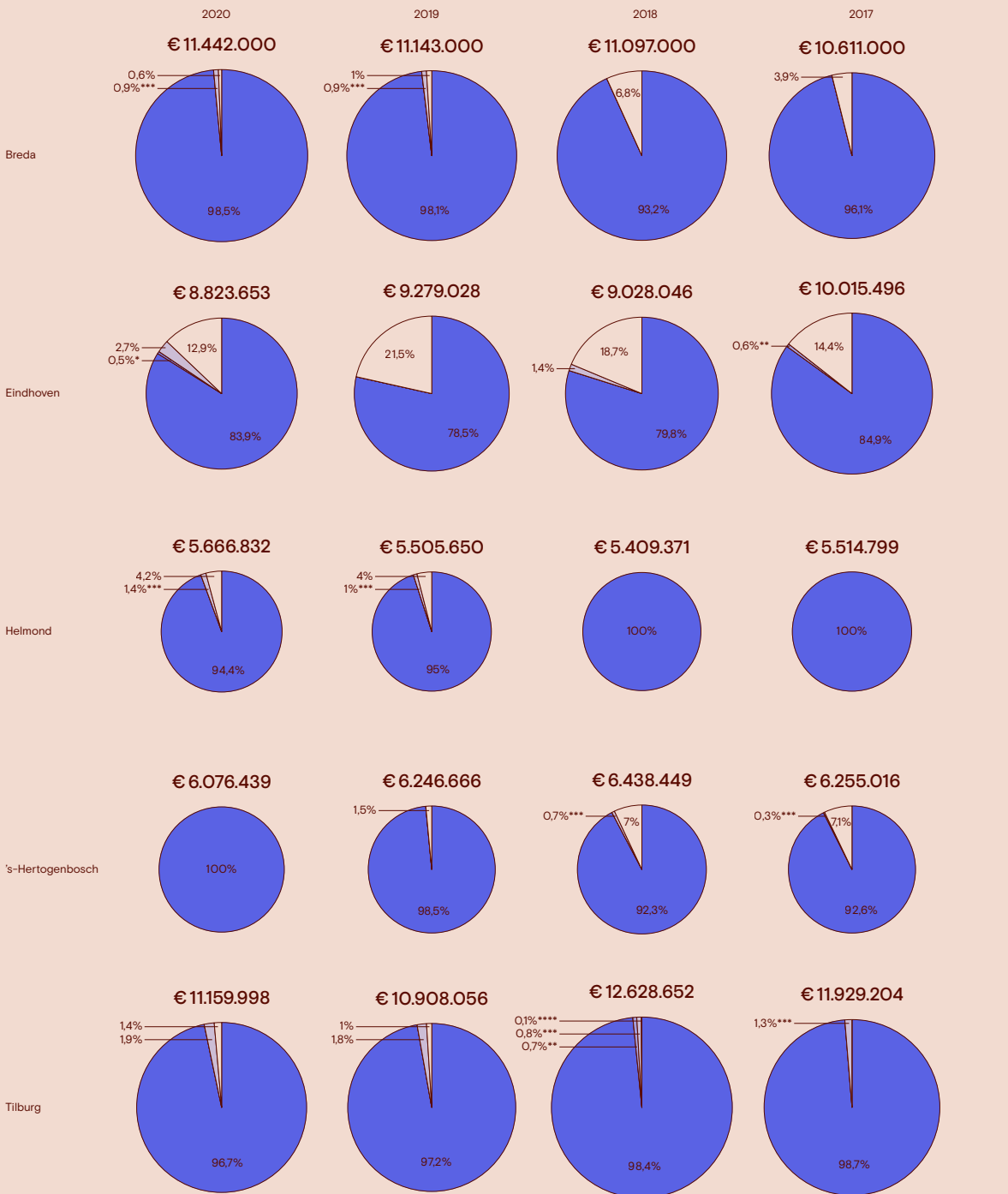
Financiële stromen: subsidies in de centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant

Figuur 106 – Verdeling subsidies van centra voor de kunsten en bibliotheken naar subsidiënt, 2017-2020 (%)

* het betreft hier de subsidiënt provincie
** het betreft hier de subsidiënt fondsen
*** het betreft hier de subsidiënt rijk

Figuur 107 – Verdeling subsidies van centra voor de kunsten en bibliotheken naar subsidiënt in de B5-steden, 2017-2020 (%)

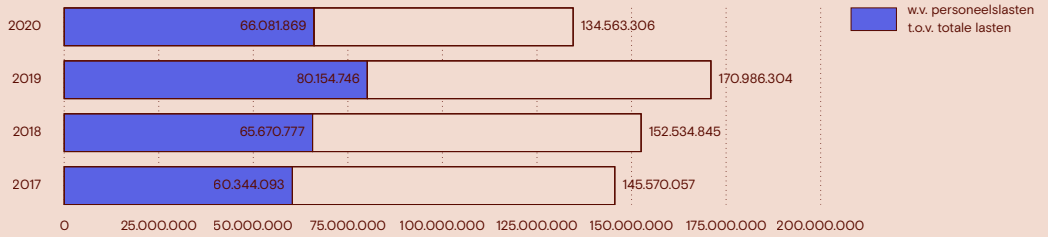

* het betreft hier de subsidiënt provincie
 ** het betreft hier de subsidiënt rijk
 *** het betreft hier de subsidiënt fondsen
 **** het betreft hier overige subsidiënten

Financiële stromen: lasten in de professionele kunsten in Noord-Brabant

Figuur 108 – Lasten in de professionele kunsten (in euro)

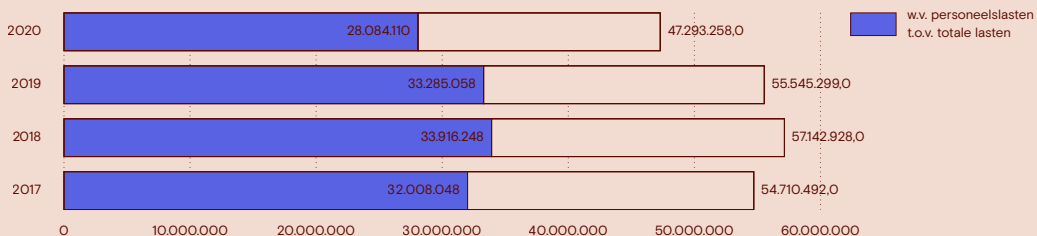

Figuur 109 – Percentage personele lasten op totale lasten in de professionele kunsten naar sector (%)

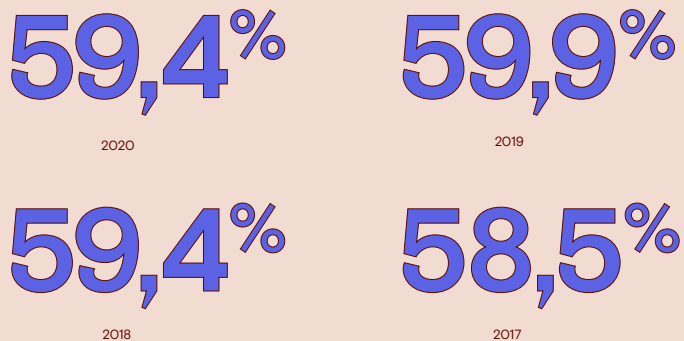

Financiële stromen: lasten in de centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant

Figuur 110 – Lasten in centra voor de kunsten en bibliotheken (euro)

Figuur 111 – Percentage personele lasten op totale lasten bij centra voor de kunsten en bibliotheken (%)

4 VERDIEPING: DE IMPACT VAN DE CORONACRISIS OP BRABANTSE MAKERS EN INSTELLINGEN

De coronacrisis houdt de samenleving al ruim twee jaar bezig. Met name de cultuursector heeft in deze periode te maken gehad met veel beperkende maatregelen. Er waren perioden waarin culturele instellingen geheel gesloten waren voor publiek en cultuur niet, online of alleen op afstand kon worden bezocht. Voorstellingen werden uitgesteld of afgelast, expositieruimten waren gesloten en ook repetities konden niet altijd plaatsvinden. In andere perioden kon er meer en kon cultuurbezoek, al dan niet in aangepaste vorm, doorgaan. Nieuwe vormen van cultuuraanbod werden ontwikkeld, er was tijd voor bezinning, en creativiteit werd gebruikt om mensen juist in deze moeilijke tijd met elkaar te verbinden. Door de steeds veranderende maatregelen moesten culturele instellingen én makers zich telkens opnieuw aanpassen. Een mate van veerkracht werd gevraagd van de sector én getoond in een tijd met een onzekere toekomst.

De eerste effecten van de coronacrisis op de cultuursector werden al pijnlijk zichtbaar in de tusseneditie van *Waarde van cultuur* die begin 2021 verscheen.⁸⁵ In ander onderzoek werd bovendien een landelijk beeld van de uitdagingen en ontwikkelingen in de sector beschreven. Meerdere branche- en belangenorganisaties publiceerden over resultaten van enquêtes en het CBS presenteerde cijfers over gebruik van steunmaatregelen en omzetcijfers van zelfstandigen in de sector. Het rapport *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund* laat voor verschillende deelsectoren zien welke financiële ingrepen organisaties deden om in 2020 de financiële tegenslagen het hoofd te bieden.⁸⁶ Zo bezuinigen veel deelsectoren, zoals theatergezelschappen, veelal op de inhuur van zzp'ers. De *Monitor Creatieve Industrie* toont onder andere aan dat het omzetverlies in de sector in 2020 voor een groot deel wordt veroorzaakt door het wegvallen van onderlinge vraag.⁸⁷ En zo zijn er nog vele andere voorbeelden.

In dit hoofdstuk gaan we dieper in op de impact van coronacrisis op Brabantse makers en culturele instellingen.⁸⁸ Dit doen we door de metingen van eind 2020, ten behoeve van de tusseneditie van *Waarde van cultuur*, te herhalen. Dit betekent dat we begin 2022 – ruim twee jaar na de start van de coronacrisis – de Brabantse cultuurinstellingen, kunstenaars en makers opnieuw bevragen. Wat is er veranderd in de impact die culturele instellingen, kunstenaars en makers ervaren? We beschrijven de bevindingen langs de drie bekende kapitalen: cultureel, sociaal en economisch. Voor het sociaal kapitaal vergelijken we de resultaten van de Brabantse burgerpeiling van de vorige meting eind 2020 met de resultaten van de cultuurmonitor onder Brabanders in september 2021.

- 85 Vinken, H., Van Dalen, B. en Broers, B. 2021. Gevolgen van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector. Het PON & Telos en Pyrrhula Research Consultants. www.kunstloccbrabant.nl/kennis-advies/gevolgen-van-de-coronacrisis-voor-de-brabantse-cultuursector-15358.
- 86 Goudriaan, R., et al. 2021. *Ongelijk getroffen, ongelijk gesteund – effecten van de coronacrisis in de culturele sector*. Boekmanstichting, SIRM en Significant APE.
- 87 Rutten, P., Manshanden, W. en Visser, F. 2021. *Monitor creatieve industrie 2021*. Stichting Media Perspectives.
- 88 Wanneer we spreken over Brabantse makers hebben we het over kunstenaars, makers en cultureel ondernemers in Brabant.

Respons

De online vragenlijst is door 58 culturele instellingen en 97 makers, kunstenaars en cultureel ondernemers in Brabant ingevuld in februari 2022. De culturele instellingen vertegenwoordigen producenten podiumkunsten, visuele kunsten, musea, festivals, poppodia, overige podia, centra voor de kunsten, bibliotheken en filmtheaters. Diverse makers uit verschillende sectoren zijn vertegenwoordigd in het onderzoek. In de onderzoeksverantwoording staat meer informatie over de achtergrond van het onderzoek.

We vergelijken de resultaten van begin 2022 met die van eind 2020. De Brabantse instellingen die aan de onderzoeken meededen zijn qua type instelling vergelijkbaar in beide metingen, al zijn er in de meting van 2022 relatief meer visuele kunsten en musea vertegenwoordigd. In de meting van 2020 waren de festivals meer vertegenwoordigd. Qua grootte zien we dat de instellingen van de responsgroep van 2022 meer middelgrote instellingen kent (10 t/m 49 medewerkers) dan in 2020, toen waren de kleinere instellingen meer vertegenwoordigd (2 t/m 9 medewerkers).

Bij de responsgroepen van de makers zien we eveneens een vergelijkbare vertegenwoordiging in beide metingen. Met uitzondering van makers die werkzaam zijn in diverse podiumkunsten en in de muzieksector, zij waren in de meting van 2020 meer vertegenwoordigd. Het type bedrijf (freelancer, eigen bedrijf of in loondienst) is vergelijkbaar vertegenwoordigd over beide metingen. Tot slot zien we dat er in de meting van 2022 relatief wat meer makers zijn met 2 t/m 9 werknemers, terwijl er in 2020 relatief meer eenmanszaken vertegenwoordigd waren in de responsgroep van de makers. Omdat de verschillen tussen de responsgroepen niet dusdanig groot zijn, kunnen we de resultaten van de verschillende meetmomenten met elkaar te vergelijken.

4.1 IMPACT OP HET CULTUREEL KAPITAAL

In deze paragraaf beschrijven we de ervaren impact van de coronacrisis op het cultureel kapitaal: welke gevolgen heeft de crisis op de werkpraktijk van de culturele instellingen en makers? Wat is de invloed op hun aanbod? Maar ook: welke kansen biedt de coronacrisis volgens hen? En wat is hun toekomstperspectief?

4.1.1 Ervaren impact en gevolgen voor het aanbod

Impact nog steeds groot: meer voor makers dan voor culturele instellingen

De impact van de coronacrisis is na twee jaar voor het merendeel van de culturele instellingen en makers nog groot. Toch lijkt de ervaren impact tot nu toe minder groot voor culturele instellingen dan eind 2020: twee derde van de culturele instellingen beschouwt de impact van de coronacrisis op de organisatie als (zeer) groot. Ruim een jaar eerder lag dit aandeel nog op ruim 80%. Onder Brabantse makers zien we juist een tegenovergestelde beweging: ruim driekwart van de makers geeft aan de impact op hun praktijk als (zeer) groot te ervaren. Ruim een jaar eerder lag dit aandeel op 68%.

Naast wegblijven van publiek en aanpassen aan de maatregelen nu ook personele problemen

Het wegblijven van publiek, verplichte sluiting door maatregelen van de overheid en derving van omzet worden net als eind 2020 het vaakst door culturele instellingen genoemd als grootste gevolgen van de coronacrisis. Instellingen hebben nog steeds te maken met voorstellingen die verplaatst en aangepast moeten worden, capaciteitsbeperkingen en minder omzet. Anders dan een jaar geleden zien we nu ook dat culturele instellingen vaker te maken hebben met problemen rondom personeel. Een derde heeft te maken met HRM-problemen zoals veiligheid van medewerkers en ziek personeel en bijna een op de vijf heeft onvoldoende of geen personeel voorhanden. Zo lichten producenten van podiumkunsten toe te maken te hebben met ziek personeel, zowel performers als technisch personeel, waardoor repetities of zelfs voorstellingen afgezegd of verplaatst moesten worden. Ook het vinden van personeel is een uitdaging. Een museum licht toe dat ook het vinden van nieuwe vrijwilligers lastig is.

Nog meer makers hebben te maken met wegvallen van opdrachten en tekort aan financiële middelen

Het wegvallen van vraag en opdrachten is, net als een jaar eerder, het grootste gevolg van de coronacrisis voor makers. Het aandeel dat hiermee te maken heeft is zelfs gestegen (van 67% naar 74%). Men geeft ten opzichte van een jaar eerder ook vaker aan te maken te hebben met een tekort aan financiële middelen, wegblijven van publiek en derving van omzet. Naast dat opdrachten en inkomsten gemist worden, licht men ook toe kansen op het gebied van ontwikkeling te missen. Doordat projecten telkens uitgesteld werden, was het ook moeilijk om nieuwe projecten te starten. Uiteindelijk is ook veel afgelast. Bovendien wordt benoemd dat de herhaalde teleurstellingen, onduidelijkheid, het telkens maar moeten aanpassen en hoge werkdruk tot psychologische klachten kunnen leiden.

Weer meer regulier aanbod, in combinatie met eerder ontwikkeld alternatief aanbod: hybride, op nieuwe plekken, flexibeler en kleinschaliger

De helft van de culturele instellingen biedt alternatieve vormen van aanbod aan, een vijfde denkt erover na maar heeft dit nog niet uitgevoerd (70% in totaal). Dit aandeel ligt lager dan een jaar geleden (85% in totaal). Het lijkt erop dat culturele instellingen op dit moment minder bezig zijn om het reguliere aanbod te wijzigen dan een jaar geleden. Het alternatieve aanbod dat aan het begin van de coronacrisis is ontwikkeld, zoals online activiteiten of voorstellingen voor kleinere groepen of op alternatieve locaties, blijft bestaan, al dan niet in combinatie met regulier aanbod. Sommige culturele instellingen proberen blijvend flexibeler te programmeren en vaker gebruik te maken van alternatieve locaties of de online mogelijkheden. Ook makers bieden meer digitale vormen van aanbod aan, zoals workshops, lessen en voorstellingen. Een aantal makers licht toe dat zij met kortere en meer flexibele programma's zijn gaan werken.

Aanbod wordt bij de meeste culturele instellingen nog steeds deels later ingehaald

Bij de meerderheid van de culturele instellingen wordt aanbod dat eerder niet kon worden uitgevoerd (deels) ingehaald. Dit percentage ligt wel lager dan eind 2020, toen gaf 77% aan uitgesteld aanbod (deels) in te halen, nu zegt 68% dit te doen. We zien dat meer instellingen in vergelijking met de vorige meting aangeven dat het afgezegde aanbod niet meer wordt ingehaald. Bij makers zien we, net als bij de vorige meting, een verdeeld beeld. Bij een kwart wordt uitgesteld aanbod (deels) later ingehaald, bij een derde niet. De rest geeft aan het niet te weten of dat dit niet van toepassing is.

Nog meer makers zijn buiten de eigen discipline of buiten de cultuursector gaan werken

Als gevolg van de coronacrisis is een derde van de makers (ook) buiten de eigen discipline en/of (ook) buiten de cultuursector gaan werken. Dit is een toename ten opzichte van een jaar eerder: toen gold dat voor 20%. De meesten geven aan binnen het onderwijs te zijn gaan werken, maar ook hele andere sectoren worden genoemd, zoals de gezondheidszorg, detailhandel en koeriersdiensten. Bij culturele instellingen zien we een vergelijkbaar beeld ten opzichte van eind 2020: 15% van de instellingen geeft aan activiteiten buiten de eigen discipline en/of buiten de sector te hebben ontplooid. In het laatste jaar zijn dus meer makers dan instellingen hun heil (ook) elders gaan zoeken.

4.1.2 Geziena kansen en toekomstperspectief

Culturele instellingen zien vaker kansen ten opzichte van een jaar eerder

Meer culturele instellingen geven ten opzichte van een jaar geleden aan dat de coronacrisis ook kansen biedt: 68% ten opzichte van 45% tijdens de eerdere meting. Kansen worden voornamelijk gezien in het anders organiseren van programma's en projecten en in digitalisering. Door tijd te hebben voor reflectie én noodzaak te zijn geweest om zaken anders aan te pakken, zijn er ook nieuwe dingen ontstaan, zowel intern als extern. Zo lichten een paar instellingen toe efficiënter te zijn gaan werken en nieuwe programma's te hebben ontwikkeld. Een andere instelling heeft een webshop in eigen beheer opgericht. Bij makers zien we een stabiel en verdeeld beeld: de ene helft ziet kansen, de andere helft niet. Een aantal Brabantse makers licht toe de tijd benut te hebben om zichzelf te ontwikkelen, meer digitaal te gaan werken en nieuwe samenwerkingen te zijn aangegaan.

Makers zijn nog vaker samenwerkingen aangegaan

Net als een jaar geleden geeft een kwart van de culturele instellingen aan nieuwe samenwerkingen aan te zijn gegaan door de coronacrisis. Dit geldt voor drie op de tien makers. Dit zijn er meer dan vorig jaar, toen waren het er twee op de tien. Het gaat met name om samenwerkingen met andere makers, culturele initiatieven, onderwijsinstellingen en organisaties die wel door konden blijven gaan en ruimte hadden om werk van anderen te laten zien.

Makers maken zich meer zorgen dan instellingen, maar wel minder zorgen dan eerder

De meerderheid van culturele instellingen (58%) maakt zich niet méér zorgen over de gevolgen van de coronacrisis voor hun organisatie dan eerder tijdens de coronacrisis. Ruim een kwart van de instellingen maakt zich nog (heel) veel zorgen. Bij makers zien we nog meer zorgen: vier op de tien maakt zich (heel) veel zorgen, 42% maakt zich niet méér zorgen dan eerder tijdens de coronacrisis. Eind 2020 stelden we een vergelijkbare vraag. Toen gaf 58% van de instellingen aan zich (heel) veel zorgen te maken en 52% van de makers.

Verwachtingen zijn positiever voor culturele instellingen dan een jaar geleden

Als we kijken naar de verwachtingen rondom de coronacrisis voor de toekomst, dan zien we dat culturele instellingen een minder sterke impact verwachten dan een jaar eerder. Eerst gaf ruim de helft van de instellingen aan een sterke impact op de organisatie te verwachten, nu geldt dat voor een kwart. Ook verwachten ze vaker dat de coronacrisis matige impact of zelfs nauwelijks of geen impact zal hebben op de organisatie. Toch geeft, vergelijkbaar met de eerdere meting, een op de tien instellingen aan dat de coronacrisis het voortbestaan van hun organisatie bedreigt. Makers lijken zich meer zorgen te maken dan instellingen. We zien bij hen een vergelijkbaar beeld ten opzichte van een jaar eerder: 36% geeft aan dat zij verwachten dat de coronacrisis sterke impact zal hebben en voor 13% bedreigt de coronacrisis het voortbestaan van hun bedrijvigheid als kunstenaar.

Van overbruggen en overleven naar aanpassen en transformeren

We hebben in 2022 instellingen en makers gevraagd welk van de vier scenario's⁸⁹ het beste bij hen past: overbruggen⁹⁰, overleven⁹¹, aanpassen⁹² of transformeren⁹³. Eind 2020 gaf nog driekwart van de culturele instellingen aan dat ze aan het overbruggen of overleven waren, nu bijna de helft. 36% van de instellingen is zich aan het aanpassen en 16% is aan het transformeren. Het 'oude normaal' lijkt voor hen twee jaar na het uitbreken van de coronacrisis niet meer terug te komen. Sommige instellingen lijken in een mix van overbruggen en transformeren te zitten: ze waren al gestart met een transformatie en richten zich nu nog beter in op de toekomst.

Makers nog vaak in de overleving- en overbruggingsfase, maar minder dan een jaar geleden

Bij makers zien we een iets verdeelder beeld. 23% van hen is nog aan het overleven, ten opzichte van 32% een jaar geleden. Een derde is aan het overbruggen. Herstel van de coronacrisis heeft tijd nodig, men houdt vol en zoekt hierbinnen naar mogelijkheden. Makers zijn nu vaker aan het transformeren (een kwart) en in iets mindere mate aan het aanpassen (17%). Sommige makers lichten toe dat het nodig is om flexibel te zijn en dat ondanks alle negatieve gevolgen, de coronacrisis ook nieuwe inzichten geeft, zoals het meer internationaal oriënteren. Ook nu zijn makers meer bezig met veranderen, zowel binnen de eigen sector als daarbuiten, dan de instellingen dat zijn.

89 De vier scenario's zijn afgeleid van het scenariomodel van Paul de Ruijter (www.deruijter.net) zoals aangehaald in een analyse van Berenschot over de mogelijke impact van corona op Utrechtse instellingen: Wijn, C. en Vinkenburg, B. 2020. *Noodsteun voor de Utrechtse instellingen. Een toets op systematiek en verwacht effect Utrecht*: Berenschot.

90 Alles gaat snel weer open en wordt weer normaal. Alles wat we in 2020 wilden doen gaan we in 2021 doen. We teren op de reserves en kortlopende steun van de overheid. Dan stijgen de eigen inkomsten weer.

91 Al wordt alles weer normaal, het kost veel tijd. We kunnen marginaal programmeren, er is weinig publiek. Vaste lasten worden beperkt, nu eigen inkomsten lang uitblijven, met gevolgen voor personeel. We maken strategische keuzes om te overleven.

92 Het moet snel anders, publieksgedrag verandert en hun behoeften ook (meer online bijvoorbeeld). Het kaartverkoopmodel moet op de schop. We ontwikkelen nieuwe dingen en ook de overheid stimuleert dit. Kwaliteit en beleving worden belangrijker dan volume.

93 De crises duren langer, vraag blijft uit en komt niet meer op oude niveau. Bukken en volhouden werken niet. Radicale keuzes moeten worden gemaakt met grote gevolgen voor aanbod, voorzieningen, personeel. Dit kan alleen samen met anderen en overheden.

4.2 IMPACT OP HET SOCIAAL KAPITAAL

Om een beeld te geven van de invloed van de coronacrisis vanuit het cultuurpubliek, ofwel het sociale kapitaal, kijken we naar de resultaten uit de cultuurpeiling onder Brabanders. Alle resultaten van deze peiling zijn terug te lezen eerder in deze monitor, in het hoofdstuk over sociaal kapitaal. In dit hoofdstuk kijken we enkel naar de bevindingen uit de peiling die betrekking hebben op de coronacrisis. Deze ‘coronavragen’ stelden we ook aan Brabanders in de tusseneditie van Waarde van cultuur, eind 2020.

Nog steeds de helft van de Brabanders maakt zich zorgen over de cultuursector, wel iets minder dan een jaar eerder

De zorgen die Brabanders hebben over de gevolgen van de coronacrisis voor de cultuursector lijken iets af te nemen. Dit betekent niet dat de zorgen weg zijn: nog steeds maakt de helft van de Brabanders zich zorgen. Een jaar eerder gold dit voor bijna zes op de tien Brabanders. We zien nagenoeg dezelfde percentages bij het aandeel Brabanders dat verwacht dat de cultuursector niet gemakkelijk herstelt van deze crisis. Vergelijkbaar met een jaar eerder, kan de helft van de Brabanders niet wachten tot fysieke culturele activiteiten weer volledig kunnen plaatsvinden. Toen we het de Brabanders vroegen (september 2021), was er immers een (gedeeltelijke) lockdown.

Cultuurbezoek neemt weer toe, en vaker online bezoek

Het is niet verrassend dat Brabanders de afgelopen jaren minder aan cultuurbezoek deden dan voorafgaand aan de coronacrisis. Veel culturele instellingen waren immers gesloten of slechts in beperkte omstandigheden toegankelijk. Wel zien we dat Brabanders, in september 2021, weer vaker aan cultuurbezoek doen (72%) dan toen we het hen vroegen in het najaar van 2020 (49%). Voor alle vormen van cultuuraanbod lijkt het erop dat zij weer op meer Brabantse bezoekers kunnen rekenen dan aan het begin van de crisis, al is dit aantal nog niet op het oude niveau van voor de crisis. Ook zien we dat Brabanders zich meer wagen aan het online bezoeken van cultuur dan ruim een jaar geleden: 45% ten opzichte van 33%. Wanneer we het beluisteren van een podcast mee rekenen, zelfs meer dan de helft

(56%) ten opzichte van 41% een jaar eerder. Al met al kunnen we dus zeggen dat Brabanders in het najaar van 2021 weer vaker fysiek en online cultuur bezoeken dan in het najaar van 2020.⁹⁴

Cultuurbeoefening stabiel, zowel offline als online

Kijken we naar cultuurbeoefening, dan zien we in september 2021 een vergelijkbaar beeld als in het najaar van 2020: ongeveer de helft van de Brabanders beoefent cultuur in brede zin (49% in september 2021, 47% in het najaar van 2020).⁹⁵ Ook in online beoefening zien we een stabiel beeld. Tijdens beide metingen beoefent ongeveer een kwart van de Brabanders online cultuur.

⁹⁴ De cultuurpeiling onder Brabanders is uitgevoerd in september 2021, de peiling onder de Brabantse makers en instellingen in januari / februari 2022. Het moment van meten is dus anders.

⁹⁵ Cultuur in strikte zin: Beeldende activiteiten, muziek (inclusief zang), dans, theater, creatief schrijven. Cultuur in brede zin: inclusief foto's en video's bewerken en websites ontwerpen.

4.3 IMPACT OP HET ECONOMISCH KAPITAAL

In deze paragraaf bekijken we wat de gevolgen van de coronacrisis zijn op economisch gebied voor culturele instellingen en makers in Brabant. We kijken hier met name welke financiële gevolgen zij hebben ondervonden.

4.3.1 Verwachte omzet en financiële schade

Positiever beeld in verwachte jaaromzet, maar nog steeds veel minder dan normaal

Het lijkt erop dat de verwachte jaaromzet (zonder eventuele coronasteun) voor de meerderheid van de Brabantse instellingen in relatie tot een normaal jaar iets is gestegen ten opzichte van onze eerdere meting eind 2020. Toen gaven zes op de tien instellingen aan een jaaromzet van maximaal 70% ten opzichte van een 'normaal' jaar zonder corona te behalen, nu geeft ongeveer de helft van de instellingen dit aan. Een vijfde verwacht 30% of minder te behalen ten opzichte van een normaal jaar, ruim een jaar geleden was dit nog een derde. Opvallend zijn de festivals. De helft van hen geeft aan dat zij minder dan 10% van hun jaaromzet te behalen. We zien dat de festivals ook weinig kosten maken, omdat veel van het aanbod niet doorgaat of uitgesteld is.

Culturele instellingen hebben nog steeds te maken met minder publieksinkomsten. Podia en musea hebben zowel met minder kaartverkoop als met minder inkomsten uit horeca te maken. Instellingen in de visuele kunsten benoemen naast minder inkomsten door bezoek van publiek, ook een afname in opdrachten en minder verkoop van entree of bijvoorbeeld de winkel.

Ook bij makers zien we een positiever beeld over de verwachte omzet: eind 2020 gaven zeven op de tien makers aan een jaaromzet van maximaal 70% ten opzichte van een 'normaal' jaar zonder corona te behalen, nu geldt dit voor ongeveer de helft. Een vijfde verwacht 30% of minder te behalen ten opzichte van een normaal jaar, ruim een jaar geleden was dit nog twee vijfde. Opvallend is dat nu relatief veel makers niet weten hoeveel hun jaaromzet ten opzichte van een 'normaal' jaar zonder corona is (27%). Makers lichten toe dat ze minder inkomsten hadden omdat opdrachten uitbleven, uitgesteld of afgezegd werden. Projecten gingen niet door en er waren weinig expositiemogelijkheden of speelmomenten.

Culturele instellingen maken weer meer kosten dan een jaar eerder

Een derde van de culturele instellingen heeft in 2021 evenveel kosten gemaakt als in een 'normaal' jaar. Ruim een jaar eerder gaven meer instellingen aan (veel) minder kosten te hebben als gevolg van de coronacrisis. Toch zien we veel variatie onderling: ruim een kwart heeft meer kosten moeten maken dan in een 'normaal' jaar, bijna vier op de tien minder. Producenten podiumkunsten hebben vaker meer dan minder kosten moeten maken. Ze lichten toe over het algemeen doorlopende kosten voor personeel te hebben, doordat de maatregelen telkens veranderen. Kosten voor de uitvoering van voorstellingen vallen soms weg, maar er is ook verlies door voorbereiding van voorstellingen die niet door konden gaan. Bij musea zien we juist dat het merendeel minder kosten hoeft te maken. De kosten voor organisaties in de visuele kunsten is het vaakst vergelijkbaar met een normaal jaar. Bij podia zien we een verdeeld beeld en alle festivals in ons onderzoek hebben (veel) minder kosten hoeven maken ten opzichte van een normaal jaar. Dit komt doordat veel van de geplande festivals en activiteiten niet zijn doorgegaan of werden verplaatst, waardoor hier ook minder kosten voor gemaakt zijn.

Bij makers zien we een stabiel en verdeeld beeld voor wat betreft gemaakte kosten

Bij de makers zien we een vergelijkbaar beeld met een jaar eerder: ruim de helft heeft in 2021 ongeveer evenveel kosten gemaakt in vergelijking met een 'normaal' jaar. Binnen de andere helft van de groep heeft men iets vaker minder dan meer kosten moeten maken. Makers lichten toe dat met name vaste kosten, zoals huur voor werkruimte en materiaalkosten, doorliepen. Een paar makers geven aan dat ze minder reiskosten dan normaal hadden.

Veel financiële schade bij culturele instellingen, minder in de problemen dan een jaar eerder

We vroegen de Brabantse culturele instellingen naar de totale financiële schade van de organisatie als gevolg van de coronacrisis. We zien een vergelijkbaar beeld met de eerdere meting in 2020. Een vijfde, iets meer dan eerder, schat in dat zij geen financiële schade hebben door de coronacrisis. De helft van de instellingen verwacht dat deze schade tot maximaal 50.000 euro zal zijn, een kwart verwacht dat deze schade meer dan 50.000 euro bedraagt. 12% van de culturele instellingen zit in de financiële problemen, of verwacht daarin te komen. Ruim een jaar eerder was dit nog 24%.

Nog meer financiële schade bij makers, maar ook hier minder in de problemen

15% van de makers verwacht geen financiële schade als gevolg van de coronacrisis te hebben. Ruim zes op de tien schat in schade tot maximaal 50.000 euro te hebben. 15% van de makers zit in de financiële problemen, of verwacht daarin te komen. Ruim een jaar eerder was dit nog 27%.

4.3.2 Gebruik subsidieregelingen en getroffen maatregelen

Minder landelijke subsidie aangevraagd door de culturele instellingen

We zien een duidelijk verschil in het aantal aanvragen voor landelijke steunmaatregelen. Waar in de meting in 2020 nog 55% van de culturele instellingen aangaf dat zij subsidiemaatregelen hadden aangevraagd (en grotendeels ook toegekend kregen), heeft 40% dit gedaan in 2021. We zien vijf landelijke steunmaatregelen die door ongeveer de helft van de culturele instellingen zijn aangevraagd. Het gaat om: TVL Q1 2021, NOW3, TVL Q2 2021, NOW4 en TVL Q4 2021.⁹⁶

Makers hadden vaker wel steun nodig, maar konden dit niet aanvragen

In vergelijking met onze vorige meting in 2020 (33%) geven minder makers aan dat zij in 2021 (25%) een aanvraag ingediend hebben voor een van de landelijke steunmaatregelen. Opvallend is dat vier op de tien makers aangeven dat zij wel steun nodig hadden, maar dat ze voor geen van de landelijke regelingen in aanmerking kwamen. Ruim een jaar eerder was dit een kwart. We zien dat de meeste makers een bijdrage aanvroegen bij Besluit bijstandverlening zelfstandigen (BBZ, voorheen Tozo).

Meer coronamaatregelen getroffen door instellingen, iets minder sluitingen

Culturele instellingen hebben veel verschillende maatregelen moeten treffen als gevolg van de coronacrisis. Nog meer instellingen dan ruim een jaar eerder geven aan hygiënemaatregelen te hebben getroffen en een coronaprotocol te hebben opgesteld. 62% van de instellingen heeft het coronatoegangsbewijs moeten controleren. 81% van de instellingen was gesloten, dan wel als gevolg van maatregelen van de overheid (70%) of op eigen initiatief (11%). Ruim een jaar eerder lag dit aandeel op 90%. Contracten van medewerkers lijken in 2021 iets minder vaak ontbonden te zijn dan aan het begin van de coronacrisis. Wel heeft 42% van de instellingen opdrachten aan zzp'ers of freelancers geannuleerd. We weten niet hoe dat eerder was, in de vorige meting is dit niet uitgevraagd.

Makers namen iets minder maatregelen

Makers hebben eveneens verschillende maatregelen getroffen als gevolg van de coronacrisis, maar in mindere mate dan de culturele instellingen. Mogelijk omdat sommige maatregelen voor hen minder relevant zijn, bijvoorbeeld wanneer men in een eigen studio werkt zonder contact met anderen. Ruim een derde heeft geen van de genoemde maatregelen getroffen. De cijfers zijn vergelijkbaar met de meting van ruim een jaar eerder. Men heeft iets vaker lokale steunmaatregelen aangevraagd (12% ten opzichte van 5% eerder) en minder vaak een coronaprotocol opgesteld (19% ten opzichte van 31% eerder).

Instellingen zoeken minder steun bij anderen dan een jaar eerder, makers evenveel

Culturele instellingen hebben in 2021 minder vaak steun of hulp gezocht bij anderen dan in 2020. Het gaat dan bijvoorbeeld over praktische steun (hoe om te gaan met het QR-beleid?) of morele steun (hoe houden we de moed erin?). Een jaar eerder gaf de helft van de instellingen aan dat zij bij anderen steun of hulp hadden gezocht, in 2021 een kwart. Net als eerder wordt er door culturele organisaties voornamelijk bij collega-instellingen en, in iets mindere mate, bij de gemeente hulp gezocht. In vergelijking met onze meting in 2020 hebben evenveel Brabantse makers (27%) in 2021 steun of hulp gezocht bij anderen. Net als vorig jaar wordt er door Brabantse makers voornamelijk bij familie en vrienden hulp gezocht. Ook bij de gemeente wordt net als in 2020 op allerlei fronten hulp gezocht door makers. Makers geven aan met name hulp te hebben gezocht voor financiële ondersteuning.

96 TVL Q1 2021: Tegemoetkoming Vaste Lasten, januari t/m maart 2021; NOW3: Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid, oktober 2020 t/m februari 2021; TVL Q2 2021: Tegemoetkoming Vaste Lasten, april t/m juni 2021; NOW4: Noodmaatregel Overbrugging Werkgelegenheid, juli t/m september 2021; TVL Q4 2021: Tegemoetkoming Vaste Lasten, oktober t/m december 2021.

Twee jaar na de coronacrisis is de impact voor culturele instellingen en makers in Brabant nog groot. Toch lijkt het met de culturele instellingen, ten opzichte van een jaar eerder, weer wat beter te gaan. De effecten van de coronacrisis zijn bij makers nog sterker aanwezig.

De culturele instellingen hebben nog steeds te maken met het wegblijven van publiek, maatregelen van de overheid en derving van omzet. Daarnaast hebben ze nu ook vaker personele problemen. Makers hebben nog vaker te maken met het wegvallen van vraag en opdrachten ten opzichte van een jaar eerder. Meer makers zijn ook buiten de eigen discipline of sector gaan werken.

We zien zowel bij culturele instellingen als makers een positiever beeld in de verwachte jaarmet opzichte van een jaar eerder, maar nog steeds veel minder ten opzichte van een normaal jaar. Er is nog steeds veel financiële schade, al verwachten zowel culturele instellingen als makers minder vaak in de financiële problemen te komen ten opzichte van een jaar eerder. Toch bedreigt de coronacrisis nog steeds voor 13% van de makers en 11% van de culturele instellingen het voortbestaan van hun werk.⁹⁷

Regulier aanbod wordt weer vaker hervat, al dan niet in combinatie met eerder ontwikkeld alternatief aanbod. Er wordt vaker hybride gewerkt, op andere plekken dan voorheen, flexibeler en kleinschaliger. Cultuurbeleving komt dus weer op gang, al zal het naar waarschijnlijkheid anders zijn dan voor de coronacrisis. De coronacrisis heeft er ook voor gezorgd dat zaken anders aangepakt zijn. Al is het nu wellicht nog te vroeg om te bezien wat er dan precies blijvend anders wordt gedaan. Kansen worden in ieder geval gezien in digitalisering en het anders organiseren van programma's en projecten.

Kijken we naar de houding van Brabanders over cultuur in Brabant, dan zien we dat de helft van de Brabanders zich zorgen maakt over de gevolgen van de coronacrisis voor de cultuursector. De zorgen zijn iets afgenomen ten opzichte van een jaar eerder, maar ze zijn er nog steeds. Nu alles weer open is neemt cultuurbezoek in zekere mate weer toe, al zit dit nog niet op het oude niveau. Men bezoekt en beleeft cultuur weer vaker buiten de eigen woonkamer. En aan de toename van online cultuurbezoek te zien, lijkt ook de hybride variant toe te nemen in populariteit.

97 Omdat de responsgroepen in beide metingen niet identiek zijn, hebben we gekeken of instellingen en makers die enkel aan de eerste meting hebben meegedaan zijn gestopt met uitvoering van hun werk. We hebben bij één maker kunnen constateren dat hij of zij zijn of haar werk als maker niet meer uitvoert. Bijna 75% van de makers bestaat nog. Over een kwart van de makers hebben we geen informatie kunnen vinden. Daarnaast zien we dat één instelling is overgenomen door een andere organisatie. Ruim 90% van de instellingen bestaat nog, over 8% hebben we geen informatie kunnen vinden.

De impact van de coronacrisis op de Brabantse cultuursector is groot. Culturele instellingen herpakken zich makkelijker dan makers. Toch ziet de sector ook kansen ontstaan door de coronacrisis, zoals meer hybride werken, digitalisering van het aanbod en het anders organiseren van programma's.

SLOTBESCHOUWING

Deze derde editie van de monitor *Waarde van cultuur* biedt opnieuw inzichten voor bestuurders, beleidsmakers en professionals in het culturele veld. Het onderzoeksinstrument biedt de mogelijkheid om gefundeerde keuzes te maken in ontwikkeling en planvorming van cultuurbeleid. Het geeft onderbouwing en legitimering aan bestaande onderbuikgevoelens over trends in de sector en maakt nieuwe, wellicht onverwachte ontwikkelingen zichtbaar.

De eerste effecten van corona

De cijfers van 2020 in deze monitor maken de eerste effecten van de coronacrisis voor de Brabantse cultuursector zichtbaar. Het aantal activiteiten bij de Brabantse professionele instellingen is in 2020 gemiddeld met 30% afgenomen ten opzichte van 2019. We zien hierin grote verschillen tussen de disciplines. We zien logischerwijs een flinke daling in het cultuurbezoek van Brabanders. Zij geven ook aan dat cultuur een minder groot onderdeel van hun leven is dan voorheen. Het belang van kunst en cultuur als basis voor de samenleving, lijkt tijdens de coronacrisis minder tot uiting te komen. Zowel individuele kunstenaars en makers als culturele instellingen zien de toekomst begin 2022 positiever in dan eerder in de coronacrisis, eind 2020. Maar nog steeds hebben instellingen en makers te maken met het wegblijven van publiek en minder opdrachten. Alhoewel de impact van de coronacrisis zowel voor culturele instellingen als makers nog groot is, lijkt het met de culturele instellingen ten opzichte van een jaar eerder weer wat beter te gaan. De effecten van de coronacrisis zijn bij makers nog sterker aanwezig. Dit is een aandachtspunt voor beleidsmakers.

Wat komen we nog meer te weten?

De monitor laat zien dat de Brabantse culturele infrastructuur en het cultuuraanbod nog steeds bescheiden zijn, met een stabiele lage middenmootpositie voor Brabant ten opzichte van andere provincies. Dit is een aandachtspunt voor beleidsmakers. Wat vinden we van deze positie? Is het belangrijk dat er genoeg aanbod is, genoeg voorzieningen zijn en er voor alle Brabanders iets te doen is?

De monitor laat ook zien dat kunst en cultuur een belangrijke basis voor de samenleving vormen. Het is interessant om na de coronaperiode te kijken hoe dit weer meer tot uiting kan komen. Populaire kunstvormen trekken meer publiek dan de canonieke kunstvormen in Brabant. De interesse in erfgoed daalt. Minder Brabanders beoefenen zelf kunst en cultuur, maar binnen deze kleine groep zien we wel een stijging in het volgen van les. Ook constateren we dat jongere Brabanders in de leeftijd van 16 tot 30 jaar veel waarde aan cultuur hechten. Bij het vormen van beleid is het betrekken van deze jongere doelgroep daarom een belangrijk aandachtspunt.

De monitor toont dat subsidies en financiële ondersteuning in de coronaperiode zijn gestegen. De Brabantse overheden (de provincie en gemeenten) geven tussen 2017 en 2019 ook meer uit aan cultuur, zij het relatief gezien minder dan bij andere provincies en gemeenten het geval is. Ook zien we dat Brabanders veel belang aan cultuur hechten en het aanbod in de provincie stabiel maar bescheiden is. En na jaren van stijging, neemt de werkgelegenheid in de creatieve industrie af.

Dit is slechts een greep uit de informatie en inzichten die *Waarde van cultuur 2022* biedt.

Een goed, maar geen compleet beeld

Met deze monitor pogen we een zo goed mogelijk beeld te geven van de stand van zaken van de Brabantse cultuursector. Compleet is dit beeld niet: we brengen verschillende delen van de sector in beeld, maar we beseffen ook dat er zaken zijn die niet aan bod komen, hoe graag we daar ook meer over zouden willen weten. Zo weten we dat het culturele kapitaal meer omvat dan alleen de fysieke kant van voorzieningen en aanbod in deze monitor. Het gaat ook over het fijnmazige netwerk van makers en instellingen dat de culturele infrastructuur van Brabant sterk maakt. Daarnaast hebben ‘nieuwere’ culturele vormen zoals dance en urban nog niet hun weg gevonden naar onze cultuurpeiling, terwijl we wel weten dat deze stromingen ook (en in steeds grotere mate) onderdeel zijn van het (Brabantse) culturele klimaat, met name onder jongeren. En in het economische kapitaal kijken we naar de creatieve sector in zijn geheel en specifiek naar de subsector kunsten en cultureel erfgoed. De andere twee subsectoren (media & entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening) beschrijven we niet.

Vooruitblik

Met drie edities van de monitor *Waarde van cultuur* hebben we de afgelopen zes jaar gewerkt aan een stevig monitorinstrument om de toestand van de Brabantse cultuursector in beeld te brengen. Het is zinvol om over twee jaar de monitor opnieuw te herhalen. In de eerste plaats om trends en ontwikkelingen binnen de sector over een langere periode te kunnen blijven volgen. Maar ook worden de effecten van de coronacrisis op langere termijn zichtbaar bij herhaling van de monitor in 2023 (publicatie in 2024).

We zien in het herhalen van de monitor – naast de inhoudelijke relevantie – ook een doorontwikkeling: van een bundeling van verschillende onderzoeken in de eerste editie, naar een meer samenhangend geheel in de tweede editie. En met deze derde editie een doorontwikkeling van de onderzoeksinstrumenten en focus op de inhoud. Een herhaling van de monitor in 2024 (veldwerk in 2023), betekent dat we kritisch kunnen blijven op de onderzoeksinstrumenten en deze waar mogelijk kunnen optimaliseren. Daarnaast biedt een nieuwe editie van de monitor gelegenheid om de publicatievorm te herzien: om te voorzien in

de wensen van gebruikers en de bruikbaarheid te optimaliseren, wordt voor een eventuele nieuwe editie nagedacht over een digitale versie van het monitorinstrument waarin alle inzichten en cijfermateriaal beter doorzoekbaar en toegankelijker worden voor gebruikers.

Tot slot: We zien een groeiende aandacht buiten Brabant voor de aanpak van de monitor *Waarde van cultuur*. Brabant toont zich hierin voorloper en heeft een voorbeeldfunctie naar andere provincies. In Gelderland wordt nu gewerkt aan een soortgelijke cultuurmonitor met intentie op periodieke herhaling en ook in Zeeland is hiertoe een inventarisatie gaande. Dit maakt vergelijking tussen provincies op langere termijn nog beter mogelijk. Ook op lokaal niveau wordt steeds vaker gekeken naar het monitoren van cultuurbeleid langs de lijnen van *Waarde van cultuur*. De doorontwikkeling op verschillende niveaus zorgt voor steeds betere onderlinge afstemming van het cultuurbeleid, nu en in de toekomst.

ONDERZOEKSVERANTWOORDING

1. Brabant ten opzichte van andere provincies — *Benchmark*

We hebben zoals in de vorige edities van *Waarde van cultuur* openbare data over cultuur verzameld voor zover die uit te splitsen zijn naar de twaalf provincies van Nederland. Hiermee komt de positie van de provincie Noord-Brabant in vergelijking tot andere provincies in beeld. Dit is daarmee te zien als een provinciale benchmark. De aanpak volgt die van de 2015-Benchmark die voor de voorloper van Kunstloc Brabant, bkkc, is gemaakt.

Het gaat om cijfers over de culturele infrastructuur en het culturele aanbod (zowel soorten instellingen als soorten tentoon-/voorstellingen, maar ook nabijheid van voorzieningen), over participatie (cultuurdeelname passief en actief) en over geldstromen (financiering vanuit overheden en fondsen), bedrijvigheid en werkgelegenheid. Wat de laatste cijfers betreft volgen we de analyses met de microdata (zie volgende paragraaf).

Uit de vorige edities hebben we cijfers over de periode 2013–2018. Deze zijn aangevuld met cijfers uit 2019, 2020 en voor sommige onderdelen ook al 2021. De data komen met name van het CBS, van andere landelijke trendonderzoeken (zoals het LISS-panel van CentERdata van de Universiteit van Tilburg) en van brancheorganisaties zoals die van poppodia en festivals, musea en bibliotheken. De musea-data zijn geleverd door de Boekmanstichting op basis van maatwerkanalyses van het CBS. In deze editie zijn er voor het eerst data uit de monitors amateurkunst en amateurkunstverenigingen van het LKCA toegevoegd. De data zijn speciaal voor deze editie van *Waarde van cultuur* met toestemming van het LKCA geanalyseerd en geleverd door IVAdata te Tilburg. De data over cultuurlasten naar provincie en gemeenten zijn gebaseerd op een eerste brede maatwerkanalyse van het CBS over de jaren 2017 en 2019 waarin voor het eerst gewerkt wordt met gelijklopende definities over wat cultuuruitgaven op lokaal niveau zijn.

De data zijn geordend naar provincie. Op grond hiervan is een ongewogen provinciale rangorde te bepalen, bijvoorbeeld Noord-Brabant heeft x -aantal bioscopen en staat daarmee landelijk op een x -plaats tussen alle andere provincies. In deze rapportage staan gewogen data, voor zover weging relevant kan worden toegepast. De weging is op basis van bevolkingsaantallen per provincie voor elk afzonderlijk jaar. Zo ontstaat een gewogen rangorde van de provincies, bijvoorbeeld Noord-Brabant heeft per hoofd van de bevolking x -aantal bioscopen en staat daarmee landelijk op een x -plaats tussen alle andere provincies (waarvan uiteraard ook de cijfers gewogen zijn).

Een overzicht van alle gebruikte bronnen voor de Benchmark vindt u in een online bijlage via kunstloc.nl/wvc22.

2. Inzoomen op Brabant — Microdata CBS

Binnen het economisch kapitaal is gebruik gemaakt van CBS Microdata-bestanden. Onder strikte voorwaarden kunnen instanties de Microdata-bestanden gebruiken om zelf onderzoek te doen. Het PON & Telos heeft toegang tot deze Microdata-bestanden middels een Remote Access verbinding. Ten opzichte van de vorige editie van *Waarde van cultuur* zijn er voor sommige indicatoren andere bestanden gebruikt. Dit is het gevolg van zowel veranderingen in de beschikbare data bij het CBS (bijvoorbeeld op het vlak van zelfstandig ondernemers) als conceptuele doorontwikkeling van het monitoringsinstrument (bijvoorbeeld op het vlak van werkgelegenheid). Deze doorontwikkeling is tot stand gekomen in samenwerking met het Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, die in dezelfde periode onderzoek heeft gedaan naar het economisch kapitaal in de Zeeuwse cultuursector.⁹⁸

Voor alle indicatoren is op basis van SBI-codes de bedrijvigheid en werkgelegenheid in de creatieve industrie in kaart gebracht. Dezelfde SBI-codes zijn vervolgens ook gebruikt om de uitsplitsingen naar de subsectoren te maken. De verschillende subsectoren zijn kunsten en cultureel erfgoed, media en entertainment en creatieve zakelijke dienstverlening. Per indicator zijn vervolgens cijfers op het niveau van de Brabantse gemeenten, de COROP-regio's en de provincie verzameld. Aantallen zijn afgerond op tientallen.

Een overzicht van de SBI-codes, gebruikte bestanden en toelichting van gemaakte afwegingen per onderdeel vindt u in een online bijlage via kunstloc.nl/wvc22.

3. Cultuurlocaties online — Big data

Het onderzoeksbureau Dialogic uit Utrecht heeft, net als voor de vorige edities van *Waarde van cultuur*, een analyse gemaakt van de presentie van de Brabantse culturele locaties op sociale media. Welke culturele locaties zijn er, hoeveel evenementen posten zij, hoeveel mensen zeggen deze te bezoeken en wat vinden ze van de locaties, hoeveel volgers hebben ze en hoeveel volgen zij zelf? Deze en nog meer vragen zijn we opnieuw nagegaan voor cultuurlocaties in de B5 en de M7.⁹⁹ Eerst is door Dialogic voor alle twaalf steden een lijst van locaties opgesteld op basis van vermeldingen op Google Maps. Van alle locaties was op de lijst ook aangegeven tot welke discipline deze behoren (van beeldende kunst tot meerdere domeinen).

De lijsten zijn ter verificatie voorgelegd aan de (cultuurambtenaren van de) twaalf gemeenten. Zij konden locaties wegstrepen of toevoegen, de disciplines wijzigen en aangeven welke van die locaties structureel subsidie ontvingen van de gemeente.

Vervolgens zijn de online activiteiten van alle locaties (en het bezoek aan en waardering van deze activiteiten) verzameld en wel op de platforms Facebook, Twitter en Instagram. De cijfers over het aantal en type locaties hebben betrekking op het jaar 2021. De online activiteiten van deze locaties gaan over de periode 2010-2022.

⁹⁸ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, 2022. Werkgelegenheid in de Zeeuwse cultuursector. <https://publicaties.kczs.nl/werkgelegenheid-zeeuwse-cultuursector>.

⁹⁹ B5 = Breda, Eindhoven, Helmond, 's-Hertogenbosch en Tilburg, M7 = Oosterhout, Roosendaal, Bergen op Zoom, Waalwijk, Uden, Meierijstad, Oss.

Dit jaar was het extra ingewikkeld om aan alle online data te komen. Het kostte veel (extra) moeite om op geautomatiseerde wijze data van die platforms te halen. Dat betekende dat de dataverzameling trager verliep en dat uiteindelijk niet alle gewenste data verkregen konden worden (zoals onder andere het aantal events gepost op Facebook).

4. Registraties van professionele instellingen – *Culturele Atlas*

Voor de jaren 2019-2020 hebben de B5-gemeenten kerncijfers over de culturele instellingen in hun gemeente geleverd. Het gaat om instellingen waarmee zij een (al dan niet structurele) subsidierelatie hebben. Daarbij hebben zij zoveel mogelijk het al eerder gebruikte model gevolgd dat de gemeente Eindhoven in het kader van deelname aan het G9-cultuurnetwerk hanteert om jaarcijfers van culturele instellingen te monitoren. Centraal staan cijfers over (hoogte en soort van) subsidies en inkomsten, activiteiten en bezoeken. Over de periode 2013-2018 zijn vergelijkbare culturele instellingen bevraagd: voor de periode 2013-2016 via een online-invulstelsel waar de instellingen zelf hun data moesten invullen; voor de periode 2017-2018 verliep de dataverzameling via de gemeenten, net als nu dus voor de jaren 2019-2020.

In de analyses zijn gegevens van 148 instellingen in de B5 meegenomen. De 148 instellingen zijn producenten podiumkunsten (veelal gezelschappen), instellingen voor beeldende kunst, festivals, musea, poppodia, overige podia en letteren. Ook zijn er cijfers van 17 centra voor de kunsten en bibliotheken (waarvan sommigen in latere jaren fuseerden). Er zijn cijfers van meer instellingen, maar deze waren vaak incompleet wat betreft de dekking naar jaren en onderwerpen.

We presenteren cijfers over (verschillende soorten) subsidies en inkomsten, over (personele) lasten en over activiteiten. We geven een overall beeld (over alle B5-steden heen) en we maken in deze editie voor het eerst ook onderscheid naar de B5-steden.

Meer informatie over achtergrond van de professionele instellingen vindt u in een online bijlage via kunstloc.nl/wvc22.

5. Perspectief van Brabanders – *Cultuurpeiling*

Het perspectief van Brabanders brengen we in beeld via de cultuurpeiling: een online vragenlijst die iedere twee jaar aan het Brabantpanel wordt voorgelegd. In de zomer van 2021 is Het PON & Telos voor de uitvoering van de Brabantpanel-onderzoeken een samenwerking aangegaan met een externe partij. Dit betekent dat Het PON & Telos het Brabantpanel niet langer zelf beheert en alle Brabantpanel-onderzoeken uitvoert in samenwerking met PanelClix. De cultuurpeiling is deze editie voorgelegd aan 1.312 Brabanders. We hebben ervoor gekozen de cultuurpeiling structureel onder een grotere groep Brabanders uit te zetten ten opzichte van voorgaande jaren, zodat we de resultaten ook kunnen uitsplitsen naar COROP-niveau. De cultuurpeiling kon door Brabanders worden ingevuld van 24 september tot 4 oktober 2021. Met de behaalde respons van 1.312 personen kunnen

we voldoende betrouwbare uitspreken doen wat betreft de opvattingen van Brabanders over kunst, cultuur en erfgoed.¹⁰⁰ Om voor heel Brabant representatieve uitspraken te kunnen doen, is het databestand gewogen op de variabelen leeftijd, opleidingsniveau en geslacht.

Meer informatie over achtergrondkenmerken van de respondenten en de toegepaste weging vindt u in een online bijlage via kunstloc.nl/wvc22.

6. Verdiepend onderzoek — herhaling coronametingen onder makers en instellingen

Voor het verdiepende onderzoek hebben we een eerdere coronameting van november 2021 onder Brabantse culturele instellingen en makers (grotendeels) herhaald. De adressenlijsten zijn verkregen via Kunstloc Brabant, gebaseerd op de eerdere meting en aangevuld/herzien door betrokkenen. De geadresseerden zijn per e-mail uitgenodigd voor het onderzoek. Ook heeft Kunstloc Brabant de vragenlijsten via haar eigen netwerk verspreid. De online vragenlijst is door 58 culturele instellingen en 97 makers, kunstenaars en cultureel ondernemers in Brabant ingevuld. De resultaten van dit onderzoek zijn ongewogen. De culturele instellingen vertegenwoordigen producenten podiumkunsten, visuele kunsten, musea, festivals, poppodia, overige podia, centra voor de kunsten, bibliotheken en filmtheaters. Makers, kunstenaars en cultureel ondernemers werkzaam in verschillende sectoren zijn vertegenwoordigd in het onderzoek. Culturele instellingen en makers konden de vragenlijst in januari en februari 2022 invullen. Meer informatie over achtergrondkenmerken van de respondenten vindt u in een online bijlage via kunstloc.nl/wvc22.

¹⁰⁰ Bij een respons van 1.312 personen als deel van alle Brabanders, hebben we een maximale foutenmarge van 2,7% wanneer we uitgaan van een betrouwbaarheidspercentage van 95%.

INDELING SBI CODES

Kunsten en cultureel erfgoed (KCE)

90011	Beoefening van podiumkunst
90012	Producenten van podiumkunst
9002	Diensten voor uitvoerende kunst
9003	Scheppende kunst
90041	Theaters, schouwburgen en concertgebouwen
91011	Openbare bibliotheken
91012	Kunsttulleencentra
91019	Openbare archieven
91021	Musea
91022	Kunstgalerieën en expositieruimten
9103	Monumentenzorg
94993	Fondsen (niet voor welzijnszorg)
94994	Vriendenkringen van cultuur
7990	Reisinformatie- en reserveerbureaus

Media en entertainment (ME)

5811	Uitgeverijen van boeken
5813	Uitgeverijen van kranten
5814	Uitgeverijen van tijdschriften
5819	Overige uitgeverijen, geen software
5829	Software-uitgeverijen, geen games
59111	Filmproductie, geen televisiefilms
59112	Productie van televisieprogramma's
5912	Facilitaire diensten voor film, tv
5913	Distributie films en tv-producties
5914	Bioscopen
5920	Maken en uitgeven geluidsopnamen
6020	Televisieomroepen
6391	Persagentschappen
6399	Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatievoorziening
74201	Fotografie
90013	Circus en variété
5821	Uitgeverij computerspellen
6010	Radio-omroepen
93211	Pret- en themaparken
93212	Kermisattracties

Creatief zakelijke dienstverlening (CZK)

7021	Public relationsbureau's
7311	Reclamebureaus
8230	Organiseren van beurzen, congressen
74102	Industrieel en productontwerp
74103	Interieur- en ruimtelijk ontwerp
71111	Architecten (geen interieurarchitecten)
71112	Interieurarchitecten
74101	Communicatie- en grafisch ontwerp
7312	Handel in advertentieruimte en - tijd

FIGURENINDEX

1 De Waarde van cultuur in drie kapitalen + verdieping corona (blz 9).

1 CULTUREEL KAPITAAL

2 Online Twitternetwerk van de verschillende cultuurdomeinen in Brabant (blz 28).

Culturele infrastructuur

3 Aantal culturele voorzieningen in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2021 (blz 36).

4 Aantal tentoonstellingen, voorstellingen en activiteiten in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 39).

5 Nabijheid van culturele voorzieningen in kilometers in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 41).

Talentontwikkeling

6 Aantal culturele opleidingen hbo en wo in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2016, 2018 en 2020 (blz 42).

7 Aantal culturele opleidingen in de B5, 2020 (blz 43).

8 Aantal studenten in Brabantse culturele opleidingen (voltijd en deeltijd), 2016-2020 (blz 43).

Cultuurlocaties online

9 Aantal cultuurlocaties per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021 (blz 44).

10 Aantal Facebook-accounts per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021 (blz 44).

11 Aantal Instagram-accounts per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021 (blz 46).

12 Aantal posts op Instagram per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 46).

13 Aantal Twitter-accounts per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2021 (blz 48).

14 Aantal Tweets per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 48).

15 Online Twitternetwerk van de B5 en M7-gemeenten in Noord-Brabant, 2021 (blz 50).

Cultureel aanbod

16 Activiteiten (uitvoeringen/tentoonstellingen) in de professionele kunsten in Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 52).

17 Activiteiten in centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 52).

18 Activiteiten in de professionele kunsten in Noord-Brabant naar sector, 2017-2020 (blz 52).

2 SOCIAAL KAPITAAL

19 Overlappende rollen - bij incidenteel bezoek en beoefening (blz 77).

20 Overlappende rollen - bij structureel bezoek en structurele beoefening (blz 77).

Cultuurbezoek

21 Aantal bezoeken in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 78).

22 Aantal bezoeken uitgesplitst naar canoniek en populair aanbod in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 80).

23 Aantal leden, bezoeken en uitleningen bibliotheek in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 80).

Cultuurbeoefening

24 Actieve cultuurdeelname in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 81).

25 Amateurkunstbeoefening in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Noord-Brabant, 2013-2020 (blz 82).

26 Amateurkunstverenigingen in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant, 2018-2021 (blz 83).

Cultuurlocaties online

27 Aantal likes op Facebook per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 84).

28 Aantal volgers op Facebook per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 84).

29 Aantal check-ins (bezoekers) op Facebook per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 86).

30 Aantal followers op Instagram per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 86).

31 Aantal following op Instagram per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 88).

32 Aantal mentions op Twitter per discipline naar stad, uitgesplitst naar gesubsidieerd (ja) en niet-gesubsidieerd (nee), 2010-2021 (blz 88).

Perspectief van Brabanders:

waardering voor kunst, cultuur en erfgoed

33 Belang van kunst, cultuur en erfgoed voor de samenleving, 2015-2021 (blz 90).

34 Belang van cultuur en erfgoed voor Brabanders, 2015-2021 (blz 90).

35 Bijdrage van cultuur aan maatschappelijke thema's, 2015-2021 (blz 90).

36 Bijdrage van erfgoed aan maatschappelijke thema's, 2017-2021 (blz 91).

37 Bijdrage van cultuur en erfgoed aan de Brabantse identiteit, 2015-2021 (blz 91).

38 Belang van erfgoed en cultuur voor de Brabantse identiteit, 2015-2021 (blz 91).

39 Beoordeling cultuuraanbod, 2015-2021 (blz 92).

40 Bereidheid om te besteden per maand, 2015-2021 (blz 92).

41 Voorzieningen voor kunstzinnige en creatieve vrijetijdsactiviteiten in de omgeving, 2015-2021 (blz 93).

42 Stellingen m.b.t. de coronacrisis, 2021 (blz 93).

Perspectief van Brabanders: cultuurbezoek

43 Bezoek één of meerdere culturele activiteiten binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (blz 94).

44 Bezoek culturele activiteiten binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (blz 94).

45 Bezoek podiumkunsten totaal in Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (blz 95).

46 Frequentie van bezoek culturele activiteiten, 2021 (blz 95).

47 Plaats van bezoek culturele activiteiten, 2021 (blz 96).

48 Reden van bezoek aan de bibliotheek, 2015-2021 (blz 96).

49 Gewenste afstand tot de bibliotheek, 2015-2021 (blz 97).

50 Voorstellingen gezien op een festival de afgelopen 12 maanden, 2021, 2019 (blz 97).

51 Bezoek aan erfgoedcomplexen binnen Nederland in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (blz 97).

52 Interesse in erfgoed, 2015-2021 (blz 98).

53 Stellingen met betrekking tot de coronacrisis, 2021 (blz 98).

54 Beeldbepalende erfgoedcomplexen volgens Brabanders, 2021 (blz 99).

55 Online cultuurbezoek in de afgelopen 12 maanden, 2021 (blz 99).

Perspectief van Brabanders: cultuurbeoefening

56 Beoefening van één of meerdere kunstzinnige of creatieve activiteiten in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (blz 100).

57 Beoefening kunstzinnige of creatieve activiteiten, structureel en incidenteel in de afgelopen 12 maanden, 2015-2021 (blz 100).

58 Het volgen van les door de Brabanders die aangeven de genoemde disciplines te beoefenen (blz 101).

59 Online cultuurbeoefening in de afgelopen 12 maanden, 2021 (blz 101).

60 Gewenste afstand tot verenigingen en gezelschappen om cultuur te beoefenen, 2015-2021 (blz 101).

61 Gewenste afstand tot lessen, workshops of begeleiding in creatieve activiteiten, 2015-2021 (blz 101).

Perspectief van Brabanders: lidmaatschap en steun

62 Lidmaatschap van een culturele vereniging, 2015-2021 (blz 102).

63 Aandeel Brabanders dat een cultureel evenement, een culturele organisatie of vereniging in de afgelopen 12 jaar heeft gesteund, 2019-2021 (blz 102).

3 ECONOMISCH KAPITAAL

64 Arbeidsvolume in de creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 114).

65 Arbeidsvolume in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 114).

66 Relatieve ontwikkeling in werkgelegenheid in de creatieve industrie en subsector kunsten en cultureel erfgoed in Nederland en Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 115).

67 Kaart arbeidsvolume in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners, 2020 (blz 116).

68 Aantal banen naar arbeidsduur voor de creatieve industrie in Nederland en Noord-Brabant, 2020 (blz 117).

69 Leeftijd van werknemers in de creatieve industrie en subsector kunsten en cultureel erfgoed in Nederland en Noord-Brabant, 2020 (blz 119).

70 Zzp'ers in de creatieve industrie en de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 121).

71 Kaart aantal zzp'ers in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners, 2020 (blz 122).

72 Bedrijfsvestigingen in de creatieve industrie en subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2020 (blz 123).

73 Aantal bedrijfsvestigingen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed per 1.000 inwoners, 2020 (blz 124).

74 Verhuisgedrag van Brabantse bedrijven met één vestiging in de creatieve industrie en in de subsector kunsten en cultureel erfgoed, 2013-2020 (blz 125).

Werkgelegenheid

75 Werkgelegenheid in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Noord-Brabant, 2017-2020 (blz 128).

76	Werkenden bij musea en bibliotheken in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2015-2020 (<i>blz 128</i>).		<u>Financiële stromen: inkomsten in de centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant</u>
77	Aantal zelfstandigen in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en rangorde van Brabant, 2017-2020 (<i>blz 129</i>).	99	Verdeling inkomsten van centra voor de kunsten en bibliotheken naar soort inkomsten, 2017-2020 (<i>blz 140</i>).
	<u>Bedrijvigheid</u>	100	Percentage eigen inkomsten van centra voor de kunsten en bibliotheken op totaal ontvangen subsidies, 2017 (<i>blz 140</i>).
78	Aantal bedrijfsvestigingen in de creatieve sector in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Brabant, 2017-2021 (<i>blz 130</i>).	101	Verdeling inkomsten van centra voor de kunsten en bibliotheken naar soort inkomsten in de B5-steden, 2017-2020 (<i>blz 141</i>).
	<u>Financiële stromen</u>		<u>Financiële stromen: subsidies in de professionele kunsten in Noord-Brabant</u>
79	Publieksinkomsten en directe opbrengsten van bioscopen en musea in Nederland en Noord-Brabant en de rangorde van Brabant, 2013-2020 (<i>blz 130</i>).	102	Verdelingen subsidies in de professionele kunsten naar subsidiënt, 2017-2020 (<i>blz 142</i>).
80	Uitgaven BIS, zes cultuurfondsen, provincies en gemeenten in Nederland en in Noord-Brabant en de rangorde van Brabant, 2017-2021 (<i>blz 131</i>).	103	Verdeling subsidies in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (<i>blz 142</i>).
	<u>Cultuurlasten provincie en gemeenten</u>	104	Aandelen gemeentelijke subsidies de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (<i>blz 143</i>).
81	Detailtering cultuurlasten provincies uit de jaarrekeningen 2017 en 2019 (<i>blz 132</i>).	105	Verdeling subsidies in de professionele kunsten naar subsidiënt in de B5-steden, 2017-2020 (<i>blz 144</i>).
82	Detailtering cultuurlasten gemeenten uit de jaarrekeningen 2017 en 2019 (<i>blz 132</i>).		<u>Financiële stromen: subsidies in de centra voor de kunsten en bibliotheken in Noord-Brabant</u>
83	Detailtering gemeentelijke cultuurlasten uit de jaarrekeningen 2017 en 2019 per hoofd van de bevolking (<i>blz 132</i>).	106	Verdeling subsidies van centra voor de kunsten en bibliotheken naar subsidiënt, 2017-2020 (<i>blz 145</i>).
	<u>Werkgelegenheid</u>	107	Verdeling subsidies van centra voor de kunsten bibliotheken naar subsidiënten in de B5-steden, 2017-2020 (<i>blz 146</i>).
84	Arbeidsvolume in vte's in de creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020 (<i>blz 134</i>).		<u>Financiële stromen: lasten in de professionele kunsten in Noord-Brabant</u>
85	Arbeidsvolume in vte's in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020 (<i>blz 134</i>).	108	Lasten in de professionele kunsten, 2017-2020 (<i>blz 147</i>).
86	Aantal banen in de totale creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020 (<i>blz 134</i>).	109	Percentage personele lasten op totale lasten in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (<i>blz 147</i>).
87	Aantal banen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020 (<i>blz 134</i>).	110	Lasten in centra voor de kunsten en bibliotheken, 2017-2020 (<i>blz 148</i>).
88	Aantal zzp'ers in de creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2020 (<i>blz 135</i>).	111	Percentage personele lasten op totale lasten bij centra voor de kunst en bibliotheken, 2017-2020 (<i>blz 148</i>).
89	Aantal zzp'ers in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2020 (<i>blz 135</i>).		
	<u>Bedrijvigheid</u>		
90	Aantal bedrijfsvestigingen in de totale creatieve industrie in Noord-Brabant, 2017-2021 (<i>blz 135</i>).		
91	Aantal bedrijfsvestigingen in de subsector kunsten en cultureel erfgoed in Noord-Brabant, 2017-2021 (<i>blz 135</i>).		
	<u>Bedrijvendynamiek</u>		
92	Bedrijvendynamiek in de creatieve sector in Noord-Brabant, 2013-2020 (<i>blz 136</i>).		
93	Bedrijven per subsector in de creatieve industrie in de B5 en de rest van Noord-Brabant, 2013-2020 (<i>blz 136</i>).		
	<u>Financiële stromen: inkomsten in de professionele kunsten in Noord-Brabant</u>		
94	Verdeling inkomsten in de professionele kunsten naar soort inkomsten, 2017-2020 (<i>blz 137</i>).		
95	Verdeling inkomsten in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (<i>blz 137</i>).		
96	Percentage eigen inkomsten in de professionele kunsten van het totaal ontvangen subsidies (<i>blz 138</i>).		
97	Verdeling publieksinkomsten in de professionele kunsten naar sector, 2017-2020 (<i>blz 138</i>).		
98	Verdeling inkomsten in de professionele kunsten naar soort inkomsten in de B5-steden, 2017-2020 (<i>blz 139</i>).		

Waarde van cultuur 2022

De staat van de culturele sector in Noord-Brabant

De derde editie van de monitor *Waarde van cultuur 2022* deelt nieuwe inzichten over de Brabantse cultuursector. Juist sinds de coronacrisis vanaf 2020, is het belangrijk om op basis van feiten en cijfers de sector te beschouwen en te duiden. In een verdiepend hoofdstuk maken we inzichtelijk hoe de cultuursector zelf de coronacrisis ervaart en doorstaat.

We updaten de drie cultuurkapitalen – het cultureel, sociaal en economisch kapitaal – om een zo compleet mogelijk beeld te geven van de Brabantse cultuursector in de afgelopen jaren. Ook gaan we in op bewegingen die we zien over de tijd en onder verschillende actoren: overheden, culturele organisaties, cultuurbezoekers en cultuurbeoefenaars.

Waarde van cultuur 2022 biedt belangrijke inzichten voor eenieder die zich met cultuur in Brabant bezighoudt, zoals bestuurders, beleidsmakers, maar ook zeker professionals in het culturele veld en onderzoekers. Deze monitor informeert en inspireert beleidsvorming – zeker nu de coronacrisis aantoont dat er hard gewerkt moet worden om de cultuursector sterk en gezond te houden.

Het PON & Telos, Pyrrhula Research Consultants, de Boekmanstichting en Kunstloc Brabant brengen dit onderzoek uit in opdracht van BrabantStad (de provincie Noord-Brabant en de gemeenten Tilburg, Eindhoven, 's-Hertogenbosch, Breda en Helmond).

